

R E R V M
A N G L I C A R V M

H E N R I C O V I I I .
E D W A R D O V I .

E T

M A R I A

Regnantibus,

A N N A L E S

Nunc primum editi.

Ex Officina Nortoniana,
A P V D I O A N . B I L L .

M . D C . X V I .

R. F. W. M.

AN ET AL

HERBERT O. VILLI

EDWARD O. VI

ET

M. A. R. I. A.

Regardibus

M. A. L. E. S.

Non Primis

LIBRARY

1850

1850

1850

Official Notations

A. P. V. D. J. O. A. N. B. I. L. L.

BRUCE Y. N. I.

AD LECTOREM PRÆFATIO.

INTER multos qui gentis nostræ historiam latinè perscripserunt, plurimorum iudicio solus eminent Polydorus Vergilius, non quod multi non sint alij qui & rectius scripserint, & copiosius, sed quod politius ille & omnium qui in hac arena hucusque desudarunt, postremus. Neque enim fieri potuit, ut homo Italus, & qui iam canis aspersus Angliam inuisit primum (ubi Archidiaconus factus Wellensis, non multos ante mortem annos vixerit) in rebus nostris tradendis non oraret sæpenumero, & multa porro silentio pertransiret memoratu dignissima, ab Anglis duntaxat scriptoribus lingua vernacula memoria commendata, cuius, ignarum prorsus Polydorum extitisse, luce clarius meridiana liquet. Cum igitur optandum sit & à plurimis impense flagitatum, ut nostrorum aliquis antiquitatum peritus, Britannia nostræ historiam, non tam Vergilianam reformando, quam nouam efformando, id hominibus quod doctissimus Camdenus locis huius gentis, velit præstare: Iure quis possit incusare eruditorum apud nos segnitiam (penè dixeram ignauiam) qui malunt maiorum suorum clarissima facinora silentio sepulta relinquere, adeoque patriam suam iusta meritaque gloria quantum in se est fraudare, quam commentaria laborem quantumcunque suscipere, ut sic splendidissimarum virtutum exempla (quorum seges hic nunquam non fuit copiosissima) debitis literarum monumentis consignentur. Faciet hoc aliquis suo tempore ut spero. Interea vero, cunctantibus alijs, ipse pretium futurum existimaui, si ego, etsi ea facundia nunquam præditus, ut historiam conscribere debuerim audere, (nunc vero præcipue

-- Vires ultra sortemque senectæ,

cum quinquagenario maior, si quam scribendi facultatem nactus fuerim, eam destitudo longè amiserim) aggredeter tamen, tribus commentariolis, trium Principum qui Henrico septimo successerunt, res gestas, quatenus ad notitiam meam ea peruenerunt, paucis explicare: Partim nimirum, ut digitum (quod aiunt) ad fontes intendendo, aliorum ingenia excitarem, partim ut desiderio aliquatenus satisfaceret hominum exterorum, non sine causa querentium, hæc tempora, quibus per mille annos nulla habuimus tam insignibus mutationibus memorabilia, à nemine tamen latinè nisi obiter fortasse & tanquam aliud agente descripta. Nam quod ad Polydorum attinet, de illis aut nihil inscripsit, aut paucissima, eaque perperam adeo & à fide historie aliena, ut in illa scriptione nihil aliud sibi proposuisse videatur, quam Henrici octavi & Cardinalis Wolsæi acerbissima insectatione Reginae Mariae gratiam demereri, Utrisque propter matris repudium plusquam satis insensæ. Scripsi igitur

ij

P R Æ F A T I O.

amice lector, atque ita scripsi, ut quanquam multa in me desiderari non negem, historiam componenti necessaria: nonnullis tamen hoc meum studium pergratum fore confidam. Habebunt scriptores quasi in unum fasciculum congestam materiam. Unde ni fallor desumere possint quod opus nunquam intermoriturum conficiat. Habebunt etiam exteri Anglicana lingua ignari, unde gustum aliquem percipiant horum temporum, donec existat qui gentis nostrae historiam, nomine maiestateque Britannica dignam, & possit & velit pertexere. Candorem, simplicitatem, veritatem eoque colui in hoc opusculo, ut nihil magis verear, quam ne mihi mei succenseant quasi non satis pio, quod nimis pius esse noluerim. Sunt, qui principem bonum, $\mu\eta\ \alpha\omega\nu\epsilon\gamma\ \alpha\lambda\lambda\ \eta\mu\pi\omega\nu\epsilon\gamma$ esse debere contendunt. Hoc nemo dicit (opinor) de historico, censere plurimi videntur, adeo ut, vel in Deum, vel in patriam parum pius habeatur plerumque, qui in historia tradenda saltem $\eta\mu\pi\omega\nu\epsilon\gamma$ esse noluerit: quique affirmando incerta, comperta reticendo, multa condonare affectibus recuset, modo cum religionis verae patriaeque amore coniunctis. Quantam enim vero iniuriam veritati faciunt qui a mendacijs & falsitate ad eam suffulciendam adminicula emendicant? Apagite: Non habemus his opus, & ut maxime habeamus, adeo non erit è re nostra huiusmodi praesidijs inniti, ut plus damni adferat unum pius mendacium detecta fraude, quam emolumenti mille alia, tametsi artificiose adeo concinnata, ut à nemine possint redargui. Huic rei exemplo possunt esse pontificij, quorum eminentia miracula, imposturae, & Legendae mendacijs contabulatis superstructae, hoc praestiterunt, ut iam, quantumvis vera narrantibus, nemo velit fidem adhibere. Facile igitur passus sum, ut apud me vincat (qua inuitis omnibus vincet laudem ubique) veritas. Quod potui praestiti. Politè scribere, facundè, prudenter, non potui. At verè, & fide (quod aiunt) Attica, potui. Si usquam lapsus sum, error est non malitia, cui candidus lector facile (ut spero) ignoscet. Id obnixè precor, Deumque simul Opt. Max. obsecro obtestorque pro immensa bonitate sua: ut hic meus labor (quem ad alium non direxi scopum quam eius gloriam ecclesiaeque suae utilitatem) debitum & exoptatum à me, sortiatur successum. Vale.

R E R V M

RERVM ANGLICARVM
ANNALES, AB ANNO DOMINI
M. DVIII. AD ANNUM M. DLVIII.

*Per Studiosum quendam in gratiam exterorum res nostras noscendi
cupidorum conscripti.*

LIBER PRIMVS.

HATRO postquam functus est Henricus eius nominis septimus, Henricus filius (quem vnicum reliquit) Walliæ Princeps, regni gubernacula suscepit, duodeviginti annorum adolescens, multis animi corporisque dotibus illustris. Erat quippe, ad staturam quod attinet, procerus, facie item venusta, & forma per omnes ætatū gradus vsquequaq; plane regia, ingenio docili, & ad literas suapte natura satis propenso, donec voluptates (quas facile suggerit dominationi licentia) à studiis intēpestiuè auocarent; animo deinde magno, adque fortitudinis iuxta ac munificentiaē laudes aspiranti. Hanc indolem rectorum cura excepit adeo non infelix, vt si regni primordiis extrema respondissent, inter maximos omnino Regum nostrorum Henricus octauus haberi, iure suo merito debuisset. Neque enim temere reperies, qui, si annos spectes regiminis eius viginti priores, res, aut foris gesserit scelicius, aut domi prudentius administrarit, quive apud vicinos principes auctoritate magis polluisse noscatur. Hoc ego magna ex parte parentis prudentissimi & auiaē adhuc viuentis consilio ascribendum duco, qui amicos iuuentuti eius præficiendos curarunt, sapientia, pietate, & vitæ integritate præstantissimos, quorum nixus auxilio, ætatis lubricum præteruectus, scopulos ad quos difficillimum est non impingere, scelicitè declinauit. Postquam verò ijs vel morte sublatis, vel ita senio fractis vt rebus gerendis vtiles & idonei amplius non essent, & eam ætatem is attigisset quæ verecundiam plerunque solet exuere, verecundiam inquam egregiaē virtutis custodem: suo tunc ingenio vsus, in ea lapsus est vitia, quæ superiorum temporum laudes, luxus & sæuitiæ maculis non leuiter scedarunt. Cæterum vt hæc mittamus, suo tempore opportunius commemoranda; viri isti tam egregij quos constitutos diximus vt adolescenti Regi essent à secretis, fuerunt,

*Henricus
octauus.
1509.*

- 1 Gulielmus Waramus Cantuariensis Archiepiscopus & Angliæ Cancellarius. *Consiliarij Regij.*
- 2 Richardus Foxus Episcopus Wintoniensis.
- 3 Thomas Ruthallus Episcopus Dulmetensis.
- 4 Thomas Hovartus Surreiaē Comes Angliæ summus Quæstor, siue (vt nunc loquimur) Thesaurarius.
- 5 Georgius Talbottus Salopiaē Comes & familiaē Regiæ Seneschallus.
- 6 Carolus Somersetus Camerarius Regius.
- 7 Thomas Lovellus.
- 8 Henricus V Viatus.
- 9 Edvardus deinde Poynnyngus

} EQVITES AVRATI.

A j

1509.
Sepultura.Capella B.
Stephani.

Coronatio.

Nuptia.

Hi postquam Regi defuncto iusta funeri & exequiarum magnificè persoluis-
sent, ex ære solido mausoleum porro statuerunt inter Europæ splendidissima nu-
meratum, quod tamen propter sumptum haud ita magno constitit. Nam mille tan-
tum libras in eius structura impensas ferunt. Situm id est V Westmonasterij in loco
sepulturæ videlicet in medio sacelli Beato Stephano dicati, quod ipse à fundamen-
tis (opus admirabile) religiosæ pietatis monumentū iam olim excitarat. Memini me
legisse xiiij. librarum nostratum millibus (hoc est aureorum Gallicorum 26200)
nec amplius hanc molem Regi constitisse, eodémque tempore nauem insolitæ
magnitudinis ipsū fabricasse, à suo nomine grandem Henricum appellatam,
quam (simul ac armamentis suis instructa est) haud minori impendio perfectam cō-
pertum est. Navis vero ista ubi est, aut quid tibi iam præstat ô Hentice? alterum il-
lud opus (vt taceam cœleste præmium) ad seculi vsque consummationem tibi piæ
munificentiæ buccinator erit perpetuus. Discite ô Reges veræ gloriæ vera trophæa,
non semper in armis & classibus, sed sæpe, eaque durabilia multo, in piis operibus
collocanda. Quærite, quærite primum regnum Dei & Iustitiam eius, & cætera o-
mnia vobis haud dubiè adiicientur. Verum vt in instituto curriculo progrediar,
cū regnare cœpisset Henricus octauus Aprilis 22. 1509. coronationis solemnia
non vsque ad Iunij diem 24. peracta sunt. Consiliariis interim regis visum est è rei-
pub. futurum, si Rex, Catharinam fratris Arthuri non ita pridem defuncti viduam,
& Ferdinandi Castellæ Regis filiam ducat in vxorem, neque permittat tantum pe-
cuniæ quantum illi assignatum fuerat dotis nomine, quotannis ex insula expottari.
Neque verò dubitatum est de his nuptiis primo quoque tempore conficiendis, nisi
quatenus à nonnullis scrupulus iniectus est, Vtrum firma & constitutionibus ec-
clesiasticis congrua huiusmodi coniunctio futura esset, prohiberi quippe sacrae pa-
ginæ sententia nonnulli dubitabant, ne quis fratris sui relictam ducat. Hoc impedi-
mentum, bullæ Papalis omnipotentia sustulisse visa est, vt dispensante Iulio Ponti-
fice, 3. die Iunij hæc nuptiæ sydere parum fausto celebratæ sint, & vterque Princeps
regis simul insignibus decorati, die Iohanni Baptistæ sacro proximè sequenti ma-
gna hæc pompa, & ingenti omnium ordinum lætitia transacta sunt. Sed vt verum
sit illud Salomonis, extrema gaudij luctus occupat, à tempore coronationis quin-
tus adhuc dies agebatur, quando Margareta auia regis paterna, Richmundiæ Co-
mitissa, vitam cum morte commutauit. Mulier hæc fuit sanctissima, atque ob mul-
ta in remp. beneficia, perpetuæ posterorum memoriæ cum omni honore commen-
danda, nisi opera sua nunquam intermoritura, laudes eius (vt fileant superiores) satis
decantarent. Tamen vt cætera taceam, quæ ab illa in Academias nostras collata
sunt, non possum non commemorare nisi ingratus sim. Cantabrigiæ duo instituit
collegia, vnum Christo, alterum D. Iohanni Euang. sacrum, eaque prouentibus do-
tauit tam amplis, vt hodie præter famulos & ministros, plus minus 200. studiosos a-
lant, vtrique deinde Academiæ fundos reliquit non parui pretij, ex quorum fructi-
bus stipendia in hunc vsque diem duobus Theologis persoluantur, qui sacras lite-
ras ibidem publicè profitentur. Sepulta iacet prope filium in tumulo ex lapide ly-
dio pulcherrimo, imagine eius ex ære inaurato imposita.

ANNO CHRISTI 1510. REGN. 2.

Henricus 8.
1510.
Empson &
Dudley.

REGIS Pater Henricus septimus, aliquot ante mortem annos, legum violata-
rum examen per vniuersum regnum instituit, frustra dicens ferri bonas leges,
nisi pœnarum metu ad earum obseruationem homines adigantur. Cum verò vix
cuiquam parceretur qui criminis vel leuissimi argueretur, quin multam à legibus
irrogatam persoluere cogetur; faucij (vt loquitur Virgilius noster) ista non tam se-
ueritatis quàm auaritiæ tela esse clamitabant. Prudentiores autem mussitabant, cō-
tendere hos regis conatus, partim vt coerceret ferocem populi inter factiones nu-
triti animum, partim vt locupletiores multando debilitaret, sibi que eadem opera
vires ex pecunia adderet ac munimentum aduersus bella ciuilia (quorum aliquot
nuper

nuper viderat scintillas) si forte fauilla iterum in incendium erumperet. Vt res fuerit, multos extitisse constat, qui alios accusando, regis aucuparentur gratiam, sibi que simul rem facerent: pars enim mulctæ apud nos accusatoribus cedit. Inter alios autem, duo erant præcipui, qui ceterorum duces & antesignani habiti sunt. Alteri nomen Richardus Empson, alteri Edmundus Dudleyus: Vterque iuris patrii consultus, & propter vtilem regi nauatam operam, Iudices nuper fiscales constituti. Natus fertur Empsonus Torestriæ Northantonensis pagi oppido, patre cribrorum opifice. Dudleyus etsi familia prænobili ortus, tamen fortuna vix parum prospera, diu cum egestate conflictatus est. At hisce in negotiis cum aliquot menses defudassent, ad eam euaserunt vterque potentiam, vt summorum procerum nemo esset, qui eorum gratiam omnibus modis non ambiret. Mirum proinde non est si opes sibi accumularint quammaximas: sed interim neque dubitandum est, inuidiam etiam simul quammaximam in sese excitasse, quæ viuente Henrico septimo etsi multum non nocuit, eo tamen extincto, vtrumque protinus euertit & pessum dedit. Morti Rex vicinus, testamento mandauerat, vt si quid iniuste cuiquam fiscus abstulisset, id iniuriam passo restitueretur. Restitutionem igitur flagitantium cum infinitus quotidie numerus ad regiam conflueret, non aliud visum est remedium huius mali magis oportunum, quam si authores eius, Empsonum & Dudleyum, tanquam hostias, plebis irritatæ & tumultuantis furori placando, traderent immolandos. Ii igitur iudicio sistuntur, magnorum criminum rei peraguntur, quasi regis proditores rei que publicæ hostes atrocissimi, & damnati, morti denique adiudicantur. Hæc omnia sub initium noui regni. Bonis omnibus exuti, Integrum iam annum post damnationem carceris squallorem perpessi erant, nec dum infensæ plebis ira deferbuerat. Dubium vnde, fama increbuerat, veniam miseris Reginam à Rege impetrasse. Proceres qui homines ignobiles tantum apud principem posse iam olim indignabantur, at plebs ab acrioribus aliquot inimicis facile concitata, fraudari se iusta vindicta clamitabant, quotidianisque libellis Regem fatigabant, quibus damnatos ad mortem deposcebant. Ita ille quasi coactus, securi publicæ feriendos iubet, quod Augusti die 17. factum est. Hic fuit exitus Empsonis & Dudleij, qui opibus affluentibus, & gratia principis paulo ante florentes, dum præ his rebus cætera omnia nihili æstimant, auræ populari mox victima facti sunt, & nobis porro documentum, moderate potentiam concessam vsurpandi, neque temere committendum esse, vt belluam istam multorum capitum (plebeculam dico) in nos concitemus, quæ habenas nacta & irata, sæuit immaniter. Filium reliquit Dudleyus Ioannem, qui fortunæ paternæ quasi hæres factus, magnam potentiam, Dux Northumbriæ mox creatus, morte terminauit infœlici, sobolemque reliquit plurimam ad nostra vsque tempora florentissimam, cuius tamen hæredes masculi, omnes iam dudum defecerunt.

ANNO CHRISTI 1511. REGN. 3.

A Nni huius primo die, ipsis videlicet Calendis Ianuarij, Regina filium Regi peperit, regni futurum hæredem. Hic autem magno Regis & popularium mœnore, 23. Februarij sequenti extinctus est. Sub idem tempus, Ferdinandi Hispaniarum Regis oratores petitum venerunt à genero auxiliares copias sagittarios 1500. Bellum quippe tunc temporis gerebat Ferdinandus contra Saracenos Africam incolentes. Annuit promptissime Rex, at habito delectu, eam manum quatuor regiis nauibus impositam, Duce Tho. Barone de Darcy ad socerum quam potest celerrime amandat. Ad terram Hispanam vix dum appulerant, cum audiunt, pace facta, eorum opera Regem non egere. Stipendia tamen liberalissime singulis persoluta sunt, Dux & qui cum comitabantur nobiliores, muneribus honorati, & ita cum multa gratiarum actione omnes dimissi, ad sua reuersi sunt. Iphis

Expeditio in Africam.

Item in Geldriam.

1511.

filia, & Belgicarum prouinciarum Gubernatrix sub Carolo Hispaniarum principe) similem cohortem, nempe sagittariorum 1500. à Rege nostro impetrat, vt iis contra Geldriæ Ducem (quocum ipsi erat bellum acerrimum) vteretur. Duce Edvoardo Poynnyngo milite strenuo & magnæ apud Principem suum authoritatis, multa, per spatium quinque mensium quibus abfuerunt, fortiter ab illis gesta sunt, ad Brimnostam, Ascam, & deinde Veuloam. Laudati & remunerati 1400. ad suos incolumes redierunt: nam centum fors bellica absumpserat. Centurionum quatuor, egregiæ fortitudinis, præmium, honorem acceperunt militiæ summum, equites aurati à Carolo principe (mox Cæsare) creati: Io. Nortonus. Io. Foggus, Io. Scotus & Tho. Lyndus. Erat hoc tempore Scotorum Regi cum Lusitano bellum, cuius prætextu, Andreas quidam Bartonus, nobilis pyrata, omnes naues per oras Angliæ aut Scotiæ commeantes deprædatus est, Lusitanas semper esse dictitans cuiuscunque demum essent nationis, aut saltem Lusitaniis mercibus onustas. Ad hunc comprehendendum misit Rex Edouardum Hovartum summum Angliæ Thalassiarum, fratremque eius D. Thomam Hauartum Comitis Surreiæ primogenitum, & Ioannem quendam Hoptonum. Ii prædonem assequuti, post longam & cruentam pugnam, viuum eum (sed lethaliter saucium) ceperunt, duasque eius naues cum omnibus sociis qui pugnantes non ceciderant Londinum deduxerunt.

*Bartonus
pyrata ca-
pitur.*

ANNO CHRISTI 1512. REG. 4.

*Bellum
Gallo indi-
citur.*

NVllum adhuc bellum Henrico erat cum principe quoquam externo, neque vero vt esset, prudentiorum amicorum optabat quisquam. At iuueni Regi qui vicesimum primum iam ætatis annum agebat, nescio quo modo gestiebat animus belli casus experiri, quod nondum expettis (secundum adagium) dulce est. Cum Ludouico XII. Francorum Rege ante annum vnum aut alterum inito fœdere pacem fecerat: iam nihilominus à Iulio Papa Rom. se facile passus est exorari vt Ludouico confœderato bellum indiceret. Is nimirum Pontifex qui Cæsari Iulio similitior cuius nomen sumpserat, quam Petro cuius successor haberi voluit, vt tanquam alter Nero, sedens otiosus, orbem terrarum bellorum incendiis conflagramentem spectaret, Regem nostrum literis conscriptis orauerat, vt in oppugnando Gallo sibi non deesset: qui nimirum nec Deum veritus nec homines, non solum pecuniis sacris manum admouisset, Gulielmum Cardinalem ad Pontificatus usurpationem impulisset, Alphonsum Ferrariensem & Bentiuolos sibi rebelles fouisset: sed Italiam nunc vniuersam suæ tyrannidi subiicere decreuisset. Quapropter, per amorem saluatoris, per maiorum suorum pietatem (qui S. Rom. Ecclesiæ manus adiutrices nunquam recusassent porrigere) perque denique filialis obsequij vinculum firmissimum obtestatus est vehementer, vt procerum Italiæ sancto fœderi se adiungere non grauaretur, cuius nimirum, ipsi, caput illum & Imperatorem summum delegissent. Literis huiusmodi acceptis, petitioni Pontificis libenter & prompte Rex annuit. Veruntamen, vt ansam fœderis dirimendi arripiat: controuersiarum se placet arbitrum interponere inter Pont. & Gallum, quem missis legatis hortatur, vt armis discedat: Id ni faciat; Pontificis defensionem contra communis pacis turbatorem se suscepturum non obscure denunciat. Petitionem vero illam spernens, Gallo bellum indicit per fœcialem, simulque monet, vt Galliæ regno cedat, cæterisque prouinciis, Normaniæ videlicet & Aquitanicæ, quas haud bono iure possideret. Icto deinde cum Maximiliano Cæsare Hispano item & Pontifice fœdere, de oppugnando communibus viribus Gallo initur consilium. Inuitat nostrum Hispanus, vt in regionem suam traiciat copias & inde Gallum adoriatur, pollicitus, præter certum equitum numerum, tormenta bellica, iumenta ad vecturam, commeatum & multa alia ad huiusmodi expeditionem necessaria. Rex noster fœderi pollicitationibus fidem habens, magnum

conscribit

conferibit exercitum, cuius partem vnam nauibus imponit vt mari rem gerat, alteram in Hispaniam curat traiciendam. Maritimis copiis præerat Edmondus Hovartus Thalassiarcha qui classi Gallorum factus obuiam in sinu Armorico, prælio cum iis decertauit. In eo nihili sane memorabile gestum est, Præterquam quod, duæ magnæ naues (vna 700. habuit propugnatores Anglos duce Th. Kneveto milite, altera 900. Gallos sub Primalgueto Britone) hæ inquam sibi mutuo harpagonibus connexæ, post diurnam pugnam, ambæ tandem incensæ cōflagraverunt, nemine protinus seruato qui casu hoccine malum acciderit, an cuiusquam audacia accersitum fuerit, enuntiaret. Alter vero exercitus cui præficebatur Tho. Grayus Marchio Dorsetius, militum habuit fortissimorum 10000. & inter eos Germanos 500. duce Guointo quodam Flandro. Ii postquam in eam Arragoniæ oram appulerunt quam Biscaiam nuncupamus: dum vt Rex ea præstaret quæ pollicitus fuerat expectarent, aliquot menses elapsi sunt. Ille autem promissis lætabat in Galliam festinantes, nec aliud quippiam auxiliij largitus est. Acciderat enim vt nostris aduentantibus, moreretur Gasto Flustatium Comes, quocum Ioanni Regi de regno Nauarreno erat contentio. Ioannes igitur qui copias Ferdinando ad hoc bellum promiserat, postquam sublatum æmulum audiuit, vtrum propter ingenij leuitatem, vel quod ita rebus suis conducere existimabat, missis oratoribus cum Gallo fœdus clandestinum iniit. Quod postquam Ferdinando nunciatum est, ommissa in Galliam expeditione, in Nauarrenum arma conuertit, cupiens porro & nullum non mouens lapidem vt nostras ibidem copias ad illam expeditionem traduceret, abnuente Dorsetio qui absque nouo mandato à præscripto regio discedere sibi integrum non esse asseuerabat. Erat tunc temporis Nauarrenus ab omnibus rebus imparatus, proceres sui in factiones Acramontanotū & Bellomontorū distracti vt nihil posset expedire, duo potentissimi Reges totis viribus oppugnaturi aduentare dicabātur cum copiis magnis, Galus autē (in quo solo spes erat) procul aberat, aliis porro bellis occupatus. Ad primū igitur Hispani imperum Regnum deseruit, seque vna cum coniuge & liberis cis Pyrenæum Bearnium recepit. Nouo hunc in modum regno Ferdinandus occupato, de Gallia debellanda haud amplius sollicitus, à genero Henrico scriptis literis vehementer flagitauit ne copias ad Gallicum bellum destinatas sibi grauaretur commodare, donec omnia ad animi sui sententiam in regno Nauarreno ordinasset. Huic soceri petitioni Rex annuit libenter, sine fructu tamen: Nam milites nostri in solito regionis æstu & fortium vinorum potu corpora inflammata in morbos passim inciderunt, vnde plus minus mille homines (aut vt quidam tradit 1800.) paruo temporis interuallo interierunt: Vltioris igitur moræ pertæsi duces (velint nolint) vela facere compulerunt, irato vehementer Rege, quando de reditu eorum nuntiatum est, adeo vt de pœna, tali proteruitæ debita irroganda aliquando cogitaret, donec multitudo delinquentium vniuersos noxæ exemit. Mense Maio profecti, paulo ante Natales reuersi sunt.

In Hispaniâ frustra traicitur.

Hispanus regnum Nauarreni occupat.

ANNO CHRISTI 1513. REG. 5.

Concilium Regni summum (quod Parliamentum vocamus) sub initium huius anni coactum est. In eo, bellum Gallo magnis viribus inferendum decernitur, simulque in eius belli sumptus pecunia ingens subsidij nomine populo imperatur. Tum primo statim vete classis emittitur nauium magnarum 42. præter aëuarias & minores scaphas. Hinc præfectus, Angliæ Thalassiarcha, seu (vt vocant) Admirallius, dum ad fortitudinis laudem importunè anhelat, tanti apparatus conatum sua temeritate elusit. In portu qui Brestæ oppido vicinus est excensionem parat, & primus hostilem terram nisus ingredi conto in mare detrusus ac submersus, ex tot Anglis quot illa classis ferebat, solus periit, militisque strenui sic functus officio, ducis tamen temerarij notam non effugit. Cæteri namque Im-

Admirallius submersus.

1513.

peratoris interitu consternati, omiſſa expeditione in Angliam eueſtigio reuertuntur. Hoc caſu Regi nunciato, Tho. Hauarto Admiralliſſi fratri primogenito eam præſecturam mandat, diligenter monens, vt operam fortem reipublicæ nauando, fratris necem tam indignam vltum eat. Ac is certe ſumma celeritate vſus, naues iterum ſtatione educit, quibus omnia maria per vniuerſam Gallix oram peruagatur, tantum terrorem hoſtibus incutiens vt nemo vel cymba piſcatoria per eos dies è portu ſoluere auſus ſit. In ſinu igitur Viſſandio exſcenſionem facit, totam Regionem ferro & igni populatur, deinde nemine reſiſtente naues ſuas incolumis repetit. Rex interim quam maximo exercitu coacto, Iunij vltimo quadringentarum nauium claſſe Calixum delatus eſt. Inde 21. Iulij progreſſus, omnes copias in hoſticum educit, & Teroanam Morinorum Ciuitatem rectà petit vt eam iam antea per duces ſuos obſidione cinctam vniuerſi exercitus viribus oppugnet. Gallorum copiis prope Dernomam obuiam factus eſt. Ii prima facie congregiendi animo aduentare viſi ſunt, ſiue autem ſuis viribus diſſiſi, aut (quod à noſtris traditur) tormentorum in idoneis locis collocatorum diſpoſitione, ordines turbati, quaſi viſi ſimul & victi ſiue fugati ſiue impar certamen ſponte declinantes, abierunt, nec vſpiciam loci ſe noſtris poſtea oſtenderunt. Teroanam igitur nullo prohibente perrectum eſt. Habuit ea ciuitas (vt noſtri tradunt) propugnatores tunc temporis 4000. & inter eos equites 600. quibus non erat difficile locum tam munitum contra exercitum quantumuis magnum tueri, ſi com meatu & aliis rebus neceſſariis inſtructi fuiſſent. Iſta cum deeſſent miſerunt qui Regi ſuo nunciarent, quantis in anguſtiis verſarentur. Ille multiplici bello ea tempeſtate diſtinebatur. In Aquitaniam & Nauartam impreſſionem tum nuper fecerat Hiſpanus, & Heluetij Trimollium magno prælio apud Novariam non ita pridem ſuperatum per eos ipſos dies obſeſſum, Diuione Burgundix oppido tenebant. Inde factum eſt, vt diſtractis in diuerſas partes copiis, non vltra 20. peditum millia (quorum dimidia pars Germani erant ſub Gheldrenſium ducis imperio) & Cataphractos 2500. ſecum ſub ſignis habuerit. His ſtipatus, Ambiani conſedit, vt propinquitate loci ſpem auxiliij oſtentante fortius obſidionem ſui tolerarent, quam in longum trahi multum ſua intereſſe intellexit. In exercitu noſtro erant peditum 40000. equitum vero 5000. vt Gallo nobiſcum congregi tutum non fuerit. Sed neque ipſi erat in animo fortunam prælij tentare, quæ ſi aduerſa in tali tempore extiſſet, Gallix Regnum nobis denuo occupandi, viam facilem omnium prudentiorum iudicio præbuiſſet. Ille igitur Ambiani deſidens otioſus, ne tantæ ciuitatis periculum (quo reuera angebatur vehementer) negligere ac nihili facere videretur, copias quaſdam Teroanam verſus mittit, quibus dat in mandatis, vt 80. grauis armaturæ equites (ſed ſine equis, tale nempe ſubſidium Teroanenſes petebant) in ciuitatem ſi aliqua ratione id fieri poſſit, deducant. Per noſtrorum vigilum ſocordiam, hoc illi non difficulter præſtiterunt. Longa ſiquidem pax & deſuetudo effecerat, vt ad bellica munia milites noſtri parum adhuc prompti exiſterent. Ad hanc eorum negligentiam, Galli duplici ſtultitia protinus compenſarunt. Nam cum eadem opera com meatum aliaque quibus oppidani indigebant comportare potuiſſent, erratum ſuum iam ſero emendare cupientes, eandem viam repetere decreuerunt. Noſtri vero ea re præuiſa, nouam munitionem excitabant, quæ eos ingreſſu prohiberet, & inſuper magnum equitatum, cum xv. Germanorum peditum millibus in inſidiis locarant qui redeuntibus viam præcluderent. Galli igitur ad mœnia accedentes, poſtquam aditum ſibi nullum in Ciuitatem patere intellexerunt, nihil ſuſpicantes mali, redierunt, & non multum itinèris emenſi, quaſi iam tuti à vi hoſtili, galeas alij exuebant æ ſtus impatientes, epotandis lagenis alij operam dederunt, equos porro bellicos plerique dimiſerant, aliosque minores vt commodius incederent iam conſcenderant, cum ab hoſtibus impetum in ſe fieri conſpicerent, quem ne tantillo quidem tempore ferentes, nulla deſenſione facta, fugæ turpiter ſe mandauerunt. In ea perturbatione amiſerunt Galli Cataphractos plus minus 300. captique

fuere

Teroanna
excidium.Pugna cal-
caria.

fuere multi nobiles, Longvillanus, Badius, Claromontius Andensis, Buffius Ambofius, Baiardus, Folieta & Paliffæus, qui paulo post astu se captiuitati eripuit. Habeo idoneos authores, persuasum plurimis tunc temporis fuisse, aditum ad regnum Gallia occupandum nostris ea victoria patefactum si occasione oblata vfi fuissent: Quippe tanto pauore Gallorum exercitum defixum ferunt, accepto huius casus nuntio, vt nil nisi fugam cogitaret, ac Rex in primis qui cum fletibus & lachrimis nedum querelis miseris ac fortunæ suæ deploratione non abstineret, quo fugeret circumspiciebat, & Britanniam citeriorem perniciousis equis iam petere decreuerat. Nostri enim vero de Teroana capienda tantum solliciti, captiuos in castra deducere satagebant, neque hostes fugientes longius prosequi voluerunt. Hanc pugnam calcariam Galli solent appellare, quod in eo calcaria quam gladij sibi magis fuissent vsui. Teroanenses post hanc cladem omni meliori spe abiecta, de deditioe facienda colloquium non detrectant, & consulto rege suo, Augusti 23. paciscuntur. Impedimentis saluis, signis elatis, & explicatis, tympanis etiam perstreptentibus, milites abire permitti: Ciuibus porro indultum, vt suppellectilem exportarent. Paucos ante hanc deditioem dies venerat in castra nostratum Maximilianus Cæsar, & (quod genti nostræ honorificum, ac memoratu dignissimum arbitror) accepto 100. aureorum diurno stipendio præter ea quæ copiis suis annumerata sunt, sub signis Regis nostri ipse militare dedignatus non est, gestata rubra cruce & rosa bicolore, Anglo militantium symbolo. Hic enim vero tanquam speculator magis quam socius venisset, cum videret in quantas difficultates Gallum Rex coniecturus esset, si laboranti instare vellet, & interiora Gallia penetrare, quanquam Gallo hostis certissimus, tantis tamen progressibus nostrum euehi nolebat, ac proinde omni ratione suadebat, vt Teroanam relictam demoliretur, & copias Tornacum deduceret. Tarditatis nempe (nec sine causa) regem inculabat, quod æstate iam præcipiti (nec ante) profectus esset, hyemem præ foribus esse dicens, vt operæpretium futurum non sit, tantis sumptibus exercitum alere, quando nihil præclari geri possit. Ciuitatem vero tam procul sitam difficulter à suis teneri posse, diruendam igitur, nec hosti vt propugnaculo sit relinquendam. Tornacum deinde Neruiorum oppidum quanquam ditionis Francia, Flandria tamen & Hannonia (velut insulam mari) cinctam demonstrabat, & à reliqua Francia procul seiunctum. Ciuium quidem & incolarum magnum esse numerum & mœnibus haud inualidis locum munitum esse: At urbanam plebem imbellem, præsidium alioquin nullum, commeatus nihil importatum esse: celeritate vtendum, opprimendos inopinantes, paucorum dierum obsidione ad deditioem cogendos. Gallo, si vellet eis subuenire, totam Hannoniam transeundam, & duo vel tria latissima flumina (inter quæ Scaldis & Carpus) traicienda: Militibus ibi prædam paratam esse, sibi que certissimæ victoriæ triumphum: tantæ Ciuitatis accessionem haud pœnitendum fore imperij sui incrementum, eo que minus negligendum, quod nihilo difficilius futurum sit eam in officio continere, quam fuerit Gallo aduersus tot infensos populos, vsquequaque circumfusus, iam per aliquot secula tueri eam ac defendere. Laborum bellicorum satietas, ne dicam tædium regem ceperat, & obuersabatur animo aulicarum voluptatum recordatio: Quanquam igitur non deerant qui optima suaderent, faciliora sequutus, Maximiliani consiliis obtemperauit. Permissum Flandris qui hoc sibi muneris deposcebant) vt Teroannæ mœnia diruerent, fossas completerent, & ædificia omnia præter ædem sacram & Canonicorum domos incenderent, idque illi (propter solita vicinorum populorum dissidia) auide lætique præstiterunt. Teroana igitur capta & excisa, Tornacum, quanta possunt celeritate contendunt, nihil sibi reliquum facientes, quo famam aduentus sui præuertant. Oppidani nihilo secius quod parabatur subodorantes, quantum patiebatur temporis angustia, se diligenter ad certamen præparabant, & rustici omnesque in vniuersum incolæ regionis vicina, res suas in ciuitatem conuehentes, illuc tanquam in locum tutum se recipiebant. Hinc factum

Maximil.
Cæsar Hen-
rico R. mili-
tat.

Tornacum
obsidetur.

1513.

est, vt ciuitas alioqui non magna, quo tempore obsideri primum cœpta est, non minus quam 80. millia Vrbanæ plebis numeraret. Rei igitur cibariæ penuria statim laboratum est: Nec spes auxiliij affulsit vsquam. Rex procul aberat, præsidium nullum, imbelles ciues, oppidum duo magni principes 50. militum millibus stipati clausum tenebant, & his omnibus sæuior hostis intus vrgebat, dira fames. Paucos dies obsidionem tolerantes, incolumitatem pacti. Septembris 29. se suaque dederunt. Tradita Ciuitate, ad sacramentum Anglorum Regi dicendum omnes ciues adiguntur, iisque, vt vicaria potestate præsit, Edvardus Poynnyngus Ordinis Georgiani miles præficitur. Tum postquam de com meatu prouisum est, præsidium imponitur modicum, & arx noui imperij firmamentum ædificata. Ne vero politica tantum curare Rex videretur, iurisdictionem ecclesiasticam ad Tho. Wolfæum curauit deferendam, & omnes ad Episcopum agros pertinentes (proscripto tam Episcopo) in eum contulit, Wolfæum inquam, de cuius viti incrementis & immodica potentia, multa nobis in posterum dicenda sunt. His igitur rebus ita ordinatis, ingruente iam hyeme, de exercitu primo quoque tempore domum reportando initur consilium. Id Regi cum placuisset, ipse naue conscensa cum vix totos quatuor menses abfuisset, ad suos penates duplici victoria lætus circa finem Octobris mensis peruenit. Aduentantem & vix dum reuersum, noua palma excepit, victoriæ quam auspiciis eius de Scotorum Rege cæso, reportauit Havattus Surreiæ Comes. Gallorum Rex multiplici bello laceratus (vt antea retulimus) per vetera amicitia iura & nuper inita fœdera, multum obtestatus fuerat Iacobum Scotorum Regem eius nominis quartum, ne se tantis difficultatibus implicitum destitueret: si amici casibus, non moueretur, sibi tamen prospiciendum monens, cui tutum non foret, gentis, suæ semper inimicæ, potentiam, talibus incrementis nemine impediente auferere. Absente Anglum externo bello occupatum, & cum eo florem militia: arma igitur protinus inferret, & Beruicum ditionis Scoticæ notissimum oppidum, multos iam annos ab Anglis incessam, receptum iret: facilem fore victoriam, modo occasione rei bene gerendæ tam feliciter oblata vteretur. Fieri non posse, quin hoc bellum, sibi honorificum, amico (si non & ipsi) utile futurum esset, hostibus etiam documento, non contemnenda Scotorum arma, quorum pristinas victorias, longa iam & ipsis damnosa pax obliterarat & Anglis è memoria excusserat. Porro ne sumptibus grauentur, 50. millia Francicorum nummum ad com meatum & tormentarium apparatus se largiturum. His rationibus iuueni gloriæ appetenti haud difficiles persuasum, vt Regi nostro quocum fœdus nuper sanciuerat, cuiusque sororem in matrimonio habebat, illa multum reclamante, bellum, sibimet exitiale, suis funestum & multarum calamitatum causam inferret. Coacto igitur exercitu quam potuit maximo, in fines nostros irruens, arcem quandam (Noramiam dictam & Episcopo Dunelmensi pertinentem) circumfideret. Ea postquam tantum Regem sex dies distinuisset, ipsi in manus tradita est. Inde Beruicum mota sunt castra, igne & ferro regione omni quacunque transitum est scœdata. Hæc postquam nunciata sunt iis quibus regni cura & procuratio in absentia principis demandata fuerat: Habito per totam borealem regni partem delectu, vt omnes copia Alueuici ad certam diem conueniant edicitur, inde sub duce Thoma Hauatto Surreiæ Comite recta in hostem perrecturæ. Inter primos accurrit (magnapattis lætitia) Thomas Thalassiarcha, Comitum filius, secum adducens manum 5000. veteranorum, quorum fortitudinem in naualibus pugnis sæpe habuerat exploratam: Post eum Barones hi, Dacrius Elifordus, Scropus, Latimerus, Couyerus, Iuulæus & Ogleus: Equites deinde aurati, Apphardus tormentorum præfectus, Perceius, Sidnæus, Bulmæus, Staulæus, Molineus, Strangvvaius, Tempestus aliique. His de summa rei consultantibus, visum est, Fœcialem ad Regem mittere, qui de iniuria facta expoſtulet, & Regem contra ius fasque non solum affinis, sed & confœderati regionem vastasse quereretur, ipsosque proinde paratos esse diceret, inito prælio huiusmodi pactorum & conuento-

*Wolfæus
Episcop.
Tornac.*

*Scotorum
Rex cæsus.*

conuentorum violationem vlcisci, modo aliquot dies aduentum suum præstolari ille non dedignetur, & loco vtiq; exercitui opportuno copiam pugnandi face-
 re. Rex de violatione fœderis scripto se purgat, testatus Deos & homines, priorem
 Henricum iniuriis crebris alienati in se animi indicia dedisse. Prædones Anglos
 vbique per limites Scotiæ grassari impune querebatur, Andream Bartonum ho-
 minem fortem & honestum Regis ipsius mandato iniuste cæsum, & Heronem
 quendam qui Robertum Carrum Scotum prænobilem interemerat, se palam in
 Anglia ostentare, Rege ad tantum facinus conniunte: His de rebus sæpe per
 legatos conquestum se asserbat, sed furdo, quod aiunt, cecinisse: Sibi proinde
 quid reliquum quam vt armis se suaque aduersus regis iniustitiam tueatur? Quod
 vero ad congressum attinet, accipere se conditionem adiecit, locumque ac tem-
 pus certaminis designauit. Adfunt igitur ad diem condictum ambo exercitus: *Pugna Flo-*
 Et Rex vt sublata omni fugiendi spe, suos ad resistendum fortius animaret (confi- *doniana.*
 lio nescio quam sapienti, certe parum tuto) dimitti iubet omnes equos, in dex-
 tris suis, non in equorum pedibus salutem quærendam dicens: deinde exemplo
 suo quid alios facere velit ostendens, relicto quo vehebatur iumento, ad pede-
 stre pugnam semetipsum comparat. Idem cæteris facientibus, omnes pedites
 cum hoste congregiuntur. Post longam & cruentam dimicationem, ad nostros
 inclinauit victoria. Habebant Scoti tormenta magna 22. quæ nullo illis vsui fue-
 runt in eo prælio, quod pilas eiacularentur, supra capita hostium, collem quem
 infederant scandere nitentium. Nostris præcipua spes erat in sagittis, quibus 4.
 alas Scotorum leuius armatas (nam in acies quinque Rex copias suas diuiserat) ita
 continenter verberarunt, vt cæteris operam fortem nauantibus, in fugam eas
 compulerint. Mediam enimvero quam Rex tenebat, quod ex viris constaret
 lectissimis, & contra vim sagittarum melius munitis, non sine longo & difficilli-
 mo certamine profligarunt. Nam Scoti, etsi ab Anglis vsquequaque inclusi, vt
 in gyrum pugnare coacti ab omni parte pellerentur: restiterunt tamen pertinacis-
 sime, eoque magis haud dubie, quod Regem suum non audirent solum hortan-
 tem, sed apud primos ordines strenuissime dimicantem cernerent, donec multis
 vulneribus confossus mortuus concideret. Cum illo cæsi feruntur filius eius nothus
 S. Andreæ Archiepiscopus, & duo alij Episcopi, duo item Abbates. Comites XII.
 Barones 17. & cæterorum 8000. Nec minor numerus captiuorum censetur.
 Omnia item tormenta capta sunt, & signa militaria fere omnia: vt maxima om-
 nino victoria fuerit æstimanda, nisi etiam tam cruenta, vt 1500. occisos amise-
 rimus. Pugnatum est Septemb. 9. prope montem Flodonam in colle qui Piperdi
 dicitur, non procul à Bramstona. Haud me latet Scoticarum rerum scriptores
 constanter asseuerare, Regem in acie non cecidisse, sed fugientem à suis interem-
 ptum: corpusque in Angliam asportatum, non Regis fuisse, sed Alexandri cu-
 iusdam Elfinstonij adolescentis nobilis, statura vultuque Regi non dissimilis,
 quem paludamento Regiisque insignibus ille ornauerat, vt se prosequentes falle-
 ret, & alibi præliantibus tanquam præsentem rege animum adderet. Cæterum vt
 nihil dicam de magno summæ nobilitatis numero, quorum cadauera, ibi loci re-
 perta verum Regem ab iis stipatum atque fictitium illum alibi potius depugnasse
 affatim indicant: Satis constat, à multis captiuus cadauer agnitum, qui non aliud
 quam regium fuisse pro certo confirmarunt, quanquam vulneribus innumeris de-
 formatum. Nam immani plaga iugulum hiabat, læua manus duobus ictibus fere
 amputata vix brachio dependebat, & corpus multis in locis sagittis confixum vi-
 sebatur. Hoc mortis genere sublatus interiit in ipso iuuentutis flore Iacobus quar-
 tus Scotorum Rex, qui propter multas & egregias animi corporisque dotes, lon-
 giori sane vita dignus videbatur. Fuit enim ingenio acri, & oris dignitate summa
 præditus, magnanimus, comis, affabilis, munificus, & adeo à clementia non ab-
 horrens, vt ad supplicia de fontibus expetenda inuitum cogi omnes facile animad-
 uerterent. His virtutibus effecit, vt viuum sui charissimum haberent, mortuum

1513.

tantum desiderarent & luctu prosequerentur, quantum nullum priorum Regum, ut historici quidem omnes prodiderunt. In hanc enimvero calamitatem non incidisset, si prudentiorum monitis obtemperasset, suadentium, ut iis rebus quas ante pugnam in ea gesserat expeditione contentus, domum rediret, nec cum tam paucis vniuersi regni statum in discrimen committeret: quippe famæ & gloriæ, amicitiae item, abunde satisfactum. Sed cum orator Gallus & amici quidam Regij Gallicis donis culti contra tenderent: Principi magnanimo & supra quam dici potest pugnandi auido facile persuasum est, ut nostros cum magnis copiis aduentantes, opperiretur. Defuncti corpus (saltem si corpus id fuerit regium & non Elfinstoni) plumbea capsula inclusum atque in Angliam delatum, mandato Regis nostri satis inhumano (ne dicam crudeli) in nescio quo angulo insepultum abiectum est, eam nempe pœnam scedifrago & periuro debitam dictitabat, cum bellifumendi prætextu probabili haud omnino destitueretur, ut ex iis quæ supra dicta sunt satis liquet.

ANNO CHRISTI 1514. REG. 6.

*Hauartorij
stemma &
honores.*

INsequentis anni sub initium Tho. Hauartus Surreiæ Comes, qui de Scotis victoriam supradiçtam reportarat, ad auitam dignitatem conscendit, factus Norfolkciæ Dux. Eum nempe titulum pater eius Ioannes hæreditario iure consequutus est, à Thoma de Brotherton Regis Edvv. primi filio, Segrauiis & Movvbraiis (qui omnes Norfolkciæ duces extiterunt) stemma ducens. Sed quod in pugna Bosvortharca (in qua cecidit) à partibus Ricardi tyranni stetit, eo honore ipse postèrique multati sunt. Isti Thoma anno 1524. extincto, in eodem honore successit Thomas filius, qui anno 1554. diem clausit extremum. Ex illo genitus est Henricus (egregiæ spei iuuenis qui patre viuentè, capite truncatus est extremis huius Regis temporibus. Hic filios reliquit Thomam Ducem Norfolkciæ postremum (qui & ipse anno 1572. securi percussus est) at Henricum, mortuo patre adhuc lactentem, virum doctissimum itidem ac disertissimum, quem rex noster Iacobus, Northantoniæ Comitem, omnium bonorum summa cum gratulatione nuper creauit. Thomas autem prædictus, tres filios habuit sibi superstites, Philippum, Thomam & Gulielmum. Philippus Surreiæ (ac etiam propter matrem Arundeliæ) Comes, damnatus ad mortem anno 1589. breuique postea morbo in carcere absumptus, paruulum reliquit Thomam, qui nunc regis nostri gratia paternorum honorum successor factus est, ex quo etiam fonte munificentiae regiæ, patruo eius Thomæ (viro magnanimo) Comitatus Suffolciæ titulus accreuit, & Camerarij summi manus honoratiss. Iam præter hos quos recensui Hauartos, habet etiam hæc familia Carolum Nottinghamiæ Comitem Angliæque Thalassiarçham, ex patre Gulielmo Thomæ Norfolkciæ Ducis nepotem, magni nempe illius Scotorum triumphatoris. Hic est qui auitæ virtutis æmulus, classem illam Hispanorum, vano vocabulo inuictam appellatam, Elisabethæ Regiæ auspiciis anno 1588. fœlicissime debellauit. Denique (ut omnes enumerem) Thomas Hauartus ex eadem stirpe oriundus, vicecomitis Bindonensis honore potitur, à Thoma Norfolkciæ duce per Thomam filium genus ducens. Ita nobilissima hæc familia quam paucis abhinc annis afflictam iacere vidimus, hodie florentissima, quatuor ostendit Comites, prætereaque, vicecomitem vnum, viri hi omnes egregij magnique nominis, ut de illis iam posthac multa perscribenda sint. Visum est igitur eorum genealogiam semel & paucis explicare, ne singulorum genus prout eorum mentio incidit repetendo, lectorem morari cogar. Nunc ut pergam, cum Norfolkciæ duce alij etiam honorum nouis titulis ornati sunt, Caroli duo, Brandonus & Somersettus (hic Wigorniae Comes ille Suffolciæ dux creatus) Edouardusque item Stanlæus Baro factus de monte aquilæ. Brandonus, patre natus est Gulielmo Brandono equite aurato, qui signum militare Henrici septimi portans in pugna Bosvorth-

*Brandonus
Dux Suffolciæ.*

Bosworthana, manibus Richardi tertij Regis obtruncatus cecidit. Filium eius paruulum relictum Henricus regnum adeptus magna cura edūcauit, & adolescentis principis filij sui famulatio (pene dixeram sodalitiō) admouit. Hic cum eum haberet charissimum, tam ob paterna merita quam sua obsequia, vicecomitem Insulæ creauit: nec hoc contentus, Mariam sororem quæ Gallorum Regi postea nupsit, ipsi despondere in animo habens (id multis saltem persuatum erat) Ducis Suffolciæ titulo prius cohonestandum decreuit, quod his diebus, in festo videlicet purificationis factum est. Quomodo vero nuptiis speratis exciderit, posteaque ex insperato paritū sit, in sequentibus narrabitur. Somersetus Henrici ex Lancastrensi familia Somersetensis Ducis postremi filius naturalis, honoris paterni tunc cognomen, cum aliter Beaufortius, aut potius antiqua Regum Anglorum appellatione Plantageneta vocandus esset. Hic igitur Henrici septimi (quippe ex Margareta Somersetensis sorore geniti) consobrini & multis clarus virtutibus quantum æstimator sagacissimus erat Rex ille, Camerarius Angliæ ab eo constitutus est. Iam vero cum in hac recenti contra Gallos expeditione multa strenuissimi viri specimina dedisset, (neque tamen cæsus occuisset, quod Guicciardinus falso tradit) placuit pristinis honoribus, hunc addi, quem hodie gerit, ab illo tertius, Edvardus Gulielmi filius, nepos Henrici Caroli istius de quo agimus filij. Is Regi nostro nunc à secretis & equorum (vt loquimur) Magister, malim dicere præfectus (munus apud nos honoratissimum) tantos maiores suis virtutibus nobilitat. Gallorum Rex postquam de clade Scotica rescuisset, amico tali ac socio se priuatim cernens, omnia circum se bello flagrantia, sibi præterquam in se subsidium nullum, decreuit, nobiscum (si honesta aliqua ratione id fieri posset) foedus renouare. Iulius secundus Pontifex Romanus bellorum incentor non ita pridem (opportunum) abierat, & ipsi Gallo per eos dies mortua vxore, thorus coniuge vacuus factus erat. Placet itaque tentare, si ducta Maria Regis nostri sorore, bellorum ab hac parte incendia posset restinguere, & amicum insuper in Rege nostro tam fidum quam potentem sibi comparare. Leo X. (qui Iulio successerat in Patu) Gallicas partes contra Hispanos fouebat. Illo igitur animo libenti reconciliationis negotium suscipiente, pax coit Gallo necessaria, nostris non ingrata, & nuptiæ 9. Octobris magna pompa celebratæ sunt. Erat Rex ille ætate iam ingravescenti, sponsa tenera virguncula, 16. forte aut 18. annos nata, forma egregia. Pactam impar coniunxit, cupiditas, in illo liberorum, præter causas supra memoratas (masculam enim prolem nullam habebat) in ipsa emolumentum publici spes, autoritas hoc volentis fratris, & (quod in muliebri pectore præcipuum) honorum splendor, Reginae nomen. Maluisse tamen eam Brandonum maritum, quam quemlibet Regē, si in sua id fuisset potestate, plurimi nō sine causa persuasum habebant. Neq; vero multū temporis effluxit, quin prioris voti compos redderetur: Rex enim (quod senibus plerunque solet accidere qui iuuenularum vtuntur contubernio) haud totos tres menses has nuptias superuiuens, pr. Cal. Ianuar. moritur. Reginae cum licuit ex pacto in patriam suam (si vellet) reuerti: & cum hoc magnopere efflagitaret, missus est ad eam deducendam Brandonus, qui ad priorem ambitum reuersus, haud difficulter obtinuit, vt nuptiis clandestinis quam potuit occulte Parisiis illi iungeretur. Hæ postea (Rege nostro annuente) Grenotici magna cum celebritatē repetitæ sunt, videlicet Maij 13. sequentis anni. Wolfæi iam repentina & nostro æuo non credenda incrementa memoranda sunt. Hic enim (vt antea narrauimus) Tornacensis ecclesiæ administrationem nactus, infra istius anni curriculum, duos alios Episcopatus consequutus est. Obierat nuper Gul. Smithus Lincolnæ Præsul venerabilis, qui præter multa alia pietatis suæ monumenta collegium studiosorum in Academia Oxoniensi instituere aggressus (ab aneo naso nomen id habet) immatura morte sublatus est antequam vltimam manum tam præclaro operi posset imponere. In eius demortui locum successit est VVolfæus, iam in gratia Regis flagrantissimus. Parentibus hic ortus est ignobilibus, Ipsuici (oppidum id est in comitatu Suffolciensi, diœcesi vero Norvvicensi)

Somersetus
Vigornia
Comes.

Pax cura
Gallo.

Maria Re-
gis soror
Gallonu-
bit.

VVolfæus
Cardinalis.

1514.

vbi magnificæ structuræ fundamenta postea locauit, collegium nescio quod molitus ibidem. Educatus est Oxoniæ in Collegio Magdalenensi, & scholæ quæ ad id collegium pertinet, factus est moderator. Inter alios discipulos suæ fidei commissos, filij memorantur quidam Marchionis Dorsetij. Operæ in illorum institutione nauatæ præmium tulit, sacerdotium quoddam non exile agri Somerseten-sis, Limingtonensis videlicet ecclesiæ rectoriam. Vix dum ibi pedem posuerat, quando ab equite quodam aurato (Amicio Pouletto) magna afficitur contume-lia. Cippo ligneo pedes VVolsæi includit, genus quoddam pœnæ quod non nisi mendicis fere & vilissimæ plebi apud nos solet irrogari. Quid igitur in causâ fuerit cur tantopere sæuierit eques in hominem jam non iniuriæ notæ, me certe latet. Hoc vero apud omnes constat, VVolsæum postea cardinalem factum & Angliæ cancellarium, eam iniuriam satis grauiter puniisse, adeo vt necessum habuerit aliquot annos Londini moram facere Poulettus, & ibidem omni genere officiorum gratiam eius facti emerari. Testatur id ipsum in hodiernum vsque diem ædifi-cium quoddam situm Londini supra portam eius loci quod Medium Templum nominatur, à Pouletto eo tempore constructum, quando Cardinalem habebat infensum, & insignibus Cardinalitiis vsquequaque pompatice adornatum, vt eo saltem modo hominem demereretur. Verum hæc postea, VVolsæus, siue ignominia illatæ pertæsus, siue altiores spiritus gerens quam vt tantulo sacerdotio immoraretur: eo relicto, in famulitium se dedit Nasanti cuiusdam, militis, Per quem in Episcopi VVintoniensis Foxi notitiam peruenit. Hic ingeniorum iudex sagacissimus, postquam in iuvene isto animi solertiam magnam, eruditionem non contemnendam, & admirabilem in rebus gerendis dexteritatem deprehendit. Regi Henrico septimo (qui in Foxi fide & prudentia vnice acquiescebat) homi-nem tam impensè commendauit, vt magni momenti negotiis tractandis, eum protinus admouendum duxerit. Quid plura? placuit: apud Regem breui tem-poris spatio magnus euasit: Et ab eo Decanatu primum Lincolnensi, mox Eleemosinarij Regij munere honestatus est. Postquam verò rerum potitus est Hen-ricus octauus, adolescentis animum blanditiis & morum commoditate penitus oc-cupauit. Siquidem, cum alij amici omnes rogarent vt consultationibus eorum qui ipsi erant à secretis assiduus interesset, atque sic experientia magistra & rerum vsu, prudentiam colligeret, rebusque gerendis sese assuefaceret: solus VVolsæus vitam iucundiorẽ sectaretur iubet consultationum tædia adolescenti (dictitans) non ferenda: ætatem hominis temporibus discretam, & vnique sua studia conuenire: Non recte facere qui senilem seueritatẽ tanquã personam nescio quam, intempestiue obtrudant, & iuueni inuita conentur Minerua inducere. Futurum olim si Deo placuerit, vt quæ huic ætati molesta videntur, prouectiori non ingrata sint, aut etiam fortassis oblectamento: Donec ea veniret, præsentis frueretur: ne-que aliis inutiliter obsecundando, eius fœlicitatis quam imperij sui magnitudo fa-cile largiretur, cursum, vllatenus retardaret. Iret igitur, venatum, aucupia, alias-que honestas voluptates fortiter consecraretur: si quando fuerit vt senex dete-pente fieri abeat senilibus curis se immiscendo, non deesse inquiens inter suos (se- ipsum volebat subintelligi) qui vno aut altero verbo, sub vesperam narrare possint, quæ multarum horarum altercatio, ne dicam totius diei consultatio expresserit. Oratio hæc Regis cupiditatibus mirifice congruens tantum VVolsæo peperit po-tentiæ, vt cum antea, gratia inter alios plurimum pollere nosceretur, nunc post-hac plane secundus à Rege haberetur, & solus apud eum omnia potuerit. Nam ille statim delectus est, qui tanquam Mercurius aliquis inter Iouem hunc & mino-rum decorum senatum discurreret, atque horum scita ad illum, illiusque placita ad ipsos deferret. In numerum igitur eorum qui principi erant à sanctioribus consi-liis primo quoque tempore asciscitur: & præter Tornacensis sedis nuper sibi de-mandatam administrationem, mortuo (vt retulimus) Smitho, Lincolnensi quo-que ecclesiæ Episcopus præficitur. In cuius regimine, 6. totos menses nondum transege-

transegerat, quando Romæ defuncto Bambrigio Cardinali, ad Eboracensem Archiepiscopatum (quem is tenuerat) à Lincolnia transfertur. Breui deinde postea (vt omnia in vnum congeramus) à Rege Cancellarius Angliæ (eiurante V Varramo Cantuariensi) & à Papa legatus à latere pronuntiatur. Sed neque hic sistitur. Quasi Cardinali alendo Archiepiscopatus Eboracensis & Angliæ Cancellariatus non sufficerent: multa sacerdotia, Sancti Albani Abbatiam & Episcopatum insuper Bathoniensem à Rege emendicat. Neque verò his tandem contentus, Dunelmensem ecclesiam vacantem, Eboracensi non veretur adiungere, repudiata Bathoniensi) & deinde Dunelmensi relicta, V Vintoniensem (totius Angliæ tunc temporis opulentissimum Episcopatum) occupare. Videtis iam V Volsæum, opibus affluentem, gratia principis pollentem & ab infima sorte ad amplissimam fortunam euectum. Quid eo deinceps factum fuerit, in sequentibus porro narrabitur.

ANNO CHRISTI 1515. REG. 7.

Sancitum nuper cum Ludouico Gallo fœdus, ratum vtique habuit Franciscus Successor eius, quod publico edicto Londini proclamatum est Apr. die 9.

ANNO CHRISTI 1516. REG. 8.

Cum verò Gallus Regem Scotiæ adolescentulum in suam fidem recepisset, & *Simultas* in Scotiam misisset Ioannem Stuartum Albaniam Ducem vt Regis ipsius & re- *inter Regem* *& Gallum.* gni moderator existeret: Ille nihil prius habuit, quam aut interficere, aut in exilium pellere, quotquot Anglorum Regi studere compererat. Regis Mater in primis (quæ iam Archibaldo Duglassio Angusiæ Comiti nupserat) fuga sibi consuleri coacta, fratrem rectà petiit Angliæ Regem, apud quem integrum annum Londini mansit, marito Duglassio post vnum aut alterum mensem, ne petito quidem comite, in Scotiam abeunte. Has Galli rationes Henricus moleste ferens, Maximiliano Cæsari quocum Gallus de Mediolanensis Ciuitatis imperio tunc temporis contendebat, magnam pecuniam subministrat, vnde Heluetiorum copias compararet ad Gallos ex Italia derurbandos. Cæterum ille, exercitu quamuis instructus satis firmo, re infecta domum reuertitur. Consilio princeps melior quam dexteritate agendi, quippe in deliberando habitus non imprudens, in rebus gerendis tamen inefficax plerumque fuit: siue fortuna successus denegante, siue natura segnior esset ad bene cogitata exequendum. Non multum temporis intercesserat, cum placet iterum fortunam tentare. Oratorem mittit ad Regem nostrum, Matthæum Cardinalem Heluetium, per quem, aliam adhuc pecuniam ab illo impetrat. Hæc data est Genuensibus quibusdam mercatoribus qui Imperatori eam in Italia tempore constituto pendendam receperunt. At ij, siue ab hoste corrupti, siue non adeò opulenti vt versuram facere possent, fidem certe fefellerunt, & hos quoque conatus Cæsaris irritos reddiderunt. Regis culpam hanc fuisse non puto: quamuis suspicari liceat, ingentibus illis thesauris iuueni à patre relictis, iam ferè consumptis: & Gallo solidæ pacis conditiones clanculum offerente, amicitiam apud Cæsarem contractam, quæ tanto illi constiterat, iam cæpisse flaccessere. Certe vt de fœdere Francico (quod mox sequutum est) taceamus, aratum hoc tempore ita vacuum reperrum est, vt nouas rationes pecuniæ colligendæ Regem excogitare oportuerit. Huic negotio (vt cæteris fere omnibus) Cardinalis præficitur Wolsæus: qui omnes regij fisci rationes excutiens, multos reperit grauitè oberratos, & ministrorum fiscalium siue incuria siue perfidia, nunquam antea ad rationes reuocatos. Inter alios, Dux Suffolciæ magnam pecuniam Regi debere inuenitur. Is præter proprias opes, 60. aureorum millia (vxoris dotem) nostræ pecuniæ 18000. librarum, à Gallorum Rege annuatim percipiebat. Nunc tamen habuit necessum ab aula regia secedere, & ruri degere,

1516.

vt parsimoniam colendo haberet tandem vnde debitum huiusmodi exolueret. Facinorosos tum post hos Cardinalis aggreditur, cuiuscunque demum essent conditionis, periuros, raptores, tenuiorum oppressores, seditionum authores & huiusmodi consimiles: quos omnes nulla dignitatis cuiusquam habita ratione, aut affecit pœna aliqua publica, aut magno se redimere coegit. Ista faciendo, & ærarium antea vacuum repleuit, & apud plebem magnam sibi iustitiæ laudem non immeritò comparauit. Hæc igitur cum pro voto sibi succedere videret: ad alia adhuc animum adiecit in hoc genere. Nouum quoddam tribunal instituit, cuius iudices essent Consiliarij regij & alij aliquot magnates: hinc datur cognitio criminum prædictorum, quæ tunc temporis magnopere inualuerant, & Curia Cameræ stellatæ hodie appellatur, propter stellas (vt opinor) in laqueari illius conclauis vbi ius dicitur depictas. Enimverò præter istud, alia porrò constituit iudicia, vbi pauperum querimoniæ exaudirentur. Multaque ordinauit in rebus ciuilibus popularibus grata ac nobis in hunc vsque diem vsurpata, quibus virum se ostendit sapientissimum nec non reip. amantem. Certè, qui illis temporibus vixerunt, asserere non dubitarunt, cum hoc regno nunquam scelerius actum quam Wolfæo florente, cuius consiliis pacem opulentam & securam qua fruebantur: atque iustitiam æquo iure ciuibus omnibus administratam, tribuebant.

Curia Camera stellatæ instituta.

Curia item libellorum supplicum.

ANNO CHRISTI 1517. REG. 9.

Seditio Londini.

Ill May day.

VÈre iam appetente, magni motus in ciuitate Londinensi suspiciò oborta est. Eius initia & successus accuratiùs paulò persequi placet, quod huiusmodi seditiones in nostra gente saluberrimis legibus coercitæ, adeo raræ sint, vt me puero, meminerim seniores ætatem suam ex hoc tempore numerare solitos, idque infauti Maij appellatione designasse. Longæ pacis affluentia, tam bonarum quam malarum artium mater & alitrix, peritissimos omnium gentium artifices alliciebat, ad ciuitatis Londinensis nobilissimum emporium frequentandum. Imperita verò plebs, non videns quantum boni gens nostra consequeretur ex hac artium & scientiæ communicatione, stomachabatur ab hominibus peregrinis ciuitatem suam incoli, ac opifices præsertim quiritabantur, mercedem suam tenuiorem in dies accrescere, quippe partem eius haud exiguam ad exteros istos & alienigenas alendos necessariò quotidie decidi. Hac de re in omnibus circulis multus sermo, donec Institor quidam Ioannes Linconius seditiosorum antesignanus, concionatori vni aut alteri persuadere nititur, vt ista popularium grauamina proceribus regni pro concione aperiant. Habentur quotannis ad xenodochium Sanctæ Mariæ in festis paschalibus Conciones totius anni celeberrimæ. Harum vnâ habiturus erat Henricus Standishius (Assaphensis postea Episcopus) vir grauis & doctus: Is hac de re à Linconio tentatus, omnem talis negotij mentionem auersatus est. At Theologus quidam nomine Bellus (qui illi in eo munere postridiè successurus erat) haud veritus se seditiosorum conatibus adiungere: scriptum quoddam ab iis oblatum publice pro concione recitat: deinde pro themate assumens illud Prophetæ Psalm. 113. Cælum cœli Domino, terram autem dedit filiis hominum: ex eo satis stultè argumentatus est, terram Anglicam solis Anglis datam, neque permittendum vt eius aliqua parte exteri potiantur. Multa ab eo in hanc sententiam dicta sunt, cum magno vulgi plausu & approbatione, qui odio exterorum prius accensi, nunc nihil aliud quàm seditionem spirabant. His accedebat, quod eorum nonnulli (exterorum dico) multa per eos dies perpetrasse contra ius falsque haud perperam ferebantur. Seditione igitur in dies gliscente, in multis locis exteri male habiti, & in compitis nulla quenquam iniuria laceffentes, pulsari cœpi sunt. Harum iniuriarum authores, cum Prætor in vincula coniecisset: rumor subito incerto authore per ciuitatem increbuit, futurum vt primo die Maij, exteri omnes vbicunque reperiri possent interficerentur. Hic etiamsi à seditiosis haud dubiè

dubiè emanauit, vt rei aggrediendæ quasi signum & tessera esset hominibus suæ factionis: effecit tamen, vt ante id tempus exteri sibi fuga consulere, & magistratus cauerent diligenter ne quis tumultus tunc temporis in ciuitate oboriretur. Prædie igitur eius diei (qui Philippo & Iacobo sacer est & multa iuniorum lætitiâ celebrari solitus) edicto publico sub vesperam imperatur vt omnes vbique ciues ianuas habeant clausas, & famulos domi contineant vsque ad horam sequentis diei nonam. Vix dum ad omnes huius edicti notitia peruenerat, cum magistratum quidam per vicos ciuitatis obambulans, turmam videt iuuenum simul & adolescentium animi gratia batuentium & sese bacillis exercentium, ex illo hominum genere quos Apprenticios appellamus. (Ij fere adhuc impuberes, à parentibus vel tutoribus in famulitium traduntur mercatoribus aut opificibus, data etiam nonnunquam pecunia, vt artem ediscant ab illo cui mancipantur, quam post tempus conditum, annos puta 7. vel 9. liberi iam facti profiteantur & exerceant.) Hos igitur, magistratus, tanquam edicto regio non gerentes morem, acriter increpat, grauiter simul interminatus ni se quam celerrimè domum recipiant: cumque segenius obtemperarent, corripit iubet vnum aut alterum & in carcerem compingi. Reliqui verò sociis ferentes opem, resistunt & simul sublato clamore, vt omnes eiusdem ordinis per totam eam ciuitatis regionem accurrerent effecerunt. Cumque eius motus fama dicto citius vniuersam ciuitatem esset peruagata, mirum quam subito ingens hominum concursus factus est, nautarum, nobilibus famulantium, egenorum & vrbanae plebis: sed numerus longè maximus illorum erat, quos Apprenticios nuncupare solent. Hi iam in seditionem concitati, carceres effringunt, & eos quos diximus ibi conclusos quod exteros quosdam pulsassent, eripiunt. Tum per omnes vicos ciuitatis turmatim volitantes, exterorum domos vbicunque diripiunt, & ipsos ad necem quæritant. Illi verò id ipsum metuentes, iam antea (vt retulimus) aufugerant. Ita totam eam noctem debacchati, copias regias contra se aduentare audientes: sub auroram ad sua singuli dilabuntur, præter paucos (ad numerum fortè 300. inter quos II. fœminæ) qui à magistratibus excepti & ergastulis conclusi sunt. Iudicio sisti omnes placet, ad mortis verò pœnâ 13. tantum designati sunt, quorum 9. in patibulis per diuersas ciuitatis regiones ad terrorem erectis suspensi sunt. Linconius, Shervvinus quidam, & Bettij duo germani fratres qui concitandæ seditionis principes extiterunt, ad vicum totius ciuitatis celeberrimum Ehepside nuncupatum deducti sunt, vbi Linconius (prout bene meritis erat) suspendio mortem obiit, & alius laqueo stabat ad ceruicem aptato iam iam deiiciendus, cum aduolat quidam clementiæ regiæ nuncium apportans, fontibus laturum, cæterisque omnibus (vt sunt mentes hominum ad misericordiam propensæ) planè gratissimum. Tres Reginae, Angliæ nimirum, deinde etiam Franciæ, & Scotiæ (nam & illæ Regis sorores tunc temporis forte aderant) assiduis precibus Regem fatigabant in genua prouolutæ, nec destiterunt, donec annuente V Volsæo (à cuius solius arbitrio is pendeat) venia miseris concessa est. Hunc finem is tumultus habuit, qualem per multos annos experta non est ea ciuitas, optimis scilicet temperata legibus, quibus sub graui pœna vetitum est, ne vllæ coitiones aut cœtus vsquam congregentur, hominum præsertim armatorum, sine publica auctoritate. Mensibus Augusto & Septembri, pestifero sudore, *Sudor Anglicus.* morbo prioribus seculis incognito laboratum est. Inter plebeios innumeros, procerum nonnulli, Barones videlicet: Clintonius, & Greyus de V Viltona hæc lue sublata perierunt. Syntomata & remedium, peras ex Polydoro Virgilio (in anno 1. Henr. 7.) qui, tum primum mortales eam vexare cœpisse, fidenter & vt opinor vere pronuntiat. Hoc malo vanescente, pestilentia per totam hiemem in plurimis regni partibus sæuit, adeo vt contagionis periculum Rex veritus, modò huc modò illuc cum paucis famulorum secedere cogeretur. Huius anni sub initium, Februar. videlicet II. nata est Maria Angliæ postmodum Regina.

1518.

ANNO CHRISTI 1518. REG. 10.

*Cum Gallo
Pax.**Comment.
lib. 1.*

SVSPENSVM diuturna deliberatione pacis cum Gallo negotium, nunc tandem Septembri mense transactum est, idque (vt habet Bellaius) his conditionibus: Mariam nondum bimulam, quam vnicam Rex noster habebat, vti Franciscus Galliarum Delphinus duceret vxorem, imprimis cautum est: Tornacensis deinde ciuitas nuper à nostris capta, Gallo vt restitueretur, qui Anglo 400. aureorum millia numeraturus erat, ducenta videlicet millia ad rependendos sumptus arcis illic ædificatæ, machinarum, pulueris, & reliqui bellici apparatus, quæ omnia illic relinquere oporteret: reliqua ducenta cederent tum in sumptus belli eius quo ciuitas capta est, tum in reliquatione pensionis debite supplendam. Et quoniam præsens pecunia non numerabatur, dantur obsides 8. nobiles dum tota summa suppeditaretur. Hæc ille. Nostri verò duplò maiorem pecuniæ summam à Gallo concessam tradunt: 600. videlicet millia pro ciuitate, & 400. pro arce: præter 23. millia librarum Teronensium Regi à Teroanensibus debita, & annuam pensionem 1000. marcarum (habent eæ aureos Gallicos 2100.) Wolfæo Cardinali, vt Tornacensis Episcopatus administrationi renuntiaret assignatam. Ad hæc pacta confirmanda, paulò post Carolus V Vigorn. Comes cum Episcopo Eliensi V Vestro, & nonnullis alijs in Galliam nauigant, & tum à Rege, tum regni principibus prolixè magnificeque accipiuntur.

ANNO CHRISTI 1519. REG. 11.

*Maximilianus
Cæsar moritur.**Regis cum
Gallo collo-
quii.*

GERMANIA Cæsarem suum Maximilianum Ianuar. 12. amisit, anno ætatis suæ 63. cum intempestiuè pharmacum incertæ efficaciz contra morbum quem sibi imminere putabat hausisset. Demortui locum & honorem omnibus modis ambiuit Franciscus Gallorum Rex. Sed Carolus, quanquam Hispaniarum Rex, tamen quod & patria (Gandani natus) & ortu paterno Germanus erat, antelatus est, & omnium electorum suffragiis Imperator declaratus, annos natus vnde viginti. Ea præcipuè res causam dedisse creditur exitiali illi bello quod inter eos breui postea exarsit: etsi non sum nescius alia præterendi, quæ per se leuiora sunt, quam vt tantum bellum excitare debuerint. Gallus igitur cum vindictam repulsæ animo decoqueret, ne conatibus eius à nobis impedimentum aliquod exoriretur, in id totus incubuit vt amicitiam cum Henrico nostro nuper initam omnibus modis firmaret. Itaque per Bonivetum Amirallium cum V Wolfæo agit, vt ipsi (2. inquam reges) conueniant, & omnia rata habeant coram, quæ à suis antea transacta sunt. Dies igitur constituitur quo Rex Guineas, Gallus Ardream veniret, locusque in medio itinere ad colloquium deligitur.

ANNO CHRISTI 1520. REG. 12.

*Carolus V.
Imp. in An-
glia.
4. leucis,
sive 13. mill.
Italicis.*

OTFORDAM à Grenvico 21. Maij Gallo occursum Rex proficiscitur, & deinde modicis itineribus Cantuariam 25. eiusdem mensis peruenit. Penitentes dies festos ibi loci transigere decreuerat. Accidit verò interea (die nimirum sequenti) vt Carolus V. Imperator (tum nuper creatus) in reditu ex Hispania Doveriam fortè fortuna appelleret: Oppidum id est maritimum, cum arce totius regni firmissima, ad duodecimum à Cantuaria lapidem. Rex igitur, eo nuncio accepto, magna lætitia perfunditur, & quamuis intempesta tum nox esset, equum protinus conscendit, alteraque post mediam noctem horâ, multis funalibus prælucentibus in arcem Doverensem (vbi Cæsar tunc erat) deductus est. Imperator ex itinere lassus, somnum in lectulo capiebat: At de appulsu Regis quamprimum rescivit, resumptis vestibus in occursum eius festinabat, & illi ad summos gradus

gradus obuiam factus est. Post complexus & mutuam salutationem, diu collo-
 quuti sunt, & proximo mane (ipso videlicet Pentecostes festo) Cantuariam si-
 mul iter faciunt, Imperatore semper dextram tenente, & Comite Derbensi gla-
 dium (pro more apud reges vsitato) vtrique præferente. Est Cantuaria ciuitas,
 antiquitate prisca, quam magnitudinæ moderna nobilior: Siquidem vt de sede
 taceam Archiepiscopali ante annos 1000. ibidem instituta, fuit olim priuatorum
 ædificiorum pulchritudine, & sacrarum ædium magnifica structura, quod annales
 nostri abunde testantur, splendidissimis Angliæ ciuitatibus præferenda. Nunc
 verò talis est, vt quærere libeat, quomodo tantoperè immuta sit, & à tanta ma-
 gnitudine in tam paucorum annorum curricula exciderit. Ciuitas Londinensis
 tanquam lien intumescens, cæteras regni vrbes omnes exangues & exuccas reddi-
 dit, incredibile quantum augescens quotidie, tabescentibus illis & indies magis
 magisque desertis. Cantuaria verò multum etiam splendoris amisit, euerso Diui
 Augustini monasterio, Caloto postmodum amissa, & Beckettii Archiepiscopi se-
 pulchro demolito, quæ res magnam comitantium frequentiam eò attraxerant.
 Manet vnicum ciuitatis ornamentum, Basilica Cathedra & metropolitana, tan-
 ta maiestate se in cœlum erigens (inquit Erasmus) vt procul etiam inuentibus re-
 ligionem inuentiat. Hæc Christi nomini antiquitus dedicata, ante aliquot secula
 in S. Thomæ titulum degenerauerat. Is Thomas cognomento Beckettus à mili-
 tibus in hoc templo trucidatus est, quod se Regi Henrico I. peruicacius opposu-
 it: deinde sepultus ibidem, & in catalogum Sanctorum ascriptus, magnam loco
 claritatem conciliauit. Etenim iam inde ab eo tempore, ad nostram ferè ætatem,
 superstitionis gratia, confluebant eo certatim cum amplissimis donariis, summi,
 infimi, ex omni genere hominum per vniuersam Europam. Hinc adeo ditatum
 est cœnobium, vt de eo & ecclesia, his temporibus sic loquutus fuerit Erasmus:
 Gemmis (inquit ille) raris & prægrandibus collucebāt, nitebant, & fulgrabant om-
 nia, & templū vniuersum plusquā regis opibus abundauit. Ipsaq; præcipuè Theca
 in qua conditæ fuerunt S. Thomæ reliquiæ, ita monilibus pretiosissimis fertur
 cooperta, vt auro nihil vilius circa eam spectaretur. Huc igitur venit, comitante
 Rege Henrico, Carolus quintus Augustus, vtrum religionis potius, an visendi lo-
 ci gratia, non habeo pronuntiare. Hoc verò certum est, primo statim aduentu,
 ad ecclesiam, deducente Cardinale cum vniuerso clero, rectà perrectum, ibique
 in veneratione, & munerum ad Beckettii tumulum oblatione, multum temporis
 absumptum, non tantum ab Imperatore, sed ab eo ipso etiam qui paulò post tu-
 mulum ipsum euertit, & multarum ætatum donaria immensè pretij, gazam planè
 regiam, abripuit. Sed pergo. Ab ecclesia ad palatium Archiepiscopale omnes
 proficiscuntur, vbi Regina, Imperatoris amita eos præstolabatur, & aduenien-
 tem nepotem magna cum lætitia excepit. Totum eum triduum in conuiujs & o-
 mni hilaritatis genere transegerunt: Tumque Imperator Sandvicum ad classem
 suam contendit, Rex & Regina Doveriam, & inde Calerum traiecerunt, vt collo-
 quium cum Gallo iam pridem destinatum, debitum tandem fortiretur effectum.
 Dies constitutus erat septimus Iunij, & locus (vt diximus) inter Ardreám & Gui-
 neas. Tunc reges ambo equis Hispanicis inuehentes, comitati vtrinque maximâ
 nobilium multitudine, quanta ante 100. annos conspecta simul non fuerat, floren-
 tes ætate, omnium totius orbis terrarum pulcherrimi & ad arma omnis generis tum
 equestri tum pedestri certamine aptissimi, sese coram conspexerunt. Quæ fuerit
 vtriusque regis ornatus magnificentia, dicere nihil attinet, cum tanta in ipsis co-
 mitibus esset copia, vt locus ille castra aurea dictus sit. Vti sese ex æquo complexi
 sunt, descendunt in tabernaculum ad eam rem comparatum, cum Rex secum dun-
 taxat Cardinalem Eboracensem, Duces Northfolcium & Suffolcium haberet,
 Gallus Amirallium Bonivetum, Cancellarium Pratensem, & alios aliquot consi-
 liarios. Illuc ingressi, & de priuatis rebus familiariter colloquuti iubent eo loci
 fieri theatra & hippodromum ad decurforium certamen, vt sese summa lætitia toto

Cantuaria
Ciuitas.Sic Bellais
Com. l. i.

1520.

eo tempore oblectarent, quum vtrunque delecti grauioribus rebus decidendis incumberent, qui singulis diebus de iis quæ transacta erant referebant. Quatuordecim dierum spatio duo principes concurrerunt, & adfuerunt magno numero viri bellica laude præstantissimi. Postea Rex Gallum epulo excipit ad Guineas in ædibus ligneis quæ quatuor mansionibus constabant. Has in Anglia partim in Hollandia ædificari, indeque apportari curauerat. Exterior domus circumtectam erat tela picta quæ speciem quadrati lapidis præferebat, interior aulæis pretiosissimis circumstrata, vt nemo esset cui non videretur ædificium summa arte constructum: Fuit autem ad formam comitij mercatorum quod visitur Caleti composita. Eam postea disiunctam & in Angliam reportatam (dicit Bellaius) adeoq; nihil regi constitisse, Cum certum sit & à nostris memoriæ proditum, ex Anglia missos in Galliam cementarios 300. fabros 600. pictores, vitriarios aliosque opifices 200. (vt vniuersi 1100. virorum numerum complerent,) eosque postquam in Galliam peruenerunt in ea structura duorum mensium spatio perpetim laborasse. Gallus postridie conuiuium parat, quam ad rem conopæum tendi iusserat sexagenos pedes quaque versum patens, quod supernè tegebant multitia auro crispato contexta, internè holosericum erat cæruleum, inspersum liliis ex auro Cyprio, opere Phrygionico: ad quatuor angulos singuli papiliones eodem operis genere. Funes erant serici colore glauco, auro Cyprio contorti: quæ res maximi erat pretij. Sed tanta vis venti & procellæ extitit, vt disruptis funibus, omnia pessum ruerent. Quamobrem, Rex sententiam mutare coactus, locum ad epulum celebrandum summa celeritate fieri curauit, vbi nunc est propugnaculum quod ab illo epulo nomen habet. Non immorabor in commemoranda magnitudine ornatus & sumptus tanti apparatus: hoc enim humano iudicio æstimari non potest. Non pauci certe illuc, domos, sylvas & prædia humeris (vt ita loquar) gestarunt. His rebus maximo splendore perfectis, Rex Caletum, Gallus Boloniam proficiscitur. Atque hæc de isto congressu Bellaius, paucis mutatis. Proximi mensis die decimo Grauelingam Rex iter fecit cum magno & illustri comitatu, vt Carolum Imperatorem ibi degentem inuiseret. Ille postridiè Regem redeuntem, Caletum vsque perduxit, & tridui spatio Caleti apud eum commoratus est. Tum verò ad pompas & conuiuia denuò reditum. Ædificium quoddam rotundum ad amphitheatri speciem mandato Regis extructum est, quod in circuitu habebat pedes 800. Latera cingebant asseres: In medio erat columna ex 8. ingentibus nauium malis fortiter colligatis, fabrefacta. Hæc non solum vniuersæ structuræ regumentum sustentabat, (telam videlicet in qua nubes luna & stellæ ad imitationem cæli nocturni depictæ erant) sed organa etiam hydraulica & loca cantoribus aliisque musicis magno numero capiendis oportuna. Omnia ista contegebant aulæa, statuæ & excellentes picturæ, vt ad eius loci ornatum nihil adiici posse videretur. Epulæ iam iam erant inferendæ, & omnia ad tantum hospitem excipiendum parata, quando idem cælo huic Anglico contigit, quod nuper tabernaculo Gallico. Deus, quasi insanas has & inutiles regum profusiones irrideret, procellam derepente immisit, quæ cælum hoc fictitium vi venti abripuit, ardentem supra mille cereos extinxit, sedes sumptuosissimo apparatu principibus extructas deformauit, expectationem populi in theatro congregati elusit, & aliò denique migrare conuiuium coegit. Sex dierum quas Caleti Cæsar transegit, certamina ludicra, choreas personatas, epulas splendidissimas & plusquam Sybariticas quid attinet dicere? Hoc vnicum serium inter principes in isto duplici congressu actum est, quod pax vsque quaque firmata, fœdus perpetuum sancitum, & amicitia fida iniri visa est. Neque enim quisquam erat integro iudicio præditus, qui suspicaretur inter nostrum & istos, inimicitias aliquando vllas exorituras, præsertim cum vterque tantum illi destituerent. Cæterum quam parum fidendum sit pactis & conuentis Regum, vbi alia quam fidei datæ vincula non constringunt (religionis puta, affinitatis, aut manifestæ

Rex Grauelingam
linga ad
Cæs.

nifestæ utilitatis) exemplo esse possunt fœda istorum dissidia, & acerrima bella, quibus Europam vniuersam postmodum diuexarunt, & Christiani nominis hosti Turcæ occasionem præbuerunt, ditiones nostras passim occupandi. Cæsar post omnia humanitatis officia ipsi à rege exhibita, equum, quem dono ab eo accepit generosissimum panno stratum aureo, magni pretij gemmis distincto, conscendit, & Gravelingam lætus reuertitur, amitam sæpe prædicans fœlicem, quæ tanto principi matrimonio iungeretur. Rex deinde post Imperatoris discessum, paucis diebus Caleti commoratus, Doveriam vento vsus secundo traiecit, & Londinum breui postea incolumis peruenit, cum ingenti illo suo comitatu, quorum fœlicitati non possum non inuidere, quod tam paruo temporis spatio, tres Monarchas totius Europæ potentissimos, coram contigisset conspiciere, quique propter res gestas, & magnas sub illis mutationes factas, nomen clarissimum apud posteros haud dubie obtinebunt.

ANNO CHRISTI 1521. REGN. 13.

DVCEM Buckinghamiæ, Edvardum Staffordum, res novas moliri sub hoc tempus compertum est. Familia is natus est nescio dicam antiquiori an clariori. Siquidem à Roberto de Stafford perpetua serie stemma duxit, quem magnis possessionibus accumulauit Gulielmus Normannus ante annos iam quingentos. Has plurimum auxerunt posteri, ex hæreditatibus quas per nobilissima conjugia adierunt. Regium porro sanguinem cognatione attigerunt, per Annam Edv. III. Regis, ex Thoma Glocestriæ Duce neptem, huius Edvardi de quo agimus atauiam. Ac primus Staffordiæ Barones dicti sunt, mox Comites, Donec Humfredus Edvardi atauus, ab Henrico sexto Buckinghamiæ Dux creatus est: qui eum honorem Humfredo filio itidem reliquit, sicut & ille Henrico istius patris. Quomodo verò is Henricus Ricardo Tyranno in opprimendo Edvardo quinto adiutor extiterit, & deinde in deturbando postea Ricardo prædicto vtilem Henrico septimo operam nauarit, utque in ipso conatu oppressus perierit: ex præcedentium temporum historia petendum est. Edvardus autem iste, cum propter nobilitatem, opes, & honores, secundum à Rege locum obtineret, his non contentus, facile inductus est à Monacho quodam Carthusiensi, N. Hopknio, ut crederet, in fatis esse, ipsum aliquando regnare, immatura morte sublato Henrico, & regnum in posteris eius perpetuo stabiliendum. Ita nimirum sibi à Deo summo mundi moderatore reuelatum iste inquiebat: simul consulens, ut hominum animos largitionibus & comitate sibi conciliaret: neque enim procul abesse tempus, destinatum honorem consequendi, sibi si deesse nolit. Monacho siue deliranti, siue munera captanti, homo non imprudens sed ambitione cæcus, eousque fidem habuit: ut elapso tempore præstituto, spem tamen adhuc aleret, impostori munera quotidie mitteret, Regem clandestinis obtreccionibus vellicaret, & largitionibus apud omne genus hominum grassaretur. Non cohibuit se tandem, quin iactantius enuntiaret nobili cuidam (Carolo Kneвето) quæ sibi fatidicus spondidisset, & quonam isti omnes conatus tenderent aperte fateretur. Eo deferente, reus fit, & decimo tertio Maij ad mortem damnatur, quam decimo septimo eiusdem mensis obiit, securi publicè percussus. Hanc tanti viri calamitatem plurimi tunc temporis magnopere deflebant. Et certè non desunt qui vanitati & superbiam hominis potius quam sceleri hunc eius casum censeant imputandum. Non tacebo quod à maioribus natus etiamnum puer audiui: Regi sæpè stomachum mouisse ducem, dum in vestium splendore & conuiuiorum magnifico apparatu, cum ipso certare non vereretur. Cardinalis verò fastum & elationem apertè contempsit, quod nescio an perniciem illi magis accelerarit, quam ipsius Regis offensio. Tutius enim sæpè læduntur ipsi principes, quam illi à quorum pendent consilio & autoritate. Multis in ore est, cum manus aliquando lauasset Rex, in aquam qua

Buckinghamiæ Dux proditionis arcessitur.

1521.

vsus is fuerat, Wolfæum protinus manus immisisse, Ducemq; qui peluem interim tenebat, indignatum, se sacerdotis factum esse ministrum, aquam effluere passum in calceos Cardinalis, eoque facto irritatum illum minitatum postea Duci, se tunicæ eius laciniis infessurum: adagium id est apud Anglos, vindictæ occasionem captantis. Dux igitur, vt simul minas hominis aspernari videretur, & malevolentiam eius principi ostenderet: postridiè venit ad Regiam splendidè (vt solebat) vestitus, nisi quòd omnes tunicæ lacinias absciderat. Tam deformis habitus causam multis percontantibus, ac ipso in primis Rege: respondit promptè, cui se iam se diligenter ne Cardinalis tunicæ suæ laciniis infideret: Ea nempe facticia Cardinalem putabat irrisum, & obtreccionibus eius omnem in posterum fidem apud Regem derogatam, tanquam ab inuidia & malevolentia prouenientibus. Verum opinione adeò falsus est, vt Cardinalis inimicitia, quam suo crimine, grauius pressum, plurimi non imprudentes tunc temporis autumarent. Vt ut fuerit, Rex qui ἀναμάρτου hucusque gesserat imperium: iis quas primum retuli causis inductus (ita saltem publicæ testantur tabulæ) summi istius viri sanguine, eruentari manus suas non difficulter passus est: multis querentibus nobilissimam familiam, ob vnius hominis facinus, magis inconsultum quam nefarium aut graue, euersam penitus concidisse. Ego certe, si fas esset eò vsque in iudicia diuina inquirere, huius cladis causam non dubitarem sceleri paterno imputandum pronuntiare, qui legitimum principem Edvardum quintum regno spoliandum curauit. Cuius facti cum eum postmodum pœnituisse constet (nam in oppugnando tyranno quem extulerat ipse: periit miserè) huic eius resipiscentiæ ascribendum duco, quod posteri eius à procerum ordine haud omninò exciderunt, Baronum de Stafford honore hodie illustres. Primas videlicet partes habet non peccare, secundas deinde citò resipiscere. Sub eiusdem anni curriculum, Rex contra Martini Lutheri dogmata conscriptum à se libellum, Leoni Pontifici munus mittit acceptissimum. Hic Leo nondum annos 38. natus, iuniorum aliquot Cardinalium conspiratione Papa renunciatus, in noua dignitate iuueniliter exultans, thesauros ecclesiæ in venationibus & aucupis ac aliis voluptatibus (forte non perinde honestis) prodegit. Egestate tum cogente, ad cortogandam vndiq; per fas & nefas pecuniam animum intendit. Cumque alia ratio non occurreret, nullo temporis aut locorum habito delectu, indulgentias omnis generis habuit venales, quibus scilicet licebat pœnas purgatorij datis aliquot nummis, ad instaurandam (is enim erat prætextus) Sancti Petri ecclesiam, redimere. Quicquid verò in speciem dicebatur, pecuniæ tantum à mortalibus extorquendæ gratia vt inopiam suam subleuaret, has indulgentias concedi, lippis & tonsoribus conspicuum erat, omnibusque notissimum. Ideoque cum negotium istud ab iis quibus demandatum erat impudenter administraretur, magnam plerisque in locis offensionem indignationemque concitarunt, præsertim in Germania, vbi facultas huiusmodi, animas à pœnis infernalibus liberandi, paruo pretio vendi, vel in cauponū tabernis aleæ subiici cernebatur. Quid verò ministros loquor? Cum ipse Pontifex (qua fuit socordia) emolumentum omne ex istis condonationibus per magnam Germaniæ partem proueniens, mulierculæ donare veritus non fuerit, Magdalena videlicet sorori suæ: idque adeò propalam, vt omnibus ea res innotuerit: & per totam Germaniam fama loqueretur eam pecuniam quæ corraderetur non ad Pontificem sacrumve ærarium (vnde fortasse vt aliqua eius pars in bonos vsus conuerteretur fieri potuisset) deferri, sed ad mulieris cupiditatem explendam destinatum esse. Erat ea tempestate Martinus Lutherus Theologiæ Doctor & Augustiniani ordinis Monachus: qui non ideò cucullum induerat vt haberet vnde otiosus viueret, sed quod cultui diuino, relictis mundi vanitatibus, se totum consecrarat. A multis traditum repperi (quam verè non diiudico) accidisse quandoque, vt dum per campos animi gratia obambulet, sodalis quidam eius quocum tunc temporis sermocinabatur, tactus fulmine, mortuus subito concideret. Hoc amici casu confternatum

Rex Lutherum scripto libello oppugnat.

Lutherus ab Ecclesia Rom. discedit.

sternatum, & simul admonitum, quam incertum sit tempus quo nobis coram summo tribunali ratio reddenda est: relicto studio iuris civilis, cui ad id locorum incubuerat, monasticam vitam amplexum ferunt. In ea sic vixit, vt motum honestate paucos, literarum scientia (præsertim sacratum) inter homines sui ordinis, vix quenquam reperire esset eum qui exæquaret. Quamprimum igitur ecclesiasticarum clauium tam horribilis innotuit abusus: pio succensus zelo, se non cohibuit quin hanc impietatem publicè & asperrimè redargueret. Neque verò hiscisti potuit (quamuis indignantibus affatim pontificiis) quo minus progredere ad alias ecclesiæ Romanæ corruptelas redarguendum, quarum nonnullas ipsi reformare iamdudum coacti sunt, alias pij principes, ab isto tanquam ex veterno superstitionis excitati, passim (Deo habeantur gratiæ) quantumlibet inuitis pontificiis & repugnantibus, sustulerunt. Rex noster interea, dogmatum commotus nouitate, quæ per se semper odiosa est (in iis præcipue quæ ad mysteria religionis spectare videntur) pulchrum simul & honorificum sibi futurum existimabat, si scripto aliquo eruditionem suam & cultus diuini piam curam omnibus faceret testatam. Hinc prodiit libellus ille, adeo prouectioris ætatis & exercitato aliquo Theologo dignior quam adolescente Rege (cui, quanquam maxime voluerit, non licuerit tamen in literarum studio ætatem terere) vt alij Thomæ Mori, alij Fisherij Roffensis, plurimi verò alterius alicuius summi viri opus id fuisse haud sine causa suspicarentur. Vt ut fuerit, edito libello sic respondit Lutherus, vt multi sanè qui sanctum hominis zelum laudarent, modestiam tamen spiritu sancto dignam in eo haud immeritò desiderarent, regiæque dignitatis magis reuerentem. Enimverò Papæ, hæc Regis opera nauata tam grata fuit, vt eum successoresque suos, honorifico titulo (Defensores fidei) postea semper appellandos decreuerit, quemadmodum antea Hispanus per Alexandrum sextum Catholici, Gallus per alium nescio quem Christianissimi Regis nomine cohonestati sunt, quæ omnia in hunc usque diem ab eorum singulis vsurpantur. Cæterum Leo ipse sub exitum istius anni, veneno (vt plerique putant) sublatus interiit. Bellum interim exarserat inter Cæsarem & Gallum, exulceratis nempe iamdudum vtriusque animis, belli causas omnia suggerebant. Rex igitur Henricus, quem vterque arbitrum constituerat si quæ forte lites inter eos exorirentur, legatos misit ad vtrunque, Cardinalem Boracensem Comitem item Wigorniensem & alios, vt pacem inter eos, si commodè id fieri posset, conciliarent. Hac in re strenua ab illis opera nauata est: sed frustra sudatum. Nam cum eorum diligentia & studio negotium compositum videretur, fama subitò affertur, Fontirabiam (quod oppidum est in Cantabria Cæsarianæ ditionis) ab Amirallio Gallorum Boniveto vi captam esse. Quare Cæsar in pacis condiciones non prius iurare voluit, quam ea redderetur: quod cum Gallus negaret se facturum, irrita fuere pacta & bellum redintegratum. Ab eo colloquio legati nostri rectà ad Imperatorem pergunt: à quo perhonorificè habiti sunt, per spatium 14. dierum quibus Brugis apud eum moram fecerunt. Cardinalem præcipuè ita coluit, vt satis constaret, eum non ignarum, quanta esset apud Regem suum autoritate. Atque hic lectori forsitan non ingratum facerem, vt nunc sunt tempora, si quot nobiles habuerit Cardinalis sibi tum famulantes holoserico vestitos & torquibus aureis exornatos perscriberem, quot deinde alios, coccineas tunicas gestantes (scarlerum eum colorem vocamus) quibus addita fertur lacinia ex holoserico palmari latitudine. Sed satis erit perhibuisse eam fuisse comitatus eius magnificentiam, vt Christiano Danorum Regi & aliis aliquot principibus qui tunc temporis Brugis apud Cæsarem degebant, maximo fuerit miraculo. Inter cætera, flexis poplitibus Cardinali ministrari (quod apud Germanos inauditum) idque à primæ notæ nobilibus, vario rumore differebatur. Ingentem pecuniam in ea legatione absumpsit, idque (vt fertur) haud inuitus: quippe Imperatorem sibi omnibus modis conciliare studebat, sperans, fieri posse, vt Leo Papa, quanquam se multò iunior, tamen aut suorum scelere (quod euenit) aut sua intempe-

1521.

Rex Angliæ defensor fidei à Papa appellatus.

Leo X. moritur.

Volsanus Card. & alij ad Gallum & Cæsarem.

1521.

rantia, homo voluptarius & valetudinis incuriosus, interiret, ipseque Cæsaris & Regis nostri subnixus favore, Papatum consequeretur. Quamprimum igitur de morte Leonis auditum est: mittitur confestim Paccus Londinensis Decanus in Italiam, cum mandatis ad certos Cardinales quos sui studiosos putabat, ut hoc sibi negotium conficerent. Ille vero, antequam Romam peruenire potuerit, Adrianum (qui Cæsaris olim præceptor fuerat, & tum Proregem in Hispania agebat) Pontificem electum pro certo cognouit.

ANN O CHRISTI 1521. REGN. 14.

WOLSEVS nihilo secius animum non despondit, arbitratus (id quod res erat) Adrianum, decrepitem & infirmum senem, breui moriturum, tempusque interim sibi datum ad cupitum fastigium viam sternendi. Cæsaris proinde res, studiosius adhuc quam antè promouet, & Regem inducit ad bellum Gallo denunciandum, quod Fontirabiam scilicet non reddidisset, & alia pacta per legatos suos commenta non seruasset, cum ab eo & Cæsare arbitrium sibi ex compromisso delatum esset, & simul decretum, ut si quid controuersie inter illos incidere, pro hoste haberet qui suo iudicio stare recusaret. Gallis vero antequam bellum denuntiaretur, nescio vnde præsentiens, quonam vergeret affectus Regis: nauibus Anglicanis per cunctos Gallie portus manus iniicit, negotiatores carceribus, merces fisco addicit: omnem pecuniam vel Regi pro Tornaci deditioe, vel forori Regis, Galliarum Reginae pro dote debitam, apud se retinet. His Regi nunciatis, eo modo tractari iubet naues & mercatores Gallicos in Anglia vbique repertos, deinde obliides quos quasi Vades dederat Gallus pro reliquatione pecunie Tornacensis, in arctissima custodia habendos mandat, & ipsi denique legato, ne domum suam egrediatur edicit. Tum vero ad conscribendos milites & alia ad expeditionem necessaria ordinanda animum conuertit, in eoque totus erat occupatus, cum adsunt ab Imperatore legati petentes, ut arma Cæsariana suis coniungat: idque si placeat, ad futurum cum dicunt propediem in Anglia, ut de summa rerum ipsi principes coram possint consultare. Rediturus enim in Hispanias (mortuo nuper auo Ferdinando) hac transire multas ob causas decreuerat: Metuebat ne recentis simultatis scintilla, se procul absente haud difficulter restingeretur: Ipsius vero pectus cum odio in Gallum plane flagraret, incendium consimile in nostro à se præsentem excitari posse confidebat. Multa deinde commodiù simul & secretius tractari constituique posse ab ipsis quam ab internunciis, quibus in re magna nemo sapiens vnquam vnus est, vbi ipsi licuit interesse. Sed præcipuam ego causam arbitror secundæ huius in Angliam Cæsaris profectiois, quod Cardinalis eum Wolfæitæ deret, & futurum cerneret ut haud diu inter eos conueniret. Papatum nunc flagitando, nunc Tholosanum Archiepiscopatum, molestus erat Cardinalis, cum Imperatori è contra nihil homini lagiri decretum esset, præter verba & blanditias. Lanij filium cognati nomine in epistolis compellere non est dedignatus, eumque siue præsentem siue absentem, nullo non honoris genere prosecutus: vbi vero amoris authoramentum, quicquam peteretur, excusationem aliquam afferebat qua spe lactaret, sed nihil concedere volebat. Iam itaque tempus existimabat Imperator quandoquidem simulationum technis distineri amplius non potuit Wolfæus, homo nasutus & animi præterea magni, rationem aliquam inuenire, qua Regem in sua postea habere posset, Wolfæo neglecto. Ad id conducere videbatur iste congressus, in quo Regem (natura benignum & illius plerumque amantissimum cui plurimum contulerat) aliquot hebdomadarum comiunctu quasi capi posse sperabat. Regem porro monendo, pupilli eum ætatem excessisse, neque decere ut vnus sacerdotis imperio se regendum tradat, aliaque huius generis comminiscendo, potentiam Cardinalis imminuere conatum, additis forte criminationibus si non veris, at quæ speciem veritatis haberent, ego certe haud

*Cæsar iterum
in Angl.*

haud dubitem pronuntiare, cum ex iis quæ sequuta sunt plus quam probabile appareat. Rex magnificus & quo nemo mortalium pecuniam magis contemnebat, aduenientis Cæsaris nuntium lætissimo animo excepit, quanquam (aratio tunc temporis exhausto) tanti hospitis tam longam apud se moram magno sibi constituram non ignoraret. Cæsar de voluntate Regis factus certior, 25. Maij Gravelinga Caletum versus mouet, deducuntibus Marchione Dorsetio, Episcopo Coventriensi, Barone de la VVara, & aliis magnatibus Anglis. Inde postridie Doveriam traiecit. Appellentem excepit Cardinalis, quem comitabantur Comites duo, Episcopi decem, Abbates decem, equites aurati 36. nobiles (quos generosos appellamus) 100. sacerdotes 30. (hi omnes holoserico vestiti ferebantur) & deinde famuli non pauciores 700. Bidui moram fecerat ibidem, quando Rex accurrit & nullum humanitatis officium prætermittit quo testetur nihil sibi gratius accedere potuisse quam Cæsaris optatissima consuetudine tantillo tempore frui. Doveria post aliud biduum Cantuariam & inde Grenouicum (domum quandam Regiam) proficiscuntur. Nepotis aduentum desideratissimum ibi loci matertera Regina opperiebatur & venientem cum maxima lætitiæ significatione excepit. Londinum inde totius Regni emporium perrexit & Iunij sexto idem honoris tanto hospiti civibus exhibentibus quod nouo principi in coronationis solennibus solent præstare. In festo Pentecostes ad diui Pauli basilicam ingentem illam & magnificam potius quam elegantem utriusque Principes adfuerunt, Cardinale Eboracense sacrum peragente. Venationes, Conuiuia, ludicra certamina, & alia huiusmodi quibus Cæsarem oblectare Rex, Ciues, nobiles satagebant, quid attinet dicere? Postquam de ratione fœderis renouandi conuentum est, VVindesoram petere visum, locum ad amœnitatem & omne genus voluptatis comparatum, ab vrbe Londinensi 20. millia passuum distantem. In magna planitie arcem habet super editum collem prope ripam Thamesis fluuij extructam. Arx ea Anglicarum omnium facile prima, munitio firmitate vix Dovorensi secunda, structuræ magnificentia & molis amplitudine illam longe antecit. Nam præter ipsam Regiam, templum habet augustissimum beatæ Mariæ Vitgini & Georgio Cappadoci ab Edivardo tertio consecratum, iuxta quod Collegium cernitur, Decani, Præbendariorum, & Cantorum aliquot habitaculum, prætereaque Pritaneum in quo aluntur honestiori loco nati 12. milites emeritis stipendiis vestiti splendide qui sacris quotidie interesse tenentur ut precibus apud Deum intercedant pro equitibus illustrissimi ordinis Garterij siue periscelidis. Ista siquidem arx quasi sedes censetur huius incliti ordinis: quippe in qua, ex veteri instituto, nuper cooptati inuestituram capere & statim temporibus oblationes facere aliaque nonnulla officia præstare tenentur. Hic igitur in die Corpori Christi olim dicato uterque princeps vestibus induti solemnibus & equitibus eius ordinis vsutatis, in suis stallis (sic appellantur chori sedilia) sibi que ab initio creationis assignatis sacrum audierunt, & Missæ misteria participant, iuramentum, de pactis nuper icti fœderis non violandis sibi mutuo præstiterunt. Eius vero conuentionis hæc præcipue capita feruntur: Vti vitibus quam possint maximis uterque Gallum adoriretur: ut regi Cæsar aureorum 133000. quotannis penderet, quantum nimirum ipsi & sorori suæ Mariæ à Gallo debebatur: Deinde ut Mariam vnicam Regis filiam quæ nondum septennis, regno postea potita, Philippo Cæsaris filio quadragenaria nupsit: eam inquam ut Cæsar consobrinus suo tempore duceret uxorem: Denique ut qui ab eo pacto (matrimonij scilicet) discederet, alteri 500. millia aureorum dependeret, & Cæsar ad fidem faciendam Santraudomarum & Aream Regi nostro oppigneraret. Quis non arbitraretur hanc coniunctionem indissolubilem & adamantinis vinculis constrictam fuisse, quæ tamen breui diffiliit nec vnquam postea firmiter coaluit. Postquam hic loci (VVindesoræ dico) dies octo consumpsissent, VVintoniam iter faciunt, ac inde Hantonam, vbi Cæsarem 180. nauium classis opperiebatur. Primo die Iulij Naueum ille conscendit multis magnisque muneribus à Rege cumulatus, & quod a-

VVindesora.

Fœderis cum Cæsari iniiti capitula.

1522.

*Rhodus in-
sula amissa.*

amicitiam cum eo inuiolabilem se firmasse consideret lætus: deinde Hispaniam versus vela fecit. Hauartus interim Surreiæ Comes aliquot nauium classem nactus, prope Morleum Armoricæ siue Brittanniæ minoris oppidum excensionem fecit, oppidum ipsum vi cepit & incendit, ac postquam totam Regionem ferro ignique vastasset, in Picardiam profectus est, vt se copiis Cæsareanis coniungeret. Ab iis aliquot Castella capta & excisa, deinde Hesdinum irrito conatu obsessum. Nam ingruente hyeme, dysenteria nostri laborare passim cœperunt, ex quo morbo indies augecente, postquam multi quotidie interierunt, ibi loci tempus ne quicquam teri existimantes, re infecta in Angliam reuersi sunt. In fine istius anni magna clade perculsa est Resp. Christiana, Rhodo insula amissa & à Turcis captam Principes nostri circa res nihili contendentes, & sese mutuis armis conterentes, crucis Christi inimicum crudelissimum impune grassari sinunt. O vtinam expergiscantur in laudem, & coniunctis viribus hostem communem adoriantur, qui quanquam non omnis proximus, omnium tamen ceruicibus imminet.

ANNO CHRISTI 1523. REG. 15.

*Christiernus Rex
Danor.**Borbonia
Dux à Gal-
lo desiscit.*

IVNI mensis die decimoquinto Christiernus II. Danorum Rex suorum rebellione pulsus, Doueriam profugus appulit, vxorem secum adducens Catharinæ Reginae neptem vtpote Caroli Cæsaris sororem. Londini paucos dies morati, & ea humanitate habiti quam decet erga se mutuo affines exhibere, Iulij quinto Calctum versus iter sumpserunt. Summus interea regni senatus (quem Parliamentum vocamus) Londini conuocatur, in quo postquam ordinibus expositum fuisset quanta belli moles immineret nisi occasionem pulcherrimam regni Francici de nouo recuperandi vellent è manibus amittere: magna pecunia in eius belli sumptus haud difficulter impetratur. Neque enim solent Principes nostri sine Parliamenti authoritate pecuniam extra ordinem imperare (quod Gallorum Reges pro libitu factitare audio) neque aliquid est iam inde à quo Galliam nostri primum occuparunt, quod liberalitatem popularem potentius eliciat quam Gallici belli mentio. Is enim vero fuit rerum Gallicarum per ea tempora status, extra tot hostes, intus ea perturbatio, vt nihil non sperare nostris hominibus licuisset, modo oportunitate oblata vti voluissent. Ab vna parte Mediolanense bellum regem exercebat, ab alia premebat Cæsar. Carolus deinde Borboniæ Dux à Principe suo deficiens, Henricum nostrum ad bellum Galliae inferendum literis suis euocabat, quibus nulli si labori suo vel periculo pareiturum demonstrabat, vt eum in recuperanda eius regni possessione (quod hæreditario iure ad illum pertinere fatebatur) adiuuare posset. Neque vero ea pollicitatio vana videbatur: nam & in regem suum animo erat infensissimo & præterquam quod clientelis præpotentibus per Gallias pollebat, quantum & manu & consilio valuerit, res ipsa paulo post indicauit, capto intra breue tempus Rege suo, Romana ciuitate suis auspiciis direpta, & obsessio in mole Hadriani Pontifice, donec se & Cardinales suos magno lytro redimere cogeretur.

Hæc tantas clarissimarum rerum gerendarum occasiones vnius hominis ambitio inexhausta & profunda malitia corrupit, sed ita, vt viam aperuerit mutationi quæ mox sequuta est in rebus ecclesiasticis. Benedictus sit Deus, qui prauis hominum cupiditatibus ad ecclesiæ suæ fructum & vtilitatem vtinouit. Conuentu Parliamentario dimisso, sub finem mensis Augusti hominum millia circiter 13. in Galliam Imperatore Suffolciæ Duce emittuntur: Cataphracti videlicet 600. sagittarij, alij Equites, ad numerum 200. alij pedites, quorû 3000. Falciferi 5000. Præsidarij Calctenses 1700. & fossores ac operarij 2600. hi iunctis sibi copiis in Cæsareanis, in fines Gallorum irruperunt, & expugnatis aliquot oppidis ac Castellis, Roia, Mondiderio, Bohanio, Braya & Castro bello, eousque progressi sunt, vt ad vicefinum secundum à Lutetia lapidem consistentes, à Parisinis magnopere

gnopere trepidatum sit, donec missus à Rege Brionius, qui Vindocinum mox affu-
 turum nunciauit, cum quadringentis Cataphractis, consternatos eorum animos
 vtcunque erexit. His rebus agendis intenti nostri, domum à rege reuocantur
 sub finem mensis Decembris. Hadrianus interea Pontifex 18. Cal. Octobr. mor-
 tem obierat, & Iulius Medices post duorum mensium interregium Clementis
 septimi assumpto nomine successerat. Expectabat certe VVolfæu vt Cæsaris ac
 Henrici nostri opera defuncto Hadriano ipse sufficeretur. Verum neque Cæsari
 erat in votis vt VVolfæus eam dignitatem consequeretur (nam Medicum ambien-
 tem omnibus neruis adiuuabat) neque vt maxime annis pro eo fuisset voti eum
 compotem facere potuerat, cum certo certius sit, Cardinales omne tædium
 cepisse Hadriani, vt Italicarum rerum imperiti: atque proinde omnino decre-
 uisse, hominem aliquem Italum aut saltem in Italia educatum, ad culmen Pontifi-
 cium euehere. VVolfæus tamen Cæsari vehementer iratus, quod per eum Pontifi-
 se crederet quo minus Papa fuerit renuntiatus, abiecta quam diu aluerat Pontifi-
 catus spe, dies noctesque hoc solum cogitabat, quomodo à Cæsare hanc sibi fatâ
 (vt putabat) iniuriam vleisceretur. Gallo igitur vt gratificaret, & rebus Cæ-
 reanis quouis modo incommodaret, copias nostras (sicut antea retulimus) è Gal-
 lorum finibus educendas curauit, tempus anni causatus alienum, & iterum tradu-
 cendas appetente vere pollicitus.

Hadrianus
Papa mori-
tur.

Clem. 7. suc-
cedit repul-
se passo
VVolfæo

ANNO CHRISTI 1524. REG. 16.

NEQUE vero palam profiteri ausus est Cardinalis, Gallicis rebus se fauere,
 cum causam offensionis iustam Cæsar nullam dedisset. Clandestina proin-
 de colloquia cum Gallo instituit Ioannis cuiusdam Ioachimi Genuensis opera, in
 quibus de rotaratione noui fœderis ineundi (inconsulto adhuc rege) transactum
 est. Fuit ea tempestate Cæsari cum Gallo bellum ingens, idque magna partium
 contentione gerebatur. Gallus ipse validissimas trahens copias & optime instru-
 ctas, Mediolanensi Ciuitate iam potitus, Papiam circumfoderat, & à repulsæ de-
 decore toto animo abhorrens, voto temerario nescio quomodo effuso, se inde
 non discessurum priusquam ciuitatem in suam potestatem redegisset, addito iu-
 ramento confirmarat. Borbonio & Cæsarianis copiæ aderant Gallicis haud mul-
 to minores, neque aliarum rerum penuria laboratum est inter eos præterquam
 pecunia, quam contribuere debebant ex pacto, Pontifex, Veneti & Rex noster.
 Clemens Pont. etsi opera præcipue Cæsaris Pontificatum adeptus, tamen promif-
 sam ab Hadriano in id bellum pecuniam nolebat pendere, Pontificem haud dece-
 re inquam, se principum bellis immiscere. Veneti Clementem sequuti, cuncta-
 ti, aliquandiu, aperte laudem detrectabant, Galli potentiam veriti. Et Henri-
 cum nostrum malitia VVolfæi circumegerat, vt ad diem conditum pecunia (quam
 menstruam pollicitus fuerat) non numerata, in magnas angustias Cæsarianos con-
 iecerit. Is nempe VVolfæus vt à Cæsaris amicitia Regem abstraheret, hanc
 rationem commentus est. Haud bona fide Cæsarem cum Henrico agere se
 iam primum subolfacere dictabat, siquidem cum de ducenda Maria vnica Regis
 filia sponsionem fecisset, ab Hispanis suis quotidie rumusciculos passim emanare, in-
 utile & parum honorificum futurum hoc coniugium: spuriam quippe censendam
 esse Mariam, vt ab incesto, & legibus ecclesiasticis damnato matrimonio pro-
 creatam: neque enim Catherinam Reginam regi legitimo connubio iunctam
 quæ Arthuro regis fratri antea denupsisset. Vetari id in sacrosanctis noui ac ve-
 teris instrumenti legibus, vt quæ diuino iure essent constituta. Iulius Pontifex vel
 accepto multo auro rescindere non potuerit. Hæc & huiusmodi alia ab ipso Cæ-
 saris legato quandoque iactitata fuisse, negandum non est. Caterum ille, nullum
 alium in finem ista memorabat, quam vt Rex (quem vxorium haud nimis fuisse
 satis nouerat) occasione inde arrepta, ad nouum aliquod matrimonium animum

Clades Gal-
lorum ca-
pto Reges

VVolfæus
diuortium
regi suadet
à regina.

1524.

appelleret. Cumque secundis auribus à Rege hæc excipi videret, & orbitatem suam libenter eum deslere, quod tantum imperium puellæ cogeret relinquare, quæque tunc dibiis esset orta natalibus, vt successorem sibi eam pro certo non liceret destinare: ad nouas eum nuptias non veritus est hortari, & simul Alanfo- niam monstrare Margaretam, regis Gallici sororem, spectatæ formæ & venustatis fœminam: quam si duceret, repudiata Catherina, satis intelligebat, ab amicitia Cæsaris ex am graui amitæ contumelia eum penitus diuulsum, Gallico nomini absque vlla spe receptus arcto & necessario fœdere iungendum. Ac istud quidem repudij onsilium his artibus à VVolsæo tractatum, Cæsareani omnes tradiderunt, nec quiquam nostrum inficias iuit quod ego vsquam legerim. Vtut fuerit, hoc cer- te constat, vno eodemque tempore missos qui annuam pecuniam à Cæsare pro- missam nec numeratam hæctenus deposcerunt, retentam deinde summam 50. mil- lia aureorum quam singulis mensibus Borbonio se depensurum Rex fuerat pol- litatus.

ANNO CHRISTI 1525. REG. 17.

*Pace in-
sani, corri-
piur.*

*pugna Pa-
piensis.*

VEnetiis tunc temporis legatum Regium agebat vt res Italicas curaret Ri- chardus Paceus Decanus Londinensis, homo eruditissimus, & meliore fato (Deo si visum ita fuisset) dignus. Mutatam voluntatem Regis hic minime gnar- us, cum non adesset ad tempus constitutum pecunia, in eo persuasus verti hono- rem & existimationem Principis sui si fidem datam non liberaret: animo quam maxime angebatur. Conari proinde visum est à mercatoribus alicunde tantum pecuniæ mutuari: Et aliquantulum (vt videtur) corrasit: verum neque tantum vt Cæsarianorum inopiam posset subleuare, neque tam parum vt priuatis suis fa- cultatibus se versuram facere posse confideret. Quam primum igitur de alienato Regis erga Cæsarem animo rescivit, insania subito correptus, nec vnquam postea mentis compos factus est. A Borbonio interim & Commilitonibus suis, rerum o- mnium necessariatum penuria laboratum, adeo vt, copias apud se retinere iam amplius non potuisset, nisi astu quodam Gallum ad manus secum conferendum & pugno copiam faciendum pellexisset. Solebant sæpe Cæsareani vt hostes in- quietarent (idque noctu præcipue) ad arma conclamando, buccinarum clangore, & eruptionum simulatione, falsum hostibus terrorem iniicere. Ea vero nocte quæ S. Matthiæ festum præcessit (24. videlicet Februar.) aliquas turmas emise- runt, vt Castra Gallorum, quamuis optime munita, recta petentes adorirentur, non tam animo expugnandi, quam vt hostem ibi loci destinerent dum suos ab alia parte ad rem gerendam sine impedimento deducerent. Ij Gallos adeo impa- ratos offenderunt propter crebras Cæsarianorum simulationes, quæ vigiles iam effecerant negligentes, vt parum abfuerit quin vallum transcenderint, adeoque coacti fuerint tormenta in loco longe commodiori sita (id quod vnice Cæsareani expectabant) ad alium transferre, vbi displosa, ab ingresso istos possent prohibe- re. Adhuc feruebat pugna, cum paulo ante diluculum vniuersæ Cæsarianorum copix ab auersa castrorum parte progrediuntur, & occupatis hostibus longius pro- cesserant quam vt potuerint impediri (amotis præsertim tormentis) nisi suos etiam Gallus è munimentis voluisset educere & aleam prælij tentare. Ille vero moriru- rum se potius sæpe palamque professus quam Papiam tam diu obsessam liberam re- linquere: vt eos quasi soluta obsidione liberos euagari sineret, in animum indu- cere non potuit. Congressi itaque cum vniuersis vtriusque exercitus viribus, atrox pugna committitur, in qua Gallorum Rex dum verba rebus & inanes vulgi rumusculos certæ gloriosissimæque victoriæ adeoque salutis suæ anteponebat, fusus est captusque & præter magnum nobilissimorum itidemque fortissimorum vi- rorum numerum quibus stipatus (quique fere omnes aut occisi in eo prælio aut capti sunt) imperium Mediolanense quod pene vniuersum totamque Insubriam suæ

sua fecerat ditionis, hoc vno quasi ictu amisit. Clemens Papa qui iam totus in partes Gallorū suo magno malo (vt post docebitur) cōcesserat, saepe eū monuerat, extrema inopia Cæsarianos, conflitari, & seditionibus perpetuis agitari, dum militibus stipendia flagitantibus non haberent Duces quod numerarent: satis vero cautum esse cum Anglorum Rege & aliis qui spes illorum fouebant, ne rem numariam vlla ratione possent expedire: Pugna proinde omnimodis abstineret: dilapsis infra paucos dies militibus, incruentam victoriam citra sudorem & sanguinem in sinum sibi conuolaturam. Verum ille tanquam diuino fato ad eam cladem comparatus, ne ab hostis conspectu se videretur subduxisse, & obsidionis tam longæ labores nullo cum fructu tolerasse, fretus suis viribus quas habuit sane per-magnas, sed opinione sua minores (nam multi pedites discesserant, ducibus hoc libenter reticentibus, vt cum stipendia quæ persoluebantur militum numero non responderent, quod superesset nummorum ipsi interuerterent.) consilium tam salutare neglexit, seque in eas calamitates præcipitavit, quæ, nisi DEVS propitia manu, ruentem, vltra spem sustinuisset, ipsi perniciem, patriæque suæ ex-cidium attulissent. Hæc & alia huiusmodi tam in priuata vita quam publicis ne-gotiis reputanti mihi, subit admirari, quæ stolidi ferocia hoc seculum nostrum occuparit, vt potius quam minima infamiæ (vel falsæ) macula existimationem nostram inuri patiamur, vitam fortunaque nostras in extremum conicere peri-culum non dubitemus. Quos viros (dij boni) quamque egregios videre est quo-tidie in hoc stultitiæ genere mirifice ingeniosos, qui nescio quos apices honoris (vt loquuntur) læsi in omni sermone executientes, ac inde vel minima offensio-ne capta in duellum proruentes, nihil aliud quam pereundi ansam sedulo videntur quærere? Vbinam gentium hodie exulat Cunctatoris Fabij patientia, qui po-puli, militis, senatus, acerbissima conuitia æquissimo tulit animo, vt victoriam quamuis feram securam tamen suis laudem pareret? Erramus profecto, erramus, vmbra confectamur & res negligimus. Si CHRIS TVM consulimus, hoc esse veræ fortitudinis admonebit: In patientia possidere animas nostras: Si Philoso-phos, docebit Aristoteles solere magnanimos maledicta facile contemnere: De-nique si Poetas, audi Horatium,

Mordear opprobrijs falsis mutemque colores?

Falsus honor iuuat, mendax infamia terret,

Quem nisi mendosum & mendacem?

Sed pergo: In tentorio capti Regis dum sarcinæ diriperentur, inuentæ sunt li-teræ tam Pontificis quam Regis nostri, nouum fœdus inter ipsos & Gallum occul-tè ictum demonstrantes: vt mirari amplius Borbonius non debuerit, pecuniam promissam tam segniter subministratam fuisse. Hoc Pratenſi Cæsaris Oratori quam primum innotuit, com meatu haud petito, se ab Aula regia subtraxit, & Aprilis nono clanculum aufugiens, ad suos vnde venerat reuersus est. Rex in-terim ignarus has clandestinas pactiones ad Cæsaris notitiam peruenisse, oratores ad eum destinauit sub finem Martij mensis C. Tonstallum Episcopum Londi-nensem & Rich. Wingfeldium ordinis Garterij (vt appellamus) militem, qui vi-ctoria nuper adepta scilicet gratularentur, eamque persequendam admonerent, Regem dicentes pro ea quæ inter ipsos intercederet necessitudine officio suo non defuturum si instare victis & viribus adhuc maioribus bellum gerere in animum induceret. Huic legationi quid Cæsar responderit pro comperto non possum affirmare: Cretizauit (quantum auguror) cum Cretensibus, cognita dissimula-uit, comiterque habitos legatos benigne dimisit. Cæterum non contentus Rex aduersus Imp. hac vti simulatione, apud suos etiam populares multis egit de bello contra Gallos instaurando, eiusce rei mentione tanquam clauē loculos subdito- rum aperiendos existimans. Parlamento proinde non expectato, à singulis ci- uibus per edictum publicum exegit, non minus quam omnium bonorum mobi- lium sextam partem in pecuniis numeratis fisco pendendam. Atque ista res quan-

*Pecunia per
edictum im-
perata non
penditur.*

1525.

quam in diuersis regni partibus, vno eodemque tempore à magnis viris apud plebem proposita summa arte tractaretur: tam procul tamen abfuit vt succederet, vt ab omnibus vbique tanquam conspiratione facta explosa sit, fremente populo, & male saepe multatis eius exactionis ministris, non sine magno seditionis & tumultus grauioris periculo. His Regi nunciatis, proceres regni cunctos (qui interesse poterant) Londini conuocauit: apud quos se tanti tamque intolerandi oneris subditis suis imponendi, ignarum omnino fuisse professus est. Cumque eius facti culpam omnes à se reiicere conarentur, post multam altercationem eo demum res recidit, vt Cardinalis hoc offensi populi crimen in se vnum suscipere cogeretur, restatus interim *D E O S* & homines, se vt fidelem seruum deceret, Regis Domini sui emolumentum vnicum spectasse, remque non solum cum consiliariis regiis (quod ipsi fatebantur) sed etiam cum legum tam diuinarum quam humanarum peritis contulisse, omnibus asserentibus, idem licere Regi quod olim Pharaoni, qui, Iosephi ministerio certam partem opum cuiusque priuatarum ad necessitates publicas seposuit. Ista vero excusatio efficere non potuit quo minus magnam populi inuidiam hic conatus (vtcumque irritus) contra ipsum excitaret. Quanquam neque irritus omnino dicendus erat, cum subsidij pecuniarij inopia, prætextum iam exhiberet satis speciosum bellum Gallicum in proximum annum differendi. Neque enim Regi erat in animo (quicquid diceretur) Gallum quamuis deiectum & iniuriæ opportunum laceßere, vtpote cuius amicitiam irritato & offenso Cæsare propter amitæ repudium, maxime sibi necessariam futuram prouidebat. Si quidem vxoris pertæsus, fœminæ sacratissimæ itidem nobilissimæque, ad puellam quandam nobilem animum adiecerat, Annam Thomæ Bolenij equitis aurati & Regiæ familiæ quæstoris filiam. Hanc ducere, illam quouis modo amoliri profusus decreuerat. Abhorrere animum dicens ab incesta coniunctione, neque è repub. esse vt cœlibem vitam ageret, præsertim cum de natalibus filix dubitatio oborta esset: Imperij in propria sobole firmandi gratia, non libidinis explendæ, nouas nuptias appetere. Hoc solum expectare, vt publico iudicio decernatur (quod omnium doctorum quibuscum hac de re sermonem habuisset consensu verissimum esse comperisset) vitiosum fuisse prius initum matrimonium, sibi que liberam esse potestatem relictam nouum contrahendi. Hucusque eum *Wolæus* & libenter perduxerat, conatus porro in amorem Gallicæ cuiusdam puellæ (sicut antea retulimus) pellicere: verum ille suo iudicio vsus, aliam deperire iam cœperat. Vtque amariæ suum venditaret amorem, & futurum socrum meliori aliqua dignitate cohonestaret, patrem eius Thomam Bolenium Iunij 18. vicecomitem creauit *Rupefortensem*. Simul eodemque tempore aliis honorum titulis hi ornati sunt, Henricus cognominatus *Fitz Roy* Regis (ex *Elizabetha* Ioannis *Blunti* equitis aurati filia) filius naturalis, *Northinghamiæ* Comes, *Richmundiæ* *Sumersetique* Dux factus est: Henricus *Courtuey* *Deuoniæ* Comes Regis Consobrinus, *Marchio* *Eponiensis*: Henricus *Brandon* Ducis *Suffolciæ* Primogenitus ex *Maria* Regis sorore, *Lincolniæ* Comes: *Thomas* *Mannerius* Baro de *Rossa*, *Rutlandiæ* Comes: Henricus *Clifforæ* eques auratus, *Cumbriæ* Comes: & *Robertus* *Satliffæ* Baro de *Fitz-vvalter*, vicecomes de *Fitz-vvalter* renuntiati. *VVollæus* Cardinalis hoc anno duorum simul collegiorum fundamenta iecit, vnus quidem apud *Apseuicum* vbi natus est, alterius *Oxonix*, quod hodie *CHRISTI* nomini dicatum noscitur. At stud quidem quanquam ad vmbilicum non perduxerit (opus magnificum & plane regium) doctorum tamen mater fertilissima, innumeros quotidie eruditos ecclesiæ reipublicæque progignit, meque inter alios ipsum (qualis qualis sum) agnoscit alumnum. Alterum illud cum fundatore concidit, & maxima ex parte dirutum, in nescio quorum priuatos vsus iam olim cessit. His enimvero Collegiis cum de fundis & prouentibus pro structuræ amplitudine prospertum cuperet Cardinalis, neque priuatis suis opibus (quanquam ingentes erant) efficere illud potuisset, *Clemente* Papa annuente, 40. minoris notæ monasteria

Rex Boleniæ
deperit.

Nouis ho-
noribus or-
nati.

Card. v. Vol-
seus 2. ex-
truit colle-
gia.

Monasteria
40. diruit.

monasteria

naſteria demoliri curat, & omnia quæ illorum fuiſſent, nuper à ſe extractis Collegiis addici. Negotium hoc (vt nonnulli animaduernerunt) tanquam aurum Tholoſanum, omnibus qui illud attigiffent, aut perniciem aut ſaltem maximas calamitates attuliſſe creditur. De Papa & Cardinali poſt dicetur. Ex miniſtris autem quinque quorum opera hic vſus eſt in tot piorum hominum donariis interuertendis, euenit poſtea vt duobus duello decertantibus alter alterum occideret, & homicida ſuſpendio plecteretur, tertius in puteum ſe dederit præcipitè, ac ſpontanea morte ſubmerſus perierit: quartus, homo opulentus, ad eam egeſtatem deuenerit, vt victum oſtiatim emendicare ante obitum cogeretur, alius denique Doctor quidam Alanus qui authoritate inter ceteros præcipuè pollebat, quo tempore Archiepiſcopus Dublinenſis in Hibernia agebat, ab inimicis crudeliter conſoſſus perit. Vtinam his & ſimilibus exemplis edocti, diſcant homines, res DEO ſemel conſecratas timidè atreſtare. Si iſtos iuſtitia diuina tam ſeuere puniit, qui bona eccleſiæ dicata, ſed parum ſanctè adminiſtrata, ad vſus haud dubie meliores conuerterunt, hoc tamen non ſpectantes, ſed prauis ducti cupiditatibus quid illis putabimus eminere, qui res eccleſiaſticas, quacunque data occasione, ſine delectu diripiunt & expilant, ſemet tantum locupletandi gratia?

SUB exitum iſtius anni videtur non nihil ſubodoratus Lutherus de propoſito Regis in vxore Catharina repudianda & alia ducenda, idque per Chriſtiernum profugum Danorum Regem, qui illum coram & per literas non deſiit rogare vt a-
Lutheri ad Regem litera.
 manter ad eum ſcriberet, & illius prædicata humanitate ſpem fecerat fore, vt leniter tractatus, puriorem doctrinam reciperet. Et ille quidem animo præuidens quod huius diuortij ratione mox ſequutum eſt, haud difficulter acquieuit. Scripſit itaque ad eum, idque dimiſſe admodum, & in hanc (vt habet Sleydanus) ſententiam. Non ſe dubitare quin grauiter ipſum offenderit edito libello, ſed id factum eſſe non tam ſua ſponte quam aliorum impulſu. Quod vero nunc auſit his literis interpellare, ſumma ipſius humanitate fieri, quæ valde prædicetur à multis, deinde quod libelli contra ſe ſcripti non ipſum eſſe authorem, & à ſophiſtis hoc inſidioſe fuiſſe captatum intelligat. Hic autem per occaſionem de Eboracenſi Cardinale locutus, Angliæ peſtem nominat: Audire etiam ſe cum magna voluptate ipſum & ſaſtidire ſe genus illud perditorum hominum, & ad veri cognitionem animum adiciere. Quapropter orat, vt ſibi factum illud condonet, vtque meminiffe velit, cum ſit mortalis, non oportere inimicitias eſſe immortales. Quod ſi iubeat, velle ſe peccatum hoc ſuum profiteri palam, & ipſius virtutem alio celebrare ſcripto. Poſt hortatur vt calumniatorum voces defugiat, qui ſe vocent hæreticum: nam doctrinæ ſuæ caput hoc eſſe quemadmodum fide per CHRISTVM nos oporteat fieri ſaluos, qui noſtrorum ſclerum pœnam collo, ceruicibus, & corpore toto ſuſtinuit, qui pro nobis mortuus ac reſuſcitatus, cum patre in ſempiternum regnat. Hanc eſſe Prophetarum & Apoſtolorum Doctrinam, eo poſito fundamento, docere ſe, quæ ſint charitatis officia, quid inuicem nos oporteat alterum alteri præſtare, quomodo ſit obediendum magiſtratui & Euangelij profeſſioni omnis accommodanda vita. Si quid in ea Doctrina ſit impietatis & erroris, cur eum non demonſtrent aduerſarij? cur ſe nec auditum neque conuictum damnent atque proſcribant? Quod ſi Pontificatum & ipſius omnem clientelam reprehendat, eo facere, quod illi diuerſum à CHRISTO & ab Apoſtolis doceant quæſtus & emolumentum cauſa, quo videlicet reliquis omnibus imperent & in ſummis deliciis helluentur: hunc enim in ſcopum cogitationes illorum omnes atque facta dirigi: hoc etiam vulgo notum eſſe atque teſtatum, vt nec ipſi quiduis negare poſſint: Quod ſi mores emendarent nec alieno cum diſpendio & iniuria vitam hanc ignauam ducerent atque turpem, facile poſſe diſſidium ſedari: Germaniæ principibus ac ciuitatibus non paucis dogmata ſua probari, qui beneficium hoc DEI reuerentur agnoſcant: cupere ſe plurimum vt & ipſe in eo numero cenſeatur. Quod vero Cæſar & quidam alij contra ſe moliantur, non eſſe nouum.

1525.

*Responsio
Regis.*

Dauidem multis ante seculis prænucciassse futurum, vt reges atque populi contra Dominum & CHRISTVM varia meditentur & imperium eius proiciant. Sibi quidem ad eiusmodi Scripturæ loca respicienti, mirum etiam videri vllum esse Principem qui faueat Euangelij Doctrinæ. Postremo loco, responderi sibi benigne, petit. Accepta hac Lutheri Epistola, acerbe Rex respondet, inconstantiam & leuitatem illi obiiciens. Libellum quoque suum defendit, & multis viris bonis atque doctis pergratum esse dicit. Quod Cardinali Eboracensi (reuerendo patri) conuicium fecerit, non in eo se mirari, qui nec à diuorum nec ab hominum abstineat contumelia. Sibi, totique regni perquam vtilem esse ac salutarem Cardinalis operam, & cum antehac illum valde semper dilexerit, nunc demum esse maiori beneuolentia complexurum, postquam eum ipse criminetur: nam illum inter alia hoc etiam vtiliter & magna cum fide atque diligentia præstare, ne quid ipsius lepræ contagionis & hæresis in suo Regno disseminetur & adhærescat. Post exprobrat, quod incestum matrimonium cum sanctimoniali Virgine contraxerit, quo vix vllum possit designari turpius flagitium. Hanc suam responsionem Rex publicè typis euulgandam curauit, magnopere dolente Luthero, & amicis incusante qui eius rei sibi authores extitissent: iis grati fatum adeo demisse scripsisse se dicens, nunc autem intelligere quantum errauerit. Idem sibi accidisse in Cardinale Caietano, Georgio Saxonix Duce & Erasmo Roterdamo, quibus omnibus aliorum hortatu amanter scripserit, nec aliud sit consecutus quàm quod eos ferocios reddiderit: Stulte factum ab se, qui pietatem in aulis principum inuenire se posse putet, qui CHRISTVM quærit vbi principatum Sathanas obtineat, qui Ioannem Baptistam inter purpuratos inuestiget. Cum igitur placido & amico scribendi genere nihil proficiat, aliam rationem initurum esse deinceps. Hæc Sleidanus. Hoc etiam anno (aut forte priori) Erasmus (quod recens nominis eius mentio submonuit) libellum scripsit de libero arbitrio, Regis & Wolfæi hortatu, sicut in epistola quadam quæ extat ipse fatetur. Huic confestim Lutherus contrario scripto respondit De seruo arbitrio.

ANNO CHRISTI 1526. REG. 18.

*A Cæsaris
amicitia
disceditur.*

VT Cæsar in cœpto amicitix cum nostro Rege curriculo persisteret, multa hercle admouebant Galli ad vindictam nuper acceptæ cladis (etsi id sedulo tegebant) nondum liberato Rege suo, anhelantes; Turca imminens Vngariæ, cuius Regi Ludouico, Anna Caroli soror nupta erat: Italia pene Vniuersa Duce Pontifice, parata ad percutiendum fœdus quo omnes populi ad oppugnandam Cæsaris iam formidabilem potentiam tenerentur; ac deinde ipsa Germania vix dum pacata à tumultibus quos Rustici excitant, ac seditionem resque nouas vbique spirans. Et in his rebus omnibus quoquo se verteret, magnum cœptis suis impedimentum allaturam Regis nostri inimicitiam luce clarius apparebat. Multa vero in contrariam partem stimulant: materteræ inferenda contumelia (nam hanc iam dudum suboluerat) Fœdus cum Gallo clandestinum nuper ictum: & super omnia pactæ affinitatis pœnitentiâ. Siquidem de Regina cum marito reconciliatione poterat vtrunque sperare, & eadem leuitate qua fœdus ictum est, dirimendum (præsertim tam aduersis Gallorum rebus) non desperabat. At de matrimonio contrahendo, iam animus alio propendebat, amore ductus, an commodi sui ratione, non habeo pronuntiare. Ioannes Lusitanix Rex sororem habebat Isabellam, puellam pulchram, nobilem, & ingenti pecunia dotatam (900. videlicet aureorum millibus) Mariam Regis nostri filiam impuberem adhuc & forma haudquaquam fœlicissima, indotatam tamen ducere oportuit, ea scilicet pecunia doti adnumerata (400. aureorum millibus) quam Cæsarem à Rege mutuo accepisse memorauimus. Ætario vero continuis bellis exhausto: Hispani quum de subsidio principis sui necessitatibus ferendo compellarentur: aperte renuere

renuere ausi sunt (initium sorte facientibus qui ad id subornati fuerunt) nisi Itallam prædictam, gentilem quodammodo suam, eiusdem secum & linguæ & gentis, & ætatis eius quæ liberis gignendis apta esset, matrimonio sibi iungendam curaret. Tum vero præter 400. millia, quæ (consuetudine iam in legem abeunte) seruitij nomine vxorem ducenti principi tenebantur pendere, alia insuper 400. pollicebantur, modo hac in re ipsorû desiderio vellet satisfacere. Hæc in causa fuere vt cum de fœdere renouando, & de deducenda Maria, de bello item communibus auspiciis in Gallia gerendo, per oratores suos Rex iam iterum agitaret (simulatè an seriò, id vero nescio) cunctantius responderit Cæsar, ac demum in ipso nuptiarum apparatu, misso legato, factum suum Regi excusaret, populorum suorum voluntati se non posse dicens repugnare. Rationibus prædictis addunt nonnulli, Regis nostri postulata (cum de bello Gallico mentio facta est) talia fuisse, vt à Wollæo consulto excogitata videantur ad Cæsarem à paciscendo absterrendum, victoriæ præmia Picardiam, Normanniam, Guienniam & Vasconiam, cum Gallia Regis titulo sibi deposcibat: & vt Cæsar periculorum æquè ac sumptuum particeps, ipsemet bello in Gallia gerendo interesset, flagitabat. Ille vero pecuniis exinanitus, & multis fessus periculis, si vel securitati & quieti, vel comodo suo, consultum vellet, istis non debebat assentiri, cum Gallia Rex captiuus, vna cum pace, longe maiora offerret vltro quam, ea quæ bellum (cuius euentus semper anceps existit & minime certus) sibi vel victori posset pro certo spondere pariturum. Et certe non dubitatum quin Cæsar condiciones illas oblatas aspernaturus esset, vel hinc constare potest, quod illis ipsis diebus quando profectus est Orator prædictus, misit Rex in Galliam qui Rectricem (Regis captiuam matrem) hortarentur, vt hominem aliquem fidum in Angliam mitteret, quocum de summa rerum consultaret, quod illa quam libentissime & primo quoque tempore præstitit, amandato Brionio præside Rothomagensi, vna cum Ioanne Ioachimo Genuensi (cuius antea mentio facta est) quos amplissimis mandatis instruxit, & vt omni submissione blanditiisque Regem ad perseuerandum in fœdere inchoato pertraherent, sedulo diligenterque admonuit. Siquidem in tantis Gallorum angustiis, nihil erat quod magis formidarent, ne Rex noster à pactis, vix dum firmatis resiliret. Tum vero si ille ab vna parte, & Cæsar ab altera, arma mouerent, cum Borbonium, & tot occasiones secum haberent, quanto in periculo res Gallica versaretur nemo erat tam hebes qui satis non prospiceret. Isti igitur postquam in Angliam peruenerunt, humanissime accepti à Rege & bene spectare iussi, Cardinalem Wollæum (à cuius consiliis Rex adhuc non recedebat) consecretantur. Ille iam olim non optimè in Cæsarem animatus, nunc plane palamque odisse eum cœpit, postquam Cæsar alienati à se animi indicia haud dubia dedisset, inter quæ vel præcipuum reor, quod ille, qui ante pugnam Papiensem, nunquam literas ad Cardinalem dare soleret, nisi totas manu sua conscriptas, & cum huiusmodi subscriptione. *Tuus filius & propinquus Carolus*, post eam victoriam, vnas aut alteras misisset, quæ ipsius manu tantum erant subscriptæ, idque nudo nomine appposito, sine aliqua solenni & vsitata forma, aut beneuolentiæ, multoque minus obseruantia significatione. Sed neque cum Rege ipso ita egit, vt V Wollæo difficile fuerit illi persuadere contemptum se à Cæsare post insignem illam victoriam, cui adipiscendæ, ipse quidem Rex stipendia (etsi forte non quanta promiserat) suppeditasset. Quis iam non videt eo in loco res Regias constitutas, vt arctissimam illam tot vinculis constrictam cum Cæsare necessitudinem, dirimere cogeretur, seque ad Gallicas partes traducere? Vocatur proinde ad consilium Brionius, qui dicendi potestate facta, principis sui calamitatem & patriæ tantum vulnus in nuper accepta clade inflictum deplorat. Quantas deinde & quam præclaras victorias, florentibus Gallorum rebus nostri olim retulerint, commemorat, vt dubium non esse fateretur, occasionem nunc Regi oblatam, qualem maiores sui nunquam habuissent, clarissimi trophæi reportandi. Verum neque dicere hoc (inquiens)

*Rex Gallum
iacentem e-
rigere cona-
tur.*

1526.

Regem tam magnanimum, neque è re futurum publica gentis Anglorum, bellum hoc tempore Gallis inferre. Iacenti insultare non esse generosæ mentis, victoriamque (vt communis martis aleam taceat) periculo non vacaturam, quippe cum alio communicandam cuius potentiam eousque fortuna extulerit, vt communibus Europæ armis oppugnanda fuerit, nisi seruitutis Hispanicæ iugum ceruicibus imminens, quieti & non repugnantes suscipere in animum indicant. Orare proinde, vt relicto Cæsare (qui parva victoria elatus, amicissimos iam cœperit contemnere) cum Rege suo fœdus ineat, quem, si deiectum, tempore tam necessario iam subleuare conetur: fidissimum oportet eum habeat amicum (tanto beneficio obstrictum) & ad omnes casus paratum, nisi turpissimæ ingratitude, totius Christiani orbis testimonio conuinci malit. Hæc pluribus latinè peroranti, latinè itidem respondet Tho. Morus, Angliæ mox Cancellarius, Regi pergratum esse quod agnoscant Galli, non deesse sibi vires, iniurias veteres vlciscendi, iamque postquam potentiam suam satis expertos intelligat, operam daturum vt bonitatem etiam habeant perspectam, annisurum sedulo, omnibusque neruis elaboraturum, vt è captiuitate Rex illorum emittatur. Idq; si fecerit, sperare, cum, beneficij, tempore tam oportuno collati immemorem non futurum, si quando opem operamque eius implorare contingat. Interim haud se abnuere, quin societatis & perpetuæ pacis iura inter ipsos intercedant. De Cæsare quid sibi sit statuendum, adhibitis in consilium amicis, deliberaturum. Fœdus ita cum Gallo firmissimum percussum est (spondente pro filio matre Reatrice) & à Cæsaris amicitia tam aperte discessum, vt nihil prius in eo fœdere cautum sit, quam vt non licuerit Gallo regni sui partem vel minima Cæsari pro redemptione sua cedere. Huius fœderis nuncius magna cum lætitia à Gallis auditus est, qui iam demum salutis aliquam spem conceperunt, postquam ab Anglia nihil metuendum esse intellexerunt. Regi ipsi in primis adeo cordi fuit, vt rerum nostrarum postea multos per annos studiosissimus, tanti beneficij memoriam nunquam deposuisse visus fuerit. Hieme nondum transacta, hæc gesta sunt. Paulo deinde postea Rex Gallorum cum per annum integrum captiuus in Hispania remansisset, domum remeandi facultatem nactus est, idque his fere legibus: vti Rex simul atque in Galliam rediisset, Cæsari Ducatum Burgundiæ traderet. Flandriæ & Artesiæ clientelare imperium remitteret: Ditioni Mediolanensi & regno Neapolitano (in quæ sibi ius esse antea contenderat) renunciaret, Borbonium & socios omnes qui secum deseuerant in integrum restitueret. Eleonoram item Cæsaris sororem, Lusitanicæ Reginam in matrimonium duceret: & pecuniam Regi nostro sororique suæ Mariæ, Wolsæo item Cardinali iam olim debitam, (sed quam Cæsar in se pendendam receperat, ne iacturam nostri facerent ex fœdere cum Cæsare inito) ipse nunc totam persolueret. Ista omnia & alia nonnulla minoris momenti, vt Rex iam liberatus præstaret, non solum iuramento suo fides data est, sed traditi etiam duo Regis filij Franciscus Delphinus & Henricus Dux Aurelianensis vt obsides in Hispania manerent donec ista fierent. Ac de cæteris quidem pactis statim vt regnum suum attigit rata omnia Rex habuit. De Burgundia vero, causatus est auersam subditorum voluntatem, quos inuitos à se non posse alienare dicebat. Conuocata itaque omnium ducatus ordinum panegyri dum res sedulo tractentur, eorum ipsi Cæsaris legatis recitatur de repente publico præconio fœdus initum inter Regem nostrum, Gallum, Pontificem, Venetos, Heluetios, & Florentinos, quod sacrum fœdus appellatum est, in quo præcipue cautum, vt Italia in libertatem, exteris omnibus expulsis, vindicaretur. Hac re illi vehementer perculsi, vbi de Burgundiæ possessione adeunda (quem in finem venerant) parum spei superesse vident, in Hispaniam reuersi, Cæsari renuntiant, si redemptionis pretium pecunia numerata velit accipere, & obsides liberos Regios reddere, à Rege persolutum iri, alias conditiones non accepturum. Siquidem quod ad fidem datam attinet, à iuramenti religione per Pontificem Regem absolutum esse. Principibus

Fœdus cum
Gallo capti-
uo.

Rex Gall.
liberatur à
captiuitate.

bus Christianis his rebus intentis, Solymanus interim Turca, Hungariam cum ingentibus copiis ingressus, Ludouicum Regem, Cæsaris sororium, fudit ceciditque, & multo maximam Regni partem in suam potestatem redegit. Hanc victoriam non minus nostrorum temeritate quam suis viribus adeptus est. Hungari namque etsi hostibus comparati exercitum sane quam exiguum haberent: tamen victoriis freti quas sæpe antea ex Turcis reportarant, Regi ætate iuueni persuaserunt, vt ne populorum suorum famam & militaris rei antiquam gloriam obscuraret: auxiliis quæ ex Transyluania veniebant non expectatis, hostibus obuiam iret, & prælium etiam in patentibus campis non detrectaret, in quibus Turcæ ob ingentem equitum multitudinem insuperabiles poterant videri. Consilij proinde temeritatem atque imprudentiam exitus declarauit: Fusus exercitus ex vniuersa Hungariæ totius nobilitate & robore collectus: ingens illorum strages facta, Rex ipse multique Regni proceres & summi Antistites interfecti, ac inter eos Tomoræus Colocensis Archiepiscopus consilij tam temerarij præcipuus suator. Hoc etiam tempore ridiculum quiddam accidit per Wolsæi ambitionem, quod non putauit omittendum. De morte Clementis Papæ (incertum vnde) fama increbuerat, sed falsa. Cardinalis autem prædictus Pontificalis culminis adipiscendi cupiditate flagrantissima iam dudum incensus: Regi qui coniugij negotiis constituendis desiderio non minori laborabat, omni ratione persuadere nititur, non aliam viam esse commodiorem, id quod tantopere cuperet efficiendi, quam si ipsum ad Papatum iam vacantem prouehendum curaret. Id autem, annitente simul Gallorum Rege (de cuius voluntate non dubitabat) factu haud fere difficile, autumabat. Stephanus quidam Gardinerus, homo impiger, eruditione magna & mentis vi incredibili præditus, legatum Regium tunc Romæ agebat vt matrimonium Principis sui cum Catharina Hispana initum dirimendum curaret. Qua in re quanquam summæ diligentia nihil reliquum faceret, & Clemens Imperatori iniquior haberetur: tamen haud equis auribus eius rei mentio accepta est, Neque adduci Pontifex aliqua ratione potuit, vt certi quippiam in eo negotio staret: siue quod receptum sibi ad gratiam Cæsaris (si quando res posceret) nollet omnino præcludi: siue quod homo lentus maioris momenti nihil temere expediebat, aut forte (cui etiam euentus astipulatur) quia è re sua putabat in longum trahi negotium illud: quanquam non desunt qui aliam adhuc causam afferunt, quod matrimonium illud legitime contractum existimarit, vt in alterutram partem iudicium ferre non posset, nisi aut iniuste facere, aut amicum offendere, vellet. Rex igitur qui has procrastinationes molestissime ferebat, summopere veritus ne si aliquis, Cæsari addictior Papa crearetur, voti nunquam compos redderetur, cum sub Clemente homine sibi (vt putabat) amicissimo tam lente res suæ procederent: omnibus neruis in id incumbere decreuit, vt hunc (de quo nihil sibi non pollicebatur) Clementi defuncto sufficiens curaret. Mandata proinde amplissima per Veredarios ad Oratorem suum Gardinerum misit, quibus præcepit ei, vt Cardinalium, alios pollicitationibus, alios largitionibus, alios minis, alios denique verbis & rationibus in suam sententiam pertrahere conaretur, nullumque non moueret lapidem vt huic rei effectum daret. At ista tam accurata structura dicto citius collapsa est. Vtpote infirmo nisa fundamento, vix dum viam ingresso nuncio, viuere Clementem cognitum est & optima frui valetudine.

1526.
Hungaria
rex a Turca
caditur.

Papatum
ambit Vol
sæus nondū
vacantem.

ANNO CHRISTI 1527. R. E. G. 19.

SEXTO die mensis Maij Ciuitas Romana copiis Cæsarianis capta per vim & direpta est, Duce Borbonio in ipsa oppugnatione occiso. Pontifex, Cardinales, Principum legati, & alij proceres, cum in Hadriani molem vix ægre profugissent, obsidionem aliquandiu tolerabant. Desperato tandem auxilio, & deficientibus cibariis, Papa veritus ne in Germanorum manus incideret, quibus se in-

Roma capi-
tur a Borbo-
nio.

1527.

uisum sciebat, cum Principe Aurangio (qui Borbonio defuncto affectus fuerat) paciscitur, uti ipse & Cardinales in eius fidem & potestatem venirent, qui in arce prædicta firma septi custodia, captiui retenti sunt. Quanta crudelitate ac insolentia in captam ciuitatem grassati fuerint milites, verbis vix potest explicari. Nam præter horrendas lanienas, direptiones, libidines & deuastationes, contumeliæ ac ludibrii genus nullum in Pontificem & Cardinales prætermisum fuit. Huiusce rei nuncius ad Regem cum peruenisset, dolorem is magnum præ se ferebat, animo tamen suo intus lætabatur, occasionem sibi oblatam, qua Pontificem, tanta clade & contumelia in Cæsarem irritatum, demereri, totumque suum facere se posse sperabat. Cardinalem proinde Eboracensem ad Gallorum Regem amicum iam coniunctissimum misit, qui quanto offendiculo toti ecclesiæ Christianæ esset, quod illius caput captiuitate premeretur, edoceret, remque sibi multis de causis nullo modo negligendam demonstraret. Circa initium Iulij Londino profectus est, habens in Comitatu suo 900. equites, interque eos nobiles permultos, Archiepiscopum Dublinensem, Episcopum Londinensem, Comitem Derbyensem, Barones Candium, Montequilam, & Harendonium, Equites autem auratos & primarios viros magno numero. Gallorum Regem Ambiani offendit, habitisque ibidem multis colloquiis, constituunt exercitum in Italiam communibus impensis mittere, quo Papa in libertatem vindicaretur, & sacri patrimonij regiones illi restituantur. Ad huius expeditionis sumptus Rex noster 100. aureorum millia mensura pollicetur. Gallus postquam Cardinalis rediisset, misit in Angliam Annam Mommorentium præfectum prætorio, & Mareschallum qui pacta apud Regem nostrum firmaret, & cochleatum torquem aureum, equestris Gallicanæ dignitatis insigne, perferret. Venit is in Angliam circiter medium mensis Octobris, multis primis nobilitatis viris comitatus, Ioanne nempe Bellaio Episcopo Baionensi (postea Cardinali) Humerio Brionio, interque alios Martino Bellaio historiæ Gallicæ authore, qui hanc legationem his fere verbis describit. Doueriam appulgentem plurimi Episcopi & nobiles à Rege missi honorificè excipiunt & Londinum deducunt, qua ex ciuitate obuiam illi prodeunt mille ducenti equites, qui eum ad ædes illi paratas prosequuntur, quæ sunt in Episcopali palatio Londinensi. Post biduum, secundo flumine Tamisa, leuunculis Grenuicum deportatur, qui locus est 4. passuum millia infra Londinum, vbi rex crebro domum habet. Illic à Rege & Cardinali Eboracense maximo apparatu excipitur. Expositis apud Regem mandatis dies plurimos tum Londini tum Grenuici prolixè acceptus ab Eboracensi, in domum quandam ducitur, quam paucis ante diebus is ædificarat, 10. millia passuum supra Londinum ad Tamisim fluuium, cui nomen indiderat Hamptonaria. (Eam paulò post Regi dono dedit, & hodie inter regiarum præcipuas habetur) Legatum ibi cum toto Comitatu per dies 4. aut 5. quibuscunque rationibus fieri potuit splendidissime & lautissime tractat: Aulæis ingentis prærij conclauia ornabantur, & aureis argenteisque vasis pene innumerabilibus omnia colucebant. Lecti in quibus hospites soli decumberent strati feruntur 280. iique sericeis plerunque stragulis contexti. Londinum reuersis, rex Martinaliorum die in sua Grenuicana domo epulum præbet, omnium quæ vnquam vidi (inquit Bellaius) sumptuosissimum, siue fercula, siue personatorum hominum ludicra spectacula & comedias spectes: In ipsis comedias Maria regis filia aderat, quæ & ipsa personam agebat. Denique vbi Missæ misteria simul participantes, rex suo, Mommorentius regis sui nomine, in verba nuper sanciti fœderis iurassent, muneribus amplissimè singulos rex donauit, & Mommorentium à se dimisit, qui Baionensem Episcopum apud eum, regis sui Oratorem ad tuendam societatem & amicitiam initum reliquit. Missi tum paulò postea in Galliam T. Bolenius Vicecomes rufortensis (socer mox regi futurus) Ant. Brounius eques auratus ut illi vna cum Episcopo Bathouenensi Io. Clerco (qui regium tum Oratorem agebat ibidem) iuramentum à Gallo deposcerent de pactis nuper icti fœderis non violandis, & summi apud nos equestris ordinis (Garterij dicimus) socium eum declararent.

His re-

Moneta
Anglica
30000.
Mommoren-
tius in An-
gliam ad
fœdus fir-
mandum.

His rebus perfectis, & firmissima cum Gallo pace vsquequaque constabilita: Oratorem placet mittere ad Cæsarem, Franciscum Pointzium Militem & cum eo Clarentium fœcialem, vt manubiorum in prælio Papiensi Collectorum partem diuidiam & Aurelianum Ducem Gallia Regis filiolum) alterum nempe obsidum qui patris loco in Hispania relictæ erant) Regi suo in manus tradi postularent (quia communibus vtriusque auspiciis id bellum gerebatur (exercitum potro iuberent vt ex Italia deduceret, neve CHRISTI vicario molestiam exhibendo Europæ pacem solus turbaret, atque detrectanti (neque enim imperata facturum autumabant) bellum protinus denuntiarent. Mandata illi sedulo exequuntur, cumque nihil obtineri posse intelligerent: ingressus ad Cæsarem Clarentius vna cum Caduceatore quodam Gallo, vtriusque Regis nomine bellum indicunt: quo nuntio hilari fronte in speciem accepto, Galli, Venetorum item & Florentinorum oratores abeundi facultatem petentes in custodiam duci imperavit, donec quomodo cum suis legatis ageretur certior posset fieri. Harum rerum fama cum ad Regem nostrum permaneret, simul nuntiatum est (sed falsò) Pointzium & Clarentium cum cæteris detineri, quod in causa fuit vt legatus Cæsarianus nescio cui tradere-
*Bellum Gal-
lo induitur.*

A N N O C H R I S T I 1528. R E G. 20.

LE N T V M suapte natura Clementem Pontificem, rerum porrò suarum ratio, ad nectendas moras persuasit, quo minus aliquid in vtramvis partem de matrimonio regio hucusque definiret. Dum medium se inter Cæsarem & Gallum tenere, inque neutram partem vult videri inclinare, vtrique fit suspectus, & bello inter eos in Italia redintegrato, victori se rursus prædam futurum verebatur, nisi Regis nostri patrocinio inniti liceret, quem promptissime sibi affuturum quamdiu lis hæc incerta penderet, multis iam experimentis pro certo didicerat. Atqui vtrum, pro animi sui sententia re composita, eosdem fructus gratitudo esset exhibitura, quas spes (ne dicam offensionis metus) expresserat, id verò plurimum nec sine causa dubitabat. His cogitationibus Pontifice distracto, vergere paulatim ceperunt in Italia res Cæsaris, nutante regno Neapolitano, cuius populares tædere ceperat insolentiæ Hispanorum, vt Gallorum potius imperio se malle regi palam profiterentur, & præsidia Gallica in vires suas passim reciperent. Cæsaris proinde offensionem iam minus metuens, exorari se passus est, vt legatum mitteret in Angliam Laurentium Campegius Cardinalem Episcopum Sarisburiensem (multum renitente Cæsare) qui causam hanc tam diu agitaram, adiuncto sibi Cardinali Eboracensi, coram cognosceret & diiudicaret. Deinde, vt studium suum erga Regem amplius declararet, decretali (vt vocant) bulla quàm fieri potuit occultè confecta, matrimonium Regium cum Catharina irritum pronuntiauit, eiusque rei tabulas legato cum huiusmodi mandato dedit, vt iis Regi atque Eboracensi ostensis, se illarum promulgandarum facultatem habere diceret: tempus verò quantum posset protraheret, neque sententiam ferret, priusquam nouum mandatum à se accepisset: Placere quidem dicens vt Regi tandem traderetur ea bulla (& verisimile est eo animo tunc temporis ipsum fuisse) verum sua interesse negotium trahi donec se contra Cæsaris iram satis muniisset. Hæc in speciem legato, veterator egregius & ad simulationem vnice comparatus; cum ille nihil aliud spectaret, quam vt occasiones integras sibi reseruaret, quibus pro ratione temporis vte-

*Fluctuatio
Pontificis.*

1528.
Card. Campeius Londinum.

retur. Londinum igitur venit Campeius 9. die mensis Octobris, multum satagente Rege, ut à ciuibus magnifice exciperetur: sed eum omnem conatum illudit senis infirmitas, qui podagra grauissime laborans, in domum sibi præparatam clanculum inferri voluit. Paucos ibi dies postquam quieuisset, ad præsentiam Regis, baiulis deportantibus adductus est: à quo humanissime acceptus, per amanuensem quendam suum, siue (ut nunc vulgò loquimur) secretarium, orationem latinè habuit, in qua quanta crudelitate Cæsariani milites in direptione vrbs Romæ grassati fuerint, prolixè conquestus; piam Regis nostri benignitatem, quod rebus eorum afflictis tanta liberalitate voluerit succurrere, Papæ & vniuerso Cardinalium cœtui acceptissimam fuisse pluribus disseruit. Huic orationi Edvardus Foxius (Herefordensis postea Episcopus) latinè itidem respondens, eam Pontificis calamitatem, magno Regem dolore affecisse pronuntiauit, humanum quippe esse humanis casibus ingemiscere. Cæterum sibi curæ fuisse, ut non solum illud præstaret, quod homo ab homine iure posset expectare, sed quod amicum amico & Christianum principem CHRISTI in terris vicario æquum esset exhibere. Optare proinde sese (necnon sperare) postquam erga sanctam sedem, obsequentissimi filij officio ipse non defuisset, si quando vsu veniat ut eius opera & auxilium indigeat, ea non illibenter largiatur, quæ filium à communi matre, haud difficulter impetrare debere, existimarint. Hæc publicè. Priuatim deinde collocutus Rex & legati, de Papæ in Regem voluntate nihil non pollicetur Campeius, homo minimè malus, qui que non aliter ea de re loquebatur quam sentiret. Nam Papa haud ignarus quam difficile sit hominem non stupidum fallere, per nuntium conscium doli, qui que ipse prius perductus in errorem non fuerit: nihil sibi fecerat reliquum, ut se Regis causa omnia facturum propensissimè quæ peterentur, legato esset persuasissimum.

HIS rebus ita perfectis, de ratione cognoscendi, iudiciumque in causa diuortij regij instituendi, sex totos menses à legatis consultatum est; nec aliud quicquam gestum, nisi quod Rex, se aduersa fama laborare intelligens apud subditos, præsertim verò mulieres propter hanc actionem, (quasi insano percitus amore haud perinde conscientia pacandæ gratia, ac libidinis explendæ cupidine ista moliretur) ut rumoribus iret obuiam, omnes regni proceres, iudices etiam & iuriconsultos & de ingenua plebe quotquot adesse poterant iussit conuocari, eosque 8. die Nouembr. huiusmodi vsus oratione, allocutus est. Anni iam effluerunt plus minus 20. charissimi fidissimique populares, à quo inter vos regnare cœpi: In eoque toto temporis spatio per DEI bonitatem ita me gessi, ut neque vos habere quod queri, nec hostium quenquam quod gloriaretur, existimem. Neque enim exterorum quisquam vim vobis inferre conatus est, nisi frustra, suoque magno cum malo; nec illorum cuiquam à nobis bellum illatum est, quod victoria clarissimisque trophæis non sit terminatum. Adeo ut, siue pacis opulentiam spectetis, siue rerum bellicarum gloriam, cum nemine maiorum nostrorum (dicto absit inuidia) feliciter actum fuisse, ausim equidem idque fidenter pronuntiare. Quoties verò ad mortalitatis huius exitum conuerto oculos, quam malè metuone sequentium temporum clades, præsentis felicitatis splendorem & memoriam eousque oblitterent, ut sicut Romani sublato tum nuper Augusto; sic vos me quandoque aut nunquam natum, aut semper inter vos victurum cum lachrimis optare cogamini. Præsentibus hic video complurimos, quorum ea est ætas, ut bellorum potuerint esse spectatores ciuiliū, quibus per annos circiter 80. hæc nostra Anglia exercita & diuexata est, incertis omnibus quem pro legitimo principe agnoscerent, donec per felicissimum parentum meorum connubium hæc omnis dubitatio sublata est. Cogitetis enim verò apud vos, si quid mihi nunc humanitus acciderit, ecquid meliori loco res vestrae sint futurae, quam quo tempore Eboracensium & Lancastrensiū factiones plurimum vigerent. Est mihi quidem filia, quam eo arctiori paternæ charitatis affectu complector, quod aliam sobolem non ha-

Oratio Regis
ad populū
de diuortio
suo.

non habeo. Sed nolim quenquam vestrum latere, agitatum nuper esse inter me, charissimumque fratrem Franciscum Gallorum Regem, de matrimonio inter filiolam illam meam, & Henricum Ducem Aurelianum (filium eius minorem natu) celebrando; eamque affinitatem vtrisque nostrum placuisse, donec per Gallum quendam Regi ab intimis consiliis scrupulus iniiceretur de filia mea natalibus; vehementer quippe dubitare se assererat, ne spuria censenda esset, utpote me patre genita, ex illa matre, quæ fratri meo Germano antea denupsisset: Apertis scæcrae paginae verbis prohiberi dicitans ne quis fratris relictam ducat; vereri proinde sese, ne incesta coniunctio censenda sit mei cum coniuge illa mea certe perquam dilectissima. Hæc mihi cum essent nunciata, nouit DEVS cordium inspector, quam graui dolore animum meum perculerunt. Siquidem eis verbis, videbat mihi quasi in ius vocari, non solum de vxore, & filia, sed etiam de anima, cui post mortem sempiterni & inuitabiles cruciatus debebuntur, si de tam horrendo incestu admonitus, emendationis viam non ingrediar; ut de vobis interim taceam amicis, & liberis vestris, quibus quantum creatur periculum ex huiusmodi dubitatione, nemo vestrum opinor tam hebes est qui non intelligat. Ego igitur istius scrupuli eximendi (sicut res flagitabat) cupidissimus, cum amicis primum rem contuli, deinde cum vtriusque iuris (diuini scilicet & humani) peritissimis; qui me postquam incertiores reddidissent, quam antea: aliud mihi reliquum non putabam, quam ut sanctæ sedis Apostolicæ iudicium implorarem, cui me cæterosque omnes æquum censeo acquiescere. Hunc ipsum, neque alium in finem (DEVM testor immortalem) venerabilem istum legatum accersendum curavi. Nam ad Reginam consortem meam longe charissimam quod attinet: Quicquid domi gatriant mulierculæ, aut mussitent in angulis maleuoli, libenter ingenuè que profiteor, sicut nobilissimis eam parentibus ortam, sic multò nobilioribus animi virtutibus præditam, adeò ut, si hodiè vxor esset ducenda, inter totius mundi scæminas (ita DEVM habeam propitium) non aliam mihi dari magis exoptarem (modo iure id fieri posset) quam hanc ipsam, cui, pietate erga DEVM, in maritum amore, cæteris omnibus comitate, prudentia denique humilitate, animi morumque sanctitate, parem nusquam inueniri posse, mihi equidem habeo persuasissimum. Verùm cum nobis solum nati non simus, ut nostris cupiditatibus obsequamur: æquius esse putavi, hæc omnia iudicij alexæ subicere, quam DEO videri impius cunctorum bonorum largitori, patriæque ingratus, cuius incolumitatem vitæ quilibet bonus, omnibusque fortunis anteponeat. Hæc me ipso nunciante postquam audiui spero futurum, ut seditiosorum obtreccionibus & susurris, aut inani-bus vulgi rumusculis aurem posthac non adhibeatis.

Vario animorum affectu hæc oratio excepta est: Regis vicem aliis miserantibus, sed multò pluribus reginæ, anxiiis omnibus & metuentibus, quò demum hæc res esset euasura. Pauci erant rerum nouatum cupidi, quibus præsentia displicebant, quæ mutari malebant vel in deterius, quam in quo essent statu permanere. Hi conatum Regis (vulgo parum fauorabilem) ut pium, sibi que rei que publicæ necessarium, ad cælum laudibus tollere.

ANNO CHRISTI 1529. REG. 21.

APRIILIS tandem mensis sub initium, cceptum est de causa matrimonij Regij *Diuortij regij actio* publice cognosci. In Cœnobio Dominicanorum Londini, tribunal ad id ipsum extructum est, Rege interim in ædibus vicinis quæ à Brigida fonte nomen habent, moram trahente. Visebatur ibi, quod nullibi vnquam gentium factum comperi: Monarcham potentissimum imperiique sui compotem, die sibi dicta, intrà ditionis suæ limites, præconis voce citatum, coram iudicibus iussum comparuisse. Res tam inusitata & alioqui maximi momenti, accuratius paulò enarrari postulat, quam pro ea quam institueram breuitate. Regi in sublimi, solium col-

D j

1529.

locatum erat, ita vt gradibus aliquot ad id ascenderetur, & iuxta id, (sed paulò humilior) aliud item Reginae. Coram Rege sedebant legati quasi ad quartum gradum, sed ita, vt vnus dextram, alius sinistram tenere videretur. Iuxta eos stabant apparitores & alij curiae ministri, interque eos Gardinerus (paulò postea Wintoniensis Episcopus) actorum in eo negotio scriba. Ante Iudices, & intra curiae cancellos, sedebat Archiepiscopus Cantuariensis, cum cæteris totius regni Episcopis. Ad extremos deinde angulos erant vtriusque partis aduocati & procuratores: pro Rege videlicet Sampsonus & Bellus (quorum hic Wigorniensis, ille Cicestrensis Episcopus postea euasit) Tregonellus item & Petreus (Baronis Petrei, qui hodie viuit pater) omnes legum Doctores: Pro Regina aderant Episcopi, Roffensis Fisherus & Assaphensis Standicius, vnà cum Ridlæo quodam (iuris nescio diuini an humani Doctore) sed qui eruditissimi viri famam obtinebat. Omnibus ita rebus ordinatis, bulla papalis recitata est, in qua legatis ius cognoscendi attributum: deinde præco, monitus à scriba vt Henricum Angliæ regem citaret, Henrice (inquit) Anglorum Rex adesto in Curia, respondente illo, Adsum. Regina vero similiter vocata (Catherina Angliæ Regina adesto in Curia) ne verbo quidem edito, surrexit è loco, & regem rectè petens, ad genua eius prouoluta huiusmodi oratione vsa fertur, vocem ita intendens vt à plurimis exaudire velle videretur. Maiestatem tuam Domine quam humillimè oro, sic mecum hoc in tempore agatur, vt neque de iniustitia queri, neque clementiam tuam solitam desiderare cogar. Mulier ego sum hic loci peregrina, amicorum & consilij inops, vt non sit quod aut meo Marte aut aliorum ingenijs nitar. Qui mihi sunt affines aut propinqui procul degunt, neque hic quenquam habeo cui in tanti momenti negotio ausim fidere. Nam qui hic mihi adesse videntur, haud alij sunt quam quos tibi visum est meo nomine constituere, tui subditi, quique vt rectè facere velint (quod tamen nemo ausuros crediderit) non possunt hic quicquam quod tuæ voluntati aduersetur. At ego misera quid peccaui, quid feci, vt iam tandem post viginti annos in hoc coniugio concorditer transactos & tot liberos susceptos, de me repudianda cogitares? Viduam duxisti fateor Germani tui, si forte vidua censenda est quam maritus intactam reliquerit, nam virginitate integra ad te me accessisse DEVM omnipotentem cito testem, teque ipsum latere non puto. Ab eo autem tempore quo pacto me gesserim, Vtinam iam loquantur vel ij ipsi qui rebus meis pessime consultum cupiunt. Quicquid certe illi dixerint, consortem habuisse me per omnia fidelissimam aut potius dixerim ancillam obsequentissimam, voluntati tuæ nunquam sciens ne vultu quidem aut nutu repugnaui: Eos omnes dilexi quos te amare perspexerim, de meritis eorum haud curiosa; studia tua ne dicam voluptates, sollicite adeo procurauim, vt magis metuum ne iram DEI in me concitarim nimia tibi complacendi cupiditate, quam quod officio meo in ea parte vel minimum defuerim. Per hanc talem meam in te obseruantiam si vnquam ea grata fuit, per communem filiam, perque memoriam parentis mei tibi olim charissimi te oro & obtestor, vt causæ huius cognitionem tam diu sistere non graueris, donec misso in Hispaniam nuntio ad propinquos meos, de sententia amicorum facta certior, in hac re quid mihi sit statuendum intelligam. Si tum postea iustis iudicibus æquum videbitur vt matrimonio exigar in quo tantum temporis transegi; quanquam morte hoc mihi grauius futurum est, parere tamen non recusabo. Sed quoties sapientiam recordor parentum nostrorum, quibus auctoritate hoc coniugium coaluit, non possum non optimè de causa mea sperare. Pater ille tuus alter Salomon habitus est ob mentis perspicaciam admirabilem, nec quisquam per Hispanias iam multis seculis rerum fertur potius prudentiæ laude cum Ferdinando genitore meo conferendus: & quosnam consiliarios hos tales viros sibi asciuisse putabimus, vt quasi conspiratione facta in nuprias incestas nos vno consensu præcipitarent? Neque enim vel minimum tunc temporis scrupulum iniecit quisquam, cui minus ritè confectum hoc matrimonium videretur, habuerunt

tamen &

Regina ad
Regem ora-
tio coram
legatis.

tamen & illa tempora viros doctrina præstantes: Vitæ porro sanctitate & veritatis amore nostratibus (quod ego misera meo malo edocta didici) multis gradibus anteponebamus. (Hoc ideo dixit quod omnes totius regni episcopos communi decreto matrimonium suum cum Rege initum damnasse inaudierat. Et huiusmodi reuera decretum singulorum sigillis ac subscriptionibus munitum in ipsa Curia publicè postea recitatum est, ipso rege præsentem, quamvis refragante Fishero Rossensi, qui nunquam illud à se probatum contendebat, & Cantuariensem falsi infimulabat quasi is se invito & repugnante sigillum nescio quod pro suo apposuisset, ascripto etiam aliena manu nomine.) Ita vero totidem fere verbis Regina cum dixisset, exurgens, flexu corporis regem pro more venerata est, cumque ad pristinum locum redituram præsentem expectarent, exire properat è curia, & dum omnes attoniti mirarentur quid pararet, aliquantum iam processerat, cum præconem Rex iubet abeuntem denuo arcessere: quod cum ille sublata voce faceret, Reginæ nomen inclamando, & nobilis cuius humero illa nitetur vocatam se admoneret: Audio (inquit illa) tu nihilominus pergas: non habeo cur sperem in hac curia mecum iuste actum iri: faciant ipsi quod videbitur: ego vero non manebo. Ita discessit illa, neque vnquam postea adduci potuit, vt in ea Curia, vel ipsa, vel alius quisquam suo nomine compareret. Rex postquam abiisse videt, absentem ad cœtum laudibus sustulit, de cupiditate sua in eo coniugio permanendi multa professus, modo sine animæ iactura Reipublicæque damno id fieri possit. Loquentem Wolfæus Cardinalis interpellauit, multis esse in ore conquerens, ipsius consilium sequutum Regem, de repudianda vxore primum cogitasse. Quod quatenus verum esset, vt populo tunc præsentem suo testimonio fidem facere dignaretur magnopere obtestatus est. Et rex quamquam optime gnarus haud falsa esse quæ ea de re vulgo iactarentur; tamen quo ab homine amico tantam inuidiæ molem vt cumque auerteret, ei gratificatus est eoque, vt Episcopum Baiocensem talis consilij primum authorem testaretur, ac post illum Lincolnensem confessorem suum, deinde alios Episcopos, quibuscum ea de re consulisset. Hæc ferè primo actionis die facta comperi. Mensem deinde vnum aut alterum hæc lis agitata est, contendentibus Regiis, non esse in potestate Papæ illud coniugium ratum facere quod sacra scriptura tanquam iure naturæ prohibitum vitiosum pronuntiaffet: Inter Catherinam Reginam & Arthutum principem Regis fratrem natu maiorem matrimonium legitime contractum, publiceque celebratum fuisse neminem negare, consummatum porro per copulam carnalem multis argumentis probare nitentur. At qui reginæ causam propugnabant, iudicalem eam esse legem non naturalem asserunt, qua fratris vxorem ducere Iudæi prohibebantur, & idcirco per CHRISTVM abrogatam, quatenus vero ab ecclesia retenta fuerit, eiusdem ecclesiæ autoritate dispensabilem esse, præsertim cum vltimam matrimonij consummationem nullo modo posse probari considerent. His altercationibus postquã aliquandiu certatum est, ad promissam & tam diu expectatam sententiam ferendam, solito frigidius, Campeium properare Rex animaduertit. Nam potentia Cæsaris in Italia iam multum aucta, cum eum Papa non modo non offendere deinceps vellet, sed potius offensionem illatam abolere cuperet, Franciscum quandam Campanam in Angliam miserat, alio quidem prætextu, sed hoc præcipue habentem in mandatis, vt Cardinalem iuberet, decretum illud iudiciale, quo irritum matrimonium regium iam olim pronuntiarat, igne protinus corrumpere, & reditum quantum posset maturare. Cum vero simul cum hoc mandato agrotare Pontificem nuntiatum esset, rem exequi distulit aliquandiu Campeius, vt si forte moriente illo, facultatem vllam posset nancisci, Regi gratificaretur, à quo cum Episcopatum Sarisburiensem accepisset, ipsi spem certam fecisset omnia pro voluntate successura, verebatur ne non solum ingratus, sed etiam perfidus videretur, si regem ita ludificari permitteret. Postquam verò conualuisse Clementem audiuit, non ausus reniti, mandato obtemperauit, ac bullam in focum coniecit.

1529.

VVolfæus
rui.

Rex interim, qui Boleniæ suæ potiundæ cupidine flagrabat, & moram omnem vel minimam molestissimam habuit, mutationem cito perlentens, inquirere non destitit, donec rem prout gesta est totam ordine rescivit. Ac tum primum omnem iracundiæ vim in Wolsæum effudit, cuius ingenio cum nihil non effecisset huc vsque: per illum solum stetisse credidit, quo minus pro animi sui sententia hoc negotium iamdudum fuisset confectum. Non possum hic mihi temperare quin exclamem cum Comædo,

Ὡς ἀργαλέον παράγμ' ἔστιν ὦ Ζεῦ καὶ θεοὶ
Δέλον γνέσθαι παροφρονήντος διαπότης

Totos viginti annos in obsequio Regis hic Cardinalis absumpserat, in eoque ita se gesserat, vt sibi magnam sane potentiam & ingentes opes, Regi vero optimi principis famam comparauerit. Quoties enim quanta cum laude Rempublicam hucusque administrarit Henricus octauus apud animum meum perpendo, ac deinde in sequentium temporum calamitates oculos conicio, equidem facile inducor vt illis assentiar qui Wolsæi consiliis ascribant, quod ab omnibus Europæ Monarchis huc vsque suspiceretur, ne dicam metueretur. Et cui sit imputandum, quod post eum sublatum duas vxores obtruncarit, duas repudiarit, tot mortales (interque eos viros egregios permultos) ob solâ religionis causam capitali supplicio affecerit, suspendio simul in Papistas sæuiens & ignibus in hæreticos (nam hæc fuerunt eorum temporum vocabula) deinde quod ecclesiæ patrimonium, aut si mauis Reipublicæ, tam horribiliter deuastarit & dilapidarit, ego mihi tantum non sumo vt pronuntiem: hoc solum dico, Wolsæum, si ad gubernaculum confedisset, nunquam admissurum, vt rex tanquam nauis gubernatore destituta tam contrariis & incertis motibus fluctuaret. Ille vero magnitudine sua iam dudum laborans, & plurimorum pressus inuidia, quam diuturna lælicitas & potentia in se concitauerat, nutare statim cœpit simul ac infensum habuit regem, & ad primum eius fremitum tanquam ad leonis rugitum (non expectato impetu) adeo corruit prostratus, vt caput quamuis leuare subinde videretur, surgere tamen deinceps suisque nitiribus nunquam postea voluerit. Neque enim Rex postquam ab eo semel alienatus est, in conspectum suum eum vnquam postea voluit admittere. Plus adeo potuerunt obtrectatorum calumniæ (ne dicam opum (quas possidebat ingentes) splendor & cupiditas) quam tantorum laborum recordatio & tot annorum fidele obsequium, ad magnam vtriusque gloriam diligentissime præstitum. Haud me quidem lateret qualia ipsi crimina obiecta fuerint. Ea vero mihi adeo non probabilia videntur, vt parum nasutum existimem, cui primo statim intuitu ab inimicis conficta non appareant. Neque enim aduersus eum accusationem vllam instituit quisquam, priusquam regem constitit iracundia flagrantem quod diuortij negotium ex animi sententia non successisset, minas & vindictam dies noctesque anhelare. Quamprimum enim simulatio pontificis, aut si mauis perfidia Regi prodita est; labyrinthi Romani pertæsus (in quo annos plus minus 5. errauerat neque exitus spem vllam inuenire potuit) septa quouis modo transilire decrevit, & videri perficere quod aliter obtineri non posse videbat, ac tanquam alter Alexander, nodum hunc Gordium ingenio non solubilem gladio discindere. VVolsæum itaque accersens consilium aperit noui matrimonij, pontifice quantumuis inuito & refragante ineundi, simulque petit, vt rationem aliquam inueniat, quomodo Campeius collega iis non obstantibus quæ nuper accepisset in mandatis, ad sententiam pro se ferendam possit adduci: In eius facti excusationem multa dicens obbiturus esset non inanem, nisi Regi tam iusta petenti obsecundaret. Quid his VVolsæus responderit parum habeo compertum. Illud constat, hominem, siue quod primam eiusce rei mentionem auersaretur, vt cœpti temerarij nimisque audacis. siue quod de collega in eam sententiam pertrahendo nullam spem facere vellet: siue (quod Sleydanus nescio quo authore tradit) comperisset Rex, monuisse eum

eum

eum Papam ne duortium cum Catharina approbaret, quod successuram videret
 aliam Lutherana hæresi infectam: minis certè & conuitiis adeo exagitatum à
 Rege, vt animi valde consternati plurima mox dederit indicia. Nam cum à Re-
 gia reuertenti Episcopus Carleolensis (qui secundo fluuio iter facienti in cymba
 vna aderat) de æstu (qui tum forte plus solito feruebat) conquereretur: tu (in-
 quit) Cardinalis, si meum locum modo obtinuisses, reuera æstuares. Domum
 deinde quamprimum reuersus est exutis vestibus, æger cubitum discessit. Ibi vix
 sesquihoram quieuerat quando accurrens Bolenius (Vintoniensis mox Comes
 creatus) hoc velle regem nuntiat, vt ipse vna cum collega, Reginam extemplo
 adeuntes, hortentur eam ne lite amplius contendere velit, rei suæ & vtriusque ho-
 nori melius consultum fore admonentes, si regis voluntati se permittat, neque
 ad damnationis ignominiam inferendam, ipsum adigat: Eo siquidem peruentum,
 vt differre amplius iudicium non possit. Cognita regis voluntate, surrexit è strato
 Cardinalis, & vocato collega, simul cum eo Reginam petiit, quæ de aduentu lega-
 torum certior facta, prodiit illis obuiam. Post mutuam salutationem, secretum
 petunt Cardinales, abnuente illa colloquium cuius plurimi testes esse non possent.
 Exorsus tum orationem latinè VVolsæus, sed vernacula eum Anglicana vri iubet
 Regina, illam satis prope se callere dictitans, quanquam etiam latinæ non ignaram,
 Anglicè igitur sermonem instituam, vtriusque nomine, de obseruantia erga eam
 sua, multa comminiscitur, & vt consilium daturi fidele, nec aliam ob causam ad
 eam tunc temporis accesserint. His illa ad hunc fermè modum respondit, Bene-
 uolentiam ego vestram æqui bonique facio, & consulentibus aurem adhibebo:
 sed (quantum auguror) res magna est quam tractabitis, quæque priusquam de ea
 statuatur non solum spatium deliberandi, sed etiam ingenij vires vltra captum mu-
 liebrem requirat. Meas ecce occupationes (fasciculum simul monstrabat fili can-
 didi à collo dependentem) his rebus intentam me offendistis inter ancillas, quæ
 consiliaris mecastor haud sunt optimæ: neque vero in Anglia alias habeo, &
 Hispania (vbi sunt ij quibus fidere ausim) procul abest: Audiamus attamen
 quod dicturi estis, responsuræ quando erit commodum. His dictis, manum
 Cardinalisprehendit & in conclaue quoddam eos deduxit, vbi verba facientes
 secundum mandata regia attentè audiuit & ad postulata eorum sic respondit.
 Quod iam tandem post 20. annos in hoc coniugio transactos, an ritè illud confe-
 ctum fuerit quærat, satis equidem mirari non possum: præsertim cum eos viros
 cogito quibus authoribus id coaluit. Eorum multi adhuc viuunt tam in An-
 glia quam Hispaniæ, & ceteri quales fuerint qui iam mortem obierunt omnibus
 satis notum est, Henricus & Ferdinandus parentes nostri (principes ætatis suæ
 sapientissimi) cum iis qui sibi erant à secretis, vt nihil de Pontifice dicam Rom.
 cuius diploma dispensatorium penes me est plumbo signatum, & magnis sumpti-
 bus à patre meo comparatum. Quid vero tam firmum quod inuidia non ausit
 oppugnare? De his tantis ærumnis & molestiis non habeo aliud quam te, te Ebo-
 racensis quem inuicem. Quoniam superbiam tuam portentosam, luxuriam
 scdam, scortationes & tyrannidem intolerandam odio me habere nunquam dissi-
 mulavi, his ideò me telis petiisti, quanquam huius tuæ in me inuidiæ partem non-
 nullam Cæsari nepoti acceptam ferre debes, quem cane peius & angue odisti,
 non aliam vero ob causam, quam quod ambitioni tuæ inexhaustæ non satisfacere
 rit, per vim & nefas captatum tibi comparando. Hanc scilicet iniuriam vlcisci &
 tam de amicis eius quam de ipso vindictam sumere non semel interminatus es: nec
 vero fidem fefellisti, nam omnium bellorum contra eum his proximis annis gesto-
 rum, tu solus fax & incensor extitisti: Et mihi amitæ eius quantas exhibueris
 molestias, hunc nouum scrupulum iniiciendo, nouit D E V S, cui soli, nec alteri
 cuiquam causam meam diiudicandam commendo. Hæc magno animi feruore,
 Gallicè disseruit, & excusantem se VVolsæum, audire vix sustinuit, Campeium
 atis humaniter dimisit. Erat iam mensis Iunius, & instante messe, legati vt ad

Legati ad
Reginam.

Regina cū
Cardinali-
bus collo-
quium.

Responsio
Reginæ.

1529.

huius cognitionis Catastrophen properaret tempus esse censebant. Die itaque praestituto, aulicorum procerum multi, & de plebe numerus ingens, in Curia adfuerunt, sententiam pro Rege ferendam sibi certo persuadentes. Rex etiam ipse (qui de legatis nescio unde spem bonam conceperat) solium sibi constitui fecerat pone aulaeum, ubi audire cuncta quae dicerentur, ipse autem videri posset à nemine. Postquam confederant Cardinales, & aduocati regij pro sua parte ferri sententiam instanter (vt mos est) postulassent: Campeius legatus, oratione fertur vsus quae constantiam deceret viri tanto munere non indigni, in hanc videlicet sententiam. Quae, à vobis in causa regia allegata sunt audiui omnia, diligenterque mecum expendi: & sunt ea profecto talia, vt secundum regem pronuntiare & potuerim & debuerim, nisi duo essent quae me in rem regiam meapte sponte propensissimum, impediret. Regina (vt videris) se Curiae nostrae iudicio subtrahit omnino, de loci iustitiae coram nobis multum conquesta, quippe ubi nihil statim posse dicit praeter actoris voluntatem. Deinde Papa (qui authoritatis nostrae fons est & vita) missio nuntio, causae cognitionem ad se vnum retraxit: vt progredi ulterius, etsi maxime velimus, tamen fortassis non possumus debeamus certe nequaquam. Quocirca (quod vnum restat) ab ulteriori huius causae cognitione deinceps supersedendum denuntio. Aliter (vt res se habet) à me statim non potest: & opto vt ij ad quos spectat hoc negotium aequi bonique consulant quod facio. Id si pro voto non succedat, etsi futurum est, vt iniquo animo feram, haud tamen certe tam moleste, vt cuiusquam minis multum commoueri possim. Seni mihi imbecillo & inualido mortem video propinquiorem, quam vt in tanti momenti negotio, sine spe, sine metu me duci sinam, aut alio quouis respectu, praeterquam summi illius iudicis, cuius tribunali me propediem sistendum cognosco. Ferunt in eo caetu tunc interfuisse Suffolciae Ducem eumque gnarum & adesse Regem & agerrime ferre quod liti tam diuturnae iam tandem finis non fuisset impositus, tanquam furentem è sede sua exiliisse, omnia dira legatis imprecantem, cum Anglia nunquam bene actum esse testantem postquam cum Cardinalibus rem habuisset. Ad ea paucis Cardinalis noster (Wolfaeus inquam) in potestate sua non esse sine Papae auctoritate ulterius progredi, nec debere quenquam eos incusare quod illa non praestiterint quae facerent, necne in aliena manu litum esset. Multum enim uerò abfuit vt haec responsio iracundiam regis leniret, quae in tantum exarsit, vt nunquam placari is potuerit donec VVolsaem euertisset. Quoad Campeium attinet, commatu petito non irremuneratus discessit. At Caletum vsque progressum, missi sunt qui persequerentur, & loculos eius scrutarentur. Huic rei causa praetexebatur, quod VVolsaem Cardinalis fugam adornans, ingentem pecuniam Romam praemisisset diceretur Campeio asportante. Haec utcumque in speciem, non aliud credo hoc conatu petatum, quam vt diploma Pontificium, quo (vti dictum est) matrimonium regium irritum fuerat pronuntiatum, in scriniis legati repertum (neque enim exustum credere voluerunt) nouo coniugio ad quod tanta cupiditate Rex anhelabat auctoritatem dare videretur. Frustra sudatum est: Neque enim diploma vsquam apparuit, & pecuniae vix tantum inter impedimenta legati inuentum est, quantum à rege pro munere honorario is accepisset. Ruere iam posthac cepit VVolsaem, honoratissimo Cancellarij munere exactus paulo post quam Collega discessit. Octobris die decimo octauo venerunt ad eum Norffolciae & Suffolciae Duces magnum Angliae sigillum Regis nomine deposcentes, quibus ille diplomate regio, eius sibi custodiam concessam respondit, vt Cancellarij dignitate quam diu viueret frueretur, abdicaturum nihilominus haud grauate si Rex ipse iuberet. Neque vero par esse vt sigillum quod à rege acceperat cuiquam alteri traderet, nisi cognita prius & perspecta regis voluntate. VVindesoram ita reuerfi (ubi tunc temporis Rex agebat) redierunt postridie literas à Rege afferentes, quibus perlectis, mandato protinus obtemperauit. Enicanti successit Octobris 26. Thomas Morus, cuius in omni fere bonarum literarum genere excellens eruditio,

Oratio Campeij Cardinalis.

VVolsaem Cancellarij munere exigitur.

Morus fit Cancellar.

eruditio, notior est quam ut à me opus sit enarrari. VVolfæo vero à Cancellariatus munere amoto, accusatio paulo post intenditur Maiestatis læsæ, idque (quod raro fit) in ipso Parlamento, ut lege lata inauditum damnetur. Cæterum ille conatum hunc inimicorum nescio unde præsentiens, famulum quendam suum Iohannem Cromvvelum (virum mox magni nominis & potentix) in album eorum curauerat legendum quibus ius erat suffragium inter ordines ferendi. Ab eodoc-tus quotidie Cardinalis quid obiiceretur, monuit vicissim per literas quid esset respondendum: quod ille (homo disertus quanquam indoctus fere) ea & fide & facundia retulit ad consilium, ut herum curarit absoluendum, & ingentem sibi gloriã comparauerit, aditumq; simul patefecerit sibi ad magnos illos honores quos deinde paucorum annorum curriculo adeptus est. Nemo enim erat Cardinali tam infensus, qui sagacitatem & industriam, præcipue verò fidelitatem Cromvelli laudibus magnopere non extolleret, quod Dominum deiectum non tantum non desereret, sed defendere à maleuolorum iniuriis tam probè sciuerit, tam nauiter diligenterque voluerit. Hac igitur non succedente, alia aggressi sunt via. Pœnam cuiusdam legis incurrisse Cardinalem contendunt, unde omnibus fortunis exciderit. Huius legis prætextu hominem quasi nudum è domo sua eiiciunt, & opibus ingentibus per ministros regios expoliant, ut ab amicis non tantum suppellectilem sed pecuniam etiam unde aleretur mutuo sumere necessum habuerit. Tum missi iudices qui præsentem quærent in domo vbi iussus est manere, de delicto cuius eum fecerant reum, nempe quod legati potestate fungi tot annos ausus fuerit regia non impetrata licentia. Ad hanc aduersariorum criminationem seu maui calumniam (neque enim quisquam erat tam hebes cui aut vera visa fuerit aut verisimilis) in hanc ille fertur sententiam respondisse. Hocine verò illud tam atrox crimen est ob quod omnibus derepente fortunis eiicerer, & victum quasi ostiatim emendicare cogeret, homo iam sexagenarius, qui totam ætatem in obsequio Regis consumpsi, multis parcens laboribus, neque aliud spectans post DEVM, quam ut illi vsui esse possem? Expectabam equidem ut perduellionis aut Maiestatis læsæ arcesseret: non quod talis mihi delicti conscius essem, sed quod regem noram tam sapientem, ut satis intelligeret, non decere constantiam & magnanimitatem regiam ob leuius aliquod delictum veterem amicum & summæ apud illum tot per annos authoritatis inauditum damnare, & pœna morte longe grauiori plectere. Quis enim animi tam pusilli est & abiecti, ut millies non malit perire, quam mille homines (tot mea alit familia) quorû opera fidei (de plerisque loquor) iam diu vsus fuerit, quasi ante oculos pereuntes videre? Iam vero postquam nihil aliud video afferri quam quod à vobis obiicitur, in summam spem erigor, nihiloq. melius cessurum hunc inuidorum conatum confido, quam de perduellione in Cœtu Parlamentario nuper intentata accusatio. Ipsi siquidem Regi (de cuius æquitate non possum non optime sperare) notissimum est, legati munus me non ausum attingere, priusquam diplomate suo, eius rei facultatem is mihi dedisset. Istud vero diploma si vt proferam iubetis, non possum fateor, & hoc & alia quæ possidebam omnia mihi erepta, probe nostis. Cæterum neque proferrem certe si haberem. Ego enim cum Rege quorsum iure contendam? Agite proinde ac Regi nuntiate me omnia quæ habeo (quid dico habeo cum nihil mihi relictum videam?) quæque vnquam habui, ipsius liberalitati vnice ferre accepta, & non iniquum censere vt reposcat qui contulerit si is me indignum illis existimet. Quidni igitur ipsi Regi hanc causam diiudicandam relinquo, ut ille pro voluntate me aut damnatum aut absolutum pronuntiet? huic si placet vt obiectum crimen fatear: en fateor, nec vobis vltra negotium facefso. Cum Regi satis constet de innocentia mea, vt neque propria confessio, neque aduersariorum calumnia, in errorem possit eum perducere, equidem non abnuo quo minus confitentem reum habeatis. Is qui peccantibus pro insita clementia non raro solet ignoscere, innocentem (sat scio) vel nolentem absoluet. Hac edita confessione, pœna legis protinus irrogata est.

1529.
VVolfæo
proditoris
accusatus.

VVolfæi ad
Iudices Ora-
tio.

1529.

hoc vno dempto, quod carceribus perpetuis mancipando libertas non est immi-
nuta. Suppellectilem pretiosissimam immensi pretij, auri, & argenti cœlati co-
piam incredibilem, pecuniæ etiam numeratæ quantum potuit vsquam reperiri,
ministri regij iam pridem eripuerant. Restabant solum prædia collegiis à se ex-
tructis destinata: & sua pecunia magna ex parte coempta, quamuis multa etiam e-
rant quæ monasteriis aliquot à se demolitis abstulerat, prout antea retulimus. Ex
his prædiis colligebantur in singulos annos (quantum coniectura assequi possum)
circiter 4000. librarum nostratum, quæ faciunt Aureorum Gallicorum 12200.
hæc porro omnia fisco regio adiudicata. Noluit tamen DEVS opus tam egregium
omnino perire: Ex suo postea Rex contulit, vnde Decanus, 8. præbendarij, stu-
diosi centum, pauperes 24. & ministri factorum XII. in eo collegio alerentur, quod
nunc ædis CHRISTI nomen habet, in Celeberrima Oxoniensi Academia, &
Regem prædictum agnoscit patronum, siue (vt vulgo loquimur) fundatorem.
Quod ad Cardinalem attinet, tanti beneficij Academiæ nostræ verum authorem,
non potuit Rex, etsi id maxime cuperet, ita omnes quo illum haud dubie ample-
ctebatur tam synceri quam magni scintillas extinguere, vt non paulo mitius eum
tractauerit quam murem deuorandum famelica felis. Nam annum integrum per-
misiit viuere, de cuius pernicie certissime statuerat, sed ita viuere, vt nunquam
posset vel euadere, vel de euadendo desperare. Quamuis enim vix vlla dies præ-
terierit per aliquot istos menses, in qua non aliquid pertulerit miser, quod ani-
mum quantumuis ferreum ad iracundiam extimularet: homo tamen suapte natu-
ra ad perferendum aduersa parum fortis, nunquam desperatione fractus est, quod
tristibus læti semper aliquid admixtum fuerit, crebris à Rege nuntiis (sed fere no-
cturnis semper & clanculum) aduentantibus, qui de beneuolo eius affectu fidem fa-
cerent, monile nonnunquam (aut tale quippiam) amoris solum afferentes,
animum ne desponderet monentes, futurumque breui assueuerantes, vt pristinum
gratiæ & potentiæ locum rursus obtineret. Præualentibus tandem aduersis, inci-
dit in morbum quo omnes perituum existimabant. Ad laborantem vocatus est
Medicus quidam regius, à quo memorant Principem quæsisse postea, quid morbi
haberet Cardinalis. Cui ille, Quicquid id est morbi quod habet, si mortuum cu-
pis, tu quiescas, & haud totum triduum superuicturum spondeo. Ad ea Rex men-
sam percutiens, malim vero inquit 20. millium librarum iacturam facere, quam vt
ille moriatur: Abite igitur ocius tu & quotquot alij medici in Regia possunt re-
periri, hominemque quam potestis diligentissimè curate. Deinde cum animo
eum laborare non corpore is retulisset: amandauit ad eum nobilem quendam cum
annulo quo Regem ipse Cardinalis olim donauerat, & nuntiare iussit, deseruisse
iam iracundiam suam, pœnitere quod obtrektoribus inuidis tam diu aures ac-
commo'dauerit, perspecturum breui, haud minori se illum beneuolentia amplecti
quam quo tempore gratia apud eum plurimum pollere nosceretur. Ista cum rur-
sus ab alio atque itidem alio afferrentur: recteatus ille, paucorum herclè dierum
spatio pristinae sanitati restitutus est. Aulici igitur proceres qui singuli proximum
sibi potentiæ locum euerso VVolsæo, spondebant, metuentes vehementer ne re-
uera Regi reconciliatus, spem eorum eluderet, & iam læsus, eorum ceruices mul-
to quam ante premeret grauius: omnibus ingenij neruis in hoc incubuerunt, vt
Londini adhuc hærentem, aut alibi infra pauca milliaria, procul amandandum
curarent. Neque vero VVintoniæ (cuius Episcopatum Administratoris titulo
tenebat) degere eum permiserunt (Londino ea Ciuitas 40. circiter milliaria di-
stat) Eboracum ad Archiepiscopatum suum regendum, quidni abeat dictitantes,
postquam Cancellarij munus Londini eum amplius non distineret? Itaque con-
cesso viatico, eoque longe copiosiori quam consiliarij regij assignarant, videlicet
pro mille Marcis totidem libris, tertiam partem Rege vltro adiciante, iter cœpit
Eboracum versus (urbem à Londino 150. milliariis in boreali regni parte sitam)
sub finem mensis Martij anni proxime sequentis. Ex tot vero sacerdotiis, nihil
illi re-

Collegium
Christi O-
xonij.

ha. in. 1529.
VVolsæo
egrotat.

Eboracum
Card. able-
gatur.

illi relinquunt ad victum quotidianum præter fructus prædicti Archiepiscopatus: Valebant ij fortassis ad 4000. librarum in singulos annos. Quod de Apicio Romano Seneca, cur non etiam hic nos de Wollæo? Quanta luxuriâ erat cui census aureorum 1,000. egestas fuit? Tempus iam postulat vt ad annum 1530. transeamus. Sed absoluamus semel magni istius Cardinalis historiam. Hic igitur non Eboraci, sed Cavyodiæ (vbi domum habet Archiepiscopus & in limite Diœcesis Londino proxima sita est) per totam illam æstatem moram traxit, ea comitate, iustitia, liberalitateque erga diœcesanos vsus, vt ingentem sibi amorem apud omnes hominum ordines cõciliatit, videbaturq; ea quasi secessione magnopere delectari, nunc demum dicens tempestatibus aulicis diu iactatum non tanquam in scopulum è naufragio euasisse, sed portum exoptatum nactum esse, vbi tandem quiesceret. Si qua nihilominus vel minima spes vsipiam affulgeret veterem potentiam recuperandi (homo qui mundi vanitatibus valedixisse videri voluit, ab Anachorita quodam Richmundensi vt dixit nuper conuersus) celare tamen non potuit, quanta voluptate perfunderetur. Quod ea spe (cuius non leues aut inanes causas habebat) falsus demum fuerit, multi, inuidorum potentix & importunitati ascribunt, quod apud me neutiquam habet fidem. Quorsum enim tam crebræ missitationes, gratiam & reconciliationem ostentantes, sed grauissimis indies contumeliis intermixtæ, vltimam indignationem minitantibus nisi vt hominem Rex aut blanditiis pelliceret, aut terroribus ac minis propelleret, ad ferendam pro diuortio sententiam, eo saltem modo quo postea Crammerus Cantuariensis Archiepiscopus? Qua de re efficienda postquam cœpit Rex desperare, initum videtur consilium de grauissimo perduellionis crimine intentando, quod mortis poena iuxta leges luedum erat. Missus ergo Northumbriæ Comes qui comprehenderet, & eo casu vehementer consternatum, Londinum versus captiuum ad causam ibi dicendam deduceret. In ipso vero itinere incidit in morbum, quo indies ingrauescente, in cœnobio tandem Leucestrensi extinctus est. Ferunt Kingstonum quendam (qui illuc tum nuper venerat (satellitibus, aliquot Regis comitatus) morti vicinum Cardinalem, hortatum, ne animum desponderet, Regem (cuius nomine multam illi dixit salutem) non aliam ob causam arcessendum curasse asserens, quam vt à criminum labe se purgaret, ab inuidis & maleuolis obiectorum: neque igitur dubitare sese, futurum breui, vt multo sit quam vnquam hæctenus in gratia principis validior, nisi propter animi mollitiem, mærori interim sese conficiendum permittat. Ad ea Cardinalis, vltimam hanc vocem edens, sic dicitur respondisse, De salute Regis tam audio libenter, quam meam ipsius pro certo deploratam cognosco. Nam quod ad me attinet, octauus iam agitur dies à quo primum dysenteria laboraui, cui semper febris adiuncta fuit, quod genus morbi, si infra octo dies nihil remittat, aut mortem aut morte grauius incommodum (mentis videlicet alienationem) adferre medici omnes vno consensu asseuerant. Sed viribus iam destitutus, & morbo magis magisque sæuiente, expecto ad singula momenta quando DEVS hanc peccatricem animulam ex corporis ergastulo ad se euocet. Quod si futurum esset vt paulisper adhuc viuerem, ane me tam parum nasutum existimas, vt oculos fugiant intentatæ mihi casses? Tu nisi fallor Kingstone, Turris Londinensis es Connestabilis, nec igitur dubito ad quid veneris. At hoc meritò præmium fero, quod officij erga DEVM patum memor, Regi placendi vnice studiosus, ad hunc scopum omnes cogitationes direxi. O me miserum & insensatum qui DEO summo Regi adeo extiterim ingratus, quem si pro officio sic vt Christianum decuerat debita obseruantia coluissem, ille, ille, me canis aspersum iam tandem non deseruisset. Vtinam ex me ceteri omnes (atque adeo in primis Rex ipse) exemplum capiant, quam lubrico in loco stetur in hoc mundo ab iis qui DEI super omnia fauori & prouidentix tanquam baculo firmissimo innituntur. Maiestatem proinde regiam meo nomine salutes plurimum, & hoc vnicum ab illo me rogare nuncia, vt examinis coram summo tribunali olim subeundi, cui iam iam

*Wollæus
comprehenditur.*

Moritur.

*Morientis
verba.*

1529.

*Sepultura.**Potentia.**Structura eius.**Pax Cameracensis.*

me sistendum video, non immemor uiuat: Ita futurum est, ut noxæ quam mihi impingunt aduersarij, secreto conscientiaæ suæ testimonio me eximat. Plura dicturum, vox defecit, & mors continuo insequuta est. Defuncti cadauer Pontificalibus ornamentis indutum, postquam totum eum diem (nam prima luce exspirauit) iacuisset in propatulo, omnibus qui id uellent conspiciendum, sine pompa funebri, nocte intempesta tumulatū est in ecclesia dicti monasterij, uidelicet in medio Capellæ Beatæ Mariæ. Vitam ita diu actam fœliciter, satis infœnici clausula terminauit VVolsæus Cardinalis: quo Clericum potentiorē nunquam uidit Angliā, imò ne uniuersa Europa (quantum auguror) demptis solum Pontificibus Romanis. Aluit semper in familia sua plus minus mille homines, inter quos numerantur, Comes vnus, Barones plerunque. 9. Equites aurati & spectatæ nobilitatis permulti, ac aliorum, quorum unicuique suum munus assignatum fuerat plus quam 400. præter istorum famulos, qui eum numerum longe superabant. Ministros deinde sacrorum semper habuit ad 63. uidelicet Capellæ suæ Decanum, Subdecanum item, Symphonicum, & Cantores 33. clericos nimirum 13. laicos 12. & pueros 10. ædituos porro 4. præter sacellanos (uiros eruditione per totam Angliam præstantissimos) 16. atque crucigeros 2. Columniferosque totidem. Sed nihil est quod magnitudinem opum & potentiaæ eius perinde ostendat, ac structurae quas reliquit magnificentissimas & plus quam regias. Ut collegia taceam (de quibus antea) Palatium VWestmonasterij (tunc Eboracense dictum, quod ad Archiepiscopum spectaret, & nunc præcipua Regum nostrorum sedes existit) illius sumptu fere totum extructum est. Hantoni uero Curiam inter regias nostras omnium longe elegantissimam, à fundamentis ipse excitauit, & opulentissima supellectile instructam Regi (munus uere regium) donauit. Hæc enim uero omnia imperitorum quorundam iudicio superauit, unius structura Mausolei, Regi munus destinatum. Ex ære solido imperfectum adhuc id monumentum uisitur in Capella quadam ecclesie VVindesoriensis Henrici octaui nomen perferens. Quod liberorum eius ex tribus qui post eum regnauerunt, nemo id perficiendum curauit, patre adhuc quasi insepulto iacente, quid aliud putemus, quam sumptus magnitudine deterritos? nisi forte dicamus iusto Dei iudicio & speciali prouidentia euenire, ut qui ecclesiam tam horribiliter deuastarit, hunc honorem singulis fere prædecessorum in ecclesia exhibitum, solus ipse non consequatur? Sed VVolsæum iam tandem relinquamus, qui obiit Nouembr. 30. 1530. Interim uero mense Iunio, huius anni 1529. per intercessionem Aloysiæ, Gallicæ Regis matris, & Margaretae Cæsaris amitæ, post multam disceptationem pax inter eos principes firmata est, quæ à loco ubi conuentum est Cameracensis pax plerunque appellatur, sed à nostris pax mulierum, quod iis mediatricibus conciliata fuerit. Eius conditiones omnes recensere longum esset: præcipuæ & nos aliqua ratione spectantes, hæc fuerunt: Cæsar ut liberos Gallo restituerat obsides in Hispania pro patre ante 3. annos relictos, & Gallus Cæsari Lytri nomine uicies centena aureorum millia dependeret, quibus 400000. regi nostro sororique suæ Mariæ à Cæsare debita ex fœdere anno 1522. facta exolueret cautum est. Præter quam tam grandem pecuniam, alia etiam 550000. Henrico nostro ab eodem Cæsare debita Gallus tenebatur numerare, 500. uidelicet millia quod Mariam Regis filiam sibi olim desponsatam non duxisset uxorem: & 50. itidem millia, quæ Philippus Cæsaris pater ab Henrico septimo mutua sumpserat, quo tempore à uentis aduersis in Angliam delatus, pignori reliquit liliū aureum gemmis insignitum, cui fructum Dominiæ Crucis inclusum credebant. Hoc liliū à Philippo (tam re quam cognomento Bono) Burgundiæ Duce per manus transmissum, ut iam Gallus repigneret & Cæsari restitueret constitutum est. Summa itaque pecuniæ Regi à Gallo persoluenda, erat aureorum 950000. præter alia 1600. millia Cæsari eo ipso articulo repræsentanda quo liberos regios tradidisset. Totius uero libr. summa 2550000. Coronatorum, nostræque pecuniæ 765000. librarum, numeratis uidelicet in singulas

gulas libros nostrates 10. Gallicis. Hanc tam immanem pecuniam quomodo conficeret, Gallus in primis anxius, cum nostro cœpit per legatos agere, vt opperiri paulisper non grauaretur, tantamque pecuniam confestim pendi ne postularer. Rex autem qui se inconsulto hæc pacta inita molestissime ferebat, æquis auribus huiusmodi petitionem non accipiebat, donec admonitus, operam Galli ad id sibi futuram vtilem quod parabat: plus etiam quam petebatur incredibili liberalitate largitus est. Nam quingenta illa millia pro sponsalibus filia debita condonauit; liliū oppigneratum pro 50. millibus, Henrico Galli filio (cui ipse fuerat in baptismo susceptor) dono dedit; ac 400. millia reliqua si æquis pensionibus in 5. annis soluerentur satis habuit. Tantæ vero Regis nostri erga Gallum benignitatis, hæc quidem causa ferebatur. A Papa se delusum per Cardinales tum nuper fenserat, vehementerque ob id animo angebatur, nescius omnino quo se verteret, quodve caperet consilium. Accidit tum forte vt Rege V Valtania venationibus indulgente, Gardinerus Amanuensium regionum princeps, & Foxius ab electoribus mosynis, (quorum iste Herefordensis, ille V Vintoniensis postea fuerunt (Episcopi) in domo hospitarentur nobilis cuiusdam nomine Cressæi, qui filios duos iam adultos non ita pridem ad Cantabrigiensem Academiam miserat in bonis literis erudiendis, idque sub cura & tutela Thomæ Cranmeri, sacrae Theologiae Doctoris, viri docti cum primis, & vitæ morumque grauitate laudatissimi. Hic forte quadam fortuna tum nuper discipulos suos ab Academia ad domum paternam deduxerat propter metum pestis ibi grassari incipientis. Et in conuiuio facta ab hospitiibus mentione actionis regiae in causa diuorij, quæ tot annos in Curia Romana pependerat indecisa: Ego vero miror (inquit Cranmerus) Regem potius doctissimum qui vsquam reperiri possunt Theologos de hac re non consuluisse, & illorum iudicia (quorum multos habeat mundus quam Papa multis gradibus doctiores) non sequutum. Hoc Cranmeri dictum (quod forte quasi fortuna effutierat) illi confestim detulerunt ad Regem, qui amplexus illico, hic vero (inquit) quisquis est, rem acu tetigit, & nomen authoris percontatus, iubet hominem accersi, laudatoque quod consilium dedisset utilissimum, quodque si ante annos 5. sequutus fuisset iam (sic enim aiebat) 100. millia librarum haberet in oculis, quas in hac lite Romæ inutiliter expenderat: dat ipsi in mandatis, vt scripto libello, hoc suum consilium rationibus vndique conquisitis confirmet, sententiam interim suam de causa controuersa interponens. Id ille cum fecisset promptè, legatum eum Romam destinat cum Bolenio Annæ patre (V Vintonia Comite nuper creato) Carno, Stokefleio, Benetto, legum Doctoribus, & aliis. Hic liber ad Pontificem deferendus traditus est, & simul imperatum, vt ad disputationem Pontificios provocarent, in qua libri argumentum tuerentur, quo nimirum, sacrae scripturae, antiquorum item patrum & conciliorum autoritate probatum dicerent, non licere cuiquam fratris relictam ducere, neque fas esse Pontifici per quamlibet dispensationem huiusmodi matrimonij copiam facere. Quod postquam ij fecissent, consilium Regis tum erat, omnium per Europam Academiarum sententias exquirere de hac re: atque si ab illis suum matrimonium prius initum damnatum comperisset, ad secundas nuptias (Papa quantumuis inuito & refragante) protinus conuolare. Cum vero ad hoc quod parabatur magnopere conducere videretur Galli amicitia, liberalitate prædicta hominem demereri decreuit. Legati igitur Romam prout constitutum erat profecti sunt, vbi postquam auditi promissam disceptationem, de die in diem prolata tam diu expectarunt, vt tandem tempus ibi loci frustra teti animaduertent, domū omnes discesserunt, præter vnum Cranmerum, qui Cæsarem petere iussus est in Germania degentem, cum iisdem mandatis quæ ad Pontificem antea detulerat. Ibi homo & bonus & eruditus, sed in causam Lutheri huc vsque iniquior, dum apud doctissimos tam Protestantium quam Pontificiorum causam regiam probare nititur, femina putatur hausisse illius doctrinae, quam postea apertis (quod aiunt) vlnis amplexus: cum annos 20. Cantuariensis

1529.

fuiſſet Archiepiſcopus, morte luit crudeliſſima, impoſitus rogo & viuus crematus. Hic ita protinſiam demandatam dum obit ſtrenue: cum Langæo Galli legato Rex agit ſedulò: vt pro ea qua gratia & authoritate valeret apud eruditos in ſcholis Gallie Germanie & Italie, ſententias eorum eliceret de coniugio ſuo: id quod ab eo affatim præſtitum eſt, impetratis (non ſine Angelorum vt quidam loquitur Anglicorum miniſterio) diplomatis, à Lutetiana & aliis Gallie Academiis, Papienſi item, Patauienſi, Bononienſi, & nonnullis aliis, in quibus ſingulis pronuntiarum eſt, Papæ (cui in leges diuinas nihil iuris ſit, nefas eſſe concedere, vt frater, fratris defuncti vxorem ducat, cum apertis ſacræ pagine verbis id prohibeatur. Sub finem iſtius anni, Decembr. videlicet 8. tres nobiles & egregios viros, nouis honorum titulis Rex inſigniuit: Thomas Bolenius Vicecomes Rupefortius & Regis mox ſocer futurus, Comes creatus eſt VViltonienſis: Rob. etiam Ratliuius Vicecomes Fitz-vvalterus, ex nobiliſſima Fitz-vvalterorum familia oriundus, Suffexie Comes renuntiatuſ, cui in eo honore ſucceſſerunt, filius Thomas, nepotes primo Thomas (nuper Elizabethæ Regine à cubiculis) deinde Henricus frater eius, ac tandem Robertus qui nunc viuit prædicti Henrici filius. Georgius porro Baro Haſtingius, Huntingdonie comitatu auctus eſt, quem filio reliquit Francisco, patri Henrici ac Georgij, quorum ἀπαύς deceſſit, iſte honoris fraterni hæres, eum ad Henricum tranſmiſit ex filio Francisco (ante patrem defuncto) nepotem.

Bolenius
VViltonia
Comes.
Ratliuius
Suffexia.

Haſtingius
Hunting-
donia.

ANNO CHRISTI 1530. REG. 22.

Biblia in
vernaculâ
Angl. con-
uertitur.

NOVVM CHRISTI Domini Teſtamentum, Gulielmus quidam Tindallus nuper in vernaculum Anglicum conuerterat, & Antuerpiæ typis excuſa exemplaria, in Anglia clanculum euulganda curauerat, id quod Episcopos & cæteros è clero (Pontificiæ præſertim doctrinæ addictiores) peſſimè habuit, mendis quippe dicebant & erroribus infinitis ſcatere eam tranſlationem, & in prologis alibique multa ſacræ Doctrinæ contraria contineri. Rex vero qui Papæ inſenſiſſimus iugum Romanum iam primo quoque tempore excutiendum decreuerat, hac de re conquerentes, admonuit, vt mendas repurgarent, neque ſupprimere conarentur opus vtiliſſimum, & ad detegendas fraudes Pontificis Romani (cuius onus tyrannidis, principibus cunctis iam cœperat eſſe intolerandum) apprimè neceſſarium. Conuocatis igitur episcopis, & aliquot aliis è doctiſſimis regni ſui viris: negotium illis dat, nouam tranſlationem edendi, quam & tuto & cum elumento ſubditi ſui legere valerent. Hoc etiam anno, cum iterum adhuc placuiſſet perſtentare, ſi forte miſſis legatis & adiutante Gallo, aliquid æqui poſſet à Pontifice impetrare, VViltonienſem Comitem, Stokesleium electum Londinenſem, & Edvardum Leum Eboracenſem (poſt ſublato Wolfæum) Archiepiſcopum, in Italiam amandauit. Papam ij Bononiæ cum offendiſſent, congreſſurum modo ibidem cum Carolo Cæſare, mandata expoſuerunt, quibus nihil aliud reſponſum à Pontifice, quam Romam ſe reuerſum daturum operam, vt ſecundum iuſtitie normam cum Rege agatur, Aliud interim non haberi quod ſtatuat. Rex itaque qui blanditiis nihil apud eum profici ſatis cernebat, ad vim conuerſus, publica præconis voce per vniuerſum regnum edici curauit ſub magna pœna, ne, quis ſubditorum ſuorum, aliquid omnino commercij haberet cum Pontifice Romano, nève aliquid acciperent ab eo aut ad illum mitterent, præſertim pecuniarum ſiue per Collybum ceu alia quauis ratione, tyrannum eum vocans & prædonem orbis terrarum, bellorum incentorem, & quouis potius alio nomine dignum quam Vicarij CHRISTI, quem titulum ſibi haud bono iure & perperam irrogauit, menſe hæc Septembri. Paulo deinde poſt, vt potentiam cleri iam valde opulenti retunderet, à quibus non nihil ſibi metuebat propter Pontificis authoritatem hoc modo conculcatam: vires eorum diminuire decreuit, pecunia eos quanta potuit emungendo

Legatus ad
Papam.

Omne cum
Pont. Rom.
commerciū
interdici-
tur.

Clerus 118.
millibus lib.
multatus.

gendo, vniuersos itaque ad tribunal citatos eiusdem noxæ reos faciendos curauit, cuius paulo ante V Volsæum, nempe, quod Pontificiæ authoritati paruissent, legatum V Volsæum agnoscentes, non expectato prius mandato regio. Clerus itaque Cantuariensis prouinciæ in synodo congregatus, pœnam iuxta leges irrogandam pecuniæ redimendam, arbitantes, centum librarum millia Regi pendenda decreuerunt, modo pœnæ prædictæ eximerentur. Ille vero hoc non contentus, eo amplius poposcit, vt Ecclesiæ Anglicanæ se caput (sub CHRISTO) supremum declararent, authoritati cuiusque exoticæ renuntiantes. Huic etiam postulationi quamuis ægre consensum est, ab vtriusque prouinciæ Clero, & Eboracensis Clero imperatum super 840. vt, ij 18. librarum millia conficerent. Ita vniuerso Clero Anglicano minis 118840. (quod facit aureorum Gallicorum millia fere 400.) hoc vnum peccatum constitit, si peccatum id dicendum est, cum certo sit certius, diplomate regio potestatem V Volsæo factam authoritatem legatium exercendi.

*Rex ecclesiæ
Ang. capus
declaratur.*

ANNO CHRISTI 1531. REG. 23.

DE publicis rebus hoc vnicum habet hic annus memorabile quod conuocato summo regni consilio (Parlamentum appellamus) lata lege, venia data est laicis, quorum plerique omnes, crimini ob quod tam grauitè nuper multati sunt Clerici, obnoxij censebantur aut affines. Multis porro differuerunt in eodem cœtu Morus, Cancellarius & alij homines facundi, de diplomatis Academiæ in quibus Matrimonium Regis cum Catherina Regina damnatum est, prout antea retulimus. Hoc etiam fortassis memoratu non est indignum, Quod coquus quidam nomine Richardus Rosus, ollam in qua pulmentum coquebatur veneno inficiens, vniuersam fere familiam Episcopi Rossensis enecauit, ad numerum nempe 16. virorum. Episcopus ipse (cuius præcipuè caput petebatur) eo forte die præter consuetudinem pulmento abstinuit, & seruatus est. Veneficus lebeti feruentis aquæ impositus (secundùm pœnam in lege quadam nuper sancita constitutam) pro atrocitate sceleris haudquaquam punitus videtur.

*Veneficus
punitus.*

ANNO CHRISTI 1532. REG. 24.

AVGVSTI 23. Gulielmus V Varramus Archiepiscopus Cantuariensis mortem obiit: Cui defuncto substitui placuit Thomam Cranmerum in Germania tunc temporis negotia regia procurantem. Eum vero quo minus Clarissimæ dignitatis fastigium auidè lætusque conscenderet, res duæ retardare videbantur: Iuramentum Romano Pontifici præstandum nouerat, antequam Episcopalibus sacris posset initiari, idque tale, vt salua conscientia suscipi non posse intelligeret. Deinde metuebat valde, istud tam abruptum ab authoritate Papali diuortium, quonam esset euasurum, Haud ignarus, Regis ingenium violentum, mutationem tam repentinam periculosam, aulamque (cui nondum assueuerat) fraudibus ac simulationibus plenam esse: Regiæ voluntati sibi necessario per omnia obsecundandum, & sicubi titubaret, tantæ sceleris nunquam non adesse inuidiam, quæ cadentem, per prærupta præcipitem agat. His quidni adiiciamus quod vxorem dudum orbatus, quam adolescens duxerat, puellæ cuiusdam amore irretitus tenebatur (hæc erat neptis vxoris Osiandri) quam etiam secundo sibi connubio iungere omnimodis decreuerat, quamuis legibus ecclesiasticis vetitum non ignoraret aut sacerdotem maritum fieri, aut sacris quenquam initiari qui vxori quamuis defunctæ aliam superduxisset. Hæc itaque perpendens secum, cum accerferetur à rege, vt primo quoque tempore domum rediret ad tantam dignitatem sibi iam paratam capeffendam, necebat moras: ultra præstitutum tempus sex integros menses in Germania desidens, euenturum sperans, vt alius quispiam interea eum præsu-

*P. V Varramus
Archiepiscopus
Cant. moritur.
Cranmerus
non libenter
Archiepiscopus
Cant. suscipit.*

1532.

*Morus se
Cancellarij
munere ab-
dicat.*

*Cum Gallo
colloquium.*

latum in absentia sua præriperet. Sed ea fuerunt tunc tempora, ut nemo esset tanti muneris capax, qui lubricitatem loci non horreret: multi in alto collocati, ad humilia descendendi copiam ac facultatem vehementer exoptarent. Inter alios namque Thomas Morus Cancellarius, Regem precibus assiduis obtundere non desit, donec abdicandi veniam impetrasset: quod cum Maij 15. fecisset, Tho. Andleius eques id munus sub alio nomine assequutus est, magni sigilli custos renuntiatus Iunij 4. sequenti. Cranmerus vero postquam Norimbergæ ducta clanculum vxore, domum reuertisset, Regis importunitate omnes difficultates peruincente, Archiepiscopus Cantuariensis quantumuis inuitus & renitens factus est: Papa etiam per diploma suum electionem ratam habente. Nam cum ideo se dignitatem oblatam recusare diceret, quod Pontifici contra ius fasque Sacramento erat obstringendus: diploma Pontificium Regi tradidit in manus, nunquam futurum asserens, ut ab alio quam ipso, qui caput esset ecclesiæ Anglicanæ, Episcopatum Anglicanum acciperet, aut iusiurandum aliquod authoritari regis derogatorium præstaret. Huic tandem malo, iurisperitorum ingenio remedium hoc inuentum est, ut protestatione nescio qua præuia, caueret, ne iusiurandum huiusmodi (quod pro more suscipi oportebat) sibi iuranti quouismodo fraudi esset. Fastigium ita Archiepiscopale Cranmerus conscendit, tenuitque feliciter annos plus minus 20. donec rerum potita Maria Regina, Catherinæ modo repudiatæ filia, sede illa deturbatum, virum innocentissimum, grauissimum, doctissimum, crudelitate inaudita flammis tradidit vstulandum, quod postea Deo volente pluribus narrabitur. Inter regem interea & Gallum de fœdere adhuc arctiori percutiendo, actum est, de quo ut transigeretur, colloquium placuit haberi. Octobris igitur vndecimo Calerum Rex transfretauit, nobilium ingenti turba comitatus. Inde decimo post die Boloniam profectus, à Gallo & filiis eius medio in itinere exceptus, & post amicissimos complexus, in Crenobium Boloniense deductus est, cuius partem dimidiam vterque tenuit. Totum ibi quatrimum Rex mansit, & discedens, Gallum (in cuius comitatu, præter Regem Nauarrenum, aliquot erant Duces & Cardinales, procerum magnus numerus, & cæterorum haud pauciores 1200.) Calerum deduxit, excipiente eos ad Sanioquebertum Duce Richmondano notho Regio, qui Boloniæ cum patre non affuerat. Nullo deinde humanitatis officio prætermisso, post multos congressus, Epulas vtrouque lautissimas splendidissimasque & periscelidis nostri honorem Nauarreno impetitum (aut ut Gallici scriptores tradunt, Duci Mommorentio & Chabolo Admirallo) cochleari itidem torquis Norfolkco & Suthfolco ducibus: ita discessum est, ut amicitiam, quam Cæsareæ potentis metus iunxerat, & morum vtriusque principis mira congruentia firmauerat, sinceri amoris qui aculeos non facile extrahendos facile infigit indicia plurima ab vtroque prodita, indissolubilem, & cæterorum omnium & suamet ipsorum opinione præstiterint, prout reuera præstitissent, si priuati ij fuissent non Reges, in quorum amicitis vel conciliandis vel conglutinandis, non tam priorum affectuum, quam publicæ utilitatis ratio pondus habere debet. In eo congressu, decretum est in primis de exercitu 80. millium bellatorum communi vtriusque sumptu conscribendo, qui rem gereret aduersus Turcam (Vngariam tunc temporis deuastantem) donec mutuo consensu ex copiæ dimitterentur. Hæc palam: specioso scilicet prætextu, cum copias Turcicas domum reuersus pro certo cognouissent. Illud enim vero vnicè reuera petitum est à Rege nostro, ut Gallum erga Pontificem non optime animatum, omnino ab eo alienaret. Grauissimam igitur querimoniam primum instituit, de iniuria quam sibi fieri in negotio diuortij contendebat, totos sex annos dicens in cognitione illius causæ absumptos, & iam tandem post varias ludificationes, eo adigere conari, ut aut ipse relicta regni administratione, Romam profiscatur, aut in re tanti momenti procuratorem constituat, qui suo nomine (ipso tam procul absente) litem persequatur: iniquissima planè ratione, & sine exemplo

xemplo iniuria, quæque ad ipsum Gallum aliosque adeo omnes principes Christianos pertineret. Consueuisse quippe semper alios pontifices in similibus negotiis, ad Regum & Magnatum causas cognoscendas, Iudices ad ipsorum ditiones mittere. Exactiones deinde intolerandas comminisceretur, quibus Clerum & populum Anglicanum Papa indies expilabat, quibusque iugum, semper gratie, nemini iam amplius ferendum reddiderat: haud dubitare sese inquiens, quin eadem auaritia etiam in Gallia grassetur. Quidni igitur expergiscantur iam tandem principes Christiani & viam ingrediantur à Germanis pulchre commonstratam, qua tyrannidem hanc excutiant? optare proinde sese ut legatos ambo mitterent ad Papam, qui eum ad totius ecclesiæ concilium quasi vadimonio denunciato vocarent, ubi quæ præter ius & fas per summam iniquitatem ipse ministrique sui perpetrarent, concilij autoritate & iudicio, emendari atque reformari possent: vix ullam esse gentem Christianam asserens, quæ rapinis & expilationibus Romanensium obuiam itum non cupiat vehementer. His ita Gallus respondit, ut & verissima dici fateretur, & sibi tamen haud integrum esse ostenderet quæ peterentur facere, quamuis pro fraterno in Regem amore & ea qua patriam suam complecteretur charitate ad difficillima quæque subeunda promptissimum se profiteretur. Sibi herclè non deesse de priuatis suis iniuriis conquerendi causam, cum & de sede Apostolica se semper optime meritum recordetur, & de isto priuatim Papa, multis tamen iudiciis exploratum habere, eum parum beneuolo erga se animo esse: Nam & existimationem suam, ipso coram grauius læsam nuperrime eo conuente, & misso non ita pridem Episcopo Verulano ad Heluetios necessarios suos, occultis conditionibus, tum aliis rationibus, nihil non tentasse quo fœdus, quod illis tecum intercesserat, solueretur. Rapinas deinde & extorsiones Pontificiorum in sua Gallia sigillatim commemorabat, indeque hæc mala consequi se haud latere dicebat, regnum suum pecunia exhauriri: subditorum opes (ac Cleri in primis) extenuari: sacra ædificia non instaurari, egenos, ut æquum esset non alij & sibi, si quando vsu venerit ut pecunia paulo grandiori opus sit, tributa imperanda multo quidem segnius pensitanda esse. Sibi nihilominus videri consultius, antequam ad vim aut minas descendatur, leniore alia via rem aggredi, ad quam occasionem nuper oblatam habuisset: Petiisse namque non ita pridem Papam per Grammontium Cardinalem, ut Niceæ vel Auenione secum congregaretur: ubi si quod æquum esset vtriusque nomine non posset impetrare, daturum postea operam, ut inuitus & nolens adigatur ad ea præstanda, quæ iustis precibus non concessisset: de Colloquio inter ipsos decretum, neque igitur aliud habere quod in hoc negotio possit statuere, donec Pontificem, coram, prout constitutum erat conuenisset. Hæc ille: congressus huius veram causam omnino reticens, quod vereretur, ne ea regi non probata, ab instituto cursu is eum reuocare conaretur. Animo cum esset erga Cæsarem insensibilis, ut sibi subsidia contra eum undique conquireret, Papam sibi conciliare decreuit per affinitatem Catherinæ, Urbini Ducissæ, ipsius Pontificis neptis, quam plus quam semel in matrimonium dati petierat Henrico Aureliano filio suo iuniori qui postea regnauit. Papa vero cui ægrè persuasum est tantum honorem sibi habitum iri à rege potentissimo, conditionem vero libentissime acciperet, ut primo quoque tempore res conficeretur institit, & locum tempusque designari ubi de hac re inter ipsos coram transfigeretur, id quod Auenione paulo post factum est, nuptiis in præsentia Galli celebratis, & ipso Pontifice nuptialia verba nuncupante.

Cath. Medicis nuptiis Hen. Aureliano postea Gallia Regi.

ANNO CHRISTI 1533. REG. 25.

ULTERIORIS moræ pertæsus Rex, Boleniam suam iam tandem Ianuarij 25. duxit uxorem, sed clanculum, & paucissimis testibus adhibitis. Paulo deinde postea, publica Regni Comitia ad Westmonasterium habita sunt, in quibus

Rex Boleniæ ducit.

1533.
Catherina
regina in
ordinem re-
digatur.

matrimonium Regis & Catherinæ irritum & incestum pronuntiatum est, lata lege, ne quis sub graui multa Romam deinceps quacunque de causa prouocaret, neve Catherinam aliquis Reginam diceret aut alio nomine quam Walliæ principis cõpellaret, & Arthuri Relictæ, aut (vt loquimur) Dotariæ. Huiusce porro legis vi & autoritate, Archiepiscopus Cantuariensis, Episcopis aliquot comitatus, Dunstabliam veniens, sex millia passuum ab Antilla distantem, vbi Catherina tunc temporis manebat, citandam eam curauit, vt coram se (summo iam causarum ecclesiasticarum in prouincia Cantuariensi Iudice proxime post Regem) compareret ad reddendam rationem quare coniugium inter Regem & ipsam haud rite initum, non diuelleretur prorinus & lata sententia nefarium, impium, incestum, adeoque inualidum diiudicaretur. Quibus illa pertinax in proposito, per ministrum quendam suum respondit, coram summo Pontifice CHRISTO in terris vicario hanc causam indecisam adhuc pendere, neque Archiepiscopum decere in alienam messem falcem immittere: decretum sibi Papæ solius iudicio stare, neque alium Iudicem quemcumque se agnituram. Quindecim propterea dies continuos vocata, cum non veniret, contumax pronuntiata, & in pœnam contumaciæ à Regis thoro consuetudinæque amouenda decernitur. His ita pactis, Anna, iubente Rege, Regina, præconis voce per vniuersum regnum declarata, in Vigilia Paschatis processit in publicum, regis ornamentis induta: ac in festo Pentecostes sequenti coronata est, pompa qua nulla vnquam Reginarum splendidiori. Eius singula vt ne recenseam, hoc nullo modo tacendum puto, quod inter arcus triumphales qui per vicos Ciuitatis Londinensis vbi transitura erat, magnifice passim extructi sunt, eorum vni (quod mirum videri possit) inscripti traduntur hi versiculi, à vate hercle haudquaquam vano editi,

*Regina Anna, Paris Regis de sanguine natam
Et paries populis aurea secla tuis.*

Elizabetha
Regina natus
scitur.

Placentæ quoque ibidem loci sparæ feruntur inter promiscuam plebem eodem carmine impressæ. Sic stans antiquitatum nostrarum sedulus indagator, ego potius crediderim post partum Reginæ hæc Carmina edita. Quando vetocunque id fuerit, qui mente perpenderit, secula illa vere aurea quibus Angliam nostram beavit huius Reginæ filia per 44. annos reipublicæ Anglicanæ Gubernacula tenens, non aliunde quam ex ipsius Apollinis tripode hoc oraculum emanasse crediderit. Siquidem eo ipso tempore grauida quando coronata est regina prædicta, vtero gestauit infantem, quem paucis postea mensibus enixa est (Septembris videlicet die septimo) Grenouici & secundum nomen auix paternæ, Elizabetham nuncupauit. Hæc fuit Elizabetha illa, quæ extinctis postea fratre & sorore, successit in regno, quod ita moderata est, vt fieri non possit, quin nomen & gloria eius apud omnes posteros futura sit multo celeberrima.

PONTIFEX vero Rom. de his rebus omnibus certior factus, autoritatem lata lege in Anglia sibi abrogatam, Catherinam modo Reginam in ordinem redactam, Boleniam in Thorum locumque eius admissam pro Regina se ferre, Supremi Capituli in ecclesia Anglicana titulum Regem vsurpare, & Archiepiscopum Cantuariensem Pontificia munia cuncta obire, non vt legatum Pontificium sed Angliæ primatêm, cui summam autoritatem ecclesiasticam per totam suam prouinciam cõpetere proxime post Regem contenderet: Etsi prout par erat vehementer commotus, minas & vindictam totus spirare videretur: tamen haud ignarus sua maxime culpa hæc omnia euenisse, & metuens vehementer quonam tandem res esset euasura, à Rege Gallorum haud difficulter sibi persuadere passus est, vt ab excommunicationis fulmine vibrando tantisper abstineret, donec cum Rege nostro re deliberata, mitioris fortassis remedij via & ratio possit excogitari. Misso igitur in Angliam Episcopo Parisiensi Bellaio, regem iterum iterumque monet, hortatur, rogat Gallus, ne ab obsequio sedis Rom. se temere penitusque diuellat, plenum periculo fore dicens huiusmodi diuortium, consulere proinde sese, vt Romam legatos

garos mittat, qui se à reconciliatione haud plane alienum demonstrent; hoc si fecerit, haud esse dubium, quin omnia breui ex animi sententia transigantur. Rex amasia sua iam potitus, & de retinendo certus, quanquam tot iudificationibus grauitè commotus, eo tamen ab Episcopo adductus est, vt iugum Rom. denuo recipere non recusaret, si rationem aliquam Pontifex inire non grauaretur, vnde sibi constare possit, futurum, vt quod æquum esset ab eo postea impetraret. Bonam hinc spem Parisiensis concipiens de pace inter eos componenda, Romam protinus proficiscitur (quanquam tempore Brumali) & quid effecerit Pontifici exponens, arcessere iubetur legatos, de quorum aduentu oportebat regem, ad tempus præstitutum misso nuntio, fidem facere. Id Parisiensis magna cum diligentia fecit. Cum vero constituta dies effluxisset, nec tamen venisset nuntius prout conuenerat: Cardinales in Consistorio coacti, ad pœnæ intentatæ irrogationem progredi cœperunt. Properantes rogauit impensè Parisiensis, vt sex adhuc dies præstolarentur, fieri posse dicens, vt aduersus tempestatibus vel alio aliquo casu præter spem, nuntius impeditus, tam citò venire non potuerit: nequè vero iniquum esse sex dies Regi prorogari, qui totos sex annos Curia iudicium opperiri non recusasset. His Episcopi verbis Cardinalium prudentissimi non illibenter assentiebantur: Plures vero, amplius non expectandum contendebant: tantaque præcipitancia ad stringendum terribile excommunicationis telum ferebantur (Cæsari gratificari cupientes) vt quod tertio Consistorio iure non poterat absolui, primo statim perficeretur. Vix biduum deinde præterit, à quo decretum emanauit, quando aduolauit nuntius, amplissima adferens mandata, qualia nimirum postulata fuerunt. Qui authores præcipitandi iudicij extiterunt grauiter ea turbati sunt: vt habito aliquoties consistorio, refarcire malum conati fuerint: Verum remedij afferendi nullam vnquam rationem inuenire potuerunt. Ita Regi & regno vniuerso, authoritas Pontificia, sacris interdictum est, & eius rei diploma Dunkerkam vsque allatum, cum propius ad fines nostros accedere nuntius non auderet. Eiusce rei fama cum ad Regem peruenisset, ille culpam omnem in Catherinam coniiciens, misit illico ad eam Suffolciæ Ducem, qui familiam ipsi diminueret, amandatis procul omnibus de quibus aliqua esset suspicio, quasi eorum opera in prædicto negotio vsa fuisset. Reliquis imperatum, vt iuramento confirmet, ipsi velut Walliæ Principi, non vt Anglorum Reginae inseruituros. Iuramentum hoc recusantes, faceßere iussi, suscipientes deinde cum ipsa repudiaret, ministris ferè omnibus orbata & destituta aliquandiu remansit. Hæc sub finem istius anni. Iunij interim die 23. obiit Maria Franciæ Regina, Regis soror, & in cœnobio quod fuit ad burgum Sancti Edmundi tumulata est.

Rex excommunicatur à Papa.

Maria Regis soror moritur.

ANNO CHRISTI 1534. REG. 26.

ELIZABETHÆ cuiusdam Bartonæ nefaria fraus & impostura inaudita sub hoc tempus detecta est, & auctori breui postea attulit perniciem. In morbum ea forte incidit aliquando, quo non solum internè corpus variis cruciatibus affligebatur, sed os etiam & alia membra externa adeo mirum in modum distorquebantur quoties accederet paroxysmus, vt ex nulla naturali causâ id euenire posse plurimi arbitrarentur. Accidit verò, consuetudine iam in naturam (vt dicitur) abeunte, vt sanitati etiamnum restituta, membra prout ægra vi morbi coacta fuerat, similiter distorquere, docente morbo, didicerit. Quo animaduerso, communicato cum parochio suo consilio, de emolumento hinc sibi parando, secū cœpit cogitare, & re inter eos diu multumq; deliberata, placet tandè ex sacerdotis sententia, ecstasicam se crebro fingere: cumque sensibus orbata huc vsque quasi mortua solita fuisset iacere, paroxysmo eam occupante: nunc sanctas nescio quas voces interdum emittere, in nequitiam eorum temporum inuehi, in hæreticos præsertim & nouorum dogmatum authores minas nescio quas eiaculari institit, & mira-

Impostura.

1534.

biles postea visiones enarrare, sibi quo tempore ecstática iaceret à Deo ipso reuelatas. His artibus non solum apud imperitum vulgus (qui sanctam virginem Cantianam appellabat) sed apud prudentiores nonnullos (vni Warramum Cantuariensem Archiepiscopum, & Fisherum Roffensem, aliosque ob sanctitatis opinionem, magnam celebritatem consequuta est. Vt successibus facta audacior, diem edixerit in quo sanitati perfectæ se restituendam declarauit, modo ad statuam quandam Virginis matris in certo loco sitam, peregrinationem tunc temporis susceperet. Die igitur prædicto adueniente, eo adducta, solitis præstigiis magnam vim mortalium ibi congregatam ludificauit, ac tandem, velut tum primum morbo excusso, se sanam omnibus derepente exhibuit: mandatum à Deo se accepisse dicens, vt monialis fieret, & Bockingum quendam Monachum Cantuariensem Theologiæque Doctorem tum præsentem, sibi ascisceret in confessorem, quod munus ille perlibenter suscepit; eoque prætextu cum illa Monialis Cantuariæ degeret, sæpe ad eam postea comiebat, non sine stupri suspitione. Iam vero cum sacerdotalis ordinis multos, metus incesleret, ne si repudiata Catherina & Bolenia ducta, Regi à Papa necessario desciscendum esset, magno ecclesiæ & ecclesiasticorum periculo: consilium cepit satis stultum Bockingus iste, fecitque eiusdem participes aliquot alios, Bartonæ persuadens, vt minis illa Regem perterrefaceret, ne in cœpto curriculo per seuerare vellet. Mulier proinde (prout edocta fuerat) apud omnes edicit futurum, vt Rex, si non pessima morte interiret, at regno haud dubie excideret, ante vnum mensem, postquam Catherinæ viuenti aliam superduxisset. Quibus regi enuntiatis, comprehendendi iussit præstigiaticam, & cum habita quæstione, de sociis resciuisset qui participes fuissent consilij, ergastulis omnes concludi iussit, donec in comitiis vicinis ex ordinum sententia, de illis posset statuere. Ij autem in Parlamento congregati, ad mortem omnes damnauerunt, Bartonum videlicet & Bockingum, Masterum (parochum de quo diximus) Deringum & Risbæum monachos, ac Goldum sacerdotem. Roffensis deinde ac Adelsonus sacellanus eius, Ablus sacerdos quidam, Laurentius Archidiaconi Cantuariensis scriba, & Thomas Goldus laicus nobilis, quod multa inaudiuissent. Vnde suspicari poterant quorsum hæc coniuratorum consilia tenderent, nec tamen detulissent ad Magistratum, affines delicti indicantur, bonis omnibus mulctantur, & perpetuis carceribus mancipantur. Bartonæ autem & socij cum totius imposturæ ordinem ad crucem Paulinam coram populo ad concionem sacram congregato confessione sua singuli iam antea declarassent, 20. die Aprilis in patibulum acti & strangulati, capita cadaueribus amputata, ad portas Ciuitatis (pro more apud nos in grauioribus criminibus vsitato) suspensa sunt. In prædicto porro Parlamento decretum est, de abroganda synodi autoritate in Canonibus ecclesiasticis condendis, nisi quatenus Rex eos ratos habuisset. Sancitum etiam vt Episcopalis vacantibus ipse nouos Episcopos præficeret, neve quenquam aut eligi per capitulum, aut consecrari per Archiepiscopum iam postea fas esset, quem Rex suis literis ad id muneris antea non designasset. Cumque multi quererentur sublatum nunc omne remedium leniendi rigorem iuris ecclesiastici per dispensationes, postquam omne cum Papa commercium interdictum est: Archiepiscopo Cantuariensi concessa est facultas ea perficiendi quæ Papa iure olim potuisset, modo in grauioribus causis regius accederet consensus. Constitutum etiam vt prouocationes ab Archiepiscopo ad Papam fieri consuetæ, iam ad Regem transferrentur cui liceret, per iudices à se delegatos, omnes huiuscemodi lites ac controuersias terminare. Postremo lex adiicitur, qua matrimonium Regis cum Catherina initum incestum denuo pronuntiat, regni successio soboli ex Anna natæ aut nascituræ adiudicatur, & simul imperatum, vt omnes adulti per vniuersum regnum sacramento confirmet, se huiusce legis decreto obtemperaturos: qui aliter fecissent, cunctarum rerum suarum iactura, & perpetui carceris pœna, delictum luere eos oportebat. In vniuerso regno duo duntaxat inuenti sunt qui legi prædictæ

*Canones nõ
condendi
nisi assen-
sente Rege.
Episcopi
à rege solo
legendi.
Archiepi-
scopo Cant.
authoritas
Papalis sub
rege.*

prædictæ auderent refragari: Fisherus Roffensis Episcopus, & Morus regni modo Cancellarius, viri hercle egregie docti, sed sectæ Pontificiæ pernicissimi defensores. Qui cum multa ratione sibi persuaderi sinerent, vt huiusmodi sanctioni consentirent, acti sunt in carcerem, vbi integrum annum permanserunt, donec tandem vltimo supplicio affecti sunt. Ac ista postquam ita ordinata fuere, veritus rex, ne religionis potius quam tyrannidis Pontificiæ peræsus, à Papa desciuisse videretur, vt se ab omni suspitione vindicaret, Luthero aut nouorum dogmatum authoribus fauendi, sæuire cœpit in id genus hominum quod hæreticos vulgus appellabat, & ignibus cremandos dedit, non solum Batauos quosdam Anabaptistas, sed etiã vera pietate insignes aliquot viros, ac inter reliquos Iohannem Frithũ iuuenem doctissimum pariter & innocentissimum, qui vna cum adolescente quodam (Hevvetto nomen erat) ignis cruciatus constantissime pertulerunt, Londini exulti Iulij 22. Sub finem istius anni Septembris nempe 25. excessit è viuis Clemens VI. Pont. Rom. cui post paucos dies successit Alexander Farnesius, Paulus tertius nuncupatus, qui nihil prius habuit aut antiquius, quam Henricum regem, coacto Cardinalium catu, regio titulo & omni dignitate priuatum in ordinem redigendum pronuntiare, geminato etiam excommunicationis fulmine quod antea Clemens inclementer satis vibrauerat. Verum id fortassis anno insequenti post Fisherum & Mori supplicium: Mense interim Nouembris Comitia Parliamentaria iterum habita sunt, in quibus (quod nuper in synodo decretum fuerat) lata lege sancitum, ecclesiæ Anglicanæ caput supremum regem dicendum, & omnium criminum coercitio ad ipsum delata quæ ad fori ecclesiastici cognitionem spectare solebant, sic vt, qui dimidiatus princeps huc vsque extiterat, diuisa inter ipsum & Pont. Rom. authoritate, legitimum imperium, & solidam integramque potestatem iam primum nactus, nunc demum regnare videretur. Regi etiam tunc temporis concessæ cunctarum promotionum ecclesiasticarum primitiæ: hoc est, vt episcopatus vel sacerdotij nuper adepti fructus omnes qui toto insequenti anno colligerentur, fisco regio addicerentur: aut saltem (quod eodem recidit) annui fructus dimidium per totum deinde biennium. Denique cum Valli veterum Britannorum vera progenies, à nobis (qui partim à Normanis, plerique vero à Saxonibus genus ducimus) vt lingua, sic etiam politia plurimum discreparent: horum Comitiorum authoritate, in Reipub. nostræ gremium recepti sunt, vt iam inde ab eo tempore, in vnum idemque corpus coaluerimus, vtriusque gentis, ac illorum præcipue magno bono. Post multa diuturna grauissimaque bella, ab Edvv. primo primùm subacti (gens libertatis retinentissima) in officio difficillime contineri potuerunt. Inde euenit, vt vel aspere habiti, propter nostras suspiciones, vel bella seditionesque moliti (ad libertatem quippe aspirantes:) per annos totos ducentos, aut misera pressi seruitute, aut militiæ laboribus exerciti, vera solidaque pace nunquam quieuerint. Ad regni tandem gubernacula postquam accessit Henricus VII. qui & in Vallia natus, & ortu paterno Vallus erat, illi, (quasi iam libertatem adepti) legitimo principi libentissime paruerunt, & à nobis, (abiectis suspitionibus) eodem iure cum cæteris ciuibus habiti sunt, vt hac coniunctione nihil vtrique genti aut gratius aut vtilius potuerit excogitari. De Scotia in vnam eandemque compagem nobiscum vnita, vtinam aliquando similiter liceat gratulari, vt sicuti in vna degimus Insula, sub vno eodemque principe eandem fidem professi, eadem lingua, eodem idiomate vtimur: ita in vnam plane gentem vnumque corpus coalescentes, Britannos nos tandem æque hos ac illos agnoscamus, & veram patriam Britanniam, vnde per nostra dissidia eie-

cti sumus omnes, Angliam alij, alij Scotiam, Valliam itidem alij incolentes, iam tandem post tot annorum centenarios tanquam postliminio repetamus.

1535.

ANNO CHRISTI 1535. REG. 27.

*Canobia
minora e-
uertuntur.*

NO V V M nuperque initum cum Bolenia coniugium immensa pecunia Regi constituisse, nemini dubium esse potest, qui quæ supra scripta sunt perpende- rit. Fisco igitur penitus exhausto, & frementibus circumquaque hinc Pontifice, inde Cæsare, nec vero domi rebus ita pacatis, vt metus non esset à Papisticarum facium defensoribus, turbas & seditionem vbiq̃e cientibus: Cepit consilium Rex, periculosum forte, sed (vt tunc fuerunt tempora) necessarium, vniuersa per totam Angliam cœnobia demolendi: vt eorum opibus præsentem prementem- que inopiam subleuaret, ac partem prædæ ex iis collectæ proceribus suis diuidendo, à secta Pontificia penitus eos diuelleret, quibus nempe cum ecclesia Romana re- conciliatis, acceptam prædam denuo reddendam præuidebat. Hunc igitur in finem qui causam Pontificiã ferocius propugnabant & conatibus Regis peruicacius ob- stituri credebantur, perduellionis rei peraguntur, & Regem ecclesiæ Anglicanæ sub CHRISTO supremum caput cognoscere detrectantes, in crucem passim a- guntur. Maij quarto hanc neque aliã ob causam ad patibulum suspensi sunt 3. cœ- nobiorum præfecti, Ioannes Hongthonus Carthusianorum Londinensium, Augustinus Websterus Beuolensis, & Thomas Laurentius Examia Prior, simul- que cum illis, Richardus Reginaldus Monachus & Theologiæ Doctor, ac Ioan- nes Hailus Thistelursthensis Vicarius. Decimo deinde octauo Iunij, Exmæus, Maddelmorus, Nudigatus, Monachi tres Carthusiani, eandem ob causam consi- milem pœnam subierunt. Quatriduoque postea Ioannes Fisherus Episcopus Ros- fensis (propter insignem eruditionem & vitæ sanctimoniam in magna apud plebem habitus veneratione) securi publicè percussus est, & caput conto affixum, supra Pontem Londinensem collocatum. De tanto viro, & (quod in nostris historiis rarum) Antistite sacro, supplicium sumendi, occasionem dedisse visus est Papa: qui vt incarcerationis nunc annuæ molestias, honoris noui accessione solaretur, Cardinalem Maij 21. hominem creauit: quod semel ac auditum est, accelerandi supplicij causa extitit. Sexto demum Iulij Thomas Morus pertinaciæ Fisherianæ consors, pœnam luit eandem capite truncatus. Hic fuit ille Morus, cuius vt opera & alia plurima opuscula tam Latina quam Vernacula lingua conscripta, notio- rem reddiderunt eruditionem eius, quam vt à me opus sit prædicari. De moribus etiam qui seuerissime iudicauit, dicacitatem solum repræhendant, tanquam ad sales & fa- cetias (ne dicam scommata) promptiorem, quam tanti viri grauitatem deceret, quibus nempe in ipsa quidem calamitate, & mortis articulo vix aut ne vix absti- nuit: Siquidem carceris custodi summum corporis indumentum tanquam ex con- suetudine sibi debitum deposcenti, pileum tradidit. Tonsori pro opere nauata iam damnatus nihil à se deberi contendit, Regis illud esse caput dicens quod rase- rat: vt sui iuris esse probauerit, amplissimam mercedem relaturum. Pegma siue locum supplicij conscensurus, manum præcedenti cuidam porrexit, & ascenden- tem (inquit) adiuues quæso, ad descensum quod attinet, non sum sollicitus. Cer- uicem vero iam iam cedendam postquam supra stipitem subiectam protenderat, barbam (quam prolixam alebat) manu amouit, capitis non item barbæ amputan- dæ potestatem carnifici factam renidenti vultu professus. In Reginam hæc cædes magnam inuidiam concitarunt, tanquam illa stimulante editæ, quod ab omnibus credi Pontificij cupiebant: non ignari, illius multum interesse, & hoc ipsum igitur omnibus neruis eam eniti, vt Romani Pontificis authoritas contempta & con- culcata in Anglia iaceret. Illi proinde nihil magis cupientes, quam scæminæ tam egregie piæ interitum videre: in fontes euertendæ ansam & occasionem paulo po- stea oblatam auide arripuerunt. Interim vero qui cœnobia susceperant demolien- da, arietem excogitarunt ad ea oppugnanda his suppliciis multo validiorem. Emittere visum homines subdolos, qui per vniuersam vbiq̃e Angliam in vitam

& mores

*Pontificij
suspendun-
tur.*

*Canobiorū
præfecti.*

*Fisherus
Rossensis
Episcopus
obtruncatur.*

*Cardinalis
intempesti-
ue factus.*

*T. Morus
securi per-
cussus.*

*Morientis
facies.*

*In Mona-
sticorum
vitã inqui-
rit.*

& mores monachorum regia fulti autoritate inquirerent. Immane quantum flagitiorum in hoc ferarum latibulo repertum à Cromvvello & cæteris quibus id negotij demandatum est. Pauci feruntur inuenti tam immunes à scelere, vt oppugnantium consiliis reniti ausi fuerint: & nonnullorum propalata turpitudine vniuersum ordinem exorsum adeo apud Valgas reddidit, vt magnum facinus nunquam patratum arbitret leuiori molimine, quam hoc cœnobiorum nostrorum excidium, de quo postea.

1535.

ANNO CHRISTI 1536. REG. 28.

SVB anni huius initium, mœrore iam dudum contabescens, in morbum incidit lethalem Catherina nuper Regina, quo Ianuarij die octauo decessit, & apud Burgum Sancti Petri honorifice tumulata est. Læta haud dubie & exultante Bolenia, ereptam thori æmulam: cuius tamen mors (vt credibile est) ipsi paulo post fuit exitiosa. Nam cum in ipsis Calendis Maij, hastis concurrentes spectaret Rex Rochfordium fratrem Reginæ, Norisium & alios: è loco subdito descendens, eadem ipsa nocte multis mirantibus, Grenouico vbi tum degebat, profectus est Londinum, & compendi protinus iussit prædictos Rochfordium, Norisium, & simul ipsam Reginam, cum aliis nonnullis, ac in carcerem omnes coniiciendos. Quodnam illis crimen fuerit intentatum pro certo non habeo compertum. Si Pontificios perconteris, respondebunt opinor, quod etiam editis palam libellis perscripserunt, veritam mulierem ne Elizabetha filia, viuente adhuc Catherina suscepta, spuria censenda esset, ac cupiditate proinde nouæ prolis accensam præsertim masculæ (quam ex Regis fere quinquagenarij concubitu desperabat) aulicorum quorundam iuuenum expetiisse amplexus, neque his contentam, proprio fratri incesta copula coniunctam. Ista quibus authoribus dicant ipsi viderint: publicæ profecto tabulæ nihil tale loquuntur, vt inuidiæ Papisticæ hæc tela esse non veritatis præconia merito possimus suspicari. Quodcunque vero crimen fuerit obiectum, certum est, ipsam, cum carceris fores ingrederetur, à Duce Norfolkciæ deductam, vna cum Andleo Cancellario, Cromvvello Secretario & Kingstone arcis, siue vt loquimur, turris Londinensis præfecto: in genua prolapsam omnibus diris se deuouisse, ni insons foret, & DEVM comprecatam, vt miseræ in hac calamitate ita succurreret, prout à scelere de quo accusaretur immunis esset. Maij 15. rea peragitur in aula arcis prædictæ, summo iudice constituto Norfolkciæ Duce, cui pro more gentis nostræ adiungi oportebat certus numerus (ad minimum 12.) honestorum virorum, eiusdem quatenus id fieri poterat cum rea conditionis. Illorum tum erat testes audire, & an probatum esset crimen obiectum vnanimi assensu pronuntiare. Neque enim licet apud nos iudicibus huiusmodi constitutis è loco discedere, aut alimenti quippiam degustare, priusquam in vnâ eandemque sententiam omnes & singuli pedibus iuerint. Erant præter Norfolkciam 26. è summis regni proceribus, atque inter eos ipsius Reginæ pater, qui causam eius diiudicarent. Hanc vero, ipsam, solam agere oportebat, cum æquum nos haud censeamus aduocatorum opera ad velanda crimina abuti. Postquam accusatores perorassent, & testes in medium adducti auditi essent: Ipsa in sedili collocata, (siue hoc infirmitati indultum, siue honori concessum coniugis Regiæ haud comperi) ad singula obiecta ita respondit (mulier ingeniosissima & egregiè facunda, vt absoluendam protinus omnes præsentis existimarent. Iudices nihilo secius (quorum præcipuus erat Dux Suffolcius Regis sororius & regiæ voluntati in omnibus obsecundare solius) fontem lata sententia pronuntiarunt. Tum Norfolkcius (cui aliter iam facere non licuit) ad mortem ream damnauit, & vel flammis in area arcis cremandam, vel capite truncandam, prout Regi visum esset edixit. Georgius Bolenius frater (Vicecomes Rochfordius siue Rupefortius appellatus) nihilo meliore fortuna vñs, morti quoque adiudicatur eodem die, & paulo postea Henricus

*Catherina
regina moritur.**Bolenia cū
fratre &
alijs incarceratur.**Ob quod crimen.**Accusatur**Damnatur.**Frater etiā
cum alijs.*

1536.

*Norifius.**In Regina
gladio ani-
maduerti-
tur.*

Norifius, Gulielmus Briertonus, ac Franciscus Westonus regij cubiculi Ministri, ac Marcus item Smetonus Musicus, qui omnes, eiusdem cum Regina criminis siue participes, siue conscij censebantur. Erat Norifius Regi iam antea percarus, & indoluisse visum non leniter ferunt, quod de eo supplicium sumere cogeretur: misisse proinde qui clementiam Regiam ad ignoscendum propensam iudicarent, modo crimen cuius arguebatur ingenue confiteri vellet: eum vero respondisse generose ac vt fortissimorum heroum auum deceret, Reginam à scelere intentato profus immunem se plane credere, quod vt aliter sit, non tamen habere se cuius illam incuset: Neque igitur in animum inducere posse vt innocenti falsum crimen impingat etiamsi mille mortes subeundæ forent. Quo nuncio accepto, exclamasse illico Regem dicunt, suspendatur igitur, suspendatur: quod tamen factum non est. Nam 13. Maij biduo post damnationem, ad locum Towverhill. appellatum omnes deducti, Rochfordius inquam, Notifus, Briertonus, Smetonus, & Westonus) securi ibidem publicè percussi sunt. Filium habuit iste Norifius Henticum, quem Elizabetha Regina ad Baronis dignitatem euexit. Norifium dico illum qui Gulielmum genuit, Ioannem, Thomam, ac Edvardum, fortitudine & militari scientia clarissimos viros, quique per Angliam, Galliam Belgiam & Hiberniam hæc nostra ætate summi duces floruerunt. Maij 19. ipsa Regina ad locum supplicio destinatum deducta est, in aream nimirum arcis, admissis certo ciuium & nobilium numero, qui mortis eius testes potius quam spectatores viderentur. Eo quam primum accessit, ad populum præsentem conuersa, hæc oratione totidem fere verbis vsa fertur. Amici ac Christiani populares, non aliam aduentus mei causam habeo quam vt hic loci coram vobis mortem oppetam, ad quam iuxta leges me damnatam agnosco, non loquor equidem quam iustè, neque enim in animo habeo quenquam accusare. Regem, DEVM Opt. Max. obsecro vt diu vobis seruet incolumem: quo nimirum mirior aut clementior nunquam quisquam regnauit vsquam, ac mihi præsertim benignissimum semper clementissimumque Dominum extitisse confiteor. Si cuiquam cordi sit in res meas inquirere, vt candidè iudicare velit peto, nec temere ad duriorè partem inclinare. Et sic mundo simul ac vobis omnibus valedico, impense rogans, vt precibus vestris apud DEVM vt me commendatam habere velitis. Summe DEVS miserere mei: Tibi Domine hanc animulam commendo. Ita in genua procumbens, hæc verba sæpius ingeminauit, Animæ meæ CHRISTVS misereatur, animam Dominus Iesus recipiat, donec Carnifex qui ad id Caleto accersitus fuerat, gladio ceruicem penetravit, cum motis sit nostri, securi capite mulctandos non gladio ferire. Si quis Vates extitisset qui prædixisset ante triennium hoc Reginæ fatum, tum nimirum cum Rex Boleniæ suæ potiundæ cupidine totus flagrans, amicos, rem, salutem, vnicamque filiam nihili duceret præ istius Puellæ tantopere concupitæ amore: ne quidquam profus dici aut excogitari posse incredibilius homines putassent. Nã vt illa tanquã è puluere suscitata & tantis honoribus à Rege cumulata in animū inducere potuerit ingratitude inaudita thorum eius flagitio tam fædo commaculare, cordato cuiquam ne per somnium quidem visum fuisset probabile. Exteris certe principibus tam procul abfuit vt persuaderi potuerit, commeruisse eam hanc pœnam: magnopere sibi displicere facinus tam crudele nunquam vt dissimularint. Germani in primis propter defensionem Religionis reformatæ confœderati, cum post multa cum Foxo Herefordiensi Episcopo & aliis deinde legatis colloquia, de Rege in caput sui fœderis asciscendo decreuissent, ac Ioannem Sturmium ciuitatum suarum legatum ad id designassent, qui & insignes illos Theologos Melanchthonem ac Bucerum vnà cum Georgio quodam Dracone in Angliam adduceret, ea de re, deque ecclesiæ nostræ reformatione acturos, audita reginæ tam indigna vt putabant nece, regem vt leuem & crudelem hominem auersati, omnem eiusce rei cogitationem abiecerunt. Ac illi quidem quam rectè in hac re iudicarint, haud mihi tantum sumo vt pronuntiem. Enimvero ipse quid sentiam, vt paucis aperiam,

periam, Duæ certe res sunt quæ causam reginæ mecum valide egerunt, ne dicam euicerunt. **D E V S**, postquam filia illius Elizabethæ regium contulit diadema, quo tam multos annos tanta cum felicitate & gloria frueretur, calamitatem matris iniustam filia rebus secundis quidni pensatâ eum voluisse censeamus? Deinde, qui regem, priore vixdum sepulta vxore, adhuc quasi à cæde calente, altero nimirum post mortem eius die, aliam ducentem conspexerunt, mecum hercle non sentiunt, si non existimant, illius satietatem eum cœpisse, imo vero & fastidium, huiusque potiundæ cupiditate accensum, Papistarum calumniis apertiores habuisse aures quam æquum iudicem, ne dicam maritum vxoris amantem decuisset. At enim mirabile mihi videtur, tantum apud regem valuisse, vxoris aut vnus delictum, aut alterius blanditias, vt filiam Elizabetham abiiceret, quam in Comitibus Parliamentariis hoc anno conuocatis, spuriam declarandam curauit, matrimoniū etiam cum vtraque vxore prius initum tam Anna videlicet quam Catherina, vitiosum & inualidum pronuntiatum, ac regnum in Scimeriæ posteris perpetuo firmandum decernitur, aut si liberorum nihil ex illa susceptum esset, testamento suo ad quem sibi libuerit illud transferendi ius & authoritas regi concessa est. Nouæ coniugis nomen Iana Scimeria, quæ Ioannis fuit Scimeri equitis aurati filia, vicesimo Maij nuptiæ celebratæ, & ad festum Pentecostes quod insequutum est, nimirum Maij 29. ornamentis regis induta, Regina ea publice declarata est: *Ianam Scimeriam Rex ducit vxorem.* Vt Regia Anglicana, quasi Theatrum quoddam, vbi nihil crebrius quam variantis fortunæ vices repræsentari solent, infra vnus eiusdemque mensis spatium, florentem viderit Boleniam, accusatam, damnatam, occisam, & aliam in thorum, locum & honorem eius inductam. Nam huius Maij primo delata videtur, in crastino incarcerata, 15. damnata, 17. si atre & amicis orbata, ac 19. obtuncata. Vicesimo deinde Scimeria ducta est à Rege in matrimonium, & 29. omnibus pro Regina (vti diximus) publice est ostentata. Infantis Boleniæ mortem altero vix dum elapso mense punisse visus est **D E V S**. Erat Regi filius vnicus, sed nothus, ab Elizabetha Blunta susceptus, quem non ita pridem Richmondia Soudseriæque Ducem creauerat. Hunc, egregiæ & formæ & indolis adolescentem, vt non sine causa magnopere eum dilexerit, immatura morte raptum amisit Iulij vigesimo secundo, & longo post tempore luxit. Nono interim Iulij Bathoniæ comitem creauit Ioannem Bouchierum Baronem Fitz-vvarinū, cui in eo honore postea successit Ioannes Filius, qui Ioannem genuit ante patrem defunctum, è quo natus est Gulielmus Bathoniæ modernus Comes qui nunc floret. Eodem porro tempore Thomas Cromvellus, qui fabri ferrarij pauperuli filius, exiguis doctrinæ ornamentis, sola ingenij & rerum gerendarum dexteritate commendatus, primam in famulitiū Wolfæi Cardinalis claritatem adeptus fuerat, Bato Cromvellus renuntiatus, & multis muneribus honestatus, quibus & honorem & rem affatim consequutus est. *Dux Soudseriensis nothus regis filius moritur.* Primum nempe, rotularum præfectus, deinde, abdicante V Viltoniæ Comite, Boleniæ Patre, primati sigilli custos factus est: Secretarius postea summus, & circa hæc ipsa tempora nouo ac inaudito hæctenus titulo regis in Ecclesiasticis Vicarius generalis. *Bouchierus Bathoniæ Comes.* Nam cum eiecto Papa, multa quotidie occurrerent negotia quæ nemo posset expedire sine consensu regio, occupationum tantæ moli Rex solus impar, vniuersam hanc authoritatem sibi ab ordinibus in Parlamento delatam, in Cromvellum contulit, non tam quod hominem laicum ad id muneris aptiorem quam ecclesiasticum existimaret, sed quod multa illius officij prætextu & autoritate exequenda statuerit, quæ nostri ordinis nemo (vt credi par est) nisi inuitus & languidè præstitisset. *Cromvellus Baro.* Synodo igitur hoc anno coactæ, tanquam præses interfuit, deformi satis spectaculo indocto laico cœtui præsidente sacratorum antistitum, omnium quos ante hæc tempora Anglia vnquam habuisset doctissimorum, Id enim ad magnam Regis Henrici laudem pertinet, quod non temere quenquam nisi eruditissimum ecclesiæ gubernaculo admouerit. *Alij eius honores.* Cæterum illius Synodi autoritate, *13. Reformationis initia.* libellus editus est, in quo, cum multa doctrinæ capita proponerent populo dili-

1536.

genter à parochis exponenda, trium tantum Sacramentorum mentio facta est, Baptismi, Eucharistiæ, ac Pœnitentiæ: Dies quoque festi nonnulli abrogati sunt, & alia ad religionem disciplinamque ecclesiasticam spectantia nonnihil immutata, magna multorum offensione, qui vetera rectis præponebant. Accidit eodem quoque tempore vt in Parlamento 4. Februarij inchoato, lata lege, omnia totius regni monasteria quæ fructus annuos non colligerent 200. librarum pretio existimandas, hoc est aureorum Gallicorum 660. Regis permitterentur arbitrio, qui demolitis protinus ædificiis, (cœnobiorum nempe talium 376.) fundos ad ea pertinentes inuasit, Valentes annuatim 32. millia librarum, aureos videlicet plus quam centies millenos, & ex suppellectile eorum sub hasta vendita, quamuis pretio vilissimo coempta, (quippe plurimis religio erat res ecclesiæ dicatas licitari) librarum nostratium supra centum millia, aureorum vltra trecenties mille collecta sunt. Hæc vulgo suapte natura parum grata erant. Ecclesiæ bona singuli norant à se haudquaquam aliena: nam quanquam eorum multi monachi cum non essent, aut Monachorum affines, parum aut nihil commodi ex rebus his ecclesiasticis perciperent: latere tamen eos nequiuit, fieri posse aliquando, vt ipsorum aut liberi, aut amici, aut affines, loca consequerentur modernorum possessorum, cum ex fisco adiudicatis, nihil vnquam commodi ad se peruenturum possent sperare. Sed his omnibus validius permouit plebem tam multorum hominum miseratio, qui ad numerum 10. millium, fortunis ex improuiso eiectione, nouas sedes quærere cogebantur. Ista igitur ex se odiosa satis, seditiosa aliquot in circulis exaggerabant, initia hæc dicentes grauiorum malorum periculum adhuc factum patientiæ suæ, frutices tantum & dumeta hæctenus excisa, excelsa breui robora ruitura, nisi de remedio tempestiuè prouisum esset. Talia cum in angulis vbique mussitarent, Cromvellus, quem Vicarium regis diximus in ecclesiasticis constitutum, sanctiones quasdam emisit mense Septembri, in quibus præter alia multa, parochis omnibus in mandatis datum est, vt symbolum Apostolicum, orationem Dominicam, salutationem Angelicam, & Decalogum, in vernaculam Anglicanam conuersos parochianis suis diligenter ac memoriter ediscendos proponerent: Id quod sponte sua insanientes, ita instigauit, vt cum primum occasio oblata est, ansam arripuerint in tumultum seditionemque proruedi. Nam conuocata forte plebe sub initio Octobris in certo quodam loco agri Lincolnensis vt de censu siue subsidio regi exhibendo ageretur: Vniuersi quasi cæstro nescio quo perciti, arma derepente sumpserunt (ad 20. millia hominum) nobiles quosdam sibi Duces præponentes, quos vel inuitos in verba sua iurare coegerunt. Nam id si qui facere detrectarent, carceri inclusis extrema quæque minitabantur, & morte interdum mulctabant: sacerdoti nempe cuidam Episcopi Lincolnensis Cancellario, (præter alios forte nonnullos) caput amputarunt. De his tumultibus vt primum Rex resciiuit: emisit ad eos (seditiosos inquam) siue pacandos siue debellandos magnas copias, quibus Suffolciæ Ducem, Comitèsque, Salopiensem & Cantianum præfecit. Ad primum exercitus aduentantis rumorem, seditiosis istis cõcidit animus, vt mitterent illico qui factum Regi excusarent, dicentes, ad salutem Regis & Regni tendere quicquid moliti fuissent: consultoribus vsu prauis, multa eum nuper in Regni & ecclesiæ statu contra morem maiorum immutasse. Monasteria plurima eiectione possessoribus euertisse, vbi nimirum inopes & egeni refici quotidie solebant, & **D E V S** à piis hominibus coli: festa sanctorum ante multa secula instituta illius mandato profanari: dogmata noua ac à fide Catholica abhorrentia pro concione populo vbique obtrudi: cogi denique prouecta ætate senes & deliras anus, vt ediscendis preculis operam dent, quibus Christianorum nemo hæctenus vsus fuisset: leges porro latas nuper non paucas, iniustas & valde perniciosas, tributa imposita tam ecclesiasticis quam laicis grauissima, idque tempore pacis, cum non nisi ad sumptus bellicos pecunia huiusmodi imperare Anglis mos esset. Anglicanæ plebi in vniuersum hæc omnia displicere vehementer, eoque

*Monasteria
minora e-
uertuntur.*

*Seditio in
agro Lin-
colniensi.*

eoque magis, quod tentamenta existimarent ea tolerantiae suae, & malorum quae
 ferri non possent iniria. Petere proinde quam humillimè sese, qui nisi ornati ut
 audirentur non poterant sperare, uti à gubernaculis reipublicae amoueret consilio-
 rum authores tam perniciosorum, & alios substitueret qui peccatis supradictis
 corrigendis fidem darent operam, sibi que ipsis fraudi ut non essent, quod sum-
 pssissent arma, quibus pro Regis incolumitate & patriae defensione uti, cum pro-
 prii sanguinis effusione semper futuri essent ac fuissent paratissimi. Labascere eos
 ut vidit Rex, suapte natura magnanimus, iram suam non dissimulauit inde conce-
 ptam, quod è vilissimae plebis faece homunciones, ausi fuissent de hisce tantis rebus
 vel cogitare. Quapropter responsione satis rigida imperat, ut centum ex iis quos
 legati ad id missi deposcerent sine mora tradant, & deinde ad sua quisque à signis
 discedant: Id ni continuo faciant, extrema quaeque expectanda denuntiabat.
 Quod postquam in leditiosorum castris auditum est, singuli sibi metuentes ne si
 amplius perstarent inter centum illos antesignanos ad poenam designatos nume-
 rari mererentur, domum delapsi, castra defensoribus vacua reliquerunt. Vix-
 dum sex dies transierant, à quo hoc incendium sopitum est, quando in agro Eboracensi
 aliud non paulo grauius ex iisdem causis coortum. Armatorum 40. millia se-
 cudentes, sibi met ipsis nomen indiderunt sociorum peregrinationis sanctae, & ut
 Religionis praetextu nequitiam velarent, vexillis suis ab altera parte depingi fece-
 runt **C H R I S T V M** in cruce pendentem, ex altera vero Calicem sacrum & panem
 Eucharisticum, quem Corpus Domini solent appellare. Nobiles multos coepe-
 runt, interque eos Archiepiscopum Eboracensem: Edvv. Leum (illum qui con-
 tra Etasium scripsit) Barones item duos, Darceium & Husseyum, equites deinde
 auratos & alios viros primarios magno numero, quos omnes sacramentum sibi
 dicere, velint nolint, perpulerunt, plerique (ut credi par est) inuiti praestiterunt,
 tamen capite postea ob eam causam (ut suo loco narrabitur) mulctati sunt. Con-
 tra istos missi, Norfolkiae & Suffolciae Duces, Marchio Exoniensis, Comes Salo-
 pia, & alij, qui citra sanguinem transigere, & insanientes ad salubriora consilia
 reuocare satagentes, multa tentabant quibus id effici posse sperabat: nolentes (si
 aliter id fieri posset) pugnae aleam subire, quod rem sibi fore non ignorabant cum
 huiusmodi colluic, quam si debellassent, neque rem, neque gloriam fuissent inde
 reportaturi, ac cum talibus tamen, ut victoriam sibi pro certo spondere non possent,
 nempe totius insulae gente bellicosissima, & hominibus qui desperatione efferati,
 omnem in victoria spem collocantes, in vestigio mori potius quam fugere decre-
 uissent, quod victis nil nisi mortem, nimirum, aut caedem ex hoste, aut suppli-
 cium in patibulo restare existimarent, vel saltem vitam qualem hactenus duxissent,
 in paupertate miseram & qualibet morte tristiore. Cum aliud itaque obtineri
 non posset, utriusque exercitus consensu locus tempusque ad configendum con-
 stitutus est. Inter utramque aciem amnicula decurrebat quam vel calceatis sine
 offensione pertransire non erat difficile pridie illius diei in quo pugnandum erat:
 Ipsa vero nocte quae sequuta est, cum nimirum in crastino dimicandum foret: quasi
 Anglicani sanguinis tantam effusionem auersaretur **D E V S**, ex pluuia non magna
 tantopere ea intumuit, (Id quod ibi loci nunquam antea visum ferunt) ut nec ho-
 minibus nec iumentis, nec pediti nec equiti, vlla esset transeundi facultas, adeo-
 que concurrere haec duae acies prout constitutum erat, nullo modo potuerint. Ca-
 sum eum in Religionem vertit vulgus, quorum animus suapte natura satis mobi-
 lis, facile inductus est ad credendum, voluisse **D E V M** tali portento ostendere,
 cordi sibi non esse ut praelio decertarent. Proposita itaque iam denuo admissio-
 rum (nam & antea id factum fuerat) venia, tam ducibus & nobilibus quam cae-
 teris qui huiusce tumultus siue authores siue participes extitissent, postquam id i-
 psum Regem ratum habere comperissent, & insuper polliceri, curae sibi futurum
 ut emendarentur ea omnia de quibus quaerimonia ab ipsis instituta fuisset: depo-
 sitis armis, ad sua pacati singuli discesserunt. Arcem interea temporis de Scarbarovv

1536.
Arx Scar-
boroꝝ à
Radulpho
Evero for-
titer defen-
sa.

In Hibernia
tumultua-
tum.

arcta cinxerunt obsidione, quam sex septimanis continuarant. Hanc tunc tenuit Radulphus Euerus, ex prænobili Euerorum familia eques auratus, nullo adiutus præsidio nisi famulorum suorum & clientium leui manu, atque comœatu adeo male instructus, vt præter panem & aquam non haberet per totos 20. dies vnde se & suos aleret. Ex hoc tanto egregiæ fortitudinis documento, eam sumpsit Rex fiduciam, vt copiis eum breui postea præfecerit, qui limites contra Scotos tuerentur, quod munus magna cum laude præstitit, donec anno 1545. in velitatione quadam occisus est. Feruente hunc in modum apud Anglos seditione, nihilo magis in Hibernia res pacatæ extiterunt. Giraldus Fitz-geraldus Bildariæ Comes, annos plus minus 12. Prorex ibi constitutus, ob causas non adeo graues dignitate spoliatus fuerat, in Angliam reuocatus, & insuper ad mortem ibi damnatus, quam etiam pœnam subiisset per malitiam Wolfæi, nisi carceris præfectus (cui Comes percharus erat) postquam de supplicio irrogando mandatum accepisset, intempesta nocte regem petiisset, & sententiam eius de exequendo Cardinalis mandato exquisiuisset, id quod Rex non solum tunc non probauit, sed paulo etiam postea condonata culpa in gratiam & amicorum cœtum hominem receptum incolumem dimisit, ac deinde post aliquot annos pristino honori restituit, iterum prouinciam illius fidei credendo, vt eam Prorex gubernaret. Nunc vero turbatis in Anglia rebus, propter leues quasdam suspiciones in Angliam retractus est, & coram Senatu regio causam dicere coactus: vbi auditus, ad obiecta sic non potuit respondere, vt in turrim statim coniectus non fuerit. Antequam ex Hibernia vocatus discederet, mandatum acceperat à Rege, vt aliquem muneri suo præficeret, pro cuius fide diligentiaque ipse vellet fideiubere. Cumque filium haberet nomine Thomam paulo plus quam viginti annos natum, animosum illum quidem & fortem, ingeniosum quoque & patris amantissimum, huic veritus non est tanquam alteri Phaethonti currus suos committere,

Et cur non viribus istis

Munera conueniunt nec tam puerilibus annis?

Id quod vtrisque funestum fuit, & vniuersæ penè familiæ exitiosum. Nam statim vt in carcerem Comes actus est, rumor illico increbuit (ab inimicis vt creditur disseminatus) capite truncatum eum occubuisse, idemque fatum, filiis fratribusque omnibus imminere, vtpote de quorum pernicie Rex certissime statuisset: Huic famæ, nullo eius idoneo cognito authore, temerarius Iuuenis fidem statim adhibuit, & sumptis armis, amicos omnes obtestatus est, vt sibi aduersus vim tam iniustam suppetias ferre ne cunctarentur. Patruos habebat tunc temporis v. quorum tres ab initio ne res nouas moliretur omni vi restiterunt: sed postquam sanioribus consiliis aures vsquequaque occlusas viderunt, furori iuuenis exitiati & ipsi cedentes, arma etiam sua cum illo consociarunt. Idem potro multi alij cum fecissent, magnus breui exercitus conflatus est, cum quo prouinciam peruagatus, igni ferroque grassatus est in eos qui imperata facere detrectarent: Interque multos alios in quos sæuitum Alanum Dublinensem Archiepiscopum in conspectu suo trucidari permisit. Tumultus huiusce nuntius, comitem (priusquam ex Hibernia solueret paralyti tentatum) tam grauiter perculit, vt paucos postea dies superstes, mœrore confectus mortem obierit. Rex autem magnis copiis coactis, ferocientem iuuenem cito coercuit, & post aliquot menses ad deditiōem compulit. Patruj etiam prædicti partim capti, partim se vltro in manus regionum tradiderunt. Omnes Londinum missi ad causam dicendam, Thomas primum, deinde etiam patruj. Fama est illorum tres qui nepotem ad pacatiora consilia flectere conati fuissent, bene de se semper sperasse, donec in traiectu, nauis in qua vehebantur nomen à gubernatore quæsisset, illoque respondente, Vaccam eam appellari, spem omnem meliorem protinus abiicisse propter vaticinium quod audiuerant iactatum, quo ferebatur, Comitibus cuiusdam quinque filios in vtero vaccæ deportandos olim in Angliam, nec vnquam postea redituros. Vaticinij fidem exitus non fefellit. Nam

lit. Nam cum iracundiam Principis extimularent nonnulli, familiæ nobilissimæ veteris inimici, & nunquam res in Hibernia tranquillas fore asseuerarent quamdiu ex stirpe Giraldinorum quisquam superesset: facile obtinuerunt vt scito satis atroci omnes neci dederentur. Haud igitur sine causâ Giraldus Thomæ frater sibi metuens, tredecim annorum puer, ad latebras quantumuis innocens confugit. Laborabat is tunc temporis eo genere exanthematum, quod morbillorum nomine medici designant. Stragulis igitur inuolutus, ad amicorum quendam clanculum delatus, ibi latuit, donec in Galliam fugiendi occasio data est, vbi à Rege benigne acceptus est, tamen breui postea faceffere iussus, quod Regis nostri oratores sibi eum dedi acriter postularent, scedere cautum asserentes, fugitinos omnes tradi. Inde igitur profectus est in Belgiam, vbi cum nihilo magis in tuto esse posset, in Italiam tandem confugit ad Reginaldum Polum, qui adolescentem aluit & perquam honorificè tractauit, donec tandem in patriam reductum, honoribus auitis restituendum curauit, de quo postea. Interim vero memorandum, Polum prædictum hoc ipso anno Decembris vigesimosecundo in Cardinalium cœtum à Paulo III. Papa cooptatum. Erat ille Regis Henrici propinquus, & ab eo literis institutus, Decanatu etiam Exoniensi honestatus, quod modesti adolescentis & indolis vsquequaque probatissimæ specimen dedisset. Caterum postquam ad scholas aliarum gentium visendas dimissus in Italiam peruenisset: à Circes Romanæ poculis cito immutatus, aitoris, Principis, propinqui sui, breui postea hostis deuenit certissimus. Nam cum neq; repudiū Catherinæ probaret, nec autoritatē Papæ profligatam vellet, aliaque nuper à Rege in rebus ecclesiasticis instituta haud dissimulanter damnaret: domum redire iussus: Decanatu, & stipendio satis amplo quo Rex eum donauerat annuo mulctari maluit. Hoc igitur homine vt tanquam ariete vteretur Pontifex in rege oppugnando (Contareni porro Cardinalis monitu & cōmendatione inductus) galerum illi purpureum largitur, quo tanquam arrhabone suum fecit eum, qui purioris doctrinæ semina tum nuper hausisse credebatur. Sed hac de re postea.

ANNO CHRISTI 1537. REG. 29.

IN cædes, & illustrium hercle virorum itum passim est. Februarij 3. Thomas Fygaretus Hibernus, Comitiss Kildariensis primogenitus (de quo antea) tanquam res novas molitus, securi ob læsam Maiestatem publicè percussus est, & patru eius quinque prædicti suspensio seminecti, decollati (quæque proditorum apud nos poena) in quatuor deinde partes, per portas ciuitatis suspendendas, Londini publicè dissecti sunt. Eodem etiam mense N. Musgrauus & Thomas Gilbergus, quod seditionem concitantes urbem Carleolensem obsedissent, morte, vnâ cum multis aliis mulctati fuerunt. Martij decimo Io. Pasleus Theologiæ Bachalaurus ac cœnobij Whalleiensis Abbas xxv. Lancastriæ pœnam luit consimilem, ac simul cum eo Estgatus quidam eiusdem cœnobij monachus, quemadmodum porro fuerat, Hadocus, qui triduo post eos VVhalleix suspensus interiit. Sed & eodem tempore, Sanliensis atque Oburniensis Abbates vnâ cum duobus Monachis, eodem mortis genere Oburniæ perierunt: atque non multum postea Macarellus quidam Theologiæ Doctor, alius nescio quis Abbas, parochus Lovvthenis, & alij duo sacerdotes, præter septem laicos. Hi omnes (quantum inuestigando possum colligere) quod anno superiori res novas moliti fuissent & seditiosorum antesignani extitissent, damnati sunt, Duces vero præcipui & paulo nobiliores, ad Iunium vsque mensem seruati, tum demum pœnas morte luerunt: Darceius & Husseius Barones, Lincolnix iste, Londini vero ille, decapitati: Robertus Constablius, Tho. Peirceus, Fr. Bigotus, Steph. Hamiltonus, ac Ioannes Bulmerus equites aurati, nescio quo mortis genere absumpti. Margareta Bulmeri vxor Londini viua cremata est. VV. Thurstus Fontanensis, Adamus Sudburius Geruasiensis, & Ri-

1537.

ueriensis Monasterij Abbates, VVoldus etiam Birhintonensis. Prior cum Geor. Lomleio, Nic. Tempesto & Roberto Asco multisque aliis, tanquam prædictorum tumultuum participes capitali supplicio affecti sunt. Denique propter alias turbas in agro Somersetenſi mense Aprilis exercitatus, homines 60. ad mortem damnati extiterunt, quam 14. tantum (nec plures) interque eos vna femina pertulerunt. Cæterum ne cuiquam subeat admiratio quod in ecclesiastici ordinis homines tantopore sæuitum sit, commemorandum duco quod de Reginaldo Polo tradit Sleydanus, à Paulo tertio anno superiori in Cardinalium album ascripto. Libellum ante annum vnum aut alterum exarauerat ille, qui hucusque Romæ latens, hoc ipso tempore in Germaniam primum, deinde ad ipsum Regem emanauit. In eo (inquit Sleydanus) Regem Henticum affatur, grauiusque reprehendit, quod sese caput ecclesiæ constituat: Nam ad solum Pontificem Romanum id munus pertinere qui sit CHRISTI vicarius &c. Ad causam diuortij post accedit, Regem non conscientia terrore, neque metu numinis diuini (sicut præ se ferat) sed libidine & cæco quodam amore concitatum, deseruisse Catherinam vxorem, quam Arthurus frater 14. annorum adolescens, & imbecillus, virginem reliquisset: Annam Boleniam non ei licuisse ducere, cuius antea sororem habuisset concubinam. Virginem autem fuisse Catherinam, ipsummet esse professum, tum aliis, tum Cæsari. Vehementer etiam exagitat, quod dimissis literis ad omnes Academias, de primo suo matrimonio Rex consilium exquisierit, & sua sit ipse lætatus turpitudine, cum illud incestum fuisse nonnulli pronuntiarent: Valde autem esse pudendum, quod scorti filiam legitimæ filia & quidem probatissimæ virgini præferat. Post de supplicio Rossensis Episcopi & Tho. Mori multum sermonem habet, detestatus crudelitatem: Adhæc, quomodo Rex omnes ordines afflixerit, in quantam miseriam florentissimum regnum adduxerit, quantum ei periculum imminet à Cæsare propter repudiatam materteram, ac profligatam religionem, & quam nullum aut possit aut debeat à suis vel etiam externis auxilium expectare, qui tam sit male meritis de republica demonstrat: & ad Cæsarem oratione conuersa, plurimis eum verbis vt familiæ suæ tam insignem contumeliam vlciscatur, exacuit, & Turcicum semen per Angliam atque Germaniam dissipatum esse dicit, doctrinam Pontifici contrariam designans. Post multam deinde criminationem & acerrimam reprehensionem, ad pœnitentiam inuitat, nec vllum superesse dicit aliud remedium, quam vt ad ecclesiæ gremium reuertatur, quam aliquando libris editis descenderit, gloriosissimo nimirum exemplo. Hoc Sleydanus, qui etiam (id quod & alij plurimi) tradiderunt, legatum eum dicit ad Gallum missum à Papa, honesto quidem nomine pacis conciliandæ inter eum & Cæsarem, reuera autem, vt vtrumque in Regem suum concitaret. Quod postquam Henricus olfecisset, egit cum Gallo per oratorem suum vt Polum perduellionis læsæque Maiestatis reum comprehendere, & pro ea quæ inter ipsos intercederet amicitia, ad se confestim mitti curaret, quo tanti criminis supplicium debitum subiret. Huic Regis postulato quanquam Gallus haudquaquam annuit, contra religionem iurare, legationem tamen admittere recusauit ne Regem offenderet, & legatum quam celerrimè è finibus suis discedere mandauit. Ex huius igitur vnus conatibus Rex diiudicans quænam esset voluntas cæterorum per regnum suum ecclesiasticorum: facile inductus est, vt eorum quilibet peccasset, vltimo in eos supplicio animaduertere, quo simul hostes certissimos è medio tolleret, & reliquos eorum pœna conterritos facilius in officio contineret. Octobris 12. Regina cum partus difficultate diu luctata, in lucem edidit, qui post patrem regnauit, Edvardum, sed ex vtero matris excisum, cum alterutri, aut parturienti nempe aut partui necessario pereundum compertum esset. Illa igitur biduo tantum superuiuens, eiusdem mensis 14. ab hac luce substracta, & 12. Nouembris Windesoræ in medio chori cum magna pompa sepulta est, huiusmodi Epitaphio honestata:

Phœnix

Polus scribit aduersus regem.

Edvardus princeps nascitur.

HENRICVS OCTAVVS.

*Phœnix Iana iacet, nato Phœnice, dolendum,
Secula Phœnices nulla tulisse duos.*

65

1537.

Octobris 18. Edvardus prædictus Valliæ Princeps, Dux Cornubiæ & Cestriæ Comes creatus est: atque cum illo Edvardus Seimerus Reginae defunctæ frater, Baro de Bello Campo ac Hertfordiæ Comes, quem honorem (non item ceteros postea adeptos) Edvardo filio etiamnum viuenti reliquit. Gulielmus quoque Fitz-vvilliam summus Angliæ Thalassiarca aut (vt loquimur) Admirallius Sutherlandoniæ Comes renuntiatus. Tunc etiam honorum (quos postea summos gesserunt) viam ingressi sunt, Gulielmus Pavvlettus & Ioannes Russellius, Regiæ familiæ hic contratrotulator (vt appellamus) ille Thesaurarius constituti & principi à secretis, quorum alter ad summum Angliæ Thesaurariatum & Vintoniæ Marchionatum, alter ad Comitatus Bedfordiensis honorem postea conscendit. Ac Russellius quidem ad Franciscum filium anno 1554. moriens Comitatum transmisit, cum nempe qui senex egregie pius ac (in pauperes præsertim) munificus, sub ipsum mortis articulum Franciscum filium à Scoto quodam interfectum amisit 1587. Edvardi qui hodie floret patrem, ac Gulielmum quem Rex Iacobus Baronem Russellium nuper creauit fratrem: Pavvlettus autem ad extremam senectutem & decrepitam ætatem longissimam vitam producens, Gulielmum è Gulielmo filio nepotem successorem habuit, qui non ita pridem extinctus, Gulielmum filium reliquit, Vintoniæ modernum & Angliæ vnicum Marchionem. Iam vero vt hunc annum concludam tot mortibus functum, alia adhuc memoranda est. Tho. Hauardus Norfolciæ Ducis frater natus minimus, ante menses 15. incarceratus, quod Rege inconsulto Margaretam (eius ex sorore Margareta per Anguliæ Comitum Archibaldum Duglassium neptim) despondisset: primo die Nouembris ingenti Britannia nostræ bono, in turre Londinensi morbo extinctus est, hanc namque Margaretam, postea duxit Macheus Leuciniæ Comes, & ex ea suscepit Henricum, Iacobi nostri totius Britannia inclyti & potentissimi Monarchæ genitorem.

Seimerus Hertfordiæ Comes. Fitz-vvilliam Sutherlandoniæ. Pavvlettus & Russellius crescere incipiunt.

ANNO CHRISTI 1538. REG. 30.

SVPERSTITIOSVM imaginum abusum vero cultui diuino multum efficere, Siam tandem post tot secula deprehensum, Principi, cui, pietate, præsertim quaestuosum nil melius visum, offendicula huiusmodi tolli placuit è medio: eoque magis, quod ex huiusmodi reformatione ingentem pecuniæ vim corradi posse animaduertent. Ad imagines quasdam celebriores, & mortuorum quorundam quos sanctos existimabant, tumulos, ab vltimis regni finibus & exteris nonnumquam nationibus mortales plurimi religionis ergò commeabant: donaria afferentes, vnde non solum Monachis & sacerdotibus ibidem missificantibus de victu abunde prouisum est, sed opum etiam & rerum pretiosarum copia incredibilis congesta. Thomæ Cantuariensi quondam Archiepiscopo, in Metropolitana ibidem, Mausoleum extructum erat auro solido coopertum & donariis immensi pretij onustum. Cernebant ibi vniones, gemmæ, monilia, & magni ponderis torques aurei à peregrinantibus appensi, ad sancti tumulum exornandum: qui nunc iussu regio demolitus, ossa hominis integra ostendit, cum cranium nescio cuius osculandum à multis iam annis soliti essent Monachi aduenis porrigere, Martyris sui illud esse perperam dictantes. Ex Monumenti illius spoliis duæ arcæ repletæ sunt, tam capaces, vt singulis efferendis vix octo robusti homines sufficerent, cum auro vilius nihil inde exportaretur. Inter cætera vero celebratur præcipue ingentis pretij gemma, quam Regalem Francia appellabant, quod Ludouicus VII. Gallorum Rex eò peregrinatum veniens anno 1179. dono eam obtulisset, simul cum scypho aureo magni ponderis, quo etiam tempore centum vini doliâ Monachis illius Ecclesiæ annuatim pendenda concessit. Gemmâ prædictam

Imaginum abusus coërcetur.

Beati sepulchrum demolitum de quo vide

1538. annulo insertam Rex plurimi postea æstimauit & in pollice gestare solitus est. *S. etiam*
Maria de- Mausolei huius magnificentiam prædicauit magnopere Erasmus in colloquiis fa-
lubrum mil. & alibi, quemadmodum etiam delubri quod Mariæ virginis statuum habebat
VVolsinghamia. tantopere celebratam VVolsinghamiæ: nam vtrumque vidit (vt constat) & ad-
Vaticiniū. miratus est. Inde porro quicquid alicuius erat pretij ablatum sicut alibi in locis
 per multis quo peregrinationes institui solebant, & statuarum ossaque mortuorum
 quæ scandali aut superstitionis causa extitissent, combusta. Inter cæteras vero
 statuas ad ignem damnatas, vna CHRISTI crucifixi fuisse fertur in VVallia A-
 quilonari, Darvell Catharen ab incolis nuncupata, de qua nescio quo modo iam
 olim vaticinium circumferebatur, futurum aliquando, vt integram syluam incen-
 dio absumeret. Tunc vero temporis euenit forte fortuna, vt Monachus quidam
Forrestus. Franciscanus Forrestus nomine (quod lingua vernacula syluā sonat vel saltum) pro-
 pterea quod Regem Ecclesiæ Anglicanæ caput non esse clandestinis susurris e-
 nuntiasset, quanquam præstito iam antea sacramento id ipsum semel fassus fuisset,
 ad mortem tanquam læsæ Maiestatis ac hæreseos simul reus damnaretur. Is igitur
 in patibulum funibus sublatus & pendens supra hanc statuum: ea incensa vi-
 uus combustus est, & sic fidem vaticinij sua morte impleuit. Ingens erat pecu-
 niæ summa quam ex cænobiorum & ecclesiarum spoliis supradictis Rex college-
 rat. Siue vero quod male parta & per iniuriam ab ecclesia crepta cito fuerint di-
 lapsa, siue quod maiori adhuc munimento sibi opus esse arbitraretur aduersus belli
 quod ingruere suspicabatur impetum, & sumptus eius sustinendos: iis non con-
 tentus quæ ante acceperat, in cæterorum quæ adhuc intacta manserunt cænobio-
 rum opes oculos coniecit, & non expectato parlamenti decreto, ad nobilissima
S. Augu- totius Regni Monasteria manus admouit. Illud nempe quod primum à Saxoni-
stini Can- bus ad fidem Christianam conuersis Cantuariæ fuerat constructum & S. Augu-
tuarien. stino Anglorum Apostolo dicatum, qui ibi etiam sepultus iacebat, has inquam fi-
 dei Christianæ apud gentem nostram primitias (Saxonicam dico, nam Britanni ab
 ipsis Apostolorum fontibus longe purioris doctrinæ latices quam quas inuexit Au-
 gustinus hauserant) inuasit, monachos eiecit non audentes reniti, & fortunas eo-
 rum partim fisco addixit, partim inter aulicos suos distribuit. Eandem porro a-
De bello. leam subiit quod de Bello nominatur & à Gulielmo Normanno conditum est in
 eo ipso loco quo Haraldum Saxonici generis Regem vltimum prælio deuictum
 occiderat, adeoque sibi & posteris suis regnum asseruisset: vt de cæteris mi-
 nus subeat mirari, quæ eadem tempestate euersa sunt, Mertonensi in Surreia,
Alia item. Stratfordensi in Suffexia, Levvensi in Suffexia, ac Londini Carthusianorum, Do-
 minicanorum, Franciscanorum, & Mendicantium. Eodem deinde tempore edicta
 proposita sunt, quibus, in rebus ecclesiasticis multa decernebantur innouanda, &
Biblia An- hoc in primis saluberrime cautum, vt factorum Bibliorum codex in linguam Angli-
glica. canam conuersus, in ecclesiis vbique asseruaretur, omnibus qui id cuperent per-
 legendus. Maiorum superstitioni addictiores hæc male habuerunt, ac inter alios
Marchio præcipue Henricum Cortineum Exoniæ Marchionem, Henricum Baronem Mon-
Exoniæ & tacutensem Cardinalis Poli fratrem, & Edvardum Neuilium equitem. Nam
alij securi quinto die Nouembris in arcem Londinensem detrusi sunt, postquam eos apud
percutimur. Regem detulisset Galfridus Poli frater, quasi consilia cum Polo Cardinale miscuis-
 sent, & omnes in perniciem Regis coniurassent: cuius delicti rei facti, tertio Ia-
 nuarij sequenti fontes adiudicati & ad mortem damnati nonoque deinde eiusdem
 mensis vltimo supplicio affecti sunt, securi percussi. Quo etiam tempore sacer-
 dotes duo, Crestus & Collenus, ac Hollandus quidam nauta, quasi eius-
 dem criminis cum illis participes, suspensi aliquantulum ad patibulum, ac deinde
Proditorum incisa recte spirantes adhuc & sentientes exenterati & in 4. partes dissecti sunt, præ-
apud nos nam sic luentes, pro more gentis nostræ proditoribus debitam. Erat Cortineus
panda. genere natus nobilissimo, vt pote ab Hugone Cortineo paternum stemma dedu-
 cens, qui Regio Francorum sanguine ortus, Deuoniæ Comes ab Edvv. III. ante
 annos

annos 300. renuntiatus est. Materno tamen ortu clarior, ex Catherina Edvardi quarti Regis filia prognatus fertur, Elizabethæ nempe sorore quæ Henricum Regem peperit. Principis itaque consobrinus, gratia apud illum, opibus item & potentia diu floruit. Accidit vero ut tumultuantibus nuper seditiosis in agro Eboracensi, magna usus celeritate accederet ille Regi laturus auxilium, aliquot milles secum adducens virorum strenuorum, & armis optimè instructorum. Tanta potentia in homine à Regio sanguine non alieno, adeo suspectum eum Principi reddidisse creditur, ut oblatam anam libenter arripuerit, clarissimum nobilissimumque virum interimendi. Mense interim Nouembris de Ioanne Lamberto *Lambertus* homine egregiè docto & pio iudicium institutum est, ipso Rege pro Tribunali *comburi-* *tur.* præsidente. Hæreseos is insimulatus coram Diocesano, ad Regem prouocauit, qui metuens ne plane Lutheranus haberetur, occasionem auidè arripuit omnibus restatum faciendi, in causa Religionis quam longe aliter affectus fuerit, ac vulgo persuasum esset. Quamobrem conuocatis Episcopis & proceribus Regni quotquot adesse commode poterant, in magna illa aula Westmonasteriensi pegrata ædificari curauit, ut inde maior populi numerus vel audire vel spectare posset quæ dicenda aut gerenda essent. Regi à dextra sedebant Episcopi, & pone tergum eorum Iudices Regni ac Iurisconsultorum Principes, à sinistra vero summi proceres, & post eos domestici regij. Adducto coram illis reo, Dayus Cicestrensis Episcopus iussus à Rege huiusce congressus causam exposuit: Lambertum dicens hæreticæ prauitatis accusatū, ab Episcopo suo ad Regem prouocasse, quasi hæretico æquiores eum futurum consideret quam Episcopum: Inde sibi compertum, haud abhorre à veritate (quod sæpe admonentibus nunquam hætenus crediderat) persuasum vulgo, Religionem à maioribus acceptam sibi cordi non esse, nouorumque dogmatum per Germaniam inuentoribus aurem atque adeo fidem adhibuisse. Tyrannidem certe Pontificiam maioribus grauem, sibi vero iugum amplius non tolerandum, libenter se excussisse: Monachos otiosos tamquam fucos ex fauis expulisse: Imaginum cultum Idolatricum sustulisse, verbum DEI (quod Pontificiorū technæ hætenus occultarunt ne fraudes suæ deprehenderentur) omnibus iam subditis communicandum curasse: & alia fortassis nonnulla minoris momenti in ecclesia immutasse, quæ nemo non palam iniquissimus ingenti ecclesiæ rei publicæque bono instituta negauerit. At enim alia deinceps omnia inconcussa se viuo permansura in ecclesia, firmiter apud se decretum, eiusque specimen modo se coram omnibus libenter editurum. Cupere sese ut reus renunciatis erroribus in gremium ecclesiæ reduci se patiatur: eumque partim in finem, partim etiam ne cuiusquam sanguinem sitire videatur, pro clementia sua curasse Regem, ut adessent hi viri grauissimi doctissimique (Episcopos designans) qui rationum vi & autoritate errantem quantumuis renitentem in caulem ecclesiæ vel inuitum reuerti cogerent. Quod si peruicax in proposito nullis se suasionibus sineret permoueri, curaturum ut istius supplicium omnibus sit documento, quid ab illo tales sperare debeant, ac iudicibus in primis ac magistratibus exemplo, quid ipsos in similibus causis facere velit. Postquam hæc ille pluribus disseruisset, quid Lambertus existimaret de præsentia corporis CHRISTI in Eucharistia ab ipso Rege quæsitū, & cum parū grata responderet, argumentis & rationibus res geri cepta, tanquam non iudicium pro tribunali, sed disputatio in scholis instituta fuisset. Quinq; totas horas disceptatum est, initium faciente Rege, deinde Archiepiscopo Cranmero & nouem aliis Episcopis vnum Lambertum acriter prementibus. Cum nihil hac ratione proficerent, imò nec minis & terroribus quibus constantiam viri imminuere satagebant: Cromvellus iubente Rege sententiam tulit, qua igne cremandus decernebatur, id quod post diem vnum aut alterum factum est, illo adeo imperterrito permanente, ut neque tunc temporis pauoris vllum signum ediderit, & ad supplicium deducendus, cum quibusdam (qua pertransibat forte con-

1538.

uiuantibus) discumbere non recufarit, ac hilariter cibum sumere, quasi ad uenationem potius quam ad mortem profecturus.

ANNO CHRISTI 1539. REG. 31.

*Margareta
Polorum
mater & a-
lij damna-
si.*

*Monasteria
in vniuersis
omnia pef-
sum eunt.*

s. Albani.

*Abbatess
suspensi.*

Glastonia.

EIVSDEM criminis cum Cortinao & Montacuto reus adiudicatus Nicolaus Caræus, ordinis Georgeani eques, & equorum regionum præfectus, Martij die tertio secuti percussus est. Et Aprilis 28. Parliamentum inchoatum, in quo Margareta Poli mater Sarisburæ Comitissa Edvv. IIII. Regis per Georgium fratrem Clarentiæ Ducem neptis, hostis declarata est, & inaudita ad mortem damnata, cumque illa Cardinalis filius eius, Gertrudis Marchionis Exonientis relicta, Adrianus Fortescu, & Thomas Dinglæus equites, ac alij deinde nonnulli. Dinglæus & Fortescu 10. die Iulij capite plexi, & Margareta septuagenaria biennio postea. In eodem porro Parlamento potestas Regi data est Episcopatus novos in opportunis Regni locis statuendi, cuius rei ut facultatem haberet aliaque nonnulla haud minus speciosa perficiendi, non solum ratum habitum est quicquid nuper factum fuisset de cœnobiis quæ à possessoribus siue inuitis siue volentibus in manus certe Regis nuperrime tradita fuerant: sed aliorum etiam omnium quæ deinceps tradenda essent ius & integra dispositio ipsi soli confirmata est. Quod postquam publicè innotuit: multi flagitiorum sibi conscij, aut gratiam Regis aucupantes, cœnobia sua vix petenti ipsi vltro obtulerunt. Ac inter primos qui sem Abbas & Monachorum cœtus sancti Albani, (quorum præfectus totius Angliæ Protoabbas, sicuti D. Albanus Britannia nostræ Protomartyr censebatur: Hadriano quarto Pap. huius honoris authore huic cœnobio, quod patrem habuerit quandoque (qui Monachus ibi magnam vitæ partem transegerit) Monasterium opulentissimum in margine situm Verolatrij magnæ quondam & vetustæ ciuitatis, deseruerunt, Aulicisque spoliandum reliquerunt. Idem postea ab aliis factum est quam plurimis, paucis ea constantia præditis, ut auderent suo iuri adhærere. Qui bona conscientia treti, nec spe nec metu, nec minis & terroribus, nec pollicitationibus præmiisve induci poterant, ut ecclesiæ bona suæ fidei commissa sacrilegorum auiditati derelinquerent, soliti es inuenti sunt cœnobiolorum præfecti, aut si maui Abbates, Ioannes videlicet Colocestrensis in Essexia siti: Hugo Farindonus, eius quod in locum sepulturæ Redingæ construxerat Rex Henricus primus, & Richardus Whitingus Glastoniensis, Glastoniensis inquam, inter nobilissima antiquissimaque totius Europæ Monasteria numerandi: quippe à Iosepho ab Arimathea primum conditi (sic fertur) qui CHRISTI Domini corpus sepeliuit, & ibi postea sepultus dicitur, vbi etiam præter aliquot Reges Saxonicos tumulatus iacuit Famigeratissimus ille Artharus, qui si præconem nactus fuisset virtutibus suis dignum, inter heroum veterum clarissimos emicuisset. His igitur omnibus (cum alia ratio non occurreret cupita præda potiundi) imperatum, ut sine mora, Regem, ecclesiæ Anglicanæ caput iuramento confirmarent: atque detrectantes, tanquam perduelliones, ob læsam Maiestatem ad mortem damnantur. Et Bechius quidem Colocestriæ suspensus est, sicut Redingæ Farindonius, vnà cum duobus sacerdotibus Ruggo & Oniono, Whitingus autem, homo, & annosus, & ab ætate hebetior, se vix sentiens damnatum, à loco iudicij (quod Welliæ institutum est in aula Episcopali, 4. ea milliariibus à Glastonia distat) rediens, cum Monasterium suum se reperere speraret, abreptus fertur derepente ad cacumen Torræ montis qui Glastoniæ imminet, & vnde in subiectam circumquaque Regionem longe lateque prospectus patet. Ibi ne spatio quidem dato ecclesiæ suæ valedicendi, quod efflagitabat miserè, in patibulo ad id erecto suspensus interiit: non sine inuidia quorundam quibus id negotij demandata erat, de quibus optimè meritis V Whitingus ferebatur. Cum illo eodem & tempore & loco duo Monachi idem supplicium subierunt, misero qui seni talis pertinaciæ suasores credebantur

bantur, Rogerus Iacobi & Ioannes Thornus. Singulorum corporibus iam examinatis capita amputata, & trunci in quatuor partes dissecti sunt, quo ad portas oppidorum aut alia loca celebriora suspenderentur. Paucorum poena adeo ceteros omnes conterruit, vt manus mox singuli dederint, & ecenobia sua resque omnes Regiæ voluntati permiserint. Numerum eorum quæ tum concciderunt non erit facile inire. Præcipuorum & quorum Abbates in confessu Parlamento locum habebant inter proceres, ecce nomina in Catalogo sequenti.

1539.

S. Petri apud V Vestmonasterium.
S. Albani.
S. Edmundi de Buria.
S. Benedicti de Hulma.
Berdneien.
Salopieum.
Crovlandeum.
Abendoneum.
Euestramen.
Glocestreum.
Ramsyeum.
B. Mariæ Eborac.
Teukesburieum.
Redingeum.

De Bello.
V Vinchcombeum.
Hideum: iuxta V Vintoniam.
Cirecestreum.
V Valthameum.
Malmisbarieum.
Thorneyum.
S. Augustini Cantuariæ.
Selbeyeum.
Petroburgeum.
S. Ioan. Colocestr.
Couentreum.
Tanestokeum.

Abbates
qui in Par-
liamento
suffragium
ferebant.

Tot hominum, & Doctorum plerumque & sapientum, in summo regni concilio iacturam, vt aliquo modo Rex refarciret: simul vt ex tanta præda si non decimam partem Herculi, at aliquam tamen Deo consecraret: Id quod ab initio pollicitus fuerat, novos aliquot Episcopatus constituit. Vnum videlicet V Vestmonasterij quod ciuitas est Londino adeo vicina, vt perpetua domorum serie ipsi coniuncta, suburbiorum pars iure possit censer. Hic Regiarum præcipua sita est: hic summa Angliæ tribunalia, hic deinde basilica visitur magnificentissima, in qua Regum nostrorum plerique tumulantur, prout etiam summorum procerum & nobilium, vt in vniuerso mundo templum vix reperiri credam, tot tam splendidis & sumptuosis defunctorum monumentis spectabile. Alium deinde placuit in celeberrima Oxoniensi Accademia collocare, in ipso nimirum Collegio per V Volsæum Cardinalem ædificato. Alium item Petroburgi, Bristolæ, Cestriæ atque Glocestriæ alios. In hodiernum vsque diem hæc ordinatio vim obtinet, nisi quod V Vestmonasterium ad primam institutionem à Maria Regina reuocatum & Benedictinis Monachis rursus repletum est, quos Elizabetha sorore eiecit Episcopalibus prædiis ad scholasticorum alimoniam aliosque pios vsus concessis. Porro cum veterum Ecclesiarum Cathedralium multæ à solis Monachis possiderentur, non est visum his quicquam eripere: Monachi duntaxat faceffere iussi, & Canonici pro illis substituti, quemadmodum etiam in sedibus quas nuper constitutas diximus. Ecclesiæ autem quæ Præbendarios & Canonicos ab initio aluerint, quæ nouæ vt appellamus foundationis censeantur, hæc breuis tabella demonstrabit.

Episcopatus
noni.
V Vestmo-
nasterij.

Oxonias.

Alibi.

1539.
Episcopatus
Angliae.

Canonicos & præbendarios
habebant antiquitus

In Anglia.

In VVallia.

Has ecclesias
monachi
infederunt

Nouæ sedes vbi olim
monasteria.

Eboracum.
Londinum.
Lincolnia.
Sarisburia.
Exonia.
VVellia.
Lichfeldia.
Herefordia.
Cicestria.

Menenia siue
S. Davidis
Landania.
Bangora.
S. Assaphi.

Cantuariensem.
VVintoniensem.
Eliensem.
Norvvicensem.
VVigorniam.
Roffum.
Dunelmum.
Carleolum.

Oxonia.
Glocestria.
Cestria.
Petroburgum.
Bristolia.

Sic Episcopales sedes in vniuerso regno numerantur hodie 26. In harum singulis Archidiaconi habentur præbendarij, alijque ministri, prout etiam Decanus, qui cæteris omnibus præest, nisi in Menenensi & Landanensi ecclesijs, quarum hanc regit Archidiaconus, illam vero Præcentor. His enim vero rebus constitutis, Rex plurimum sollicitus ne ab auita Religione discessisse videretur, aduersus nouorū dogmatum defensores grauitè cœpit intonare, atque adeo Parlamento author fuit, multum renitente Cranmero, legem in hanc ferme sententiam sancienti.

Lex 6. arti-
culorum
nuncupata.

1 Si quis veram & realem præsentiam corporis CHRISTI in Eucharistia negauerit, aut panis & vini substantiam asseruerit remanere postquam sacerdos verba consecrationis protulerit, vt hæreticus comburitor.

2 Si quis Eucharistiam in vna specie recte non administrari dixerit:

3 Aut sacerdoti post sacros ordines susceptos vxorem ducere licere, multoque magis si ordinatus quisquam vxorem duxerit:

4 Aut vota castitatis post maturam deliberationem suscepta, non esse seruanda:

5 Aut missam priuatam in ecclesia Anglicana vel alibi non celebrandam.

6 Aut deniq; non expedire peccatorū ad sacerdotem confessionē quam auricularem vocamus: vt sceleratus & flagitiosus vita indignus, suspenditor. Lex ista plane Draconia innumeris mortalibus fuit exitio, multisq; alijs qui iā antea reformationē, plenis (quod aiunt) buccis vbiq; suadebant, os obstruxit, vt posthac ne verbum quidem mutire ausi fuerint. Inter alios vero Hugo Latimerus & Nic. Schaxtonus, Sarisburiensis iste, ille V Vigorniensis Episcopus, vt secum (quod aiunt) habitarent, Episcopatu se Parlamento [vixdum finito (Iulij videlicet primo) vno eodemque die ambo abdicarunt. Ac Latimerus quidem (qui sicut nunc Episcopatum cumque opulentum, ita postea vitam pro conscientiz libertate deposuit, sub Regina Maria crudeliter combustus) quo tempore vestem Episcopalem postremo exuit, homo lepidus, saltu dicitur leuiusculo se loco paululum mouisse, & voce memorabili exclamasse, Quam nunc mihi videor expeditus & leuis, postquam oneris tantum ab humeris meis excussi? Cæterum vt ad huius anni catastrophem properemus, Septembri mense Londinum venerunt principes aliquot Germani, ac illustres quidem, Fridericus Saxoniz elector, Fridericus item alius Bauariæ Dux, Otto Henricus Palatinus Rheni, & Cancellarius Gulielmi Cliuiz Ducis, cum alijs nonnullis qui postquam per octo dies epulis magnificis ac planè regalibus accepti fuissent, venationibus item & alijs voluptatibus se oblectassent: negotio ob quod venerunt secundum animi sententiam confecto, domum versus iter instituerunt. Aduentus causa non alia fuit, quam vt nuptias inter Regem & Annam Cli-

Latimerus
& Schaxtonus
episcopi
abdicant.
Latimeri
iocum.

Germani
pr. in An-
gliam.

nam Cliuentis sororem conciliarent. Earum præcipuus inter nostros suator Crom-
 vvellus extitit, nusquam dicens aduersus Papales machinas firmum reperiri fidum-
 que præsidium, nisi inter eos, qui tyrannidis pontificiæ secum æquè pertæsi, eius-
 dem similiter iugum excussissent. Quod consilium haud dubiè saluberrimum,
 consultori tamen exitio fuisse creditur. Hoc anno Margareta Scotiæ Regina, re-
 gisque nostri soror, diem suum obiit, & sepulta est ad Carthusianos oppido S. Io-
 annis prope tumulum Iacobi primi Regis.

1539.
 Vt nuptias
 conficiant
 inter Regem
 & Annam
 Cliuentem.

ANNO CHRISTI 1540. REG. 32.

PRIDIE Calendas Ianuarij Doueria appulit Anna prædicta regio thoro desti-
 nata, vnde Grenouicum tertio post die perueniens, magna cum pompa exce-
 pta est, & Regi in festo Epiphaniæ legitimo iuncta connubio. Martij duodecimo
 Henricus Bourcherus Essexiæ Comes & Comitum Angliæ antiquissimus, ab equo
 ferociori quem domare nitēbatur deiectus, gulam fregit: cuius morte hereditas
 ad filiam eius deuoluta est, & illa sine prole decedente, ad Deuereuxios, qui eo
 nomine per Elizabetham Reginam Comitatus Essexiensis honore postea sunt or-
 nati, quo & hodie potiuntur. Interea vero Cromvellus (qui apud Regem primū
 gratiæ locum adhuc tenebat,) 18. Aprilis Essexiæ Comes creatus est. Ecce vero
 rerum humanarum fragilitatem: Iste, cuius felicitatem omnes admirabantur, plu-
 rimi inuisam habebant, quod ab infimo loco ad honorum summorum apicem in
 paucorum annorum curriculo conscendisset: subito, & nihil minus expectans,
 in ipso regiorum consiliatorum confessu comprehenditur, atque in carcerem cō-
 iicitur, vnde nunquam, donec ad vltimum supplicium subeundum, emissus est.
 Nam in ipso Parlamento iam Aprilis 12. conuocato, Maiestatis læsæ simul ac hæ-
 reseos accusatus, at lata lege inauditus damnatus est: tumque 28. Iulij, postquam
 comprehensus fuerat nondum vicesimo die transacto, securi publicè percussus.
 Si quis iam miratus, quod amicum Rex & intimum familiarem, quem paucis an-
 tea mensibus in summo procerum ordine collocarat, cuiusque opera & consilio
 tam diu vsus fuerit, non solum abiecerit derepente, sed è medio tollendum cura-
 rit, tantæ tamque repentinæ mutationis causam quærere perseuerarit: Pontificios
 audiet dicentes, non temere hanc cladem aut fortuito accidisse, sed diuinitus im-
 missam, in pœnam sacrilegij, cuius author Regi ferebatur, cœnobia euertendo.
 Et non desunt sane homines docti piique, qui quanquam inficias non iuerint, o-
 tiolos & ventri deditos homines ex his latibulis vtiliter excitatos, & superstition-
 es quibus cultus diuinus inquinatus est optimè abolitas: tamen quod tot tamque
 magnificas basilicas vt in iis DEVS coleretur à maioribus cōditas, à fundamentis de-
 struxerint: quod opū ecclesiasticarū tantā vim interuerterint, & priuatis vsibus ad-
 dixerint, quodq; locū plane nullū relinquerint vbi Monasticā vitam secundum ex-
 emplum antiquorum patrum piè transigere volentes quietè degerent, à mundanis
 occupationibus segregati, & siue scriptioni, siue contemplationi (homines ad
 res administrandas siue publicas siue priuatas minus apti, quales multi reperiu-
 tur) toti incumbere, adeo profecto non probant, vt ob ista vtrique DEVM
 multo minus propitium extitisse sibi persuasissimum esse profiteantur. Enimvero
 Sleydanus (cui Foxus noster assentitur) à scopo fortassis haud longè aberrans,
 propiorem huiusce cædis causam exquirens, huiusmodi adducit. His ferè diebus
 (inquit ille) Angliæ Rex, Tho. Cromleium, quem ex infimo loco perduxerat ad
 summam dignitatem, capite plectit, & Annam Cliuentem repudiat, & Catheri-
 nam Hauardam Norfolkiciæ ducis è fratre neptem in matrimonium ducit. Crom-
 leius fuerat suator connubij Cliuentis: Cum autem Rex Hauardam post adama-
 ret, impulsus ab ea fuisse putatur, vt Cromleius, quem suis illa rebus obstare iu-
 dicabat, è medio tolleretur. Nunc igitur ad narrandum tempus esse videtur quo-
 modo Regina nuper ducta repudiata est. Postquam 6. menses in hoc essent con-

Ea celebra-
 ta.

Cromvellus
 Comes
 Essexiæ, &
 tertio post
 mense decapitatur.

Anna Cli-
 uentis repu-
 diata.

1540.

iugio transacti, & nemo quisquam scrupulum iniiceret firmum id esset necne, Rex etiam & Regina ubique læti amoris mutui plurima quotidie ederent testimonia: Iunij vicesimo Regina imperatum est, Londino (ubi tum propter Parliamentum Rex morabatur) Richmondiam secedat, locum scilicet & salubriorem & amœniorem multo quam is ubi antea degebat. Paucis vero tum postea diebus, Procerum quidam ad secundum siue inferiorem Parliamenti senatum venerunt (nam duo sunt, quorum alter ex proceribus constat ecclesiasticis & secularibus Episcopis ni mirum, ac deinde ducibus, Marchionibus, Comitibus, Vicecomitibus & Baronibus, alter verò ex certis viris per singulas prouincias & ciuitates hinc inde delectis) rationes adferentes, ex quibus demonstrabant, inualidum esse Regis cum Cleuensi matrimonium, vt vtrique liceat pro libitu nouum inire. Atque hæ rationes ad ecclesiasticam Synodum tum congregatã similiter delatæ, omnium consensu approbatæ sunt. Quapropter ab vniuersis ordinibus, consentiente etiam Regina (siue metu id expresserit, siue sponte fecerit, non habeo pronuntiare) lex lata est, in qua irritum id matrimonium & viribus cassum pronuntiatum. Quænam fuerint rationes prædictæ non possum pro certo affirmare. Sunt qui dicant vitium corporis mulieri obiectum, quod eo probabilius videtur, quia in literis quibus illa Parliamenti iudicio & ordinationi se submisit, à Rege se nunquam carnaliter cognitam asseuerat. Vt vt fuerit, in ordinem redacta, priuatam vitam multos egit annos, & cum non sustineret tali affectu ignominia ad suos reuerti, in agris sibi assignatis diu vixit, à Rege semper benignè habita, ac Iulij 15. 1557. defuncta Westmonasterij ad australe latus presbyterij in tumulo nondum absoluto condita est. Cæterum Rex Synodi & ordinum decreto vixdum perfectò, sydere haud magis fausto quam priores, quintam duxit vxorem, Catherinam nempe Hauardam, Norfolkicæ Ducis ex Edmundo fratre neptim. Quando fuerint nuptiæ celebratæ non liquet, sed Augusti octauo Regiis ornamentis indutam in publicum Catherinam processisse, constat. Qui reformationi fauebant, hoc Regina casu audito, animum magnopere despondebant: existimantes (nec sine causa) dissidium inde cum Germanis Principibus oriturum, vt iam posthac Regi necessum sit futurum, illorum præsidio niti, quibus noster à Pontificiis discessus cordi non erat. At Rex in cæpto curriculo eodem adhuc tenore persistens, quicquid vsquam opponeretur prosteruens: non solum Anabaptistas tres Maij tertio comburi permisit Londini, sed multos nostræ religionis professores, passim per diuersa regni loca ignibus tradidit, quod sex articulos non probarent quos in Parlamento superioris anni propositos diximus. Inter cæteros verò præcipuè eminebant tres Theologi: Ro. Barvvs Doctor, Tho. Gerardus & Gul. Ieronimus Baccalaurei, qui lata lege inauditi in Parlamento hæreseos damnati, ac ergastulo educti, Iulij trigessimoprime igne statim crudeliter absumpti sunt. Eodem porto & tempore & loco, videlicet in foro quod Smithfieldia dicitur Londini, tres alij suspensi, Theologi similiter & Doctores, quod Regem Ecclesiæ Anglicanæ caput nolissent agnoscere: Edvv. Povvellus, Tho. Ablus, & Ric. Fetherstonus: adeo mirantibus non sine causa spectatorum permultis, vt exclamasse dicatur Galus quidam, latinis verbis, hac voce vsus, *DEVS bone quomodo hic viuunt gentes?* suspenduntur Papistæ, comburuntur Antepapiste. Sed quarto deinde Augusti VII. alij, monachismi acres defensores (quo ctimine nullum iam aliud capitalius erat) lata lege in Parlamento damnati, suspensi sunt: Laurentius Cocus Dancastrensis cœnobij Prior, & sex alij. Hoc etiam anno, sed eodem cum Cromvvello die, crimen quoddam non nominandum capite luit Hungerfordius Baro, impatienter adeo eam calamitatem ferens, vt multis mentis vix compos videretur, cum qui concomitabatur Cromvvellus, impavidè constantissimèque supplicium pertulerit.

Rex Cath.
Hauardã
ducit vxorem.

plēstuntur
simul Theo-
logi Pontifi-
cy & no-
strates.

Dancastric
prior cum
6. alijs su-
spenditur.
Hunger-
fordius su-
spenditur.

ANNO

ANNO CHRISTI 1541. REG. 33.

1541.

IN agro Eboracensi, non ita pridem sopitum seditionis incendium, iam rursus *Seditionis*
 mente Aprili cœpit è fauillis erumpere. Sed multatis incentoribus, momento *initia in a-*
 leui id oppressum est. Coniuratorum 14. vltimo supplicio affecti: Leus videlicet *gro Eborac.*
 quidam homo nobilis, Thorntonus plebeius, & Tattersallus pannorum opifex,
 Londini, Ioannes vero Neuilus eques auratus, ac cum illo plus minus 10. alij, E-
 boraci. Maij 27. Margareta Sarisburix Comitissa, quam ad mortem damnatam an-
 te biennium retulimus, in arce Londinensi securi percussa est. Iunij 25. Leonar-
 dus Graius Hibernix modo Prorex consimile supplicium publicè subiit, in loco
 nimirum qui Toverhill appellatur, quasi dicas collis iuxta arcem. Huic pater
 fuit Graius Marchio Dorsetius, Regis propinquus, & ipse vir strenuissimus in bel- *Leonardus*
 lo vtilissimam reipublicæ operam sæpe nauauerat. Iam nihilo secius quod Giral- *Graius de-*
 dum Figaretum nepotem suum, Thomæ ante quadriennium decapitati fratrem, *collatus.*
 hostem iudicatum, captum dimisisset, quodque sociorum agros simultatibus in-
 dulgens deuastasset, prodicionis reus factus & damnatus, hoc modo vitam, sed non
 sine constantix laude terminauit. Eodemmet ipso die Thomas Fineus Baro Da- *Dacrim sus-*
 crius, 24. annorum adolescens, suspensio necatus est vnà cum aliis aliquot no- *spensus.*
 bilibus, quod rixa inter eos aliosque forte nonnullos oborta, à verbis ad verbera
 progressi, in pugna plebeium quendam interemissent, multis vicem eius dolenti-
 bus, & quasi summo iure cum illo actum esset, clementiam Regis magnopere de-
 siderantibus.

ANNO CHRISTI 1542. REG. 34.

SV B huius anni initium, Catherinæ Reginæ scortationes scædæ, in lucem pro- *Cath. Regi-*
 lata ipsi tandem exitio fuerunt. Nam in Parlamento 16. Ianuarij inchoato, *na plecti-*
 lata lex est, in qua, non solum ipsa ad mortem damnatur, atque vnà, lana, quæ *tur.*
 vxor fuerat Vicecomitis rupefortij (quæque suo iudicio, ne dicam calumniis, &
 maritum suum, & sororem eius Annam Boleniam reginam perdidisse putatur)
 verum etiam duo alij, qui iam dudum vltimo supplicio affecti fuerant, Franciscus
 Diramus & Thomas Culpeperus, geminata damnatione, iustè puniri iudicantur.
 Diramus eam (Hauardam inquam) adhuc virginem vitiarat, & cum postea in
 Hiberniam profectus, nescio quid publici muneris consequutus fuisset: ab ea
 iam regina accersitus, domesticorum suorum numero ascriptus erat. Vtrum
 vero post reditum cum ea rem habuerit, haud liquet. Cæterum Culpeperus, ru-
 pefortia conciliante, multos cum regina clandestinos congressus habuisse, argue-
 batur: vt de admissio stupro nullus esset dubitandi locus. Ob ista crimina in a-
 ream arcis Londinensis vnà cum rupefortia 12. Februarij deducta, ambæ securi
 percussæ sunt. Diramus in patibulo Tiborniensis 10. die Decembris fuerat suspen-
 sis, & Culpepero ibidem caput amputatum. Ianuarij deinde 23. edictum publicè *Hibernia*
 propositum est, in quo iubentur omnes Hibernix posthac regem, Henricum *regni nomi-*
 appellare, cum hætenus Hibernix dominorum titulo Principes nostri vsi fuerint, *ne insigni-*
 non regunt. Ordines nimirum Hibernix in Parlamento ibidem congregati, id *tur.*
 nuper sanxerant, quod apud quosdam seditiosos Domini nomen non perinde san-
 ctum & vetendum esse existimarent. Circa id ipsum tempus mortem obiit Vice- *Vicecomes*
 comes Listius, Edvardi quarti regis filius nothus, idque (vt ferebatur) repenti- *Listius gau-*
 no nimioque gaudio quasi suffocatus. Nam cum duo eius famuli, ob consilium *dio extin-*
 de Galetensi ciuitate Gallis prodenda anno superiori morte fuissent mulctati: ipse *ctus.*
 etiam Vicecomes quasi huiusce prodicionis conscius infimulatus in carcerem (ar-
 cem nimirum Londinensem) coniectus fuerat. Cumque post diuturnum examen,
 liquido constaret, infanti accusationem huiusmodi iniustè intentatam: placuit

1542.

Io. Dudlæus
Vicecomes
Listius.

Bellum
Scotorum.

Scotorum
glades.

regi amandare, ad illum V Vriothsteum amanuensium Principem, aut (vt hodie loquimur) summum Secretarium, nuntiare iubens, exploratum se iam tandem habere quam immunis esset à scelere cuius argueretur, ac proinde iuberet bono esset animo, ac non solum illico liberandum fidem faceret, sed auunculi charissimi & amici fidelissimi locum semper apud eum habiturum. Ista postquam à Vriothsteo homine disertissimo ingenti cum voluptate audiuiisset, & simul geminam non minimi pretij beneuolentiæ Regiæ arrhabonem accepisset: gaudio concepto impar, nulla alia ægritudine tentatus, nocte insequenti expirauit. Illo igitur sic extincto, Ioannes Dudlæus eques auratus, Vicecomitis Listei dignitatem Martij 12. consequutus est, quam nimirum hæreditario iure ad se contendebat deuolutam, quandoquidem Arthuri vxor Elizabetha Edvardi Graij Vicecomitis filia & hæres, mater sua extitisset, vtpote Edmundo Dudlæo Iudici fiscali primo nupta, quem huius Regis anno primo decapitatum diximus. Id eo diligentius commemorandum duxi, quod hic vir ad amplissimam dignitatem postea euadens, & potentiam maximam: sua tamen sobole quam propria magnitudine felicior videri potuisset, nisi filiorum egregiæ indolis & formæ iuuenum, alios paterna ambitio perdidisset, ceteros sine prole mascula (legitima saltem) decedentes, tantæ familiæ interitus fuisset insequutus. Sed hisce de rebus postea. Vt interim in instituto cursu progrediamur, sub finem istius anni, Decembris nempe 13. excessit è viuis Iacobus quintus Scotorum Rex, qui Regis nostri ex sorore nepos, semper tamen amicitiam nostram Gallicæ postponere visus est. Nam cum aliquot abhinc annis, dum adhuc cælebs viueret, Henricus noster Mariam vnicam filiam ipsi despondere non grauaretur, & totius Britanniæ Regem post se relicturum spem faceret si sine prole mascula decederet: ad Gallicas tamen nuptias prior: primum Galli filiam Magdalenam, ac ea post paucos dies morte sublata, Mariam Guisiam Longuillani Ducis viduam duxit vxorem. Cumque nepotem visendi Rex cupidus, cordi sibi fore significasset, vt Eboraci aut alibi loco aliquo oportuno congrederentur: ne hoc quidem potuit impetrare ab eo, qui longum & periculosum iter in Galliam haud inuitatus postea suscepit. Hæc prima discordiarum semina, quæ tandem in bellum eruperunt, quanquam non magnum aut graue, Scoto tamen (vt casus tulit) funestum & exitiale. Nam cum neque certa pax nec bellum iam fuisset per annum vnum aut alterum, prædis vtrobique passim abactis, neque tamen bello denuntiato: visum est tandem Norfolciæ Ducem copiis præficere, qui ferocientes Scotos reprimerent & res per limitem regni turbatas componerent. Nostros igitur in armis esse vt Scotus inaudiuiisset: legatum ad Norfolcium misit, de belli iam inferendi causis exoptulatum: & interim, Georgium Gordonium cum mediocri manu ad regni limitem amandauit, vt incurSIONUM licentiam inhiberet. Legatum retineri placuit, donec Beruicum esset peruentum, ne de viribus & apparatu quicquam enuntiaret nostrorum: qui Octobris 21. hosticum ingressi, vniuersam circumquaque regionem depopulati sunt ad medium vsque Nouembris, vix vsquam hoste conspecto. Regem Scotorum ferunt pugnae cupidissimum & magnis copiis stipatum, quo minus configeret à nobilitate retentum, in quos ille, plenus irarum, multa fudit conuitia, imbelles & maioribus eos indignos compellans, ac subinde dictitans, quando ab eis proditus esset, se cū sua familia quod illi tenuissent facturum, Maxvellius igitur Baro, vt iracundiam eius ex parte leniret, promisit, si sibi decem tantum millia permetterentur, per Soluzum in Angliam se penetraturum, ibique cum copiis, nostris longe minoribus, nostrorum in Scotia populationes repensurum. Rex vero proceribus infensus, etsi Maxvellij postulato annuere videbatur: Oliuero cuidam Sinclaro literas dedit occultas, quas in ipso rei gerendæ articulo promeret, in quibus nempe Oliuerus omnium copiarum Dux constitutus erat. In Angliam igitur profecti, quam primum à longe hostes in conspectu haberent (ij erant Thomas Bartonus & Gul. Musgravius, qui quingentorum equitum cohortem ducebant, qua incur-

siones Scoto-

siones Scotorum inhiherent) Gliuerus Sinclarus, proferri iussit literas Regias & coram omnibus recitari. Earum lectione adeo totus exercitus offensus est, ac in primis Maxvellus, vt ordinibus solutis, omnes confundi ac misceri statim ceperint. Quod è loco superiori nostri forte conspicati, occasione vtendum rati, magno clamore perturbatos aggressi, primo imperu in fugam omnes coniecerunt. Fugientes multi cæsi, multi etiam capti, sed plures feruntur in paludibus vicinis submersi, & à prædonibus Scotis capti, nostrisque postea venditi. Inter captiuos recensentur Comites duo, Cassilensis & Glencarnius, Barones V I. Sinclarus prædictus, & Maxvellus Scotiæ Admirallius, Flemingus, deinde, Somervvellus, O-liphantus, & Graius: præter quos ducenti numerantur honesto loco nati, & gregariorum militum 800. Hac clade suorumque proteruia Rex (Scoticus inquam) plurimum commotus: cumque eodem tempore fœcilem quendam Anglicum in Scotia interemptum accepisset, quod supra quam credi par est animum iam antea faucium offendit: ira & indignatione quandoque flagrans, nonnunquam deinde totus in mœstitia defixus & dolore squallidus, in febrim protinus incidit, qua intra paucos dies extinctus est, ætatis anno trigesimotertio regni trigesimosecundo, vnica relicta filia regni hærede, quæ octauum antea diem nata fertur. Captiuorum interea, præcipui nominis 21. Londinum deducti, quo peruenerunt Decemb. 19. & in arcem Londinensem (quam turrim nuncupamus) coniecti, post biduum in Senatum Regium producti sunt. Vbi postquam Cancellarius perfidiæ eos & iniustitiæ insimulasset, quod bello non indicto, fines nostros ingressi cædibus & incendiis omnia fœdassent, multaque alia contra ius fasque perpetrassent, vt si pro merito tractarentur, multo cum illis durius agendum diceret: Regi tamen pro insita clementia placere, vt inter magnates distributi, comiter exciperentur, donec ex amicorum sententia, quid amplius faciendum esset, statuisset. Paucos postea dies cum de morte Regia nuntius allatus esset, mentio (incertum vnde priuum) orta est, de nuptiis inter Edvardum Principem & Mariam Scotorum modo Reginam conficiendis. Quæ res, quo animorum assensu vtrobique sit excepta, mirandum ducerem, nisi temporum nostrorum felicitas, postquam gens vtraque vnus Principis imperio subiecta est, nihil omnibus votis expetendum magis docuisset. Nemini persuasum erat tantum potuisse factiosorum paucorum conspirationem, vt quod tanto vtriusque gentis bono futurum erat impedirent. Quasi igitur inita iam ratione, omnes discordiarum non radices extirpandi sed fibras penitus euellendi, in vnâ iam posthac ditionem hæ duæ gentes coituræ essent, dimitti placuit captiuos in vniuersum omnes, datis duntaxat oblidibus qui pignori essent (quod etiam sanctè promiserant) redituros sese, nisi pax conditionibus minime iniquis breui confecta foret, & constaret, operam daturos omnes, vt hæ nuptiæ conficerentur, quatenus sine publico detrimento suaque priuata infamia, eam possent adhibere.

Iac. V. R. Scotorum moritur.

Agitur de nuptiis Edv. Princip. & Scot. Regina.

ANNO CHRISTI 1543. REG. 35.

CVM igitur Londini 12. dierum (nec amplius) moram fecissent captiui prædicti: Scotiam versus iter ceperunt in ipsis Calendis Ianuarij, quo die per Enfeldiam transeuntes vbi Edvardus Princeps tunc temporis degebat, epulo ibidem excepti, oris in eo venustatem, & indolem supra ætatem egregiam magnopere admirati sunt. Cum illis simul reuersus est Archibaldus Duglassius Angusiæ Comes, quem Iacobus Rex priuignus eius paulo ante mortem reuocare decreuerat. Totos quindecim annos in Anglia is exularat vnâ cum Georgio fratre, munificentia interim subleuati Regis nostri, qui Comiti sororio suo, Mille Marcas annuas, Georgio quingentas quibus possent sustentari, largitus est. Reuersos magna plurimorum gratulatio excepit. Cardinali vero S. Andreæ (qui per adulterinum testamentum quod Regi subiecerat se ipsum Protegem constituerat) & cæ-

Captiui dimittuntur.

Angusia Co post longum exiliu reuocatur.

Aureos 2200.

1543.

teris factioni eius addictis, aduentus illorum minus extitit gratus. Nam cum pacem ij suaderent & foedus cum nostris: atque perpetuæ pacis firmamentum coniugium antea dictum: Cardinalis cum vniuerso Clero & quotquot suæ factioni illi poterant adiungere, Regina item vidua & Gallici nominis studiosi, manibus pedibusque ne vlllo modo transigeretur adlaborabant. Habito tamen conuentu mense Martio, detecta Cardinalis fraude, non solum Magistratu is amarus est (Iacobo Hamiltonio subrogato Araniæ Comite) sed etiam datus in custodiam, vnde postea elapsus, omnia turbauit. Interim vero de Matrimonio Reginae & alijs conditionibus ab Oratore nostro Radulpho Sadlero equite propositis, ab omnibus in conuentu ordinibus consensum est, & obsides etiam hæc firma fore nobis promissi. Cum vero postea dies aduenisset obsides huiusmodi nobis in manus tradendi, tantum valuit aduersa factio, vt neque ij traditi fuerint, & nobiles modo captiui in Anglia omnem curam fidem promissorum exoluendi abiecerint. Vnus inter omnes inuentus est, Gilbertus Kenneda Comes Cassilensis, qui à constantia fidei seruandæ nullo modo potuit depelli. Nam cum duos fratres pro se obsides reliquisset, vt simul honori suo & illis consulere, multis reclamantibus, vim porro nonnullis intendantibus, Londinum recta perrexit: vbi à munifico Rege non solum magnopere laudatus, verum liberatus illico vnâ cum fratribus, & omnes muneribus honestati domum remissi. Postquam igitur pactis & conuentis non stari Rex animaduertit: nauibus Scotorum cunctis quotquot per Angliæ portus reperiri vsquam poterant manus iniici curauit, & merces ad fiscum rapi: Deinde literas minarum & iustæ quærelæ plenas ad Edimburgenses misit: iure ingreps, quod amicitiam suam, qua facile carere non possent, oblatam, adeo arroganter reiecissent, nec reiecissent modo, sed beneficiis prouocati, belli semina spargerent, & ipsum inuitum ad arma cogerent. His literis cum nihil profecisset, in Scotorum fines copias emisit ex limitaneis plerumque collectas, quæ agmine triplici profectæ, rapinis, cædibus & incendiis totam Regionem limiti vicinam depopulantes: homines 40. ausos resistere obruncarunt, pagos incenderunt 55. captiuos abduxerunt 560. & abegerunt pecorum 3500. equorum 800. ouiumque 7000. præter magnam suppellectilis vim, quam in Angliam, incolumes omnes reuersi, reportarunt. Hæc mense Nouembri. Rex interea gnarus, Gallorum technis has turbas in Scotia excitatas: animo iam olim à Gallo sensim alienato, nunc totus vindictam spirans: Bellum, sicut antea Scotis, sic nunc etiam Gallo, veteri per multos annos amico, Augusti tertio indixit, & Cæsari (quem paulo ante hostem, propter amicitia contumeliam illatam, implacabilem, omnes, censebant) reconciliatus est: illo dicente, omnem simultatis causam nunc inter eos sublatam, postquam matertera diem suum obiisset: cum tamen omnibus constaret, Romæ apud Pontificem accusationem Regi eum intentasse, quasi veneno vxorem sustulisset. Nunc atque abuta sunt. Hæ copiarum Cæsareanis coniunctæ, Landresium (Cæsarianæ ditionis oppidum, sed nuper à Gallis captum & munitum) obsederunt. Ad eos ipse Cæsar venit mense Octobri cum ingenti exercitu: venit etiam Gallus vt obsidionem solueret, magnas trahens copias. Ad prælium res spectare videbatur, quando Galli, velitationibus nostros distinentes, annonam interea oppido intulerunt, & militem recentem, cæteraque omnia quibus obsessi indigere visi sunt. Hoc factis, collectis sarcinis, noctu copias abduxerunt. Hactenus de rebus foras & apud externos gestis. Nunc vt ad domestica veniamus, mense Feb. edictum publicè propositum est, quo omnibus sit potestas lacticia tempore quadragesimali comedendi: sed ita, vt carnibus qui vescerentur, graui multæ subiacerent. Maij 8. de Lechiis fratribus & sacerdote quodam supplicium Londini sumptum, quod foeciale nostrum Dunbaræ in Scotia interemissent. Angli ij erant, ex agro Lincolnensi, & seditiosorum antesignani, vt pœnam merentes in Scotiam profugerint. Admisso demum ibidem hoc scelere, oratori nostro deposcenti, ad pœnam

de iis

De foedere
& matri-
monio con-
uenit.

Scotorum
naues in
Anglia
detinentur.

Bellum cum
Scotis.

Gallo bellum
inducitur.

Reconcilia-
tio & fo-
edus cum
Cæsare.
Landresium
obsidetur
frustra.

Lacticia
rum esus
permittitur
tempore
Quadrage-
simali.

de iis sumendam dediti videntur. Iunij tertio Obrinius magnæ potentia nobilis Hibernus, se suaque omnia Regiæ fidei commendauit, & paucis postea diebus Comes fit Tovvundia, quo honore posteri eius hodie potiuntur. Iulij 12. sextam Rex duxit vxorem Catherinam Patram, quæ Latimero Baroni prius nupta fuerat, & Gulielmi Parri soror, illius nimirum qui Decemb. 24. Essexiæ Comes renuntiatus fuerat, idque propter vxorem, Henrici Bouchieri Comitis filiam vnicam & hæredem. Quo etiam tempore alius eodem nuncupatus nomine, Reginae & prædicti Comitis auunculus, Baro creatur, & Reginae cubiculariorum præfectus. Iulij interim 28. pij quidam ob veræ Religionis professionem Windesoriæ combusti sunt, Ant. Parsonus, Rob. Testvood, & Henticus Filmerus: quartus etiam Ioann. Marbeckius eodem tempore damnatus, sed per clementiam Regiam seruatus est.

1545.

Sextum Regis matrimonium.

Gul. Parr. Comes Essexiæ.

Alius Gul. Parr. Baro.

ANNO CHRISTI 1544. REG. 36.

OBEVNTI pridie Cal. Maij Tho. Andlæo Cancellario, Tho. Baro VVriothfordiæ Comes, limitis Regni Septentrionalis supremus præfectus constituitur, copiis attributis quibus incolas ab incurfione Scotorum tueretur. Vicecomiti vero Listæo Thalassiarchæ, aut (vt loquimur) Admirallio, ducentarum nauium classis committitur, quibus in Scotia mari rem gerat. Is eo delatus, paulo supra Letham 10. millia hominum quarto die Maij exposuit, nulloque repugnante, oppido potitus est supra spem opulento, ac diuitiis plurimis referto. Hic triduum moratus, donec videlicet impedimenta & Machinas è nauibus exportasset: Edimburgum copias ducit, vbi tunc erat Prorex, & (cui se iam totum is tradiderat) Cardinalis, cum plurimis proceribus. Dicuntur ij sex millibus equitum stipati, & peditum magno sed incerto numero. Congredi tamen non ausi, vix conspectis nostris abierunt. Vt oppido appropinquatum est: egressus cum aliis nonnullis præpositus (quo nomine magistratus vrbani illic censetur) Urbem se tradere paratum dicit, modo ciuibus detur facultas migrandi, & bona sua quo velit exportandi, oppidum etiam ab incendio si immune sit seruandum. Ad quæ postulata respondit Listius non alium in finem se venisse quàm vt fœderis simul isti & violati poenas sumeret. Neque vero legato Regio insultatum vsquam petulantius quam illic, ab Edimburgensibus nimirum, ac deinde Lethensibus decretum pronde omnibus belli malis totam eam Regionem affligere, & quos nactus fuisset cunctos ad interneccionem delere. Quapropter facesseret, seque vti posset ad defensionem pararet, ni mallet imparatus opprimi. Hoc cum ille faceret diligenter, impedire tamen non potuit quo minus nostri in ciuitatem per portam quæ Caninia dicitur pertrumperent. Ibi multis Scotorum caesis, oppido capto, direpto & incenso: ad vicinas regiones depopulandas nostri dispersi, vix pagum, arcem aut nobilis cuiusquam villam, intra septimum ab Edimburgo lapidem reliquerunt, quam ferro flammaque non deuastarint. Letham tandem reuertentes, ædificiis ibidem ignem subiecerunt, molem ad portum magno sumptu ædificatam destruxerunt, ac deinde nauibus conscensis vela fecerunt. Inde vix reuersus Listæus, cum exercitu ad Gallicam expeditionem parato, Caletum traicere iubetur, vt cum Comite Burano & Roxio Cæsarianis ducibus, iunctis copiis, in Galli ditio- nem impressionem faciant. Conuenerat siquidem inter Cæsarem & Regem nostrum, vt ille, Campanorum fines cum exercitu (quem tum in Germania maximum habebat) ingrederetur, & nostris quando in Picardiam (siue maui Morinos dicere) peruenissent, Buranum (vti diximus) & Roxium cum suis adiungeret. Deinde consilium erat, vt nullibi moram facientes, Lutetiam vterque recta contendere, ibique iunctis simul vniuersis copiis, (in quibus peditum futuri erant 80. millia, equitum 18. millia) omni bellici apparatus genere optimè instructorum) Gallum

Cancellarius moritur.

In Scotiam expeditio.

Edimburgum & Letha capta, direpta & incensa.

In Picardiam expeditio.

1544.

*Montroliū
obsidetur
frustra.**Bolonia ob-
sidio.**Philippus
Corsus occi-
ditur.**Bolonia de-
ditur.*

ad dimicandum compellerent, nisi mallet patriam se coram inspectante igne ferro-
que deuastari. Caletum igitur nostri sub initium Iulij appulerunt. Cumque in
Picardia magnam solitudinem offendissent, Propterea quod Gallus in Campaniam
vires suas traduxerat, quo Cæsarem iter factutum acceperat: Placuit nostris (qui-
bus tum præfectus erat Dux Norfolcius) Montrolium obsidere. Idque ab illis a-
gi quamprimum sensit Bisius qui Boloniæ præerat: & ut cæteris circum circa o-
pidis prospiceret, mandatum à Rege suo acceperat: Eo non solum ipse matuta-
uit, sed militiæ florem secum abduxit, relicto qui Boloniam tueretur Veruinius
genero suo, modico rerum vsu prædito iuvene. Occasio inde nostris data vide-
tur oppidum Caleto vicinum, & propter alias commoditates non parui mo-
menti æstimandum, modo paucos ibidem dies opperiri velimus occupandi. Cu-
ius rei Rex admonitus, qui Iulij 14. Caleti applicuerat, reuocato à Montrolio
Norfolcio Duce cum suis, omissio etiam quod Lutetiam instituerat itinere, Bolo-
niam admoueri iubet quas ipse copias adduxerat: id quod decimonono Iulij fa-
ctum est, & ipse 26. eiusdem mensis subsequitur. In orientali oppidi parte Castra
primum collocata sunt à Suffolciæ Duce super collem quendam, vnde postea de-
scensum est in propinquam vallem. Ibi cum erumpentibus præsidiariis, multæ
velitationes & leuiora certamina habita sunt, donec circumdato fere Oppido fossis
& operibus, Rege etiam ad Aquilonarem oppidi partem castra metante, egredien-
di via oppidanis iam postea nõ patuit. Suburbia tum siue oppidū inferius nostri ad-
orti sunt: quod Galli futurum præsentientes, subiecto retibus piscatorum & aliis
quisquiliis igne, fumum excitarunt, quo tecti, in oppidum superius se receperunt,
à nostris non conspecti (quod aliter nisi difficulter & cum magna suorum iactura
non præstitissent) & locum defensoribus vacuum nobis reliquerunt. Sic nostri,
asseuerantibus Gallis, serio oppidum incensum, à nostris vero incendium restin-
ctum esse. Pharus deinde (quem Galli turrem ordinis, nostri Senem appellant, &
20. militum præsidio tenebatur) postquam aliquandiu machinis æneis conquassa-
tus extitisset, amissis præsidiariorum plurimis, nostris in manus traditus est. Tum
quatuor simul in locis mœnia ciuitatis verberari cœpta. Sed plurimum damni ab
orientali parte illatum, vbi à tormentis in tumulo quodam collocatis, Ecclesiæ
Beatæ Mariæ sacra turris deiecta est, ciuium tecta lacerata, & ipsi ciues per vicos
transcuntes elidebantur. Cum vero adhuc ea ratione parum proficeretur, quod
muri, quamuis multum quassati, aditum tamen nõ præberent impetum facturis mi-
litibus nostris: subtus murum actis cuniculis, eius magna pars vi pulueris tormen-
tarij ibidem incensi concussa, magno cum fragore concidit. Hic nostri dum ali-
quoties irrumperetentant, ab oppidanis fortiter repulsi, è suis non paucos amise-
runt, sed maiore hostium detrimento, interfecto ibidem præter alios multos Phi-
lippo Corso, cuius vnus virtute tam diu oppidum defensum est. Neque vero
operæ pretium me non facturum reor, si quomodo hic talis ac tantus vir interem-
ptus feratur perscribam, modo saltem id verum sit quod ab hominibus fide dignis
accepi qui huic expeditioni interfuerunt. Non procul à muri deiecti hiato præ-
dicto, locus erat siue ab initio manu factus (siue nuper ab ictu tormentario perfo-
ratus, id vero non possum pronuntiare) quo propius accedentes, in ipsum oppidū
possent despectare. Eo igitur nostratum multi venerunt hostiles operas visendi
studio, sed adeo nemò impune, vt penè priusquam oculos conuertere possent ad
spectandum, globulo ex bombardâ emisso prosternerentur. Quod cum nostra-
tium quidam cæteris forte paulo astutior animaduerneret: cadaveri nescio cui cap-
ut amputauit, & conto transfixum loco prædicto admouit, cumque à bombar-
dario protinus id percussum sensisset, tum demum inspexit, & tantæ stragis au-
thorem prope vidit astantem Philippum Corsum, in quem imparatum ac iam nihil
tale suspicantem, scloppum exoneravit. Veruinius igitur eo viro orbatus, ipse
rei militaris imperitus, & sustinendæ obsidioni impar, haud difficulter inductus
est, vt de tradendo oppido paciscatur, his conditionibus: nempe, vt militibus
ciuibusque

ciulbusque cum impedimentis abire liceat, tormenta autem, tela, commeatum, & arma (quorum omnium ingens erat copia) nostris discedentes relinquunt. Urbani pactioni huiusmodi vehementer repugnabant, ac praesertim posteaquam cum nostris Veruinus conuenisset: Nam acciderat interea, ut continuis imbribus humectato supra modum solo: figere vestigium, nostri irrupturi, propter lubricitatem non potuerint. Et aduentare dicebatur Delphinus cum magnis copiis. Sed ille fidem vel hosti seruandam professus, a deditiois proposito se dimoueri passus non est, ob eamque rem accusatus postea, & sententia satis dura proditionis damnatus, Lutetiae (ut habet Bellaius) ultimo supplicio affectus est. Ita Suffolciae Duci tradita Ciuitate, Septemb. 24. Galli eodem statim die excefferunt, equitum videlicet 67. peditum vero arma ferre valentium 1563. mulierum deinde ac puerorum 1927. praeter infirmorum magnum numerum, & aetate confectorum, quos adhuc manere oportebat. Rex ipse deinde postridie, Septemb. nempe 25. triumphantis more ingressus, templum Beatæ Mariæ demoliri praecipit, ut munitionem eo loci extrueret, aliaque nonnulla ordinauit, tumque Vicecomiti Listio commissa oppidi praefectura, reditum maturauit, ac primo die Octobris Doueriam appulit, ingenti suorum plausu & gratulatione exceptus. Caesar interea admonito prius Rege, pacem cum Gallo fecerat, quam etiam Gallus Regi obtulerat, misso ad eum Cardinale Bellaio, eo ipso tempore, quo vehementi terrore percusso Veruino, de deditioe colloquia haberi coepta sunt. Quare Rex qui a pace alias non abhorrebat, paulisper dissimulandum ratus, rem cepit extrahere, donec laborum suorum exitum speratum consequutus esset. Ita bello adhuc vigente & rege domum reuerso, Delphinus certior factus magnam partem earum rerum quæ Boloniae quo tempore caperetur repertæ erant ad inferius oppidum, ibidem relictam, tormentorum nempe, commeatus, & bellici apparatus. Alcio castro noctu profectus, Boloniam venit paulo ante lucem sperans (quod oppidum fossis tantum iisque non magnis cinctum esset) repentino impetu occupari illud posse. Neque vero eum spes fefellit: nam & oppido & machinis & apparatu omni praedicto potitus est. Dum vero se victorem putat, & milites diripiendis sarcinis toti sunt intenti: nostrorum aliquot cohortes ex superiore oppido egressi, Gallos nullo ordine dispersos & palantes, in fugam facile coniiciunt, & simul oppidum vniuersamque praedam recipiunt, hostium permultis occisis, (Fuxolio in primis altero Biesij genero) sed nostrorum etiam plurimis desideratis, qui primo impetu ceciderunt. Dum hæc in Gallia geruntur, classis nostra Gallicam oram vbique peruagata, nauium mercibus onustarum plus minus trecentas cepisse perhibetur: ita ut vini dolia ex iis asportata, tria templa capacissima Londini repleuerint, videlicet Augustinianorum, Dominicanorum, & Franciscanorum fratrum, quorum cœnobicia nuper euerfa fuerant. In Anglia interim omnia pacata: adeo ut, domesticarum rerum nihil iam habeat hic annus dignum memoratu, nisi quod mense Iunio Liturgiæ Ecclesiasticæ pars quæ Litania dicitur in Anglicum idioma conuersa, apud omnes per vniuersum regnum ecclesias, populo proponenda edicto publico decernitur. Sed ut ad Scotica paulisper reuertamur, mense Iunio venit in Angliam Matthæus Leuiux vel (ut vulgo loquimur, Lennoxia Comes, qui aliquandiu spe lactatus Reginam in matrimonium ducendi, deinde contemptus ab ea postquam opera illius se diutius non egere existimaret: ac tandem crebris Gallorum prouocatus iniuriis, consilio vsus sibi & posteris totique insulæ saluberrimo felicissimoque, ad Regem nostrum confugit, adductis secum Alexandro Glencarnij Comitum primogenito, Waltero Grahamo Montrosij Comitum fratre, Io. Borthuico equite aliisque, quos omnes perhonorificè Rex tractauit. Lennoxio vero pro coniugio quo exciderat, uxorem postea dedit Margaretam, suam ex sorore neptim, (in flore aetatis puellam, summa venustate & elegantiâ præditam) ex qua (sicut antea retulimus) Henricum suscepit, Iacobi Patrem, qui Insulas has Britannicas in vnum Imperij Corpus redactas, in opulenta pace mi-

1544.

Galli ca-
duntur.Naves mer-
catoria
300. captæ.Litania
Anglica.Lennoxia
Co. in An-
gliam ubi
ducit ux-
orem.

1544.

tissimo nunc regit moderamine. Cum vero agros quosdam in Gallia amiffisset Lenoxius hæreditario iure ad se deuolutos per mortem Rob. Stuarti Obignij Domini, ad eam iacturam refarciendam, annuas 700. marcas (aureos videlicet Gallicos 1540.) ex fisco perfoluendas ipsi Rex assignauit. Sub finem Augusti rediit in Scotiam, nobilibus aliquot Angliæ comitantibus, Riceo Manufello & Petro Mevvtas equitibus, Wintorio etiam, Tho. Andlæo, Tho. Broco & alijs, quibus Bristolæ 12. naues traditæ sunt vt Scotiæ oram legentes, rei bene gerendæ occasionem captarent, aut saltem terrore Scotos destinerent, & metu ne facta excensione focis coniungerentur, quo interim in nostros absente in Gallia Rege nihil molirentur.

ANNO CHRISTI 1545. R. E. G. 37.

Rex inopia laborat.

PECUNIAM immensam in superioris anni expeditionibus absumptam nemo sanæ mentis compos dubitauerit. Adeoque si Rex post tantos sumptus egere ceperit, mirandum non putarem, nisi ex cœnobiorum nuper euerforum spolijs opum vim incredibilem congestisse verisimile esset. At ille nihilominus exhausto plane fisco, rei nummarie inopia magnopere laborauit: siue quod DEO erepta DEI benedictionem secum non adferrent, quæ sola (vt Salomon) diuites facit: siue quod partem longe maximam in alios, proceres puta, & aulicos suos contulisset, siue denique quod ex iis quæ sibi reseruauit magna stipendia eiectis Monachis perfoluenda erant quamdiu viuerent. Quibus adiiciendum est, quod Episcopatus novos 6. constituerat, & Ecclesias Cathedrales totidem, ac Professoribus in vtraque Academia salaria attribuit: Hebraicæ nempe, & Græcæ linguæ, Theologiæ item, Medicinæ & Iuris civilis prælectoribus: eorum singulis 40. libras annuas, quæ plus minus 130. aureos conficiunt, vt omnis pecunia his solis annuatim perfoluenda, ad summam 650. aureorum exurgat. Vtut fuerit, ad eam nunc temporis redactus est fisci tenuitatem, vt inopiæ subleuandæ rationem cum amicis inire eum oportuerit. Ab ordinibus in Parlamento tributum populo nuper imperatum fuerat grauissimum, subsidium id appellamus. Quid aliud igitur iam Principi restabat, quam vt ad honestum aliquod rapinæ genus conuerteretur? Potentiorum preces ab imperijs non differunt, nisi in hoc forte, quod validius subigunt, & à volentibus impetrant, quæ mandata sæpe aut ægre aut non omnino possunt extorquere: id quod in hoc negotio de quo dicturi sumus liquido ostenditur. Nã vbi ante annos 20. proposito publicè edicto quo pecunia populo imperatū est, adeò nõ est obtemperatū, vt parū absuerit quin tumultus & seditio inde fuerit exorta: nũc per homines idoneos exposita fisci angustia, apud singulos totius Regni paulo opulentiores: pecuniæ summa prægrandis facilè impetrata est. Apud Lōdinenses cœptū, & quidem à prætore ac senatoribus, quos Aldermanos dicimus. Inter eos extiterunt duo, qui pecuniam peritam segniter exsoluerent, Rich. Readus & Gul. Rochus, quæ parsimonia paulo postea magno illis constitit. Nam Readus iam senex & per totam ætatem rerum bellicarum expers, in Militiam protruditur, captusque à Scotis, lytro se redemit permagno. Rochus autem insimulatus quasi coram consiliarijs regijs verbis nescio quibus inciuioribus vsus esset, in ergastulum coniicitur, vbi aliquot menses maceratus, ægrè tandem, & (quantum auguror) non nisi pecunia data liberatus est. Galli interim Boloniæ iacturam grauiter ferētes, paulo post discessum Regis astu militari eam recipere conati sunt, sed fortuna conatibus illorum non arrisit. Vt igitur haud nihil fecisse viderentur, Biesius Boloniensis prouinciæ præfectus, magnas copias Portum adduxit (oppidum nauali Boloniensi imminens) & propugnaculum cis flumen extruere conatus est, quod nauium nostrarum iagressum impediret. Sed à Comite Hertfordensi Seimero impeditus, opus inchoatum relinquere coactus est. Verum omnia nostrorum cum Gallis eo loci certamina per sesquiannum, (quod spatium inter captam

Petitur à subditis vt necessitatibus Regis sponte succurrant.

Galli munitionem excitare conantur prope Boloniam.

ciuitatem

ciuitatem & pacem factam intercessit) sigillatim persequi longum esset: neque aliquid tam magnum patrarum arbitror, vt mentionem vehementer flagitet. Quapropter ad Ferronum, Bellaium, Thuanum, & cæteros rerum Gallicarum scriptores lectorem amandabo, qui hæc omnia affatim perscripserunt: eoque magis, quia à nostris tradita non reperi, sine quorum suffragio non aulim posteris vt mihi comperta commendare. Hoc igitur tantum de his rebus, Gallum Boloniam suam quoquomodo recipiendi cupidissimum, exercitum in agro Boloniensi toto tempore prædicto aluisse, quo quasi obsessam ciuitatem tenebat. Cum vero in omnes occasiones intentus, nil tamen hac ratione profecisset, magnas coegit navales copias, quibus Angliam inuadendi cœpisse consilium omnibus persuasum esse cupiebat, ita domi contineri posse nostros existimans, & Boloniam nemine opem ferente, hostibus vnde quaque circumfessam, in manus sibi necessario deuenturam. Ista quam primum Regi nuntiata sunt: classem numerosam instruxit, quam Porthemurhij (opidum id est Vecti insulæ vicinum) continuit, donec quonam tenderent conatus hostium posset conuicere. Ac illi quidem tribus simul in locis appellentes, & in Suffexia prope oppidum Britanstedam excensionem facientes, vicos incendere satagebant, donec ab incolis & milite accurrentibus fortiter repulsi, naues coacti sunt repetere. Biduo deinde postea, ad fretum prouecti quod Vectim à continente dirimit: se Porthemuriensibus ostentabant, inter quos Rex tunc morabatur, & classem nostram ad pugnam elicere conabantur. Habebant Galli præter numerum ingentem aliarum nauium, etiam triremes 23. quæ quanquam ad stuporem & terrorem potius quam vllum rei nauticæ vsum adductæ viderentur, tempestuoso & crebris procellis irritato mare, plana huiusmodi nauigia non ferente, tum tamen malaciam noctæ, magnum quiddam præstituræ videbantur, nisi nostri se continuissent, in loco, propter angustiam viæ per quam penetrandum erat, & arces aliquot vicinas, satis tuto. De municenda tum Vecti insula consilium inierunt, & 2000. hominum in terram exposuerunt, ad promontorium Sanctæ Helenæ, propugnacula tria siue castella ibidem (si diis placet) excitaturi. Sed hic etiam pugna excepti, & ab insulanis pulsi, id porro consilium omiserunt, atque littus legentes, iterum in agro Suffexiensi ad locum qui nouus Portus dicitur applicuerunt. Hic enim vero non meliore fortuna quam hætenus vsti, postquam tuguriola pauca incendiissent, profligati à nostris naues suas tam prope- ranter perierunt, vt multi in portu submersi perierint. Sublatis igitur iam tandem velis, in Normannia vnde venerant, nulla re gesta memorabili, & non sine suorum iactura redierunt. Habebant Galli Nauigia omnis generis 103. nostri tantum 60. vt vniuersis viribus congregari nobis tutum non fuerit. Velitationibus nonnunquam certatum est, in quibus Galli damni non nihil, nostri nequicquam retulerunt. Nam quod nauis Maria rosa appellata amissa est, & in ea præter Georgium Caroum Equitem auratum, fere 700. homines, rectorum supinæ negligentia, non Gallorum virtuti tribuendum est. In portu siquidem sub oculis ipsius regis, fluctibus absorpta periit, non à Gallis depressa, quod ipsi perperam tradunt. Eodem ipso tempore quo hæc in australi Regni parte cum Gallis habita sunt certamina, in aquilone cum Scotis contentione haud minore res gerebatur. Initio siquidem mensis Martij Scotiam seditionibus implicitam nostri ingressi, ducibus Radulpho, qui iam Baro Euerus mortuo patre Gulielmo deuenerat, Briano Laytono & aliis, Iedburgum, Kelsonem, & Regiones circumiectas ferro flammaque vastantes (inquit Buchananus) late solitudines fecerunt. Inde Coldingamiam progressi, templum templique Turrim pro tempore operibus munierant, ac Præsidio ibi relicto discesserunt. Præsidarij (inquit ille) partim prædæ auiditate, partim ne comæatum obsessuris hostibus suppeditaret ager vicinus, effusas populationes fecerunt. Qui rei Scoticæ præerant, coactis 8. hominum millibus, obsidere Templum institerunt: Diem integrum totamque noctem muros machinis verberarunt. Tum vero Prorex, cæteris præceribus ignaris, & paucis suorum comitatus, quantum

1545.

Gallus Angliam se inuadere sumulas.

In Scotiam expeditio.

1545.

equi contendere cursu poterant Dumbaram se recepit. Talis fugæ turpitudinem qui excusare conantur, timuisse dicunt cum, ne à suo exercitu propter odia ex multis offensionibus collecta, nostris proderetur. Quicquid vero in causa fuerit, occasionem haud dubiè dedit commilitonibus suis castra deserendi, & domum quantum quisque poterat dilabendi. Successus huius felicitate nostri elatiores facti, in Scotiam alteram adhuc impressionem fecerunt, & nemine obuiò, Marciam, Teuiotiam, ac Larderiam percurstantes, prope omnes earum Regionum incolas aut se dedere coegerunt, aut si quis pertinacius restitit, in agris vastatis solitudines ei reddiderunt. Præda vero ingenti capta, nec adhuc contenti, dum ulterius progredi volunt, in hostium insidias inciderunt. Coegerant Scoti magnam vim armatorum: Cumque per exploratores certiores sub noctem fierent aduentare nostros: Walteri Scoti consilio ducti, in proximum collem amandarunt e quos, partim quia locus ad pedestrem pugnam quam equestrem opportunior videbatur, partim hunc in finem, ut Ministri abeuntes, in collibus visi, fugientium præberet speciem. Et nostri reuera iis conspectis, gradum intendebant, nihil magis metuentes, quam ne hostes assequi non possent, magno deinceps labore, si nunc euaderent, inuestigandos. Cum igitur derepente in illos non perturbatis ordinibus fugientes, sed instructo agmine ad eos excipiendos paratos, impegissent, eosque numero plures quam putassent (nam magna pars eo ipso articulo accesserat) multa porro sibi inuenerunt aduersa. Ita Scoti prouiderant, ut Sol in occasum præceps, rectis radiis in nostrorum oculos incurreret: & ventus paulo tumidior, fumum in aduersa pugnantium ora ferebat, qui non solum prospectum oculis adimebat, sed odore tetro de via adhuc anhelos grauiter afficiebat. Quid mirum iam si recentes & firmi tot rebus adiuti, itinere longo lassatos & vsquequaque imparatos, primo impetu fuderint? Cæsi feruntur nostrorum ducenti, & inter eos Dux strenuissimus Everus, capti fere mille, ex quibus honesto loco nati 80. ac in primis Readus Londinensis, de quo antea. Paulo post hanc victoriam adeptam, videlicet quarto Non. Iulij, appulit in Scotiam Lorgianus, Equites Gallos 500. secum adducens, & tria millia Peditum, non tam ut Scotos ab incursionibus nostrorum protegerent, quam ut nos distinerent, ne totis viribus in Galliam irrueremus. Circa idem etiam tempus, mense nimirum Augusto, excessit è viuis Carolus Brandonus Suffolciæ Dux, Regis sororius, vir strenuus, atque Regi cunctisque ordinibus propter comitatem probitatemque morum percharus. Nouemb. deinde 24. Parliamentum inchoatum est, in quo omnia Collegia, Xenodochia, & Nosocomia totius Regni, omniaque prædia salaria & stipendia ad ea spectantia, vel potro sacerdotibus attributa qui pro defunctorum animabus missificarent, hæc inquam omnia lata lege Regi concessa sunt, ut iis pro suo arbitrio vteretur. Ac iis quidem ordinibus gratias agens, magnam curam adhibiturum se promisit, ut ad DEI gloriam bonumque publicum ea disponderentur. Cæterum promissorum fidem nondum exolutam videmus.

Scotorum
stratagema.

Nostri à
Scotis fusi.

Suffolciæ
Dux moritur.

Collegia
Xenodochia & nosocomia Regi conceduntur.

ANNO CHRISTI 1546. REG. 38. & ultimo.

Pax cum
Gallo.

VLTIMVS hic annus est regnantis Henrici: In cuius initio, de pace constituenda inter nos & Gallum, multa habita sunt colloquia. Conuenerant legati sæpe inter Gunias & Ardream: E nostris Comes Hertfordensis Seimerus, Wintoniensis Episcopus Gardinerus, Vicecomes Listius Admirallius, Gulielmus Pagetus Secretarius Regius, & Nic. Wottonus legum Doctor Cantuariensis ecclesiæ primus Decanus. A Gallo aderant Cl. Annebaldus Admirallius, Episcopus Euereuxius, Raymondus Præses Rothomagensis & Baucherellus Secretarius. Pacem ij tandem hisce conditionibus confecerunt: Regi intra octo annos 80. aureorum millia Gallus dependeret, quæ vel ex reliquatione pensionis annuæ debebantur, vel in sumptibus belli is erogasset, ob pensionem denegatam illati. Pecunia

cunia hæc accepta, oportebat Regem tum demum Boloniam cum omnibus agri Boloniensis locis munitis & tormenta bellicumque apparatus in iis repertum restituere. Hæc postquam vterque Princeps rata habuit, missus est ad Gallum Liffius, ad Regem nostrum Annebaldus, qui iusiurandi Religionem has pactiones confirmatas viderent. Iunii septimo conuentum est, & decimotertio eiusdem pacificatio huiusmodi præconis voce Londini publicè extitit proclamata. Iulij 16. combusti sunt Religionis causa Londini Io. Lasselius, Nic. Otterdenus, Io. Adlamus, ac deinde Anna Arkena 25. annorum iuuenula, claro genere orta, elegantique forma & ingenio acutissimo prædicta: cuius concertationes, scripta, acerbissimos cruciatus, & fortissime obita mors, à Foxo nostro graphicè depinguntur, Ad morituros concionem habuit Schaxtonus, qui cum Episcopatum Sarisburiensem ante 6. annos reliquisset (quod antea retulimus) vt bonam conscientiam retineret: iam palinodiam velit nolit canere coactus est. Hoc etiam anno (quod memoratu non indignum iudico) figulus quidam Londinensis, Gul. Foxleius nomine, nulla infirmitate præcedente, in somnum incidit tam arctum, vt per totos 14. dies & 15. noctes expergefieri nulla ratione potuerit, donec tandem die 15. sponte somno solutus est, adeo sanus & rectè valens, nocte vt vna, neque amplius se obdormisse firmiter crederet, donec ex muri cuiusdam structura dies plurimos effluxisse perspiceret. Vixit postea supra 40. annos, videlicet ad annum Domini 1387.

1546.

*Arkena & alij comburuntur.**Novus quidam Endymion dormit 15. dies continuos.*

ANNO CHRISTI 1547.

SVB finem anni superioris, Henricus Rex abdomine iam dudum grauis, pedibus æger, propter vlcus in crure, in febriculam incidit lentam, qua vires sensim eneruari animaduertens, ad mortalitatis exitum oculos cœpit coniicere. Actum, sollicitum in primis habuit ætas filij, nonum vix annum supergressa: infirmam quippe, fraudibusque opportunam existimabat & in amicis subsidij parum, cum inter fidissimos nemo emineret, cuius viribus & auctoritate niteretur. Nam Brandonus Suffolciæ Dux sororius suus, vir egregius, nuper obierat: & Seimerus Edvardi auunculus, homo semper habitus est magis bonus quam acer, ac genere natus etsi antiquo, non perinde claro (familia nempe equestri) contemptui obnoxius poterat censerì. Inter cæteros qui sanguine coniuncti erant, vt quisque nobilitate, potentia, & virtutibus clarior, eo suspectior erat & inuisior. Hauardorum tunc temporis in Anglia res florentissima extiterunt. Familiæ Princeps Thomas Norfolciæ Dux, magnas res gesserat in Gallia, Scotia, & alibi, longo rerum usu prudentiam collegerat, & genere ortus vsque quaque nobilissimo, à Regio sanguine multimodis stemma deducens, gratia, clientelis, opibus, plurimum polere noscebatur. Sed seni mitius erat ingenium & propter ætatem minus feruidum, quam vt ad res novas moliendas oportunus videretur. De primogenito eius Henrico Surreiæ Comite, Rex plane anxius, hominem quocunque tandem modo è medio tollere constituit. Erat etiam ille in Gallia nuper rebus gestis clarus, ingenio florenti, & eruditione magna præditus, vt quod quidam nuper de filio eius Henrico, de ipso tunc merito diceretur, literatorum fuisse nobilissimum, & nobilium literatissimum, graciosus deinde apud omnium hominum ordines, militaris scientiæ peritiss. atque publicæ administrationi aptissimus habebatur. In hunc igitur talem tantumque virum accusationem struere placuit, quasi insignia quædam gentilitia vsurpasset, quæ soli Regi gestari fas esset, atque ita viam sibi ad regnum aperire cœpisset. Decemb. 12. non solum ipse, sed & pater etiam in arcem Londinensem coniecti sunt. Ianuarij 13. Surreius ad causam dicendam vocatus, cum cætera facile diluisset (nam & alia obiciebantur) insignia illa prædicta ad se hæreditario iure pertinere constanter asseueravit: Neque tamen vnquam ea vsurpasset, nisi ex sententia facialium, quorum est huiusmodi controuersias

*Rex agrotat.**Surreiæ Comes plebicitur.*

1548.

Rex testa-
mentum
condidit.

diiudicare. Responſionem hanc Iudices cum non probarent, ad mortem nobilitatis Anglicanæ flos damnatus, & decimonono Ianuarij Rege in extremis agente, ſecuri publicè percuffus eſt. Quod attinet ad patrem, ad perpetuos carceres adiudicatus is fuit, in quibus vixit, donec rerum potiretur Maria Regina, per quam demum liberatus extitit. Regi interim morbo ingraueſcente, teſtamentum condere viſum, in quo (quod ipſi ex lege nuper lata conceſſum) regni hæredes conſtituit, liberos, nempe ſuos: primo videlicet in loco Edvardum filium vnicum, deinde illi ſine ſobole decedenti, ex Catherina Hiſpana filiam Mariam, ac Mariæ extinctæ prole non relicta, Elizabetham ſubſtituit, quam ex Anna Bolenia ſuſceperat. Hi tres, patri ordine ſucceſſerunt & 56. per annos regnum tenuerunt, donec in Elizabetha (quæ poſtremo regnavit) deficiente Henrici progenie, anno 1603. ad Iacobum totius modo Britannia Monarcham id hæreditario iure devolutum eſt, per Margaretam ſororem Henrici natu maximam, quæ Iacobum quintum peperit, Iacobi noſtri Regis ſui temporis (dicto abſit invidia) doctiſſimi, diſertiſſimi, religioſiſſimi, feliciffimi, longèque optimi, auum maternum: quæ omnia poſtea DEO volente latius explicabuntur. Cæterum ut teſtamenti reliqua perſequamur, inter multa porro alia ibidem conſtituta (neque enim cuncta commemorare opus eſt) ſedecim Rex nominavit executores, quos etiam tutores dixit filio,

Thomam Cantuarien. Archiepiſcopum.

Thomam Wriotheleum Cancellarium.

Gul. Povvlettum Baronem de S. Ioanne.

Io. Ruſſellum priuati ſigilli cuſtodem.

Edvv. Seimerium Hertfordiæ Comitem.

Io. Dudlæum Vicecomitem Liſtium Angl. Admirallium.

Cuthbertum Tonſtallum Episcopum Dunelmensem.

Edvv. Montacutum placitorum communium ſupremum iudicem.

Anthonium Bronnum equorum regionum præfectum.

Gul. Pagettum.

Gul. Herbertum.

Tho. Bromleum.

Anth. Deuncum.

Edvv. North.

Edvv. V Vooton.

} equites auratos.

Nicol. V Vottonum legum Doctorem, & tam Cantuar. quam Eborac. Eccleſiarum Decanum.

His deinde prædictis, alios 12. adiunxit, quorum conſilio in rebus arduis & paulo maioris momenti, eos uti voluit:

Henricum Arundellia

Gul. Effexia

} Comites.

Tho. Cheyneum familiae regiae Seneschallum.

Io. Gageum familiae itidem regie Contra-rotulatore.

Ant. Wingfeldum regi à cubiculis ſecundū præfectū.

Gul. Peterum Secretarium.

Richardum Richæ.

Io. Bakerum.

Radulphum Sadlerum.

Tho. Seimerum.

Richardum Sovvthvellum.

Edmundum Peckhamum.

} equites auratos.

Cadaver ſuum V Vindeſoræ mandavit condi, in maſoleo nondum abſoluto quod V Volſæus Cardinalis iam olim (uti diximus) parauerat, non ſibi (quod multi perperam fabulantur) ſed Regi, ſicut hodie viſenda teſtatur inſcriptio, quam poſterioris

rioris temporis non fuisse constat. Siquidem Dominum Hiberniæ Henticum appellat non Regem, omiffa etiam supremi Capitis Ecclesiæ Anglicanę mentione, quæ dux particula post mortem VVolfæi in titulo siue stylo Regio immutata no-
 scuntur. Eodem in Testamento, Hentici sexti & Edvv. quarti (qui in Ecclesia VVindesorienti similiter humati fuerant) Sepulchra, magnificentius extrui iussit, Aliaque non perinde magni momenti ordinavit, quorum pauca effectum sortita sunt. Testamentum huiusmodi ratum habuit, & subscriptione sigilloque firmavit pridie Calendas Ianuarij, vixitque postea mensem integrum: nam Ianuarij 28. VVestmonasterij decessit, idque (vt traditum comperi) hoc modo. Cum post diuturnum languorem, mortem ingruere medici comperissent, amicos Regis monuerunt, vt conditionis suæ certiores eum facerent: quod cum cæteri detrectarent, negotium suscepit Dennæus, qui ad Regem recta pergens grauer laborantem, omnibus videri indicauit, humanæ opis iam parum superesse, & optare se proinde, vt ad DEVM totus conuertatur, & præteritorum memor, misericordiam eius per CHRISTVM imploret. Parum æquis auribus hic nuntius primo auditus est: Sed cum à Medicorum prognostico eum sermonem oriri perspiceret, ad necessitatem subeundam se tandem componens, ad vitam suam retroactam flexit oculos, quam, etsi multum incurfaret, per CHRISTI tamen bonitatem, omnia delicta sua condonari posse, quanquam multo adhuc & plura & grauiora forent, se confidere professus est. Tum Dennæus, an Theologum quenquam accersi vellet percontatur, quocum hisce de rebus colloquatur. Non alium (inquit Rex) quam Cranmerum Archiepiscopum, sed neque illum adhuc, donec quiescens paulisper, prout tunc postea me habere sensero, hoc de negotio statuerim. Postquam deinde horam vnam aut alteram obdormiisset, expergefactus, ac deficere sese sentiens, vocari ocuis mandauit Archiepiscopum qui Croidouix tum degebat. Sed ille celeritate summa vsus, non potuit tamen venire priusquam loquelam Rex amiferat. Manum aduenienti cum porrexisset, Archiepiscopus, vt in misericordia DEI per CHRISTVM suam spem collocaret hortatus est, impense rogans, vt si verbis hanc suam spem testatam reddere non posset, at signo saltém aliquo id faceret. Tum Rex manum Archiepiscopi quam tenebat sua quam potuit arte compressit, & breui deinde postea animam exhalauit, cum regnasset annos 37. menses 9. atque dies 6. vixisset autem supra annos 55. menses 7. Morte sic regnum finiit Henricus octauus propter prima administrationis tempora illustre, propter victorias crebras & res in bello feliciter gestas gloriosum, propter magnas sub eomutationes factas memorabile, propter ecclesiæ sub eo cceptam reformationem laudabile, propter vxotiam rem infelicissimum, propter tot capite plexos (eosque magna ex parte primarios viros) cruentum, denique propter crebra tributa & Ecclesiasticorum opum direptionem, reipublicæ damnosum, ciuibusque graue ac onerosum.

Hic explicit feliciter Liber primus.

1547.

RERVM ANGLICARVM ANNAL. LIBER SECVNDVS.

EDVWARDVS SEXTVS.

ANNO CHRISTI 1547. REG. PRIMO.

HENRICI defuncti filius vnicus Edvvardus, regnum iniit paternum Ianuarij 28. 1547. quo tempore, decimum ætatis annum attigerat, & eiusdem mensis vltimo, voce præconis in Ciuitate Londinensi Rex publicè declaratus, Enfeldia vbi tum antea degebat, ad arcem Londinensem (quam Turrim vocitamus) eodem die properauit: cum alias forte ob causas, tum ideo præcipuè, vt inde præfectus, pro more apud Reges nostros recepto, V Vestmonasterium peteret, coronationis insignia ibidem suscepturus. Postridie deinde (primo videlicet Februarij) conuocati tutores (quos antea nominavi) vt de summa rerum consultarent, Edvvardo Seimero Comiti Hertfordensi, auunculo regis, eum habuerunt honorem, vt summam ei potestatem detulerint, ac Regis Regnique Protectorem renuntiarent. Noui muneris primum facinus exitit, quod eiusdem Febr. die sexto Regem creauit equitem auratum, qui protinus exurgens, Henrico Hoblethorno Prætori Londinensi eundem honorem impertiuit. Febr. 15. Henrico Regi iusta funeris persoluta sunt, & cadauer more Regio tumulatum, in medio chori basilicæ V Vindeforensis. Biduo tum postea nouis honorum titulis aliquot proceres ornati, Seimerus Protector & Hertfordiæ Comes, Dux Somersetensis creatus, Gul. autem Pat Essæxiæ Comes Marchio Northantonensis: Dudlæus Vicecomes Listius V Varvicensis iam Comes, & V Vriothlæus Cancellarius Sonthantonensis itidem Comes renuntiati: Thomas Seimerus Protectoris frater & Angliæ Admirallius, Richardus Richæ, V Villonghbæus, & Edmundus Sheffield, modo equites aurati, in Baronum album ascripti sunt. Quando deinde alterum effluxerat biduum, à Turri Londinensi V Vestmonasterium vsque rex magna cum pompa per ciuitatem deductus, regio diademate redimitus, & solemnî ritu, more maiorum vnctus, regnoq; ibidem inauguratus est per Cranmerum Cantuariensem Archiepiscopum. Quo etiam die, proposito publicè edicto, omnium criminum cunctis vbiq; per vniuersum Regnum fontibus, incredibili indulgentia venia facta est, exceptis tantum sex hominibus, quibus huiusce condonationis fructus impertiri non oportuit: Ijerant, Norfolkciæ Dux, Polus Cardinalis, Cortuæi nuper decapitati primogenitus, Trockmortonus quidam, Foskæus, & Ric. Patus, qui V Vigorniensis olim Episcopus, ne Regem ecclesiæ caput agnoscere cogeretur, Romam ante aliquot annos profugerat. Iunij 19. Francisco Galliarum Regi defuncto exequiæ celebratæ sunt in ecclesia Paulina Londini: Decesserat is Martij 22. præcedenti, à morte Henrici nostri semper interea subtristis: siue quod amicitiam nuper contractam arctiore vinculo firmatam iri sperabat: siue pauculistantum annis eo iunior cum esset, illius morte instantis fati admoneretur. Accedebat ad hæc mo-

*Seimerus
Protector.*

*Henrici R.
sepultura.*

*Noui R.
Coronatio.*

*Francisci
Gall. Regis
obitus.*

rum &

rum & naturæ tam conspirans similitudo, vt non temere reperias inter duos aliquos Principes vel temporum quouis interuallo disparatos, maiorem. Hæc inter eos amorem conciliauit, & secretum quasi inter inuitos aluit, si quando aut æmulatione, aut vtilitatis respectu in contrarium raperentur, vt vnus mors non nisi grauißima alteri esse potuerit. Henrico igitur defuncto, quamuis à Pontifice excommunicato, Luretiæ in templo Cathedrali iusta mox perfolui Franciscus mandauit. Reliquit is filium vnicum Henricum Regni Gallici successorem qui ad Elizabethæ Reginæ tempora perdurauit. Ad res hoc anno in Scotia gestas iam conuertamur, quæ magnæ haud dubie & memorabiles extiterunt. De fœdere ante quatuor annos icto mentionem antea fecimus, in quo de Regina Scotiæ Edvardo modo Regi collocanda pactum fuerat. Ab eo tempore nusquam res inter nos & Scotos pacatæ extitere. Iam, magnis viribus bellum persequi placuit. Missus est igitur in Scotiam, ex sententia senatus Regij, Dux Somersetensis, cum 10. millibus Peditum & Equitum 6. millibus (fossoribus etiam & opificibus 1300.) ac machinis æneis 15. Edvardo deinde Baroni Clintono, datæ sunt naues bellicæ optimè instructæ 34. præter vnâ turrem, & onerarias 30. quæ commentum & arma portarent, vt cum his copiis Mari & in maritimis Scotiæ rem gereret. Septembris tertio hosticum ingressus est Somersetensis, ac statim literas dedit ad Comitum Arrenium Scotiæ gubernatorem, quarum hæc summa fuisse perhibetur: Optare sese, meminissent Scoti; inter Christianos homines hoc bellum geri, neque alium finem nostris propositum quam honestam pacem, cui boni cuncti debeant studere. Eius non modo conciliandæ sed in perpetuum firmandæ occasione feliciter oblatam, si duas gentes tam diu dissidentes principum suorum coniugio finant. Id sicut à nostris peritum, ita promissum ab ordinibus Scotiæ in concilio coactis: ideoque mirari, quomodo fatius iam ducant ad arma (quorum exitus non nisi luctuosus vel victori esse solet) descendere, quam fidem, vtriusque gentis bono interpositam, seruare. Expectandum non esse vt cœlibem vitam perpetuo ducat Regina: Maritum vero si assumpserit, cui potius nupserit, quam potentissimo Regi, qui eandem secum insulam colat, eademque lingua vtatur? Coniugia externa, quæ incommoda secum trahant, ipsos videre, idque alienis exemplis quam suo periculo experiri malle debere. Æquissimum proinde esse quod postuletur, se tamen à Christiani sanguinis siti tam procul abesse, vt si Scotorum animos à concordia haud plane alienos intelligat, operam daturus sit, de conuentionibus aliquid vt remittatur: & permissurum sese, vt puella regia in suorum potestate maneat & educetur, vsque ad ætatem nubilem, donec ipsa de consilio procerum sibi maritum eligere possit: interea vi & armis vtrinque abstineatur, nec regina in peregrinum solum transuehatur, aut vlla, cum Gallo, aut alio quouis extero de matrimonio pactio fiat. Id si sanctè promittatur, se protinus ex Scotia pacato agmine discessurum, & quodcunque damni Scotiam ingressus dederit, id se bonorum virorum arbitrio compensaturum. Erant in Castris Scotorum 30. millia bellicorum, sunt etiam qui multo maiorem numerum tradunt. Harum copiarum viribus freti qui rei Scoticæ præerant, (quanquam in tumultuario certamine 800. nuper amississent) animosque inflati quasi oblatas conditiones à nobis timiditas expressisset, omnem pacis mentionem auersati, literas apud concilium recitare noluerunt, ne forte intellecta conditionum æquitate, ad pacatiora consilia multi inclinarent: quinimo victoriam sibi pro certo spondentes, rumorem consulto sparserunt, magna contentione Anglos deprecere, vt in manus sibi Regina continuo tradatur, neque destituros, donec per vim eam abstulerint, omniaque in potestatem redegerint. Ea fama disseminata, contineri non potuerunt irati militum animi, quin ad certamen præcipites ruerent. Scotorum prudentiores non fugiebat commeatus inopia nostros iam dudum tentari, & eo redactos, vt neque recedere propter itineris angustias, neque Scotos propter loci quem infederant firmitatem, ad pugnam nolentes adigere potuerimus. Sed plurimorum animos ita

1547.

vana victoriæ spes impleuerat, vt nullo quantumuis sano consilio aures patuerint. Euenit igitur vt Castris egrederentur optimè munitis, eo ipso tempore, quando nostri de necessitate pugnandi admoniti, hostem quæsitum proficiscebantur. Paulo antequam sibi mutuo acies occurrerunt, Scotis iuxta littus ordines ducentibus, è triremi nostra, machina displosa, 25. milites vno eodemque ictu prostrati sunt, interque eos Grimus, Baroius Grimi primogenitus, id quod tantum retrorem vicinis incussit, vt sagittariorum 4000. animum despondentes, progredi amplius postea nunquam voluerint. Hostibus vt appropinquatum est, misit Somerferensis Graium Baronem cum toto equitatu vt primum eorum agmen moraretur, dum pedites collem vicinum occuparent, aut si ita ferret occasio, Scotorum ordines turbaret. Verum ij in densissimum phalangenem constipati, longarum hastarum vallo prætento, venientes nostros intrepidè exceperunt: Quorum primi cum se hastis induissent, proximi retro cedentes, suis pro certo affir-marunt, Scotorum ordines nihil magis perumpi posse, quam si in murum saxeam incurrerent. Hoc igitur non succedente conatu, equites scloppetarios in eos emittere visum, & simul machinis maioribus sagittarumque grandine eos vnos impetere. Siue tantam vim ferendo non essent, siue (quod nonnulli tradunt) vt à tormentorum æneorum ictibus essent tutiores, loco certè paululum ceperunt moueri, cum nostri sublata voce, fugiunt, fugiunt, inclamarent. Quod vt auditum est, fugam reuera, pauci primum, deinde solutis ordinibus vniuersi ceperunt. Cum deditis inclementius actum Scoti conqueruntur, ac præsertim cum Monachis & sacerdotibus, (quorum multi prælio interfuerunt) quod illorum opera pacis condiciones arrogantius reiectas innotuerat. Cæsi feruntur è Scotis in hac pugna 13. millia, inter quos (præter Comitem Lohemorensensem & Flemingum Baronem) tota fere nobilium familiarum iuuentus cum clientibus suis qui patronos sine flagitio non deserere existimabant. In fuga capti ad mille quingentos, interque eos Comes Huntlæus Scotia Cancellarius, Hesterus, Hobbeus, & Hamiltonus Barones, multique alij primarij viri. Hæc clades Scotis summè calamitosa, incidit in 10. die Septemb. Nostri præter spem victores, ad 5. milliaria populationibus euagati, Ketham & Æmonam desertas in Forthæ æstuario Insulas munierunt, Brochtream item arcem in æstuario Tai ceperunt, & terrore iniecto, Fascafellum, Humiumque arces ad deditiõnem compulerunt: Cumque ad Lauderdaleam atque in Rosburgi ruinis munitiones excitassent, domum reuersi, deiectos Scotorum animos discessu suo non paululum recrearunt. Dum hæc in Scotia geruntur, domi in rebus Ecclesiasticis plurima sunt immutata. Tutorum regionum permulti reformationi studebant impensæ, ac in primis Protector ipse Somerferensis. Cæterorum enimvero, quibus doctrina Pontificiorum placebat, pauci erant qui non metuerent, ecclesiæ opes (cuius partem vnusquisque tenebat) restituendas quandoque, nisi à Pontifice Romano palam penitusque discederetur. Itaque dum Pontificiam Doctrinam pars quam possunt acerrimè oppugnant, cæterique satis frigidè tuentur, non solum confirmatum est quicquid nuper constituisset Rex Henricus de eiiciendo Papatu, sed plurima etiam addita, quibus à superstitionis fœcibus ita repurgata extitit ecclesia nostra, vt iam posthac cum Germanicarum quauis propter puritatem Doctrinæ, & rituum ecclesiasticorum rectam institutionem, potuerit contendere. Imagines & statua in vniuersum omnes Templis eiectæ, Matrimonia Clericis permittenda: Vernacula lingua Liturgiam siue preces publicas populo proponendas: Eucharistiam sub vtraque specie omnibus exhibendam, auricularem confessionem è medio tollendam, à scripturarum lectione neminem arcendum, pro defunctorum animabus iam amplius non missificandum, multaque alia huiusmodi sancita sunt, adeo certe præter morem maiorum, vt apud indoctam plebem, quæ diiudicare nec solet nec potest tam quid optimum quam quid consuetum, magnas mox turbas dederit, & seditionem ingentem concitauerit. Illud interim memoratu maxime dignum reor, eo ipso die quo

statuæ

Ecclesiæ reformationis.

statuæ e templis eiectæ, Londini publicè combustæ sunt, insignem illam victoriam contra Scotos ad Musselburgum reportatam de qua paulo antea retulimus. Ita nimirum Foxus noster, hoc anno in Angliam venerunt à Cranmero Archiepiscopo acciti, Petrus Martyr, Vermilius Florentius, Martinus Bucerus Selestadiensis, & Paulus Phagijs Tabernis Rhenanis in Palatinatu natus. Qui à Rege & proceribus summa cum benevolentia accepti, cum apud Cantuariensem aliquandiu substitissent, ad Academias docendi causa missi sunt, Martyr Oxoniam, Bucerus & Phagijs Cantabrigiam. Verum hic paulo post ex febre quartana pr. Id. Nouembris annum agens vitæ 45. vix salutata Academia, decessit. Neque vero Bucerus multum deinde temporis superuixit: nam & is quoque Cantabrigiæ diem suum obiit, anno 1551. pridie Cal. Martij, cum sexagesimum primum ætatis suæ annum ageret. Martyr paulo postquam Oxoniam venit, disputationem de Cœna Dominica publicè instituit in qua Tressamo & Chedsæo oppugnantibus, Transubstantiationem Papisticam merum esse commentum, solidis argumentis confirmavit. Eam disputationem edito postea libro copiosè explicauit.

ANNO CHRISTI 1548. REG. 2.

OPPIDVM Hadinam (sive potius Hadintonam) in agro totius Scotiæ fer-
tilissimo sitam, nostri sub initium huius anni munitam, valido præsidio fir-
mauerant, & erumpentes quotidie tam inde quam ex Laudera (quam superiore
anno captam diximus) vt obsidendi oppidi facultas nulla relinqueretur, regio-
nem omnem vicinam incendiis & direptionibus vastauerunt. Gallus interea co-
pias in Scotiam miserat ad 6. millia hominum (vel vt nostri 10.) inter quos Ger-
manorum fuit Duce Comite Ringrauo, 3000. Omnibus cum summo Imperio
præfuit Dessius, qui in bello Landresiano & aliis postea expeditionibus magnam
laudem adeptus fuerat. Hæ copiæ quamprimum in terram expositæ sunt, Hadin-
tonam protinus ductæ, eamque adiunctis porro 8. Scotorum millibus, obsidione
cingunt. Ibi ad cœnobium quod oppido vicinum est conuocato concilio, de
Regina in Galliam transportanda & Delphino despondenda consultatur: Qui
rem spectabant publicam, nec priuati commodi respectu corrupti, à salutis publi-
cæ cura distrahebantur, bellum cum Angliis perpetuum & à Gallis seruitutem
ex hac reginæ ablegatione afferebant imminere, proptereaque conditiones ab An-
glis propositas tolerabiles videri, quippe qui inducias decennales offerrent; nec
villo vinculo aut grauioribus pactis Scotos illigarent, id quippe vnum ex hoc fœ-
dere quæsitum esse, vt vel Rege Anglorum, vel Regina Scotorum, intra decen-
nium e vita migrante, omnia vtrique sint integra, moram in huiusmodi consul-
tationibus saepe salutarem fuisse, cum ex aduerso præcipitem festinationem pœni-
rentia plerunque consequatur. Qui Pontificiæ religioni erant addictiores (ac
præsertim ecclesiastici, quiq; vel Gallis pro acceptis beneficiis obstricti erant, vel
emolumenta ab iis sperabāt) in contrariū totis viribus nitebantur, ac ipse in primis
Prorex, cui promissi erant annui redditus 1200. librarum Anglicarum, auctorum
Gall. 4000. & præfectura 100. equitum Cataphractorum. Horum vicit sententia
qui Reginam amandandam censebant. Classis igitur, Letha (vbi stabat) simulato
in Galliam discessu, totam Scotiam circumuecta, Britannodunum appulit: vbi
Regina sexennis, comitantibus Iacobo fratre naturali: Io. Areskino & Gul. Le-
uistonio, conscendit, ac inde in Armoricam Britanniam (postquam cum aduer-
sis tempestatibus diu colluctatum fuisset) delata, ad aulam Gallicam itinere terre-
stri peruenit, insidiasque nostrorum ea ratione euasit, qui classem prope Calerum
diu continebant, vt eam per fretum vicinum transituram (sic persuasum habebant)
interciperent. Hadintonenses interim cum arcta premerentur obsidione, missi
sunt eis auxilio Robertus Bouvesius & Tho. Palmerus, ducentes secum equites
1300. Cataphractus nempe 700. leuis armaturæ cæteros. Ita nostri, cum Bucha-

1548.

nanus 300. tantum equites fuisse dicat, reliquos pedites. Qualesquales fuerint, insidiis exceptos constat antequam Hadintonam peruenerint, & internecione penetratuti sunt, donec Augusti 20. adueniente Francisco Salopiae Comite cum exercitu 16. millium (ex quibus 4000. Germanorum) obsidionem Galli deserentes, seruatibus ordinibus recesserunt. Comes, postquam annona, milite, ceterisque rebus necessariis Hadintonam instruxisset, Beruicum reuersus est. Post eius discessum, excursionibus acriter saepe pugnatum, nec sine vtriusque partis damno, hostium tamen plures cedebant. Cum vero vi capi ciuitatem non posse didicissent, ad astum conuersi, noctu cum delectis copiis Dessius profectus, prima luce eo peruenit: vigilibus tum occisis, ac munimento quod ante portum erat occupato, alij valuas effringere conantur, alij horrea nostrorum proxima inuadunt. Ad molientium fragorem & Gallorum clamores, praesidiarij excitati, tormentum quod ante portam stabat disloserunt, cuius pila cum portam ipsam penetrasset, per constipatos hostes transuolans, plurimos prostravit, ceterosque ita conterruit, vt in fugam statim effusi, oppugnationem deseruerint. Praesidiariis ad Humium & Fascafellum (arces superiore anno captas) non eadem adfuit fortuna: per dolum hostium & vigilum socordiam ambae receptae sunt. Ad Humium per aduersam rupem scandentes gnari locorum, in summum penetrarunt, ac caesis custodibus, qui loci fiducia negligentius agebant, arcem in suam potestatem redegerunt. Fascafelli vero praefectus cum agricolis vicinis imperasset vt ad certam diem magnam commeatus vim conueherent: illi occasionem nacti, frequenter eum oneribus adsunt, quae eum e iumentis deposita in humeros sustulissent, per pontem qui duas rupes committit ingrediuntur, subitoque quod ferebant excusso, custodes, signo dato, confodiunt, & suis per patentem portam intromissis, arce potiuntur. Nec magis feliciter res mari gestae sunt. Excursionem nostri facientes, primum ad Miniani fanum, ac postea ad Merniam, utrobique repulsi sunt; suorum multis desideratis. Incunte autumno, Hadintonam venit Rutlandiae Comes cum tribus millibus Germanorum & aliis copiis apud limites collectis, qui videns oppidum sine iusto exercitu amplius teneri non posse, propterea quod regionibus circa vastatis, difficilis & periculosa esset commeatum e longinquo subuectio, deiectis munimentis, aedificia incendit, ad Cal. Octobris, & nemine obuiio, tormenta copiasque Beruicum perduxit, quod in proximum annum Buchananus reiecit: Sed ego nostros sequutus, contrarium sentio. Vt ad domestica iam tandem redeamus, Iunij 30. Stephanus Gardinerus Vintoniensis Episcopus in carcerem detruditur, arcem nimirum Londinensem. Homo is & doctissimus fuit, & valerrimus, Pontificiaeque factioni deditissimus, ita tamen, vt temporibus se accomodans, viuente Henrico (qui in legationibus illius opera multum usus fuerat, & magnam auctoritatem ipsi detulerat) iis quae semel legibus constituta essent nunquam voluerit refragari. Imo & sub Edvardo, reformationi institutae utcumque annuere visus est aliquandiu. Sed euenit tandem, vt Consiliarij regij (quos dissimulatio Episcopi non fefellit) concionem eum habere iusserint ad crucem Paulinam, (loco nimirum totius vrbs Londinensis celeberrimo) in qua, probari sibi testaretur praesentem rerum in Ecclesia statum, quod ille Iunij 29. praestitit, sed is verborum ambagibus & tam obscure, vt mandato satisfecisse non videretur. Deinde cum disertis verbis ei interdictum esset, ne de Eucharistia verba faceret, gnatus ille nihil adhuc ea de re legibus definitum, CHRISTI in sacramento praesentiam corporalem & realem (Papisticam inquam illam ne dicam Capernaiticam) adeo laboriose astruxit, vt plurimorum animos ac senatorum praesertim regiorum grauissime offenderit. Ob hoc delictum coniectus est in carcerem, cumque peccatum suum publice confiteri pertinacissime renueret, Episcopatu priuatus: & ne res nouas moliretur, in carcere nihilominus detentus ad mortem vsque Edvv. Regis, sicuti postea (DEO volente) narrabimus.

Arx Humia amissa

Et Fascafellum.

Steph. Gardinerus in turrim conicitur.

Et Episcopatu priuatur.

narrabimus. Interea vero cum Archiepiscopus Cranmerus librum edidisset aduersus Pontificiorum sententiam illam crassam atque carnalem in Eucharistia CHRISTI præsentiam affirmantium, eum Gardinerus scripto furtim alio libello confutauit sub ficto M. Constantij nomine. Cum sanguinario illo Bonero Londinensi Episcopo (qui tot homines sanctos regnante Maria religionis causa flammis tradidit vltulandos) eodem fere modo quo cum Vintoniensi actum: Ad crucem prædictam concionari iussus, id fecit tam frigide, omisis earum rerum permultis de quibus vti differeret fuerat imperatum, vt in carcerem coniectus, & Episcopatu amotus, ibidem priuatus vixerit, donec Maria rerum potita, ambos liberauit. Cuthberto Tonstallo Dunelmensi & Georgio Daio Cicestrensi quid fuerit obiectum non comperi: eandem sortem subiisse, Episcopatibus ablati, id constat. Fuerunt & ij egregie docti, ac in primis Tonstallus, quo cum non mitius actum, homine mitissimo, moribusque suauissimis, vehementer miror. Sed pœna talium virorum, qui sub Henrico Rege ecclesiæ nostræ lumina censebantur, id petitem credo, vt cæteri eiusdem ordinis, eorum admoniti exemplo, omni simulatione abiecta, aut dignioribus cederent præsulatus suos, aut ecclesiæ reformationi secundum normam & præscripta legum nuper latorum sincere & ex animo studere discerent. Vtinam non esset existimandum, in iis loco pellendis id nonnullos spectasse, vt quasi obice sublato, ad Ecclesiarum viduatarum opes diripiendas aditus patefieret. Nam Dunelmensis Episcopatus, opulentissimus ille, statim postquam exauthoratus est Tonstallus, lata lege destructus est, fundis & vectigalibus cunctis ad fiscum adiudicatis, & cæteri omnes aut volentibus aut nolentibus iis qui eos tunc tenebant, ita dilaniati & censibus immuniti sunt, vt vix tertiam partem veterum prouentuum hodie possideamus, quanquam nullum non mouerit lapidem Maria Regina, vt iniuste ablata restituerentur: ægre consenserit Elizabetha vt aliquid diuelleretur (quod tamen subinde fiebat) Iacobus autem noster lege nuper sancita curarit, ne vlli, adeoque Regum cuiquam post hac fas sit, Episcopalia prædia attingere, sic vt mediocris census non pendatur, & integra fundi possessio post annos 21. aut trium hominum quibus is elocatus esset decessum, ad Episcopum denuo non redeat. Aliquot iam annos ad id aulici assueuerunt vt Ecclesiæ corpus famelici depascèrent, nec dum didicerant (quanquam ossibus duntaxat relictis,) alibi prædam petere: & infantia Regis, incerto adhuc & fluctuante religionis statu, ad omne genus sacrilegij viam aperuerat, vt magnas DEO gratias merito habendas existimem, quod operariotum in vinea hac Anglicana mercedem ac alimoniam vniuersam, locustæ huiusmodi non deuorarent. Adeo vero procul id est, vt facere potuerint, Episcopi vt nostri aliique prælati (Decani Archidiaconi & Ecclesiarum Cathedralium canonici) habeant plerumque vnde perhonorifice viuant, & inter concionatores paulo doctiores infœlix hodie censeatur, cui ad victum 300. aut 400. aurei annuatim non suppetant. Ecclesiarum reformatarum per orbem Christianum reliquis, vtinam tam bene prouisum esset, vt vel paucas reperire possemus cum nostra hac in parte conferendas. Verum ista quod aiunt extra oleas. Circa hoc tempus inter Ducem Somersetensem Protectorem & fratrem suum Angliæ Admirallium similtas oborta est, non solum ipsi, sed Regi etiam (vt plurimi autumant) exitialis. Initium ea sumpsisse dicitur ex æmulatione muliebri. Thomas Admirallius, Catherinam Parram habebat in matrimonio, Henrici Regis viduam. Si quis iam existat qui conicere non possit quomodo conuenerit inter istam (non ita pridem regnantis coniugem) & uxorem Somersetensis, qui Regni Protector iam quasi regnare videbatur, & Admirallium ætate, dignitate, hominumque æstimatione multis (quod aiunt) parafangis antebat, legat velim Herodiani librum primum, & animaduertat quid inter Crispinam acciderit Commodi uxorem, ac Lucillam L. Vero Imperatori olim denuptam. Cæterum dissidia mulierum adiuuabant, diuersa fratrum ingenia. Erat Somersetensis, mansuetus, placitus, candidus, & apertus, ac malitiæ omnis planè

1548.

*Bonerus item Londinensis**Episcopatus spoliati.**Dissidia inter Somersetensem & Admirallium vnde vtrique pernicies.*

1548.

expers: Admirallius è contra turbidus, ferox, ambitiosus, quique semet ipsum publica administratione fratre digniorem existimabat. Paulo igitur post mortem Henrici, iuueni erat in animo, nuptias ambire Elizabethæ, quæ vix dum nubilis, Regis erat soror natu minima, & postea felicissimum regnum ad quadagesimum quintum produxit annum. Sed à fratre Protectore cohibitus est, viro sapiente, quem non latuit, cœptum id esse quam temerarium & periculo plenum. Postea quam Catherinam duxisset, mulierem formosissimam itidem & nobilissimam, ac diuitiis plane Regiis affluentem, hominis cupiditates quamuis immodicas, exploratas utcunque omnes existimabant: quod longe tamen aliter accidisse perspiciet, qui fidem adhibebit legi contra eum paulo post latæ, sed ab inimicis forte (prævalente factione aduersa) compositæ. Mihi enim vero non inhonestum arbitror futurum, si tradita referam & publicis tabulis consignata, præsertim cum habebam persuasum à vero non multum ea abhorrere. Sic igitur habetote, cum amicis, opibus & clientelis se muniisset, & fratris lenitatem pro socordia duceret, cepit simul eum contemnere, & rationes secum inire, quomodo gradu eum deiceret, & deiecti locum ipse (Regi tum sanguine coniunctissimus) occuparet. Ad id conducere videbatur, fratris actiones vbique clandestinis obtreccionibus vellicare, ministros regios, ac præsertim gratiosos, muneribus corrumpere, proceres blanditiis de pollicitationibus paulatim suos facere, arcem suam Holtensem, armis, commætu, & omni genere bellici apparatus instruere, sed super omnia pecuniarum vim magnam in promptu habere. Quæ singula cum diligentissime curasset, & ne vlllo modo re nummaria destitueretur, fiscum ingenti pecunia expilasset, cepit procerum nonnullis aperire consilium, rerum summam ad se vnicum trahendi, regem suæ potestatis per vim faciendo, eoque vesaniæ processit, ut eorum vni promittere ausus fuerit, Regem, se illius filiam desponsaturum, modo conatus suos promouere pro virili non grauaretur. Hæc molienti, Regina vxor crepta est: puellam enixa, mense Septembri, in puerperio decessit. Neque defuere qui veneno mariti opera sublatam augurarentur. Nam ad cupitas olim nuptias Elizabethæ Principis illico post vxoris mortem multo quam antea impotunius anhelabat, id omnibus neruis enitens, ut matrimonio vel clanculum ei coniungeretur, quomodo priorem coniugem olim duxerat, venia à Rege aut tutoribus non petita, donec postea quam nuptiæ celebratæ sunt.

ANNO CHRISTI 1549. REG. 3.

Tho. Seimerus Admirallius de capitulo.

SVB initium huius anni, aut forte paulo ante, Parliamentum coactum est, cuius auctoritate, Seimerus Admirallius Regis auunculus, criminorum prædictorum reus factus, in turrim Londinensem coniectus, & lata lege inauditus ad mortem damnatus est. Cumque decimo quatto Martij conuentus solutus esset, sexto post die in publicum productus, securi percussus est, prius vehementer obtestatus, aduersus Regem aut rempub. nunquam volentem aliquid perpetrasse, aut ut perpetraret in animo habuisse. De morte eius variæ hominum sententiæ, varia iudicia memorantur. Protectorem, quod fratrem indicta causa tam facile plecti permiserit, alij vituperabant, & ignauiæ summæ tribuebant, dicentes, iuuenilis feruoris errores huiusmodi condonandos potius fuisse, quam vel Regem auunculi, vel se fratris adminiculo destituendum. Ipsumque qui monerent non defuisse, audiui sæpe à maioribus natu, quid ageret caueret: nosse se qui fratres lachrymas effundere permiserint forte nonnullos, qui sanguinem, cum id prohiberi possent, vix quenquam: Metuendum valde, ne mors fraterna ipsi aliquando exitio verteret, imo & Regi tandem talibus amicis orbatu, periculum crearet. Alij è contrario, quod fraternam necessitudinem publicæ saluti postposuisset, laudibus tollebant: nihil in publica administratione inconcussum & firmum permanensurum discentes, si authoribus rerum nouarum quantumuis Regi sanguine

sanguine coniunctis, impune sit futurum. Alij deinde de Protectore, sua maxime interesse aiebant, hominem è medio tollere, si vel suam vel Regis ipsius salutem spectaret. Quid enim aliud his consiliis petitum, quam vt postquam regij corporis custodiam nactus fuisset, & fratrem dignitate spoliasset, Elizabetham etiam Regis sororem coniugio sibi copulasset: Regem infirmum puerum ac propinquis orbatum, veneno aut alia quavis ratione vita priuaret, & regnum ipse tum demum inuaderet, tanquam vxori debitum, vt pote quod Maria soror natu maior, sed ex incesto & parum legitimo Matrimonio procreata, nulla sibi ratione vindicare debebat. In hanc ferme sententiam dissertatum in concione sacra coram Rege, ab Hugone Latimero, qui Episcopus olim V Vigorniensis, præfulatum ante decem annos abdicarat, & à concionandi munere postea semper abstinuerat, donec post mortem Henrici Regis super candelabrum hæc lucerna iterum collocata est, vt ecclesiam D E I suis radiis illustraret. Quam vero recte hanc Seimeri causam diiudicari, ego non pronuntio. Siue ambitione sua, siue inimicorum inuidia præcepsum datus, sic vt retulimus is vitam finit, vir bello strenuus, & consilio non postremus, suaque ruina fratrem breui postea traxisse videtur. Mense interim Maio per diuersas Angliæ regiones ingens exorta est seditio, cui occasionem dedisse videtur nobilitum quorundam avaritia, qui agros publicos ad venationes & vsus priuatos scrobibus sepibusque passim includebant. Quod cum grauer ferre populares, consiliariis regiis innotuisset: remque ad seditionem spectare, nisi de remedio maturè prouisum esset; Missi sunt in Cantium (vnde primum de huiusmodi rebus quærimonia emanarat) qui de tota re cognoscerent, & fontes admonerent, vt complanatis fossis & munimentis deiectis, publici iuris iterum sponte facerent, quæ per vim & iniuriam reip. eripuissent, nisi mallent non solum ad id authoritate regia cogi, sed etiam prænam luere, qua cæteri omnes ab huiusmodi maleficio deterterentur. Plurimi his auditis morem gesserunt, & grato plebi spectaculo, quæ ipsi struxerant sepimenta disici ac disturbari curarunt. Cum ad vicinas regiones eiuscæ rei fama peruenisset, indignati populares quod sibi quoque agri iam dudum non essent restituti, haud expectato magistratum mandato, quasi potestate singulis facta vt suarum in hac parte iniuriarum & iudex & vindex esse liceret: arma rapientes, ad reuellenda agrorum claustra huiusmodi turmatim conuolant, quando illud effecissent, nihil aliud (vt videbatur) molitati. Sed vt aqua marina littus vel paululum supergressa, viam sibi paulatim aperiens, agros tandem, villas, totasque regiones inundat, nec nisi magno molimine coerceri potest: Sic isti, postquam legum præscripta semel transcenderant, in omne genus licentiæ paulatim effusi, oppida Villasque quacunque transiere diripuerunt, multosque mortales cæptis suis non fauentes trucidarunt: & aggregantibus sese ad hanc colluuiem tenuiori plebe, aut quibus præsens rerum conditio non placeret, ad tantam multitudinem excreuerunt, vt magno exercitu opus esse videretur, ad horum conatibus resistendum. Et quamuis atrocius in Comitatu Norfolkensi quam alibi vsquam hic furor, & omnia perturbandi libido exarsit, tamen per omnes ferè regni partes lues vndiq; diffusa, paucas intactas & sinceras reliquit. Nã Cantianos, Oxonienses, Surreienses, Buckinghamenses, Eustaxones, Cantabrigienses, Eboracenses, Lincolnenses, & præcipue Deuonienses, Somersetensesque iisdem tumultibus implicuit. In sola Norfolkia 20. numerabantur millia, qui viribus iam suis confisi, non amplius de inclusis agris mentionem faciunt, sed de rebus multo maioribus quærimoniam instituentes, à paucis nobilibus ingenuam plebem vbi que premi opprimi & conculcari dicunt, vt ij nimirum in summis deliciis helucentur, dum ipsi assiduis laboribus attriti, miseram vitam in durissima seruitute, iumentorum instar degant. At enim corporis & præsentis vitæ ærumnas à constante viro vtrunque perferendas, animarum iacturam vel mille mortibus redimendam. Sacrorum ritus à maioribus acceptos aboleri, novos inuectos, nouam religionis formam obtudi. Morte cætera finiti mala: Impietate huiusmodi si a-

*Seditio rion-
sticorum.*

*In Norfolk-
cia.*

1549.

nimas sinant contaminari & pollui, quid illis miserius, quibus exitus presentium, initium sit futurorum, poenarum videlicet infernalium, quas in aeternum nulla mors terminauerit. Quidni igitur regiam petant, & Principi propter aetatis teneritudinem sui nondum compoti, fidos constituent Consiliarios, amotis illis qui rerum modo potiti, sacra, prophana, agant, ferant, misceant, haud aliud spectantes, quam ut sese locupletent, ex reip. opibus, & in publicis malis festos dies ducant? Hæc omnium ubique vox erat, ac Deuoniensium in primis, qui ex suis duces sibi præponentes, copias in vnum coniungere satagebant. Idne fieret, immissi in eos regij, alij in Norfolkiam, in Deuoniam alij. In Norfolkiam 1500. neque plures, ductore Gul. Parro Marchione Northantonensi. Norvvicum (ciuitatem amplam, sed infirmis mœnibus tunc temporis cinctam) contra rusticorum vim aliquandiu egregiè tutati sunt. Sed amisso Sheffieldio Barone, & aliis suorum permultis: pulsi, ciuitatem tandem coacti sunt hostibus relinquere, qui omnia diripientes, tectis etiam ad extremum ignem subiecerunt, & magnam ædificiorum partem incenderunt. Hoc postquam Consiliariis nuntiatum est, V Varvvicensi Comiti Dudlæo maiores adhuc copiarum traditæ sunt, qui vir egregiè fortis, & in bello Dux præstantissimus, non solum ciuitate rusticos excedere coegit, sed etiam abeuntes insequens ad configendum compulit. Postquam pugnam deuotandi nullam rationem inuenirent scelerati isti, captiuos omnes (nobiles ij erant plerique) in prima acie victos & concatenatos, ordine longo pro vallo collocasse dicuntur, ut primum nostrorum impetum ij soli sustinerent: qui tamen poenæ omnes periculum euaserunt, & hostes nihilominus profligati, capti fere cuncti aut interempti sunt, nisi quod manus quædam hominum inter cæteros strenuissimorum se recipiens è fuga, & pugnam redintegrare conata, proposita delictorum venia (cum arma sponte omnes abiecerint) incolumis dimissa est. Seditiois antesignani magno numero in crucem aëti suspendio interierunt. At omnium Dux & Princeps Rob. Kettus (qui coriarius extitit, sed homo ut in illa fortuna diues, ad 6. millia aureorum opes possidebat) extructo supra turrim editissimam arcis Norvvicensis patibulo, in eo laqueo prius strangulatus, diu pependit, donec turpi tabo, cadauer defluxisset, quod genus supplicij nostri omnium grauissimum & maximè intolerandum censent. Ista dum fierent in orientali regni parte, in occidente nihilo minus tumultuatum est. Deuoniensium & Cornugalensium (quibus etiam ex agro Somersetensi nonnulli accesserunt) ad 15. millia hominum ob causas suprascriptas arma sumpserunt, ac postquam non multum regionis peragrassent: Exoniam (ciuitatem totius occidentis celeberrimam) obsidione cinxerunt, quam ciues 40. totos dies (quanquam ab omnibus rebus imparatissimi) fortissime pertulerunt, ad Augusti nimirum diem sextum, quo tempore Io. Baro Russellius (postea Comes Bedfordiensis creatus) cum copiis & comitatu urbem ingressus, obsidionem soluit, & seditiosos persequens, plus minus 4. hominum millia vel occidit vel cepit, ex quibus postea multi capitali supplicio affecti sunt, ac Dux in primis, Humfredus Arundellus arcis quæ est ad Montem Sancti Michaelis in Cornubia præfectus, homo nobili ortus familia & bene opulentus, ut iure mireris quænam vafania eum propulerit se tam stolidis perditissimorum hominum conatibus adiungere. Cum illo suspensi feruntur 8. sacerdotes Rob. Bochinus, Io. Tomsonus, Rogerus Barrettus, Io. Vlcocus, Gul. Asa, Iacobus Mortonus, Io. Baro, & Ric. Benerus, prætereaque Rosgani duo, Io. & Iacobus. Io. Paynus, Tho. Vnderillus, ac Io. Solmanus, qui omnes seditiois huius faces & tumultus concitandi præcipui authores noscebantur. Ciues Exonienses in memoriam liberationis à tanto periculo, diem prædictum Aug. 6. inter festos numerant, & anniuersaria solemnitate in hodiernum vsque pergunt colere. Quod ad reliquas seditiones attingit in diuersis regionibus cõcitatas, tempestiuè & in initiis oppressæ ex extirpare, punitis authoribus, ut de illis multa scribere res non exigat. Domesticis seditioibus bella externa hic annus coniunxit. Nam Gallorum Rex Henricus, nos cer-

nens tu-

In Deuonia.

nens tumultibus huiusmodi domi implicitis, arrepta inde occasione, paternis patrimonibus rescissis, primum in agrum Boloniensem impetum fecit: & cum res ibi non pessimè successisse videret, classem emisit satis numerosam ut insulas caperet Iernesiam & Garnesiam, quæ iam inde ab eo tempore quo Dux Normanorum Gul. Angliæ Rex factus est, Angliæ ditionis semper fuerunt, & ex omni ducatu Normanico, solæ nobis relictae sunt. Ibi Galli cum magna suorum strage repulsi sunt, exigua nostrorum iactura. Mille Gallos in eo conflictu cecidisse, ex nostris paucissimos, Io. Stous in Annalibus testatur. Circa Boloniam aliquot munitiones amissæ sunt, Mons Lamberti Sellaqua, Blanconetium, & Ambletellium. Sellaqua à duobus signis defendebatur, & tormentis aliquandiu verberata, dum nostri cum Gallis incautius colloquuntur, vi capta est Augusti 25. Ambletellij 6. erant signa peditum, qui locum aliquot dies fortiter tutati: cum tantis copiis se impares sensissent, incolumitatem pacti, castellum dederunt. Qui Blanconetium tenebant, hand expectato impetu, missis ex suo numero nuntiis ut vita & re saluis abire liceret, impetrarunt. Nec vero hic terror stetit: qui in Lamberti Monte erant, hoste non expectato, incensis tabernaculis, & comœatu corrupto, retro Guinam petierunt. Castellum ad turrem ordinis extructum, in loco satis munito, Gallorum vim diu sustinuit, donec ingruente hieme exercitum dimitterent. Munitionum istarum iactura, Protectori apud vulgus magnam creauit inuidiam, & æmulis ansam præbuit administrationem eius ut prauam obrectandi. Inter cæteros omnes consiliarios, longe eminebat Dudlæus, Comes VVarvvi-
Munitiones aliquot in agro Boloniensi captae.
Similitas inter Somersetium & VVarvvi-
 censium.

(En quo discordia fratres

Perducit miseros) ---

Haud magno iam molimine euerti à se posse, modo paululum conniteretur, sperabat. Accusationum igitur materiam dum vbique conquirit, Somersetensi conatus eius patefacti sunt: qui se oppugnatum sentiens, & adhuc fortassis non bene gnarus utrum vi & armis an iure & legibus secum VVarvvicensis contendere decreuisset, sexto die Octobris, Rege ad Hantoni curiam moram faciente, literas ad Londinenses scripsit, in quibus mille homines armatos ad se confestim mitti postulauit, qui Regem seque aduersus vim intentatam tuerentur. Deinde, in Regione Hantoni curiæ vicina, delectum habuit, ac postquam mediocrem manum contraxisset, Regem VVindesorum eadem nocte auexit (arcem videlicet egregiè munitam 12. miliaribus ab Hantoni curia distantem) & procerum consiliariorumque regionum quot potuit nancisci secum deduxit. Verum VVarvvicensis, maximam consiliariorum partem Londinum conuocauerat, & multa de Somersetensi conquestus, ut sibi contra eum adessent obseruabat, qui capiti eius (sic perhibebat) insidias struxisset. Quapropter illi etiam missa ad Londinenses epistola, copias petebant, quibus Regem ex hostis sui manibus (ita Somersetensem appellabant) eruerunt. Tum edicta publicè proponebant, in quibus eum grauissime criminabantur, ac criminationis quidem capita hæc præcipua extitere. Quod pacatum reip. statum quem Henricus Rex moriens reliquerat, discordiarum semina iaciendo turbasset, & non paucis hominum millibus in bello ciuili nuper sublati, exitij causa extitisset: Quod munitiones plurimæ ab Henrico Rege cum proprii corporis & vitæ periculo acquisitæ illius siue ignauia siue perfidia amissæ fuissent: Quod cæterorum qui essent Regi à secretis, consilia parui pependisset: Quod Henrici præscripta de Regnis Angliæ & Hiberniæ administrandis plane neglexisset: Et denique, quod huic duntaxat rei studuisset, ut sibi opes quam maximas accumularet, regni proceres inter se committeret, factiosos sibi homines quo ad nutum quiduis molienti adessent adiungeret, ac palatia sum-

1549.
Somerfeten-
sis in carce-
rem.

Papa mori-
tur.
Card. Polus
in Papam
eligitur.

ptuosa, priuarumque modulum supergressa, extrueret, eo ipso tempore, quando bellis tam intestinis quam externis resp. grauissime premebatur. De hisce omnibus rebus Somerfetenensis certior factus, & se à cunctis desertum videns (nam Londinenses non solum auxilij nihil petenti sunt largiti, sed aduersario VVarvicensi 500. milites dederunt, & procerum fere vnusquisque ad illum, VVarvicensem dico, se aggregarunt) hoc solum deprecatus vt à vi abstineretur, & in se secundum leges ageretur, in manus illorum seque Regemque tradidit, à quibus in turrim siue arcem Londinensem Octob. 14. coniectus est, vnà cum Mich. Stanhopo, Tho. Smitho & Io. Thinno equitibus auratis, ac aliis præterea nonnullis. Hoc anno Nouemb. 10. mortem obiit Paulus III. Papa cum annos plus minus 15. sedisset. Eo defuncto Cardinales de more conclaue ingressi vt nouum Pontificem eligeret, de Reginaldo Polo Cardinale nostro statim agere ceperunt, in quo, sanguinis nobilitas (nam proxima cognatione Regem contingebat) & morum grauitas cum eximia doctrina coniuncta extitit. Cardinales tunc suffragaturi in duas præcipue factiones distracti erant: pars Cæsarianis rebus studebant, pars Gallo: nonnulli etiam fuere (eorum Princeps Farnesius defuncti Papæ nepos) qui à factione integri, se medios inter vtrumque gerebant. Isti Cæsarianis coniuncti vota vnanimiter in Polum contulerunt. Quod ipsi quam primum innotuit, temeritatis eos accusauit, iterum atque iterum admonens, ne quam animi perturbationem in consilium adhiberent, aut aliquid amicitiae & gratiae darent, sed omnes suas cogitationes ad DEI honorem & Ecclesiae utilitatem referrent. Ita negotio per ipsum Polum mora iniecta, Galli Cardinales rationem habendam clamitabant multorum è collegio suo qui propter viae longinquitatem adesse nondum valuissent, iniquum esse dicentes, electionem præcipitari antequam omnes potuissent conuenire. Vnus enim vero qui cæteris authoritate videbatur eminere, sperans si Polum deiecisset, sese fortassis eligendum (is erat Caraffa, qui aliquot annos postea Papa factus, Paulus IIII. appellatus est) ad calumnias & obtreccionem se conuertens, hæresis & incontinentiae suspicionem Polo obiecit, in Germania dicens atque Tridentina legatione, Lutheranis aliquot nimium fuisse familiarem, cum Imm. Tremellio multam consuetudinem habuisse, Anthonium vero Flaminium Lutheranismi suspectum inter domestico suos aliquandiu numeratum & ecclesiasticis dignitatibus ab eo locupletatum, in Viterbiensi legatione fontibus plerumque pepercisse, & paucos modico supplicio, nullos autem morte affecisse. Neque vero eam vultus grauitatem à luxuriæ suspicionem tam immunem eum præstare, vt puellam quandam apud moniales enutritam, à se genitam plurimi non existiment. Mirari proinde quid sibi velint, quod tanto impetu ad hunc vnum eligendum ferantur, quasi homines Pontificatu dignos Italia non progigneret, ab vltima scilicet Britannia hunc accersendum: at quem in finem? nempe vt Cæsar cuius hic totus esset, Romam iterum quasi conuiuando diriperet. His ita respondit Polus, vt non solum à criminibus obiectis se purgaret, sed etiam suffragatorum cupiditatem ad eum Pontificem constituendum, amplius accenderet. Nocte igitur quadam ad cubile eius concurrentes, Ludouicum Priulum Venetum familiarem suum, & sibi ob morum similitudinem percharum, excitare dormientem iubent, ideo venisse testati, vt Pontificem eum electum, pro more adorarent, atque ita iam tandem negotium ad vmbilicum perducerent. Quod postquam expergefatto Priulus gaudio gestiens nunciasset, increpuit hominem amice, & iam ad se accedentes Cardinales repulit: Nolle se nimirum tantam rem (quam pertimescendam potius quàm appetendam censebat) tumultuose & temere, sed rectè atque ordine agi: alienum esse noctis tempus, DEVM lucis non tenebrarum DEVM esse, rem igitur in proximam lucem differri debere: tum enim (si DEO placeret) melius confici posse. Cunctationem huiusmodi Itali Cardinales ignauiae & stupiditati tribuentes, hominem ceperunt contemnere, & mutatis sententiis, non multo post Montanum Cardinalem Pontificem creatunt, qui Iulius III. nuncupatus est.

A N N O

ANNO CHRISTI 1550. REG. 4.

1550.

CVM menses plus minustres in carcere iacuisset Somersetensis Dux, Regis Regnique paulo ante Protector, nec quicquam posset reperiri quod illi mortis pœnam irrogaret: neque vero conuenire videretur vt tantus vir ob leuius aliquod crimen vitam ibi perpetuò degere cogeretur, per idoneos homines actum est cum illo, vt se pœna quam pertulisset dignum fateretur, aut etiam maiori, ac deinde clementiam regiam imploraret. Quod ille cum non grauatè præstitisset, Februarij sexto libertati restitutus est, sed dignitati non item, Protectoris munere exclusus, & in senatorum regionum album ascriptus Apr. 8. Tumque bonorum quorundam virorum opera sibi mutuo reconciliati sunt Dux & VVarvvicensis, & ne facile dissiliret hæc coniunctio, affinitatis nexu placuit astringi. Vicecomiti Listio VVarvvicensis primogenito, filia Somersetensis collocata est, & nuptiæ in præsentia Regis celebratæ Iunij 3. Refert Thunanus (quo authore nescio) de antiquo Religionis cultu restituendo VVarvvicensem se occulte sollicitum simulasse, eaque vnica techna multorum gratiam & fauorem sibi conciliaffe. Verum cum fraus resecta esset, metuentem, ne pristina gratia destitutus, mox concideret, quod Papismo studentes se delusos cernerent, & ad Somersetensem elementiori ingenio virum sensim transirent: præuertendum periculo existimasse, & contracta cum Somersetio affinitate, ipsum carcere liberandum curasse. Interim dum hæc fiunt (Ianuarij nempe decimonono) Io. Russellius priuati sigilli custos Comes Bedfordiensis creatus est: & Gul. Baro Sancti Ioannis, Comes fit VViltoniensis, & Gul. Pagetus Baro Pagetus declaratur. Eorum duo, Bedfordensis & Pagetus, tertio die post adeptos novos hos honores in Galliam amandati sunt vnà cum Gul. Petreo & Io. Masono equitibus auratis, vt de componenda pace agerent cum legatis à Gallo designatis. Ij erant Mommotantius Picardix Præses, Gaspar Castellionæus Gallix postmodum Admirallius, And. Gillarius Mortarius, & Gul. Bocetellus. Missus non ita pridem fuerat Pagetus ad Cæsarem, vt quæreretur, bello hinc à Scotis, inde à Gallis nos foris premi, & intestinis seditionibus exagitari, ac proinde auxilium ab eo impetraret: ni suppetiæ ferantur, necessitatem imponi dicens, vt vel iniquis conditionibus cum Gallo transigamus. Ab eo cum nihil posset obtineri, ad pactiones huiusmodi descensum est. Boloniam & arces omnes in agro Bolonienfi extractas, Gallo in manus tradendas, vnà cum tormentis & omni bellico apparatu: pro quibus vt 400. aureorum millia duabus pensionibus nobis Gallus dependeret, conuentum est. Landera etiam ac Duglassia in Scotia à nostris occupatæ restituendæ, & Æmonem atque Rosenburgum quos munietamus, demoliendas (si ita Regina videretur) decernebantur. In eo scedere Cæsar comprehensus est, quemadmodum etiam (vt habet Ia. Henric. Petrus) Scotia Regina, qui porro addit, ad hanc concordiam stabiliendam, non solum equestri dignitate se mutuo Reges honorasse (quod constat) sed etiam (quod alibi nusquam reperi) promissum vtrunque, vt vnâ è Galli filiabus Rex noster duceret, quam primum ad ætatem matrimonio habilem peruenisset. Hæc vt rata essent, Apr. 8. obsides vtrunque dati sunt, videlicet,

A nostris;

Suffolciæ Dux.
Comes Hertfordiensis Somersetensis Ducis primogenitus.
Matreuerus Arundellix
Strangius Derbiæ
Fitz-vvalterus Bathoniæ

} Comites.

I j

1550.

A Gallis

Dux Angianus.

Meduanix Marchio.

Connestabilis Mommorantij filius.

Lud. Tremollius.

Fr. Vindocinus Carmitum Viccedominus.

Cl. Annebaldus.

Martij 3. de pace huiusmodi inter nos & Gallum confecta, in ciuitate Londinensi publicè proclamatum est, & April. 25. Bolonia Gallis tradita, obsides remissi. Iulij deinde 30. mortem obiit Tho. V Vriothlæus Georgiani ordinis eques auratus, qui Angliæ non ita pridem Cancellarius, postquam primis noui regni diebus Southantoniæ Comes creatus esset, Cancellarij munere breui postea cessit Richardo, Richio Baroni: cumque ante sex menses ipse cum Arundellio Comite Senatu Regio (nescio quam ob causam) amoti essent, iam demum, ceu ægritudine animi, siue quacunque alia de causa, in morbum incidens, è vita migravit, & honorem Henrico filio reliquit, à quo genitus est Henticus, qui vtranque fortunam expertus, aduersam olim tam fortiter pertulit, quam nunc moderatè se gerit in prospera, ad quam euexit eum clementissimus Rex noster, omnium summa cum gratulatione.

ANNO CHRISTI 1551. REG. 5.

Sudor Anglicus.

OPTIMUM est quoddam ad limites V Valliæ situm quod Salopia nuncupatur. Ibi loci Apr. 15. morbus grauis ac pestilens originem sumpsit, qui plurimas Angliæ Regiones hoc anno peruagatus, in Septentrionali regni plaga circa Cal. Octobr. vix tandem euauit, edita prius vbique tanta mortalium strage, vt defunctorum numerus iniri omnino non potuerit. In sola Londinensi ciuitate, 800. intra septem dierum spatium absumptos constat. Hæc lues temporibus Henrici septimi primum in hæc nostra Insula olim grassata anno 1486. ad alias postea nationes emanauit, & à loco vbi primum nata est, sudor Anglicus appellata. Ea nempe correpti, sudore affatim affluebant, & intra horas 24. animam plerunque exhalabant, multis ne ad duodecimam quidem perdurantibus. A Ioanne Stoo proditum reperi, honestos homines 7. qui patresfamilias extiterunt, simul vesperi conuiuatos hoc tempore, eorumque 6. ante horam 8. diei sequentis (hoc est hora 13. vix dum elapsa) extinctos esse. Fœminæ, pueri, aut senes, hoc malo raro correpti, nec alij fere quam iuuenes in media ætate constituti, qui si in principio morbi vel paululum obdormissent, illico interibant. Pauci etiam euaserunt, quos morbus saturos inuasit. Imo & cæterorum vix centesimus quisque ab initio reualuit, donec tempus malo remedium monstrauit: quod huiusmodi est. Si quis interdum cœperit ægrotare, sic vt erit vestitus decumbat: Sin noctu & in lecto, quiescat, nec se è loco moueat vsque ad 24. horas exactas. Interim ita se stragulis oneret, vt non prouocetur sudor, sed sua sponte molliter stiller, cibi nihil capiat si tam diu famem tolerare possit, neque plus potus consueti ac calefacti hauriat, quam modice satis sit ad sitim restinguendam. Super omnia vero in primis cauendum, ne manum æger aut pedem sui refrigerandi causa extra stragula proferat, quod facere lethale est. Huius morbi nouitatem adeo non miror: teste Plinio lib. 26. cap. 1. Imo & experientia quotidiana, nouos subinde exoriri. Illud maxime mirabile iudico, nostræ gentis homines hac tempestate vbiuis terrarum degentes, hoc malum afflixisse, intactis incolis, nisi in nostra duntaxat Anglia. Pestis igitur hæc tam dira & immanis multos mortales absumpsit, interque cæteros, nonnullos spectatos clarosque viros, quorum facile princeps, Henricus Suffolciæ Dux ac deinde frater suus, qui Brandoni filij, regisque consobrini, indolis præclaræ adolescentes, hoc morbo interierunt, primus nempe Henticus, tumque pau-

*Suffolciæ
Dux moritur.*

que paucarum horarum interuallo, secutus eum frater, cum ducis titulum ad se Germani morte delatum, ne integrum quidem diem vsurpassent. Ita is honor ad Henricum Graium Dorsetiæ Marchionem hæreditario iure deuolutus videbatur, qui Franciscam Brandoni filiam natu maximam habebat in matrimonio. Octobris itaque ii. Suffolciæ Dux declaratus est. Quo etiam tempore Io. Dudlæus Comes VVarvvicensis, Notthumbriæ Dux renuntiatur: Gul. Povvlettus Wiltoniæ Comes, fit Marchio VVintoniensis, & Gul. Herebertus eques auratus, Baro Cardifensis, equorum regionum præfectus, Comes tum Pembrochiæ creatus est. Dudlæi Graique stirps mascula iam dudum defecit: de Povvlettis antea dictum est: Herebertus autem qui Catherinæ Parræ reginæ sororius, à Gul. Hereberto sub Edvv. IIII. Pembrochiæ Comite stemma deduxit, filium reliquit Henricum, Gulielmi & Philippi patrem, quorum ille, aucti honoris hæres, in iuuenilibus annis prudentiam grauitatemque adeptus senilem, in senatum arcani concilij nuper allectus: iste vero Mongomerius Comes à Iac. Rege non ita pridem creatus est. Eodem porro tempore quo proceres prædicti honoribus aucti sunt, equestri dignitate honestati feruntur Io. Checus præceptor Regius, Henricus Dudlæus, Hen. Neuilus, & (quem honoris causa libenter nomino) Gul. Cecilius. Cecilius inquam ille, qui Secretarius tunc Regius, propter summas animi virtutes vniuersæ Europæ postmodum innotuit, & totius Angliæ Thesaurarius sub Elizabetha Regina factus, Baro item Burleiensis, reip. nostræ dum vixit alterum columnen, ætatem longam, sed perpetuis curis & laboribus pro publica salute susceptis attritam, pia tandem morte terminauit Aug. 4. 1598. magno certe desiderio sui apud omnes bonos relicto. Filios is reliquit duos, Thomam qui nunc floret Exoniæ Comes à Iacobo Rege creatus, & Robertum quem idem Rex postquam Sarisburici Comitem renuntiaffet, ad summi porro Quæstoris, siue (vt nunc loquimur) Thesaurarij munus euexit. Circa hoc tempus gratia male facta inter Somersetensem & Dudlæum, in apertas tandem inimicitias erupit: adeo rectudescente hoc malo, vt Somersetensis homo mansuetissimus, crebris Dudlæi iniuriis prouocatus (furor fit sæpius læsa patientia) consilium sumpserit (vt nonnulli scribunt) eum interimendi. Ad decumbentem proinde, specie illum visendi accessit, occulta lorica tectus, & alios secum armatos trahens, quos in proximo cubiculo reliquit. Sed cum ad Dudlæum nudum in strato cubantem introductus, humaniter ac beneuolè acceptus fuisset: vir miti ingenio prænitentia ductus, quod destinauerat exequi noluit, atque inde re infecta discessit. Ferunt è conitratu vnus, ab exeunte Duce percontatum, Anne effecisti? atque illo negante, adiecisse, ergo periisti. Hoc Somersetensis conatu, suis ipsum prodentibus, detecto, iterum aduersus eum accusatio instituitur. Re ad consilium delata, Octobris 16. in Turrim denuo coniectus est, vnà cum vxore & magna amicorum caterua, Graio Barone, Radulpho. Vano, Tho. Palmero, Milone Partrigio, Mich. Stanhopo, Tho. Arundellio equitibus auratis, & aliis deinde permultis. Tum primo Decemb. in iudicium protractus, duplici crimine oneratur, proditoris nempe, quasi publicam rem non prauè tantum sed perfidè etiam administraffet, ac coniurationis in Dudlæum ante dictæ. Proditionis crimen facile diluit, de coniuratione vero non poterat inficiari, propter quam, ex lege quam ipse nuper ferendam curauerat, ad mortem damnari ipsum oportebat. Ea nimirum constitutum erat, vt si quis aliquem ex regio senatu occidendi consilium cepisse deprehenderetur, quamuis rem non perfecisset, id ipsum morte lueret. Apud nostros in more est, vt proceribus de prodicione accusandis, ad tribunal euntibus, securis ingens præferatur, à reo auersa acie, qui eo absoluto abiicitur, damnato vero, iterum ad carcerem redeunti præfertur, sed acie ad eum conuersa. Quam primum igitur proditoris crimine absolutus est Somersetensis, securis ille terribilis depositus est. Sed propter coniurationem, ad mortem nihilo secius damnatus est. In aula illa Westmonasteriensi laxissima vbi habentur huiusmodi iudicia, verba iudicum viciniorum

1551.

Duces & Comites creati.

Pembrochiæ Comites.

Inimicitia inter Somersetensem & Dudlæum redintegrata.

1551.

pauci poterant audire, sed quod factum erat cuncti videntes, absolutum omnino Ducem existimantes, sublata voce tantum clamorem præ gaudio ediderunt, ut ultra crucem Charingiam (ad dimidium ferme milliare exauditus feratur. Quo tanto popularis beneuolentiæ testimonio vehementer territi proceres perhibentur. Quid enim aliud expectandum erat, quam ut hic populi affectus Regem adultum ad auunculi mortem aliquando vindicandam extimularet, & quantumuis inuitum vel nolentem propelleret? Id fortassis in causa fuit quod de Duce supplicium illico sumptum non fuerit. Hoc anno Episcopi aliquot qui reformationi ecclesiæ nolebant consentire, amoti sunt, & alij in eorum loca substituti. Gardinerus Vintoniensis (de quo antea) Feb. 14. depriuatus est, sicut etiam Darius Cicestrensis & Heathus VVigorniensis. ambo Octobr. 10. Tonstallus Dunelmensis Decemb. 20. in Turrim coniectus est. Bonerus Londinensis Octobr. 1. 1549. exauthoratus fuerat. Omnes, ne quid mouerent, in carcere detenti. Principis ministri, in Turri sunt incarcerati, sicut & Franc. Malettus Theologiæ Doctor eiusdem Principis facellanus. Causa mihi comperta non est, nisi de Maletto solo. Huic cum permissum esset ad Cæsaris petitionem ut coram Domina missificaret, sed ne alibi id faceret interminatum: quod in absentia eius id ausus fuisset, puniri placuit. Cum ipsa omnibus modis diligentissime actum est, ut reformatoribus sese vellet adiungere, non solum crebris Epistolis ad eam perscriptis, quibus ad id hortati sunt enixè Rex & consiliarij sui, sed missis etiã hominibus idoneis, ut verbis & rationibus coram persuaderent. Quæ omnia flocci faciens, superstitionem qua per matrem fuerat imbuta pertinacissime retinuit, religionem quippe exosa, iuxta cuius scita, ipsa spuria, & regni (si forte frater sine prole decederet) nullo modo capax censenda esset. Apr. 14. Georgius quidam, Parisiensis nomine, patria Germanus, ob Arrianismum Londini combustus est. Maij 25. regio quædam ad decimũ à Londino lapidem in Comitatu Surreiæ (re apud nostros valde infolita) terræ motu concussa est, Croydona nempe, vbi Archiepiscopus Cantuariensis domum habet satis magnificam, & 7. vel 8. pagi vicini. Sub initum Nouembr. Maria Scotorum Regina, Iacobi nimirum quinti vidua, ad Portemutham appulit, ac misso ad Regem nuncio, ut iam in Scotiam liceret terrestri itinere proficisci, veniam rogauit, qui cum id concessit, tum Londinum etiam humaniter inuitauit. Eo Nouemb. secundo peruenit, & honorifice accepta, non solum à Rege, & proceribus, apud Regiam, sed Londini à ciuibus, & à popularibus omnium regionum qua iter fecit: qui nimirum suis sumptibus cuncta necessaria donec in Scotiam vsque peruenisset itineranti sibi suisque omnibus suppeditarunt. Londino Scotiam versus discessit Nouemb. sexto. Sub idem quoque tempus Arundellia Comes & Gul. Baro Pagetus in Turrim (quam vero ob causam me latet) coniecti sunt. Pageto Georgeani equitis insigne periscelis aurea, mense Aprili sequenti ablatum est, & VVarvicensis Comes Northumbrij primogenitus eodem ornatus. Ad Arundellium quod attinet, Decembris tertio anni sequentis libertati restitutus est. Decemb. 21. Rich. Richius Baro, Cancellarij munere se abdicare iubetur, quod in Thomam Goodricum Eliensem Episcopum protinus collatum est.

ANNO CHRISTI 1552. REG. 6.

Dux Somerset. securi percussitur.

NONO Cal. Februarij Dux Somersetensis cum duos fere menses post damnationem in carcere iacuisset, quantumuis renitente Rege (cuius erat auunculus, & cuius pueritia sub eo adoleuerat) ad locum procerum supplicij destinatum productus, securi percussitur. Quamprimum pegma conscendisset in quo plectendus erat, orationem instituit, in qua, se quod iuxta leges ad mortem damnatus esset, ad huiusmodi pœnam subeundam semetipsum libenter exhibere testabatur, ut

tur, vt se legibus morigerum & obedientem ostenderet. Porro magnas DEO gratias habere sese, quod huiusmodi exitum è vita concessisset, quo præparandi se & peccata deslendi tempus nactus fuerit, multo vero maximas, quod Euangelij doctrinam non solum cognoscere ipsum, sed genti etiam Anglicanæ sua opera proponi voluerit. Hoc sibi magnopere se gratulari, in hoc vnice triumphare: optare deinde, & omnibus votis à DEO contendere, vt Ecclesia ad antiquæ illius & primitiuae normam iam conformata: secundum doctrinæ traditæ puritatem vitam moresque omnes instituere nitantur. Plura dicturum, tumultus quidam mirabilis, & repentina cunctorum qui aderant consternatio interturbauit. Quasi vna voce omnes derepente fugiamus, fugiamus, clamitabant, vnde ex infinita hominum multitudine qui ad tale spectaculum (vt fit) concurrerant, quotquot poterant, in fugam se coniecerunt, multi fugientium pedibus obruti & conculcati sunt, reliqui attoniti stabant, ad singula momenta exitum expectantes, etsi nihil videbant metuendum. Et cum ab alijs alij sciscitarentur quid rei esset: hic tonitru exauditum referebat, ille equestris turmæ aduentantis sonitum, alius aliud quippiam comminiscebatur: nec deerant, qui latis clamoribus aduenisse nuncios indulgentiæ regiæ, pœnamque Duci remissam & condonatam contenderent. Huiusmodi terroris (verè Panici) causam fuisse testatur Stous, quod homines quidam armati, ex illis quibus in mandatis datum fuerat vt Ducem ad locum supplicij deducerent, serius venientes quam constitutum fuerat, se mutuo hortarentur vt gradum adderent, clamantes Anglicè *away, away*, quod nostra vernacula sonat, non solum properate, properate, sed etiam abite ocius, abite. Vocem igitur huiusmodi qui proximi erant audientes, & simul armatos in se vti rebantur incurrere conspicati, fugam protinus ceperunt. Et alij deinde eorum exempla sequuti, omnia tumultu terrorèque compleuerunt. Postquam vero non sine magno negotio omnia sedata sunt: Dux populum enixè hortatus vti se paulisper quietum vellet tenere, vt eo pacatiori animo liceret ipsi è vita discedere, precibus animam DEO commendauit; tumque supplicium constantia plane admirabili pertulit, ne minimo quidem vel voce vel gestu vel vultu consternationis aut pauoris signo edito, nisi quod genæ, quando oculos suos ipse sudario velauit, paululum ultra quam solebant rubere cœperunt. Plerisque mortem eius vehementer doluisse constat, multique feruntur extitisse qui strophiola ipsius cruore tincta secum domum auferrent: inter quos magni animi matronam repertam dicit Thunanus, quæ biennio postea, cum Northumbriæ Dux à Maria regina captus per urbem traduceretur, sudarium Somersetti sanguine scædaturum occurrenti in platea ob oculos ingerens, En inquit sanguinem præstantissimi viri, ac Regis optimi auunculi, qui nefaria tua prodicione effusus, nunc vindictam de te exposcit. Idem etiam tradit, Radulphum Vanum qui cum Milone Porrigio 26. Febr. suspensus est in eodem loco vbi Dux paulo antea plexus, quando etiam Mic. Stanhopus & Tho. Arundellus ibidem decapitati, quo tempore ad supplicium ducebatur, denunciassent fore, vt sanguis suus Northumbrio quoad viueret pro cervicali futurus esset. Equites quatuor prædicti supplicium subituri, DEVM singuli testati feruntur, contra Regem aut quenquam de consiliariis eius, nunquam quidquam se molitos. Cæterum vt ad Somersetensem redeamus, ita quidem vt retulimus, è medio is sublatus est, homo pius & iustus, magnus reformationis zelator, salutis regiæ custos fidissimus, ac vsquequaque plane bonus, rei que publicæ amantissimus habendus, nisi quod communi temporum errore abreptus, à patrimonio sacro spoliando temperandas manus non duxit, quod Ecclesiarum Cathedralium non pauci conquerruntur. Mortem eius plurima prodigia sequuta sunt, vnde multi succedentium temporum calamitates præfagiebant. Mense Augusto sex Delphini (in nostro mari inusitatum genus piscis) capti sunt in ostio Thamesis flauij, tres nempe prope Quinburgum, & tres alij vbi aqua dulcescit, paulo super Grenuicum. Deinde Octob. 7. tria cetæ ad Grauesendam eiecta sunt in littus. Et Augusti 3. Monstrum

Terror Panici.

Monstrum.

1552.

natum est ad Middeltonam in Agro Oxoniensi, quale pauci memorant scriptores, duo id habebat capita, duo etiam Corpora umbilico tenus, vbi ita coniuncta sunt, vt egestionis viam vnicam haberent, & capita sibi semper mutuò contraria, vno orientem spectante si iacentis alterum in occidentem protenderetur: Pedes & crura vnus alterius trunco adiacebant. Vixit hoc Monstrum (sexu fœmininum) dies 18. & diutius victurum credebatur, nisi tam crebro nudatum fuisset, quo visentium curiositati satisfaceret, vt ex frigore morbum lethalem contraxerit. Hoc anno cœnobium Franciscanorum Londini in pædotrophium nobilissimum conuersum est, vbi nempe egeni pueri fere 400. iam inde ab eo tempore alimenta percipiunt, & educationem liberis hominibus dignam sortiuntur. Hospitale CHRISTI hodie id appellatur. Tunc etiam pauperibus ægris Xenodochium institutum diui Thomæ dictum in suburbio Ciuitatis quod Soutvverka nuncupatum est.

ANNO CHRISTI 1553. REG. 7.

Rex agrotare incipit.

SV B initium huius anni, mense nimirum Ianuario, ex acris humoris ad pulmones defluxione cœpit Rex laborare, vnde breui postea hecticus euasit & tabifica phthisi absumptus est, non sine veneni suspicione, sparso vbique apud vulgus rumore, quasi in Calend. Ianuarij regi à nescio quo pro strenua noui anni oblato florum odoratorum fasciculo, venenum infusum fuisset, ex cuius odoro pulmones vitium mortiferum ac lethale contraxissent. Hanc famam dedita opera post mortem eius disseminatam non dubito, ad creandam illis inuidiam qui rerum paulo antea potiebantur. De tanto siquidem facinore nunquam postea inquisitum est, id quod nullo modo Maria soror facere neglexisset, si vel minimam suspicandi occasionem naçta fuisset. Vtut fuerit, proceres cum ex medicis didicissent deploratam esse Regis valetudinem, neque spem conualescendi vllam superesse, suis vnusquisque commodis prospicere cœperunt. Ac cæteris omnibus cum auctoritate & potentia Northumbriæ Dux longe emereret, consilium iniit, regni sceptrum ad posteros suos transferendi. Mariæ & Elizabethæ Henrici filiabus natalium vitium probaliter obiici posse existimabat. Post eas deinde cum ad Henrici septimi filias regnum deuolui nemo ambigeret: de Scotiæ regina (quæ neptis erat ex filio Iacobo quinto Margareta nati maximæ) parum erat sollicitus: Nam propter diuturna cum Scotis bella, & ex bellis odia acerrima, quamlibet vel vmbra rationis sufficere existimabat ad eam solio nostro depellendam, cum præsertim Gallo desponsata esset, cuius dominatum (si nihil aliud esset) nostros nunquam laturos autumabat. Proxima tum videbatur Francisca filia Mariæ Franciæ Reginæ, secundæ Henrici septimi filia ex Carolo Brádono Suffolciæ Duce. Henrico Graio Marchioni Dorsetiæ ea nupta fuerat, viuentibus etiamnum duobus fratribus. Quibus ex sudore pestifero (vt retulimus) extinctis, Graius propter vxorem, Suffolciæ Dux renuntiatus est. Hic igitur ambitioni hominis alius adhuc obex obiicitur, vt eum tolleret, hanc sibi rationem incundam putauit. Re cum Suffolcio communicata, Gilfordo filio suo ordine quarto (cæteris iam antea coniugatis) vxorem dari petit Ianam Suffolcij filiam natu maximam. Deinde quia si hæreditatis duntaxat ius obtenderetur, mater Iana Francisca filia potior videri poterat: Regi persuadendi partes in se recepit, vt testamento condito, non solum sororem vtranque exhæredaret, sed etiam Ianam post se Reginam constitueret. Hæc postquam Suffolcius probauit, vt cæteri etiam proceres ad assentiendum pellicerentur, potentissimos illorum ad affinitatem cum alterutro iungendam inuitari placuit. Eodem igitur die quo infausto sydere Iana Gilfordo nuptui data est, minores duas Suffolcij filias, Catherinam & Mariam, duxerunt Henricus Pembrochiæ Comitum primogenitus, & Caius Ianitorum regionum Princeps, Henr. nempe Catherinam, & Caius Mariam gibbo deformem. Northumbrij deinde filia ætate minima, nomine Catherina, Hastingio tradita est Huntingdoniæ Comitis filio

Agitur de Iana Graia ad regnum euehenda.

Nuptiæ.

tis filio natu maximo. Hæ nuptiæ mense Iunij Rege grauitè agrotante Londini celebratæ sunt. Quibus rebus ex animi sententia confectis: Northumbrius Regi diligenter cœpit exponere, quam vehementer periclitaretur Religionis causa, si ipso breui moriente, de successore pio & rectè de rebus sacris sentiente pronisum prius non esset. Maria soror vt foret animata nemini dubium esse dicens: De Elizabetha melius forte sperandum, sed huius causam cum illius adeo valide arctèque connexam, vt aut vtranque à successionis iure amoueri, aut Mariæ regnum relinqui oporteat. Pij bonique Principis esse necessitudines quascunque DEI gloriæ subditorumque commodo postponere: Mahere illis qui aliter fecissent vltionem adeo, cum vita hac (quæ breuis est) elapsa, ad DEI tribunal sistentur, sempiternæ vitæ præmium, aut æternæ mortis pœnam laturo, Suffolciæ Ducem filias habere tres, quæ ipsum proxima cognatione attingunt, quas honesti mores & natalium dignitas abunde commendat, & à quibus violatæ religionis metus procul absit: quippe quæ cum lacte nutricis pietatem & puriorem doctrinam imbibisse videantur, & porro maritos habent veræ religionis non minus quam ipsas studiosos. Optare proinde sese & consulere, vt ad regni successionem ex ordine vocentur, sed ea semper lege, vt religionem ante omnia saluam tueantur. Quanquam igitur natu grandior Iana filio suo nupserit, se tamen non recusare quin sacramentum ab vtraque exigatur, omnia Regis acta se rata & grata habituras: neque enim tam suum quam vniuersi regni negotium esse quod agat. His rationibus puero regi non difficulter persuasum est, vt Testamentum conderet, in eoque sororem vtranque à regni successionem quantum in se fuit excluderet, & porro quoscunque alios præter Suffolcij filias. Testamentum huiusmodi coram consiliariis & summis regni Iudicibus recitatum est, atque singulorum assensu firmatum, omnibus deinde interdictum, ne quod factum esset annuntiarent, seditiois aut turbarum occasio ne daretur. Tho. Cranmerus Cantuariensis Archiepiscopus inter cæteros subscribere aliquandiu recusauit, legitimæ successionis ius violari neutiquam æquum existimans. Sed ad Regem decumbentem vocatus, cum ille vrgeret, & religionis periculum ante oculos poneret, post longam disceptationem assensum & ipse præbuit, cunctatione huiusmodi adeo nihil adiutus, vt rerum postea potita Maria, nemo omnium prior ad exitium designatus fuerit. Paucos postquam hæc ita constituta sunt dies, Edvardus Rex nondum 16. annos natus, Grenouici animam exhalauit, Iulij nempe sexto, cum annos 6. menses 5. diesque 19. sub tutoribus regnum tenuisset, iam in illa tam tenera ætate magno virtutis specimine edito: pietate in DEVM, constantia animi, amore recti, & studio literarum incredibili. Tribus nec amplius horis antequam expiraret, neminem arbitratus adesse, huiusmodi precatione se DEO fertur commendasse: Domine DEVS libera me ex hac misera & ærumnosa vita, & recipe me inter electos tuos si ita visum fuerit: quanquam non mea sed tua sola voluntas fiat. Tibi Domine commendo spiritum meum. Tu nosti ó Domine quam beatus sim si tecum in cœlo agere liceat: attamen propter electos tuos vtinam viuam & conualescam, vt tibi seruiam fideliter: ó Domine DEVS benedic populo tuo, & saluam fac hæreditatem tuam. O Domine DEVS saluum fac populum tuum Anglicanum. O Domine DEVS tuere hoc Regnum à Papismo, & conserua veram religionem in eodem, vt ego & populus meus nomini tuo sanctissimo benedicamus propter filium tuum IESVM CHRISTVM. Oculos tum postea aperiens (quos clausos antea tenuerat) & videns prope assidentem omnium medicum (qui hac oratione totidem verbis usum retulit) Anne tam prope inquit ades? haud equidem putaram. Illo deinde respondente, audiui loquentem, sed verba non percepi: Ego vero (subiecit Rex) DEVM comprecatus sum. Non multum deinde postea, exclamauit subito, deficio, Domine miserere mei, & accipe spiritum: eaque vix aut ne vix

1553.

*Testamentum
condidit &
sorores suas
exheredat.*

Rex moritur.

*Precatio
morientis.*

1553.

edita voce, reuera defecit. In huius Principis laudes multa essent dicenda, sed institutæ breuitatis memor, Cardani tantum verba subiiciam, qui annum plus minus ante mortem eius per Angliam in Scotiam iter faciens, ad Regis colloquium admissus est, quod his verbis postea descripsit. Aderant illi (de Rege loquitur) gratiæ: Linguas enim multas puer callebat, Anglicanam natalem, Latinam, Gallicam, non expers ut audio Græcæ, Italicæ, & Hispanicæ, & forsân aliarum. Propriam Gallicam & Latinam exactè tenebat, & ad omnia docilis erat. Non illi Dialectica deerat, non naturalis Philosophiæ principia, non musica: humanitas mortalitatis nostræ imago, grauitas Regiæ maiestatis, indoles tanto principe digna. In vniuersum magno miraculo humanarum rerum tanti ingenij & tantæ expectationis puer educabatur. Non hæc Rhetoricè exornata veritatem excedunt, sed sunt minora. Decimum quintum adhuc agebat annum: Interrogabat Latine non minus quam ego politè, & promptè loquebatur. Quid continent libri tui de rerum varietate? (hos enim nomini Maiestatis suæ dedicaueram) Tum ego, Cometarum primum causam, diu frustra quæsitam in primo capite ostendo. Quænam? (inquit ille) concursus (ego) aio luminis erraticorum syderum. At Rex, quo modo cum diuersis motibus astra moueantur, non statim dissipatur aut mouetur eorum motu? At ego, mouetur equidem, sed longe celerius illis ob diuersitatem aspectus, velut in Cristallo & sole cum Iris in pariete relucet, parua enim mutatio magnam facit loci differentiam. At Rex, & quonam pacto absque subiecto illud fieri potest? iridi enim paries subiectum est. Tum ego, velut in lactea via, & luminum reflexione cum plures candelæ propè accensæ medium quoddam lucidum & candidum efficiunt. Itaque ex vngue leonem (ut dici solet) fuit hic in maxima omnium aut bonorum aut eruditorum expectatione ob ingenuitatem & suauitatem morum. Prius ceperat fauere artibus quàm nosceret, & noscere antequam uti posset. Conatus quidam humanæ conditionis, quem non solum Anglia sed orbis ereptum immaturè deflere debet. O quam bene dixerat ille, Immodicis breuis est ætas & rara senectus. Specimen virtutis exhibere potuit non exemplum vbi grauitas regia requiebat, senem vidisses: ut blandus erat & comis, ætatem referebat. Cheli pulsabat, publicis negotiis admouebatur, liberalis animo, &c. Hæc Cardanus. Defuncti Regis corpus cum funebri pompa mediocri apud Westmonasterium August. nono tumulatum est prope auum eius paternum, Henricum septimum. Sic tempora Edvardi concludere properabam, quando eiusdem Regis cœptum generosissimum occurrebat nullo modo prætermittendum. Lusitanus erat quidam, Sebastianus Cabota nomine, quem Rex propter Cosinographiæ & rerum nauticarum peritiam insignem, stipendio honestauit 166. librarum nostratium, aureorum vero Gallicorum plus quam 500. Illius suasu 3. naues emissæ sunt Maij duodecimo, Ductore Hugonæ V Villobæo aurato equite, ad regiones incognitas in Aquilonari orbis parte lustrandas. Spes erat in Orientis regna amplissima Cathaiæ & Sinarum illuc viam, vsitata multo propiorem aperiendam. Paulo supra Noruegiam hæc naues vi ventorum abreptæ & semel dissipatæ conuenire postea nunquam valuerunt. Vna periculorum magnitudine deterrita, cursum mox retro direxit. V Villobæus, in terram delatus desertam & nostris hominibus nunquam antea visam, sub latitudine graduum 74. & ibi hiemare coactus: frigoris intolerandi vehementia oppressus, tam ipse quam sui omnes extincti sunt. Reperta est naus postea à nostris, & in scriniis equitis, scriptum quoddam, actus diurnos referens, testamentum etiam eiusdem, vnde ad Ianuarium vsque mensem vitam produxisse constat. Tertia vero naus fortuna vsa meliore, post longum errorem, in Russiam vsque & Moscouiam penetrauit. Hanc ducebat Ricardus quidam Cancellarius, qui paucos post annos secundum iter in illas Regiones instituens,

*Laus Edv.
R. apud Car
danum in
lib. de Ge-
nituris.*

*Seb. Cabo-
ta.*

*Aquilonar-
es mundi
regiones lu-
strantur.*

*Hu. V Vil-
lobæus fri-
gore eneca-
tus.*

*Cum Mos-
couitis com-
mercium.*

instituent, in reditu, ad littus Scoticum nauem fregit, & dum legatum Moscouitæ seruare nititur, ipse perit, fluctibus absorptus. Viam interim is monstrauit, quam egressi nostri, mercaturam iam inde ab eo tempore bene quæstuosam in illis oris exercuerunt.

Finis Libri secundi.

RERVM ANGLICARVM
ANNAL. LIBER TERTIVS.

MARIA REGINA.

ANNO CHRISTI 1553. REG. PRIMO.

Maria Regis modo defuncti soror, de clandestina molitione Northumbrij iam olim certior facta, de morte etiam fratris inaudiuisset: prope Londinum haud tuto agi existimans, ubi hostes cum summo imperio omnia regebant, Edvvardoburgo (nam ibi tum commorabatur) se proripuit, & causata contagionis periculum ob vnum è domesticis suis peste correptum, 40. milliaria vno die emensa, ad Framingianam Castellum secessit. In Suffolciensi Comitatu id situm est, ad 80. ab vrbe lapidem, haud procul à mari, qua, si ita fors tulisset, in Galliam via pulsæ patuisset. Eo quamprimum peruenit, Reginae statim nomen assumpsit, & ad amicos nobilitaremque perscriptis literis, ad se diligenter arcessendos curauit. Northumbrius interim postquam totum biduum de summa rerum cum amicis consultasset: nondum euulgata Principis morte, Londinensis vrbes prætozem Grenouicum euocauit, iubens, vt sex è senatoribus vrbes 24. (quos Aldermannos dicimus) & 12. alios ciues primarios secum adduceret. Iis, cum aduenissent, simul excessisse regem, & rerum potiri Ianam nuntiat, ostensis Testamento & diplomate Regio, ante 14. dies confecto, in quibus, de regni successione ita fuerat constitutum sicut antea retulimus. Ad sacramentum deinde Ianæ dicendum siue minis siue promissis omnes adegit: & ne cuiquam audita enuntiarent pœna magna proposita edixit. Quantum accessionis rebus suis factum esset si ciuitatem eam hac ratione in partes taxisset, virum sapientem non latuit, & Mariam omnium rerum (vt putabat) ignaram, opprimi posse, spes erat, si mortis regiae fama paulisper suppressa foret. Vt vero manibus eorum elapsam in Suffolciam profectam nuntiatum est, haud vltro morati, regni proceres fere cuncti Ianam ad arcem siue Turrim Londinensem honorifice & regia cum pompa deductam, Regnam declarant, & ea de re edictum cum buccinæ clangore per vicos ciuitatis promulgandum curant. Erat illa annos nata circiter sedecim, forma non infœlici, literarum cognitione incredibili, ingenio acutissimo, & prudentia in illa etiam ætate plus quam muliebri, pietatis puriorisque doctrinæ studiosissima, & adeo honoris delati neutiquam appetens, vt regia ornamenta sine gemitu & lachrimis non suscepit, & cunctis

*Maria in
Norfolciâ.*

*Iana Regi-
na declaratur.*

1553.

palam & manifestum foret à parentibus & amicis plane inuitam coactam esse vt id fastigij conscenderet. Quando ad arcem proficiscens, per ciuitatem incessit, ingenti populi concursu, sed nullis acclamationibus lætis accepta est, vt ad rei nouitatem excitati, spectatum potius quàm gratulatum venisse viderentur, quod amicos Mariæ animum hucusque despondentes, non leuiter erexit ad attentandum pro ea aliquid quamprimum occasio data foret. Obiabat adhuc Northumbri præsentia, hominis acerrimi, consiliique magni, quo minus aliquid moliri audent: hunc si aliquo pacto ad tempus ablegare possent, aliquid pro Maria se confecturos sperabant. Eodem quo Iana Turrin ingressa est die, allatae sunt Mariæ literæ & in consilio recitatae, quibus regni senatoribus mandabat vt ad se tanquam regni hæredem venirent, & debitum obsequium iam tandem præstarent, postquam ab vniuersa fere Anglia vt legitima Regina agnita ac salutata fuerit. Eodem etiam tempore nuntiatum est, Norfolkenses & Suffolcienses in verba Mariæ iurasse, & animaduersum facile à prudentioribus, populum fere vbique alieno à Iana animo existere. Quapropter de exercitu primo quoque tempore conscribendo inicitur consilium, vt comprehensa Maria Londinum ad causam dicendam vi adduceretur. Harum copiarum Dux Suffolciensis deligitur, pater Reginae. Cæterum qui Mariæ rebus clanculum fauebant, sibi grauem Northumbrium amoliri satagentes: nouæ Reginae authores fuerunt vt patrem apud se retineret, Northumbrium amandaret: hunc dicentes vel solo nominis sui terrore plus effecturum (quod rebelles nuper Norfolkenses profligasset) quam ille vel vi vel consilio vel alia quauis ratione valeret, & filia magis fidum custodem quam patrem, quemnam existimarent? Ad res vrbanas quod attinet, consiliarios adesse vniuersos qui illas fide prudentiaque solita procurarent. His rationibus adducta Regina, Northumbrium multum obtestata est (cui tandem licet ægrè persuasum) vt hoc onus in se susciperet. Magnopere nimirum metuebat ille, ne aliquid se absente turbatum foret: sed cum renitendi nullus locus relictus esset, expeditioni se accinxit, & militum 6000. secum trahens, Iulij 13. Londino profectus est. Vrbe ferunt egredientem, ad Baronem Graium (qui vna aderat) conuersum dixisse, videntur vt populus ad spectandum certatim confluat? Extanta tamen multitudine qui bene precetur, ne vnum quidem exaudis. Erant Londinenses in causa religionis optimè animati, quemadmodum etiam Suffolcienses & magna ex parte Norfolkij: & Papismo Mariam addictissimam omnes nouerunt. Tali tamen & tam constanti veneratione nos Angli legitimos reges prosequimur, vt ab eorum debito obsequio nullis fucis aut coloribus, imo ne religionis quidem obrentu nos diuelli patiamur: cuius rei Ianae hic casus mox perscribendus indicium poterit esse plane memorabile. Quamuis enim dominationis illius fundamenta validissima iacta fuissent, cui & summa arte superstructum est, quod ex suprascriptis satis patet: quamprimum tamen regni vera & indubitata hæres se ciuibus ostendit, omnis hæc tam accurata structura concidit illico, & quasi in ictu oculi dissipata est, idque eorum præcipuè opera, quorum propter religionis causam propensissimus fauor Ianae adfuturus sperabatur. Nam concionatores, quos bene multos Londini constituit Northumbrius vt Mariæ causam impugnarent, nihil, ne Londini quidem profecerunt. Imo ne egregius ille doctrina vitæque sanctitate vir, Nic. Ridlaus Londinensis post amotum Bouerum Episcopus, æquis auribus auditus est, vtinam vir optimus hac in re lapsus non fuisset. Nam ad Mariam quod attinet, si verum non sit illud Iuridicorum, Matrimonij bonafide contracti, etiamsi postea vt illicitum dissoluatur, eam esse vim, vt liberi ex eo suscepti pro legitimis habeantur: Elizabetham sororem à regni gubernaculis quare putarint arcendam, equidem satis mirari nequeo, neque causam aliquam vel probabilem assignandam puto ab iis quibus Mariæ natalia non probantur. Vt nihil dicam de Maria Scotia Regina, cui post sobolem Henrici octauis, regni ius sine dubio competebat. Qualesquales fuerint concionatorum rationes, apud vulgum nihil effecisse constat: Et

Northumbrius inuitus in expeditionem extruditur.

et alii

stat: Et ad Mariam plebs quacunque incedebat ingenti numero confluebat: nec vero plebs duntaxat, nam primarij viri non pauci se illi primo quoque tempore adiunxerunt. Inter hos, Comites numerantur Bathonensis, & Suffexiensis, Tho. V Whartonus, & Io. Mordantus Baronum primogeniti, equites deinde aurati, Drurius Sheltonus, Benefeldus, Iernigamus, Sulierdus, Frestonus, & alij quamplurimi. Inter omnes vero eminebat longe Edvv. Hastings Huntingdoniæ Comitis frater, cui cum 4000. peditum legendorum negotium datum fuisset à Northumbrio, delectu statim habito, ad Mariam transiit. Ob quod facinus Baro Lovvboroensis ab illa postmodum creatus est, quem etiam honorem (Baronis dico) retulit Io. Gulielmus, ob fidelem operam tunc nauatam. Morganus porro caudidicus, siue (vt nostri loquuntur.) Seruiens ad legem, cum inter ceteros faceret pro virili, breui postea vnus ex duobus summis regni Iudicibus constitutus est. Maximum vero momentum Mariæ rebus huiusmodi casus attulit. Naues 6. in ora quæ Belgicum littus spectat, Northumbrius instrui curauerat, vt Mariam si forte fugam adornaret, intercludere, & in omnem euentum, quicunque tandem incidisset, præsto esse possent. Ventorum vi in portum Varmuthensem ex forte coniectæ sunt, eo ipso tempore quando in oppido pro Maria delectus habiti fuere. Partim igitur minis, partim precibus nauæ militesque inducti, ad Mariam desciscentes, naues Iernegamo (duci cuidam Mariano) tradiderunt: quod momentum adeo magum rebus eius attulit, vt nunciatum, ingenti eam gaudio perfuderit: Nam inde deducto milite, machinisque bellicis atque omni apparatu instructior, contra Ianam nunc vadere decreuit, Northumbrij copias nihil verita. Procetes vero qui cum Iana erant, de his rebus facti certiores, pertimescere vehementer ceperunt, quonam tandem hæc res euaderet. Et amici Mariæ in regia degentes, audaciores facti, mentem sibi mutuo paulatim aperuerunt, nihil aliud magis cupientes, quam ex arce in Ciuitatem egrediendi facultatem, vt colloquia liberè miscere liceret. Accidit per eos dies, vt Northumbrius scriptis ad senatores literis, auxilia adhuc maiora summitti postularet. Profectus ille Iulij decimotertio (sicut antea dictum est) præter quatuor filios suos, Marchionem Northantonensem Parrum, Huntingdoniæ Comitem Hastingsum, Gram Baronem, aliosque primarios viros permultos: habebat in Castris 8000. peditum, 2. millia equitum quo tempore Cantabrigiam peruenit. Inde cum mouisset Edmondoburgum, militum quam plurimos à signis dilapsos comperit, & de reliquis ne idem plerique facerent vehementer metuebat. Quapropter Cantabrigiam reuersus, aliis super alios nunciis ad singula penè momenta amandatis, à Consiliariis vehementer flagitabat, vt nouis copiis fugitiuorum loca supplere maturarent. Occasionem hanc Marianis arripientes, habendum primo quoque tempore delectum decreuerunt: verum non placere dicunt, vt hoc negotium aliis quam sibi ipsis demandetur, ne idem fiat quod nuper ab Hastingso Huntingdonij fratre. Ita permittente Suffoleio, ex arce omnes quasi ex ergastulo euolantes, in diuersas vrbis regiones feruntur. Inter eos Marianis partibus plurimum studuisse visi, Wintoniensis Marchio Thesaurarius, Pembrochiæ Comes Herbertus, Comes Arundellius) quem vnà cum Pageto per integrum annum incarceratum non ita pridem Northumbrius tenuerat) & Th. Cheynæus quinque (vt loquimur) portuum Præfectus. Horum industria, Consiliarij omnes quotquot reperiri poterant (excepto solo Suffoleio) aliorum etiam procerum permulti qui non alieno à Maria animo esse noscebantur, ad Palatium Pembrochij conuocati sunt, quod antiquo nomine Bainardi castrum nuncupatur, specie quidem colloquendi cum Galli oratore Lauallo, quocum nescio quid tractandum comminiscabantur, reuera autem vt de Iana in ordinem redigenda consultarent. Ibi Henricus Arundellia Comes in Northumbrium plenis quod aiunt velis inuectus, postquam priorum temporum acta commemorasset, & omnium quæ Edvardo regnante iniquè, crudeliter, aut perperam gesta viderentur inuidiam in eum vnum coniecisset, de

1553.

*Naues 6.
hostiū Ma-
ria tradita.*

*Miles Nor-
thumbrij à
signis dila-
bitur.*

*Decretum
procerum
de Maria in
regnum re-
cipienda.*

1553.

liberis Henrici à successionis in regnum iure contra ius fasque exturbatis querelam instituit, & mirari se imprimis retulit, quo pacto tales tantosque viros (præsentibus innuens) in eam seruitutem redegerit, ut scelerum suorum ministros eos facere potuerit. Illis nempe suffragantibus, persona regni indutam Suffolciji filiam, nulum suam, dominationis vim & potestatem ad ipsam delatam, ut in omnium capita & fortunas tanquam ex arce tyrannidis impunè grassaretur. Obtentui quidem sumptam religionis causam: Sed ut vocem Apostoli meminisse nolint, (quod malum est non perpetrandum ut inde bonum proueniat: & principibus vel malis non ob metum tantum sed conscientiæ bonæ gratia obtemperandum) cuiusnam quæso compertum est (ait) Mariam in rebus ad religionem spectantibus quicquam mutaturam? Certe Suffolcensium nonnullis hac de re nuperrimè eam interpellantibus (Et verum id fuit) æquissime dicitur respondisse. Et quæ (malum) ista animi imprudentia ac cæcitas est (inquit) quo incertum periculum euitemus in certam perniciem nos fortunasque nostras præcipites dare? In hac re utinam peccatum non fuisset. Sed cum errori nullâ melior sit medicina quam matura resipiscentia, operam hortor iam omnes adhibeamus, ut Maria Regni legitima & indubitata hæres vestra authoritate publicè declaretur. Postquam in hanc sententiam pluribus perorasset: Pembrochij Comes, Arundellij se subscribere sententiæ alta & generosa voce professus est, & manu ad gladij capulum apposita, subiicit, se ferro quoque paratum decernere cum eo qui contrariam tueri præsumeret. Ab omnibus tum, pedibus in eam sententiam itum est. Accersitis igitur Prætoribus (quem Maiorem dicimus) & senatoribus vrbs: vniuersi simul omnes in celeberrimum ciuitatis vicum perrexerunt, Chepsidam nuncupatum, & ibi tubæ sonitu conuocata plebe, edictum promulgarunt, quo Maria Regina pronuntiatur. Inde tunc omnes in Basilicam Paulinam proficiscuntur, vbi hymno decantato qui à BB. Ambrosio & Aug. conscriptus dicitur, miserunt protinus ad Turrim qui arcem in potestatem redegerunt, & Suffolcium ut se consilio sisteret compellarent. Ille ut hæc nunciata sunt, in Ianæ filię cubiculum ingressus, insignia regalia protinus amouit, & eam ut ad priuatam vitam redire non ægrè ferret admonuit. Ad quæ illa, nihil turbato vultu, Æquioribus inquit auribus hunc nuncium accipio pater, quam cum me inuitam & adactam ad hoc fastigium rapuisti, ut tibi & matri imprimis morem gererem, peccaui grauitè, & vim mihi attuli, nunc sponte facio: & mihi morem gero cum regno abdicare me & culpam alienam emendare compellor, si modo tantus error sola abdicatione & culpæ confessione corrigi potest. His dictis, in secretius cubiculum se recepit, de capite sollicita magis, quam quod ægrè regno cedere videretur. Suffolcius inde ad concilium pergit, & decreto subscribit. Iulij 19. hoc edictum promulgatum est, tanto populi gaudio, ut Mariæ nomine recitato, exaudiri postea cætera non potuerint, præ lætis exultantium clamoribus. Arundellius & Pagetus postquam ex animi sententia rem sic confectam vidissent, equis eadem statim nocte conscensis, & equitibus 30. secum assumptis, quanta possunt celeritate ad reginam contendunt: quæ postquam ei demonstratum est quid actum sit, ob tam lætum nuncium ingenti gaudio perfunditur. Ad Northumbrium interea Consiliarij dant literas, & eorum quæ acta erant ipsum certiores faciunt, mandantque, ut decreto subscribat, & exercitum dimittat. Illas literas nondum acceperat quando rem tamen præsentiens, & alto corde dolorem premens, Mariam Reginam edicto publicè promulgato ipse Cantabrigiæ declarauit, & proiecto in altum pileo (effusæ lætitiæ apud nos id signum est) gaudere se cum cæteris simulauit. Exercitus tunc illico dissoluitur, & nobilitas vniuersa ad Mariam transiens, omnemque culpam in Northumbrium coniiciens, veniam præteritorum impetrauit. Iana, postquam Regiæ personam tanquam in scena decem tantum egisset dies, custodiæ traditur, & illustres matronæ quæ in Comitatu filius erant, ad suas vnaquæq; ædes se recipere iubentur. Northumbrius etiam Regiæ iussu ab Arundellia Comite comprehenditur, & Londinum in turri

Iana in ordinem redigitur.

Northumbrius edicto Cantabrigiæ promulgato Mariam reginam declarat.

Comprehenditur et in carceratur.

asser-

afferuandas mittitur. Sunt qui referant, animi dubio, quid faceret, & de fuga cogitanti, manus iniectas à regij corporis custodibus, dum ocreas indueret, (Ioanne Gatzio Duce, satellitum præfecto, Northumbrium in eam expeditionem ij sequuti fuerant) Æquum esse dicentes vt eius testimonio à perduellionis crimine se tueantur. Illo restitante, adeoque orta inter eos contentione, aduenere eo ipso articulo literæ à consiliariis regiis suprascriptæ in quibus super ea quæ antea memorauimus, imperatum fuit, vt abiectis armis domum suam vnusquisque se reciperet. Illis visis & recitatis, Ducem protinus liberum prætoriani dimiserunt. Libertas vero huiusmodi diuturna illi non fuit: Nam proximo statim manè cum equum conscensus videbatur, à Regina veniens Arundellius, captiuum eum abduxit, vnâq; alios permultos Huntingdoniæ videlicet Comitè, & primogenitū suum: Warvvicensem, Ambrosium, & Henricum Northumbrij filios, Andream Dudlæum fratrem eius, Tho. Palmerum & Ioannem Gatzium equites, Henricum Gatzij fratrem, ac Edvvinum Sandium Theologum. Qui Iulij 25. Londinum peruenierunt, & in Turrem statim coniecti sunt. Huntingdonius non multo post, filius vero illico liberatus est. Io. Gatzius, cuius consilio Northumbrius quicquid peccasset tribuebat, & Palmerus, capitali postea supplicio affecti sunt: Warvvicensis Comes in custodia morbo extinctus est. Ambrosio & Henrico Dudlæiis, condonatum, quorum iste, glande tormentaria percussus in oppugnatione S. Quintini postea interemptus, Ille vero meliori vsus fortuna, ad Eliz. Reg. tempora perdurauit, & Comes factus V Varvvicensis annos quamplurimos in magna apud eam auctoritate felicissime transegit. Andreæ quoque Dudlæo ad mortem damnato Regina postmodum ignouit. Sandius Theologiæ Doctor & Academiæ Cantabrigiensiæ Rector siue (vt loquimur) Vicecancellarius, à Northumbrio iussus, Mariæ causam ex suggestu apud Academicos habita concione impugnarat, Ianæ defenderat, ea vero & prudentia & moderatione, quamuis paucissimarum horarum intervallo ad se præparandum concessio, vt Duci abunde satisfactum sit, & tamen ex altera parte offensionis tantum contractum non fuerit, quin amici eius à Regina veniam pro eo impetrare potuerint. Postquam igitur annum fere integrum in carcere detentus fuisset, dimissus, in Germaniam protinus euolauit: Vnde post mortem Mariæ rediens, ad Episcopatum primum V Vigornensem, deinde Londinensem euectus, ad Archiepiscopatum tandem Eboracensem conscendit, eruditione, probitate, prudentia, addo etiam genere vit clarissimus, & sobole super omnia felicissimus. Nam liberos reliquit permultos ex quibus tres equites vidimus auratos, animi, corporisque dotibus ornatissimos. Iulij 26. ad eundem carcerem deducti sunt Marchio Northantonensis (postea damnatus, dimissus tamen) Ridlæus Episcopus Londinensis, Oxoniæ post biennium combustus: & deinde præter multos alios, Robertus Dudlæus alter Northumbrij filius, magnus ille sub Elizabetha Lecestriæ Comes, cuius gratia summa quæque adeptus, magnam potentiam in ætate non adeo prouecta morte terminauit. Iul. 27. incarcerati, Suffolciæ Dux, cui post quadriduum admirabili clementia veniam dedit Regina, Io. Checus Edvv. præceptor, Rogerus Chomleus, & Edvv. Montacutus summi Regni Iudices, qui omnes Sept. 3. libertati restituti sunt. Iulij 30. Elizabetha reginæ soror à domo sua in suburbiis ciuitatis Londinensis sita (in vico nempe quæ Strauda dicitur) profecta, cum ingenti tam fœminarum quam nobilium virorum comitatu (alij 500. numerant, alij 1000.) facto per urbem itinere, sorori ad regnum assumptæ gratulatura obuiam processit: quæ demum Aug. 3. V Vanstedæ sexto ab vrbe lapide cum confedisset, dimisso iam antea exercitu (qui ad 13. millia hominum neq; amplius excreuerat) habuit illic obuios regni primores & principes matronas, & urbem magno comitatu ingressa, in Turrim venit. Venientem supplices exceperunt Norfolkciæ Dux (cuius filium Surreici Comitem ab Henrico moriente necatum memorauimus, à quo tempore in carcere hucusque hic detentus fuerat) Edvv. Cortineus Cortineci anno 1538. decapitati filius, Gardinerus ante biennium

1553.

Procerum
item alij.Ambr.
V Varvvic.
Comes.D. Sandius
Archiepi-
scopus po-
stea Eborac.Robertus
Lecestriæ
postmodum
Comes.Regina Lon-
dinum.

1553. Episcopatu Vintoniensi multatus, & Anna Somersetenſis non ita pridem ſecuri
Captiuos a- percuffi vidua. Quibus in genua procumbentibus, Gardinerus reliquorum no-
liquos nobi- mine orationem habuit, in qua, poſtquam Regina omnia fauſta precatus fuiffet,
les liberati. illa benigne ſingulos leuauit, ac oſculo ſalutauit: Hi (ſimul inquiring) mei pro-
 prij ſunt captiui, deinde dimitti omnes extemplo iubet. Ac Cortinæum quidem
Gardinerus poſtridie ad paternos honores reſtituit, Marchionatum nempe Exoniensẽ. Ad
ſit Cancel- Gardinerum vero quod attinet, non ſolum in Episcopatu vnde fuerat amotus cum
larinus. denuo collocauit, ſed etiam ſummum Angliæ Cancellarium paulo poſtea Auguſti
 nempe 23. conſtituit, quanquam is olim ſententiæ de diuortio contra Catherinam
Deprivati matrem ſuam latæ ſubſcripſiſſet, & libris editis Henrici V III. cauſam defendiſſet.
olim episco- Aug. 5. Bouerus & Tunſtallus, hic Dunelmensis, ille non ita pridem Londinensis,
pi reſtituti. Episcopos, breui etiam poſtea Dauius Ciceſtrenſis, & Hethus V Vigornienſis, car-
 ceribus emiſſi quibus detenti fuerant, ad Episcopatus quos tenuerant redire iuben-
 tur, modernis poſſeſſoribus ne lite quidem intentata, eiectis. Aug. 10. Edvardo
Edv. V. I. Regi, iuſta (vt diximus) perſoluta ſunt, concionem habente Daui Ciceſtrenſi
ſepultura. Episcopo, qui etiam ſacrum peregit vernacula vſus Anglicana, & Euchariſtiam
 præſentibus exhibuit more ſub Edv. Rege inſtituto. Nondum de religione a-
Concionante thonienſis Episcopos, reformationem ſub Edvardo factam ad crucem Paulinam
te Burno ad pro concione inſectaretur, & iactantius inſuper commemoraret, quomodo Boue-
crucem Pat- rus ob concionem ibidem loci eodemque ipſo tempore ante quadriennium habi-
linam tu- tam præſulatu iniuſte per vim pulſus, & carcere poſtea diuturno numeratus fuiſſet,
multua- nunc vero per clementiam regiam reſtitutus: plebs puriori doctrinæ iam bene aſ-
tum. ſueta, tumultuari cœpit, & à lapidibus vix aut ne vix abſtinuit: nam aſtantium
 quidam, coniecta in concionatorem pugione, parum abſuit quin eum confodiſſet:
 idque tanto vicinorum conſenſu factum, vt quamuis diligentiffime indagatum, re-
 ſciri nunquam potuerit viuente Maria quis eius facinoris author extitiſſet. Aliis
 tum clamantibus, aliis in ſuggeſtum irrupere ſatagentibus, Burnus concionator,
 à duobus miniſtris plebi acceptiſſimis protectus, Bradfordo & Rogerio, qui poſtea
 religionis cauſa combuſti ſunt, in ludum literarium vicinum magna cum difficul-
 tate incolumi tandem deductus eſt. Aug. 18. de coniuratorum cauſa ceceptum co-
 gnoſci. Rei tum facti proditionis Northumbriæ Dux Io. Dudleyus, Io. item pri-
 mogenitus eius Comes V Varvicenſis, & Gul. Parrus Northantonix Marchio.
Northumb- Eius dici & ſequentium geſta ſic vt à Thuano (clariffimo certe ſcriptore) tradun-
rius V Var- tur, quanquam à me omnino non probentur quæ habet, tamen quod ad verita-
vicenſis tem proxime accedant, & discrepantes ſententias audire lectorem quandoque iu-
& Northã- uat, huc integra tranſcripta inferere non pigebit. Decimo tertio Cal. Maij (inquit
tonius dam- ille) V Veſtmonaſterium deducti, vt coram à Iudicibus interrogarentur. Ibi Nor-
nati. thumbrius, cum ſe nihil niſi ex ſenatus decreto egiffe diceret, excuſatione minimè
Imo 15. nam admiſſa, tanquam perduellis ad mortem damnatur. Pronuntiata ſententia, gene-
13. Cal. fuſt ris mortis gratiam ſibi fieri ſuppliciter petiit, & in mitiorem pœnam mutari: Item
dies Domi- vt filiis parceretur, & eorum ætatis ratio haberetur: Poſtremò, vt ſibi cum Theo-
nicus & ta- logo colloqui liceret poſtulauit, & cum 4. ex delectis primoribus ſermones de re-
li negotio bus ad rem publicam pertinentibus conſerere: Tum interrogatur Northanto-
minime ap- niæ Marchio, qui poſtquam nullum tumultus tempore publicum munus ſe exer-
ius. cuiſſe dixit, ſed venationibus intentum, turbis ſe minime immiſcuiffe: cum con-
Proditorũ tra conſtaret eum Northumbrij partes ſecutum eſſe, pariter ad mortem damnatus
ſupplicium eſt. Ac poſt eum V Varvicenſis Comes Northumbrij natu grandior filius, qui v-
apud nos bi in tam graui crimine ætatis excuſationem non admittere iudices vidit, ingenti
quale. Vide animi conſtantia ſententiam mortis excepit, hac ſola petita gratia, vt omne æs
pag. .... ſuum alienum exolueretur, nam perduellionis damnatorum bona ſine æris alieni
 onere regni lege ad fiſcum tranſeunt. Ij mox in Turrem reducti. Poſtridie pa-
 riter damnati ſunt Andreas Dudleyus Northumbrij frater, Io. Gatzius prætoria-
 norum

norum præfectus, qui primus de Iana adoptanda in Northumbrij gratiam author
 fuisse credebatur, & Henricus Gatzij frater, ac postremo Tho. Palmerus equestris
 ordinis vir. Vndecimo Cal. Septemb. ad supplicium producuntur, cum biduo
 ante sacro solemniter celebrato, in carcere sacrae cenæ viaticum accepissent. Et
 Northumbrius ex Concilio Nic. Hethi, qui postea Archiepiscopus Eboracensis
 creatus fuit, oratione ad populum habita, culpam confessus, & venia delictorum
 petita, cunctos astantes admonuit vt priscam maiorum religionem amplecterentur,
 reiecta nuper inuecta doctrina, vt quæ, malorum omnium quæ 30. ab hinc
 annis passi essent, causa extitisset, in primis nouæ religionis concionatores vt sedi-
 tionum buccinas regno exigerent, si innocentes se coram D E O & saluam repu-
 blicam vellent: se quidem non aliam quàm maiorum religionem semper in sinu
 coluisse, eiusque rei testem appellare Vintoniensem Episcopum summum ami-
 cum suum, sed ambitione cæcum multa temporum condonasse, quorum pœniteat
 & ex animo tædeat: proinde sponte mortem, quam commeruisse se agnoscat,
 subire. His dictis, cum se circumstantium precibus apud D E V M commendasset,
 ad mortem se composuit. Ac statim carnifex petita prius venia lege in ipsum egit.
 Monitis Northumbrij variè affecti sunt astantium animi, mirantium, illum religio-
 nem, quam 16. amplius annos professus esset, & cuius præcipuè ratione Edvardo
 de exhæredandis fororibus consilium dedisset, improbare. Plerique scripsere,
 spe impunitatis hominem astutum vitæque cupidum, id fecisse: & postea cum
 circumspiceret, & verba sibi data videret, pœnituisse. Insimulatus fuerat (nec
 leues erant coniecturæ) quasi regi venenum propinasset: sed in quæstione eius rei
 nulla facta est mentio, quod iudices non tam Edvardi mortem quàm coniuratio-
 nem contra Mariam factam sibi vindicandam proposuissent. Eadem pœna secun-
 dum eum Io. Gatzius & Tho. Palmerus affecti sunt: Hucusque Thuanus. Sub
 hoc ipsum tempus Episcopi plurimi qui in causa religionis cæteris paulo acriotes
 censebantur, Londinum euocantur, & ibidem custodiæ mancipantur: Hooperus
 Glocestrensis, Ferrarius Meneuensis (qui postea combusti) & Couerdalus E-
 xoniensis, qui Christiano III. Danorum Regi literis pro eo deprecanti, condo-
 natus est. Omnes autem cuiuscunque conditionis ecclesiastici qui vxores neque
 repudiare vellent, vel qui sacerdotia tenerent vnde ob Pontificiam doctrinam per-
 tinaciter defensam exturbatus quisquam fuisset, imo qui vel eam posthac tueri ac
 defendere non promitterent, sacerdotiis huiusmodi indiscriminatim vniuersi exa-
 cti sunt. Petrus Martyr Vermilius Oxonij tunc erat, de quo supra. Illi, Edvv.
 Rege defuncto denunciatum statim fuit, ne domo pedem efferret. Post aliquan-
 tum temporis, amicorum precibus Londinum proficiscendi facultatem impetra-
 uit, & in sinum Cranmeri Cantuariensis vt vnici patroni confugit. Verum is iam
 dudum nutare exæperat, fremente Regina, quæ præterquam quod tota erat in po-
 testate Gardineri, qui cum cane peius & angue oderat: iram in eum propter di-
 uortium matris conceptam, iam tot annos coquebat.

1553

Northumbrius decapitatus.

Episcopi in carcerati.

Petrus Martyr.

Cranmerus in carcere.

*Manet alta mente repositum**Iudicium latum, spretæque iniuria matris.*

Henricum Regem ferunt, cum Mariæ filia contumaciam carceribus coercere
 statuisset, quod Pontificiam doctrinam pertinaciter adeo defenderet, ad Cranmeri
 solius intercessionem mutasse sententiam. Deinde, cum eandem à fratre Edvardo
 exhæredari oportuit, longa oratione ne id fieret Archiepiscopus (etsi frustra)
 contendit: neque vt subscriberet decreto iudici potuit, donec iuris periti vna
 voce asserentibus, legibus illud esse consentaneum, Rex multis & assiduis preci-
 bus id ab eo euicerit. Apud ingratos plus valet vnus iniuriæ opinio (ne dicam
 sensus) quàm mille beneficiorum recordatio. Incerto rumore ferebatur eo tem-
 pore, religionem cum fortuna Cranmerum mutasse: adeo vt, Regina gratifica-
 turus, exequias Edvv. Regis Pontificio more celebrare pollicitus fuerit. Quare,
 scripto sub initium Nouem. edito, se purgavit, & decreta de religione ab Edvardo

K ij

1553.

*Damnati
ad mortem
Archiep.
Iana cum
marito &
Ambrosio
Dudleo.*

Coronatio.

Disputatio.

*Papismus
restituatur.*

se authore facta, ut *DEI* verbo & Apostolorum doctrinæ congruentia, tueri se paratum ostendit, in eoque proposito à P. Martyre confirmatus, ipsum sibi socium & adiutorem in hoc negotio poposcit. Sed à verborum disputatione res ad vim vocatur. De nece eius omnino decretum erat: de modo patrandi ambigebatur. Placuit primo in eum ut perduellem lege agi. Nouembr. itaque 13. cum in Turrim aliquandiu iacuisset, ut existimationem eius apud populum imminuerent, maiestatis læsæ reum peragunt, vnà cum Ambrosio & Gilfordio Dudlæi filiis, ac Iana Gilfordi vxore, quæ Regiæ personam aliquandiu non ita pridem gesserat. Accius quidem delicti omnes ut fontes ad mortem damnati sunt. Ad Cranmerum quod attinet, adeo cœpti eos puduit, ut venia statim ei à Regina impetrata fuerit ab illis ipsos, qui hærescos crimen statim ei impegerunt. Antequam custodia traderetur, ut à certissima pernicie fuga se eriperet confratrum aliquot suorum exemplo qui in Germaniam iam dudum aufugerant, amicorum multi hortabantur. Quibus ille, Si furti inquit, parricidij, aut cuiusvis sceleris postularer, quantumuis insons induci fortassis possem ad fugam capeffendam. Nunc verò cum de mea non in homines, sed in *DEVM* fide, & sacrarum scripturarum veritate contra Pontificios errores agendum esse video, constantia vsus Christiano Præsule digna, vita constitui potius quam regno hoc in tempore cedere. Sed Cranmerum iam in carcere relinquamus. Cætera quæ ad eum spectant suo loco memoraturi. De P. Martyre in concilio aliquandiu disceptatum est, vtrum cum illo etiam ut hæretico agendum non esset, vtpote qui religioni Catholicæ multum damni dedisset. Itum est tandem in eam sententiam, ut quia publica fide in Angliam venerat, cum suis incolumis dimitteretur. Itaque publicis literis acceptis manu Regiæ subscriptis, Antuerpiam, & inde Coloniam, ac postremo Argentoratum vnde profectus fuerat, Bernardino Ochino se contulit. Interea dum hæc fiunt, Regina primo die Octob. V Vestmonasterij magna cum pompa à Stephano Gardinero V Vintoniensi Episcopo more maiorum regno inaugurata, vnctâ & coronata est. Quinto deinde eiusdem mensis Parliamentum V Vestmonasterij coactum, in quo omnes propemodum leges ac sanctiones quæ ab Henrico & Edvardo regibus in Pontificem & Pontificios mores lætæ fuissent, rescissæ & penitus antiquatæ sunt. In Synodo, eodem quoque tempore conuocata, Londini habita de sacra synaxi magna contentione, per dies plurimos disputatum est. Præsentiam *CHRISTI* carnalem & realem in sacramento astruebant multi, sub antesignano V Vestono Synodi moderatore, aut (vt loquimur) Proloquutore. Inter alios paucos qui contrariam sententiam tuebantur, numerantur præcipuè Io. Ælmerus & Ric. Cheynæus (quorum hic Glocestrensis Londinensis, Episcopus ille postea sub Elizabetha Regina floruerunt) Io. Philpotus Archidiaconus V Vinton. qui sanguinis effusi testimonio eam doctrinam tandem confirmavit, Iac. Hadonus Exoniensis, & V Valt. Philippus Roffensis ecclesiarum Decani. Post longum & acre certamen, multitudinē nostri non rationibus vincuntur. In eorum itaque sententiam pedibus itum est, quibus Papismus in ecclesiam denuo recipiendus videbatur. Eiusdem proinde Synodi autoritate & mandato, Decembris vicesimo primo missa Pontificio more in omnibus regni ecclesiis celebrari cœpta. Quo tempore Northantonensis Marchio & Henricus Gatzius ad mortem paulo antea damnati, è custodia emissi sunt, facta delictorum venia Dudlæi fratres, & Iana, in custodia quam ante multo laxiori habentur, facta etiam impunitatis spe.

ANNO CHRISTI 1554. REG. I. & 2.

*De nuptijs
regina de
liberatio.*

REGINA quæ tricesimum septimum ætatis annum iam ferme expleuerat, & à matrimonio incundo animo putabatur hucusque alieniori, siue natura, siue quod forma non erat adeo venusta vt viri gratiam & amorem magnopere demereri se confideret, iam tandem rebus suis ita poscentibus, de marito cogitare cœpit.

Vere-

Verebatur nimirum, ne ob sexus imbecillitatem in contemptum suorum deueniret, nondum stabilito solio, & regno à recenti factionum memoria adhuc fluctuante. Ac tres quidem erant quos fama popularis tunc temporis ad nuptias eius destinabat: Philippus Hispaniarum Princeps, Cæsaris filius, Reginaldus Polus Cardinalis, & Cortinæus Marchio Exoniensis. Hos maiorum splendor & patriæ caritas commendabat, quod sub vtroque & libertatis & regni immunitatum conseruandarum spes esset. Deinde cum in omnibus spectaretur sanguinis propinquitas (nam singuli genere aut paterno aut materno eam cognatione proxima attingebant) Polum morum grauitas, & vitæ sanctimonia, cum summa animi mansuetudine & prudentia coniuncta, Cortinæum vero flos ætatis & comis ac perurbana consuetudo carissimum reginæ reddiderunt. Sed de isto nescio quomodo suspicio excitata quasi de religione non optimè sentiret, & reformationi faueret. Et Polus tertium supra quinquagesimum ætatis annum agens, ætate prouectior erat quam vt de liberis ex eo suscipiendis magnopere confideret. Eorum igitur sententia facile obtinuit, quibus regno impacato opus esse potenti rege videbatur, qui & domesticos motus componeret, & aduersus Gallos (Scotia nuper occupata,) vtrinque & terra & mari vicinos iuxta & infestos hostes Angliam tueretur. His se rationibus ambitiosa scemina vinci facile passa est, & in Philippi nuptias consensit. Earum conciliandarum gratia amplissimam legationem (cuius erat Princeps Lamorallus Egmondanus Comes, adiunctis ei Carolo Lalauio & Io. Mommorantio Currerio) sub exitum anni superioris in Angliam Cæsar miserat. Ineunte Ianuario, legati prædicti vbi Londinum venerunt, post aliquot dies rem conficiunt. Pactis dotalibus hæ conditiones appositæ sunt: vt nuptiis inter Philippum & Mariam contractis, Philippus omnium vxoris regnorum & prouinciarum titulos sibi sumat, sociusque in regnorum administratione sit, integris regni priuilegiis & consuetudinibus, plena item ac libera beneficiorum, gratiarum, ac functionum distributione penes Reginam remanente. Vicissim Regina in societatem omnium regnorum Philippi mariti quæ ipse iam possideret, & ei postea obuentura sint, vocetur: & si Philippo superstes sit, donationis propter nuptias nomine 60. millia librarum (aureorum id facit 200. millia) annua pensio, vti olim Margarete Anglicæ Caroli Burgundionis viduæ ei assignetur: quarum 40. millia in Hispania & Arragonia exoluantur, 20. millia in Belgio & prouinciis Belgicæ ditionis pendantur, vtque litibus ac dissidiis obuiam eatur, conuentum, vti in diuidenda hæreditate, quicunque ex hoc matrimonio nascentur, in omnia regna ac dominia Reginæ, prætereaque in omnes Belgij & Burgundiæ quos Cæsar possidet principatus succedant: Carolus nam grandior Philippi ex priore matrimonio filius, vicissim in cætera omnia tam patris quam auix & Cæsaris aui in Italia & Hispania regna succedat, ad solutionem tamen 40. millium librarum eorum bonorum ratione teneatur. Si ex hoc matrimonio filia nascantur, primogenita in omnes Belgij ditiones succedat hac lege, vt maritum in Anglia aut Belgio ex consilio & consensu Caroli fratris deligat, si aliunde sine fratris consensu sumat, Belgij successionem priuetur, & iura integra in Belgio penes Carolum fratrem & eius hæredes maneant. Illi tamen ac sororibus dos conueniens iuxta locorum leges ac consuetudines assignetur. Si contingat Carolum & qui illi successerint, hæredibus suis defici, eo casu, qui primus ex matrimonio nascentur, etiam si scemina sit, in omnia vtriusque coniugum regna tam Belgij quàm Hispaniarum, atque in omnes Italiæ principatus succedat, idemque regni cuiusque iura, priuilegia, immunitates, consuetudines, inuiolatas seruare teneatur. Inter Cæsarem, Philippum, eiusque hæredes, inter Reginam eiusque liberos & hæredes, & vtrorumque regna ac ditiones, constans amicitia, concordia, & scædus perpetuum sit atque inuiolabile: Nuper facta anno huius seculi 42. Vestmonasterij, & quadriennio post Ultraiecti 17. Cal. Febr. scædera, renouentur ac confirmentur. Vt de nuptiis huiusmodi decretum vulgo innotuit, multi quibus præsentia displicebant, calumniandi ansam arripuerunt, quasi rerum summæ

1554.

*Poligenus
Vide p. ....
& Cortinæ
p. ....*

*Pactantia
ptialia.*

1554.

*VViatiana
coniuratio.*

Hispanus iam præficiendus esset, ut is cum suis pro libitu omnia administraret, & euerfis maiorum legibus ac institutis, genti nostræ tanquam bello deuictæ iugum nullo modo ferendum imponeret. Hæc apud omnes & palam iactitata. Clanculum vero & apud singulos pro illorum quibuscum agebant ingenio, actiones reginæ vellicabant, ecclesiasticos ritus mutatos apud alios quiritantes, cum id non futurum Suffolciensibus illa promississet. Apud alios deinde vicem Ianæ miserantes, clarissimæ fœminæ à fastigio regio per vim deiectæ & ad indignam immeritamque necem crudeliter condemnatæ. Multos commouit miseratio, nonnullos religio, longe vero plurimos externi iugi metus: alios etiam spes suæ & rerum nouarum cupiditas ad novos tumultus eiendos stimulabant. Cumque dux solus deesse videretur, rem primus suscepit Tho. VViatius eques nobilis è Cantia oriundus, qui re cum Suffolciæ Duce Ianæ patre clam communicata, sicut etiam cum Petro Caroo Deuonienfi equite, & aliis nonnullis: Nihil attentandum statuebat donec aduenisset Philippus, ut quicquid demum haberent in animo, contra externi principis dominatum pro patriæ libertate pugnaturi, neque aliam vllam ob causam arma sumpsisse viderentur. Assensere ceteri, & singuli ad sua discesserunt, in Cantiam VViatius (quæ regio Londino propinqua, à Caletensi vrbe freta non ita magno disiungitur) Carous in Deuoniam (quæ Gallia item obiacet in occidentali Insulæ parte) & Suffolcius ad prædia sua in agro VVarvviceni Angliæ mediterraneum obtinente. His in locis arma, comitatus, pecuniam, & omne genus bellici apparatus vndique (sed clanculum) corrogabant, & quotquot poterant partibus suis adiungere nitentur, cum Carous, ceu fato quodam, ceu quod in mora periculum esse existimabat, militem occulte per Cornutiam cepit cogere: reque citius spe detecta, oppressus, cum aliud perfrugium non haberet, conscensa naue, in Galliam vela fecit, vbi ad tempus delituit, donec tandem regi in speciem reconciliatus, captus Bruxellis, & captiuus in Angliam deductus est. Quomodo postea euaserit non habeo compertum. At sub Elizabetha Regina multos annos floruisse, & Rossæ in Lagenia (Hiberniæ prouincia) morbo extinctum anno 1577. viuentibus plurimis notissimum, & testatur monumentum quod in ecclesia Cathedrali Exoniensi visitur, sumptibus extructum Petri nepotis eius, qui frater fuit Georgij viri fortissimi, prudentissimique, à Iacobo Rege ob egregias virtutes in Baronum album non ita pridem ascripti. Cum Petro antedicto captus est eodem tempore Io. Checus Edvv. Regis præceptor, cum petito prius comineatu, Argentina Bruxellas venisset, oratorum regionum ibi degentium salutandi causa (sic Foxus noster) aut potius vxoris ducendæ gratia si Thuano credimus. At quæcunque demum fuerit profectiois causa, comprehensum constat, ac ministris regiis in ipsa via quæ Antuerpia Bruxellas ducit equo deturbatum, & funibus ad plaustrum religatum, donec obuoluto capite, in nauem coniectus est, & ad turrem Londinensem (ignarus quo veheretur) abductus est. Ibi minis ac terroribus ad palinodiam adactus, cum à Pontificiis erroribus toto animo abhorreret. Cuius rei poenitentia ductus, mœrore paulo post contabescens, mortuus est. Hæc eo diligentius à me perscripta sunt, quod non defuit qui tradant vtrunque. Caroum (inquam) & Checum, ad palum simul alligatos, religionis causa crematos esse, idque Idibus Iunij hoc ipso anno. Cæterum ut ad VViatum reuertamur, is euulgata iam sua consilia videns, nec aliud quam in virtute præsidium superesse: in Cantia sua populum ad seditionem vocauit, rebellium & seditiosorum fere omnium eam vocem vsurpans, prauis consultoribus vsam Reginam, multa & patrasse nuper, & quotidie moliri, reipublicæ Anglicanæ perniciofa. Dandum itaque operam, ut amotis istis, alij substituuntur, qui Regni negotia sic tractent, ut fideles decet consiliarios, & publici potius quam sui commodi & emolumentum sollicitos. Ante omnia vero manibus pedibusq; elaborandum clamitabat, ut coniugio destinato impedimentum aliquod iniiceretur, quo nimirum grauissima seruitute Angliam premendam & Papisticam superstitionem nuper inuectam perpetuo stabiliendam, clarissime sese aiebat

*Io. Checus
captus &
moritur.*

aiebat præuidere. Hoc igitur quod moliretur, ipsi in primis reginæ (cui omnia
 fausta precabatur) & vniuerso deinde regno, vtile, ac salutare futurum. Quicquid
 vero in speciem iactaretur, quando sub idem tempus nuntiatum est, Suffolcium,
 Warv vicenses ad arma vocasse, nemo erat tam patum nasutus qui non sentiret, eò
 hos conatus tendere, vt de regni folio deiecta Maria, lana tum captiua ad regni
 gubernacula iterum eueheretur. Ianuarij 25. de tumultu in Cantia excitato Lon-
 dinum fama peruenit. Quod simul ac auditum est, eodem statim ipso die ad sedi-
 tionem eam compescendam emissus est Norfolkicæ Dux cum leui manu, quæ ex
 satellitibus regiis plurimum constabat. Postridie vero per ciuitatem Londinensem
 500. milites coacti sunt, qui lembis impositi, secundo fluuio Grauesendam perue-
 nerunt die sequenti, vbi nimirum eos Dux præstolabatur. Cum his copiis Wiatum
 aggredi statuit, qui Roffæ se continebat (vrbecula parum munita) & in ciuitatis il-
 lius arce semidiruta, castra collocarat. Prope Mednegam fluuium hæc ciuitas sita
 est, vbi freti instar violentus & æstuans, non procul ab ostio ponte iungitur saxeo,
 arcuato opere spectatissimo. Hunc Wiatiani occuparant, & aliquot tormentis æ-
 neis munitant, vt duci (quem aduentare exploratores monuerant) transitum præ-
 cluderent. Ille nihilo secius progressus, fœcilem iubet præcedere, & veniam præ-
 teritorum factam omnibus edicere, qui abiectis armis seditiosorum castra desere-
 rent. Quod quidem cum ille præstitisset (sed ita vt à paucissimis exaudiri posset,
 nam prope astabat qui admoto pectori seloppo, mortem interminatus est, ni sum-
 missa voce quæ haberet enuncianda proloqueretur) responsum ab omnibus qui
 forte paulo viciniore audiuiissent, nullius se peccati aduersus reginam sibi conscios
 esse vt venia huiusmodi opus habeant. Solus inter omnes G. quidam Harperus, Brettus de-
 nobilis eques, respiscenciam simulans, ad Norfolkium protinus contendit, vt Bret-
 tum qui 500. illos Londinenses ducebat (quorum antea mentionem fecimus) de
 transugio tentaret: Id quod ille fecit tam probe, vt priusquam ad hostes peruen-
 tum esset, Brettus, euaginato derepente gladio, ad milites suos conuersus, his ver-
 bis eos fuerit alloquutus, videte obsecro populares etiam atque etiam cogitate,
 quid sit quod agitis, quò, & contra quos tendatis: Annon socij sunt & cognati
 quos pergitimus oppugnatum, quique pro nominis Anglici incolumitate arma
 sumpserunt, vt sanguinis sui periculo ab Hispanorum crudelitate & superbia nos
 vindicent in libertatem? Vos quibus cordi est seruitutem seruite, cum Norfol-
 cieni imperatore vestro bonis auibus manete: Ego (cui millies mori potius quam
 Hispano seruire decretum) quod felix faustumque sit, auspicia sequar Ducis huius
 inclyti Wiati, & non defuturos inter vos confido, qui hoc meum & consilium
 laudent, & exemplum imitentur. Vix finem loquendi fecerat, quando vniuersi
 VViati nomen inclamantes, in socios qui sequebantur machinas conuertere fata-
 gebant. Quo casu attonitus Norfolkicensis, Arundellix Comes, & Iernegamus
 satellitum præfectus (nam & ij simul aderant) fugam arripuerunt. Sed VViatus
 eo ipso momento (sicut constitutum inter ipsos videtur) accurrens cum equitatu,
 cæteros omnes fugere prohibuit, & 8. tormentis æneis cum omni Norfolkicensis
 bellico apparatu potitus est. Ad copiam regias conuersus: vt in bello tam
 iusto operam nauare vellent hortatus, edixit nihilo minus, si qui redire mallent
 ad reginam, se illis impedimento neutiquam futurum: Hoc solum se rogare di-
 cens ab huiusmodi patriæ desertoribus, vt omnibus, domum reuersi, atque adeo
 ipsi in primis Reginæ nuncient, DE VM atque homines VViatum testari, non
 contra Principem, sed contra exterorū machinationes pro patriæ libertate arma à
 se suisque sumpta esse. Londinenses tum illi 500. quos Brettus duxerat, satellitum
 regionum permulti, & cæterorum pars longe maxima VViato se protinus con-
 iunxerunt, qui tanta virium accessione elatus, Londinum iam recta ducere ma-
 turauit. Dum hæc in vrbe & in Cantia geruntur, Suffolcius, qui Ianuarij 25. Lon-
 dino cum duobus fratribus Ioanne & Leonardo excesserat, edicta multis in lo-
 cis proposuit, quibus populares ad arma contra Hispanos aduentantes sumenda

1554.

Brettus de-
 sciscit ad
 VViatum
 cum 500.
 Lōdinensib.

Suffolcius
 homines ad
 arma fru-
 stra vocat.

1554.

horratus est. Sed cum surdis se canere animaduerneret, de capeffenda fuga cœpit cogitare, quando Huntingdonij Comitem aduentare nuntiatum est, à Regina cum equitatu missum, vt eum comprehenderet. In Comitatu tunc temporis habebat circiter 50. homines, à quibus, cum Huntingdonio, in regione infesta minime resisti posse perspiceret: distributa illis omni pecunia, fugam simulauit, & amandatis fratribus, cæterisque omnibus, salutem suam commisit fidei Vnderodi cuiusdam, quem vinatio Astleyensi præfecerat. Hic cum eum occultum apud se habere promississet, donec pro tempore aliud sumpsisset consilium: seu metu, seu præmij spe corruptus, Huntingdonio patronum prodidit, à quo trecentorum equitum cohorte stipato, Londinum deductus est, & Febr. 11. in Turrim coniectus. Regina interim de Londinensibus in officio retinendis sollicita, ac præcipuè postquam de Brettianorum transfugio audiuisset, ipsa in urbem venit Febr. 1. & conuocatis primoribus, ex plebe etiam ingenua quotquot locus capere potuisset admissis, orationem habuit, in qua vehementius in V Viatum inuecta, consilia illius quam essent scelerata, ipsa vero quam egregiè in rempublicam animata, pluribus ostendere satagebat, prætextu (dicens) dirimendi matrimonium cum Hispano Principe mox ineundum, ad maxima eum & intoleranda plane flagitia velanda, abuti. Eò siquidem vœsanix processisse, auctis iam aliquanto viribus vt non solum de nuptiis, sed de regij etiam corporis custodia, & de consiliariis vel retinendis vel mulctandis statuendi facultatem sibi nunc concedi postulet. In coniugij negotio nihil se fecisse nisi de procerū consilio, meliorem ætatis partem in virginitate exegisse, neq; nūc adeo nupturire, quin si modo regni ordines ita expedire iudicet, in eo vitæ genere libenter sit permanfura. Nam vt sui connubij causa Anglia pericliteretur, & ferro flammaque omnia misceantur, id sibi futurum longè acerbissimū. Permanerent igitur in fide obtestata, & in perfidia sceleratorum hominum vlci-scenda sibi præsto essent: hoc enim ad officium illorum pertinere, qui se tanquam legitimam patris ac fratris hæredem, communi consensu reginam salutauerint. Cōfirmatis ita ciuiū animis, ad 500. homines (maiorē partem exteros) armat regina, & delectos ex iis prope pontem Tamisi fluuio impositum collocat, alios per idonea loca in vrbe distribuit. Biduo tum postea (3. nempe Febr.) Londinum venit V Viatus, armatorum secum adducens tria aut (vt nonnulli tradunt) 4000. Magnam spem conceperat futurum, vt in ciuitatem illico admissus, rem citra sudorem & sanguinem conficeret. Verum longe aliter euenit. Nam ad pontem accedens, rescissum comperit, & in super ab hostibus armatis infessum, qui facefferet proditor alta voce clamitabant. Totum nihilominus biduum in suburbio Southvercano restitit, sperans, amicos, qui intus essent, aliquid pro se molituros. Postquam vero ibi loci frustra tempus teri intelligeret, Kingstonam copias deduxit, oppidum supra Londinum ad decimum milliare situm, vbi ponte sublicio Tamesis iungitur. Hunc etiam cum rescissum inuenisset, paucarum horarum spatio, maxima vsus diligentia, refecit, & copias sub vesperam in vltiorem ripam traduxit. Tum omnem in celeritate spem collocans, nullo ad quiescendum tempore militi concesso, Londinum contendit, quo se ante lucem sperabat peruenturum, & Reginam inopinato aduentu imparatam oppressurum. Neque sane spes eum fefellisset (quantum auguror) nisi D e v s qui conatibus rebellium & proditorum contra legitimos principes optatum ratō largitur successum, casu quodam inexpectato, festinantium iter retardasset, vel potius dixerim, festinantibus mentem eripuisset, vt ex leui causa gradum sisterent, & moram non necessariam interponendo, rei bene gerendæ oportunitatem corrupissent. Ad sextum ab vrbe lapidem iam peruenerant, quando ex æneis quas habebant machinis, vna, axe forte fortuna fracto, loco moueti non poterat. In ea reficienda aliquot horæ elapsæ sunt, dum V Viatus nullo sibi pacto persuaderi patitur, vt omiffa machina, profectionem maturare velit, vnde factū, vt ad horam ab amicis Londinensibus cōstitutam adesse non potuerit. Quod plurimi cum exploratum haberent, de omni meliori successu desperantes, vt saluti suæ con-

Proditor
suis.

Regine ad
Londinenses
oratio.

V Viatus
Londinum.

suæ confilerent, à signis se subdixerunt, haud multum ultra dimidiam copiatum
 parte relicta. Inter cæteros vero Harporus, omnium Viati arcanorum particeps,
 quo transfugij simulationem amicorum prodicione compensaret, ad Regiam re-
 cta perrexit, & quæ rescivisset omnia ordine ipsi enarrauit. Quæ re tam inopina-
 ta vehementer consternata, tumultuariam manum sub auroam coegit, & Comiti
 Pembrochio tradidit. V Viatus ut in armis esse Pembrochium audiuit, de festina-
 tione sua multum remisit, ne anhelos & lassitudine confectos milites recenti hosti
 obicere cogereetur. Lento igitur passu procedens, ad suburbia paulo ante meridiem
 peruenit. Tum in colle quodam machinis collocatis, copiatum maximam partem
 ibi reliquit. Ipse cum quinque signis ad portam Ludensem contendit: Cuthber-
 tus autem Vahanus cum duobus V Westmonasterium versus duxit, domo regia
 quæ ad S. Iacobi est à laeva relicta, eum credo in finem, ut à tam paucis iniecto au-
 licis terrore, facilius ad portam transitus pateret V Viato, cui per suburbia inte-
 grum milliæ transeundum erat priusquam illuc peruenire posset. Ad ipsum sub-
 urbiorum ingressum, obuium habuit Cameratarum principem Gagæum, ad cru-
 cem nempe Chatingianam, qui satellitibus regiis comitatus, & aliis aliquot mili-
 tibus, viam ipsi præcludere satagebant. Cæterum ij, siue vocante Regina (quæ
 forte à Vahano sibi metuebat) siue impetum V Viatorum non ferentes, fugam
 statim arripuerunt, & contentissimo cursu reginam petierunt, quam magno deinceps
 terrore tumultuque compleuerunt. Pembrochius interim postremos V Viatorum
 ordines carpsit, quibus, Duce auxilium non ferente propter festinationem,
 magna strages edita est. Alacriter procedentes reliqui, Mariæ Reginæ omnia fau-
 sta per vicus precabantur, à qua nimirum aiebant cuncta se impetrasse quæ petie-
 rant. Hæc ubique inclamantes, ad portam tandem peruenerunt, & aperiri sibi po-
 stularunt. At conuictis præter spem excepti, eadem qua venerant via ad suos se
 recipere institerunt, donec ab equitibus Pembrochianis se vndique circumseptos
 intellexerunt. Tum Clarentius fœcialis ad V Viatum accedens, ut se victum agno-
 sceret hortatus est, neve tot fortium virorum sanguine se piaret, aut extrema ten-
 tando omnem ad clementiam regiam aditum sibi præcluderet. Milites ultimam
 pugnae aleam libenter subituri videbantur. Sed V Viatus animum despondens,
 Mauritio Barklæo equiti aurato se dedit, & eodem quo ille vehebatur equo po-
 ne eum conscenso, ad reginam simul auectus est. Duce capto, cæteri amplius non
 repugnarunt. Pauci fugerunt: ex reliquis, ingens multitudo in carceres coniecti
 sunt. Hæc 6. Febr. De pena coniuratorum tum consultatum, nec quicquam prius
 decretum quam de nece Ianæ, quæ Nouemb. 13. damnata fuerat, sed hucusque
 seruata, non sine impunitatis spe. Iam vero postquam experimento patuisset, ex
 vita illius reginæ periculum creari, ut seditionis occasio tolleretur, placuit eam pri-
 mo quoque tempore plecti. Missus igitur ad eam Feckuamus Theologus qui mo-
 neret, ut ad mortem subeundam semet præpararet, & simul conaretur ad pontifi-
 ciam doctrinam eam reducere. Mortis nuncium nihil territa adeo æquo animo
 excepisse visa, ut inde ingentem DEI erga se bonitatem se diceret agnoscere, cæ-
 terum ut controuersis religionis disentiendis iam vacaret, haud tantum temporis
 concessum, illud proinde quod superesset piis precibus & supplicibus apud DEVM
 votis melius impendi posse. Feckuamus qui serio id à Iana dictum credebat, quasi
 moram vitæ longiorem expeteret, reginam adit, & triduum impetrat. Mox ad
 Ianam reuersus, quid cum Regina egerit exponit, & ut se audiat & melius de reli-
 gione sentire velit, rogat. Tum illa, renidenti vultu, Non hæc inquit ideo à me
 dicta erant ut reginæ renunciarentur: nam caue putes me vlllo amplius vitæ desi-
 derio tangi: ex quo enim abfuiisti, tantum me viuendi tædium cœpit, ut de sem-
 piterna vita tantum sollicita, mortem prorsus contemniam, quam equidem (quo-
 niam ita reginæ placet) sponte ac libens sum subitura. Multis postea cum illa egit
 Theologus prædictus, ut ad Ecclesiam Pontificiam redire vellet: quibus ita re-
 spondit, ut eam disceptationem nemo hodie legat (nam postea vulgata est) quin

1554.

*V Viatus
à signis di-
labuntur.*

*Pembro-
chie Comes
in V Viatum
ducit.*

*V Viatus
capitur.*

*Iana cum
marito plecti-
tur.*

1554.

in tantula ætate & eo præcipuè sexu, talem animi constantiam, tantam doctrinam, ingenique acumen magnopere admiretur. Antequam ad supplicium produceretur, cum Gilfortius ut sibi cum vxore colloqui & extremum valedicere liceret impetrasset, illa recusauit, & hæc ut doloris pabula potius quàm mortis solatia missa faceret rogauit, breui enim fore ut arctiore nodo coniuncti, potiore loco & vitæ conditione se mutuo conspecturi sint. Postea tamen ad collem prope Turrim pergentem ut ibi plecteretur, è fenestra spectare sustinuit, & obtruncati cadauer plaustro impositum vidit, quando facello quod intra Turrim habetur ad sepulturam illatum est. Innocentis quodammodo necem inuidia non carituram neminem latebat. Ad eam utcunque declinandam in loco prædicto, procerum suppliciiis destinato, illam plecti noluerunt. Sed in turris atrio pegma ædificatum, vbi vna aut altera post maritum hora, Febr. 12. securi percussa est. Cum exiret carcere, à Turris præfecto rogata ut sibi monumentum sui aliquod relinqueret, illa pugillares poposcit, in iisque tres sententias breues Græcè & Latinè (nam vtranque linguam apprimè callebat) ac denique vernaculè conceptas descripsit quibus innocentiam suam contestabatur, & quamuis culpam morte dignam non diffiteretur, tamen ignorantiam suam apud homines saluis legibus errorem cum excusare debuisse contendebat. Demum cum turbam obuiam nihil turbato vultu salutasset, & se piis eorum precibus commendasset, ad locum supplicio destinatum venit, Theologum manu trahens, quem comiter complexa, *De vs tibi*, inquit, abunde tribuat pro humanitate qua me prosequutus es, quamuis ex ea plus fastidij quàm ex proxima morte terroris hætenus senserim. Tum ad astantes conuersa, cum modesta oratione facti seriè exposuisset, *Ream me* (inquit) non quod Regnum affectauerim, sed quod oblatum non repudiauerim facit, exemplum memorabile posteris præbituram, innocentiam, facta grauià (quæ in publicam perniciem vergunt) non excusare, abundè quippe sceleris videri illum admisisse, qui suis alienæ ambitioni & libidini vel inuitus seruiert. His dictis, implorata *Dei* misericordia, puelis pedissequis adiuuantibus, togam exuit, capiti & collo mundum detraxit muliebrem, & cum sudario oculos velasset, ceruicem feriendam præbuit carnifici, quem cunctantem, ut maturaret hortata est, & lege in ipsam ageret, id quod ille tandem fecit, non sine circumstantium lachrimis, etiam eorum qui Mariæ causam ab initio amplexi fuerant. Hunc exitum habuit Iana, maiorum titulis illustris scæmina, sed virtute & ingenij nobilitate longe illustrior, quæ dum Vitrici & imperiosæ matris ambitioni obsequitur (Thuanum audis cuius verba nonnunquam libenter usurpo) functum sibi reginæ nomè sumpsit, & ad supplicium à regno statim rapta, alienæ culpæ pœnas luit, tot aduersæ fortunæ ictibus, constantia & innocentia superatis. Clarissimæ scæminæ necem huiusmodi Wiatianorum pœna multo iustior post biduum sequuta est. In 20. patibulis per diuersas ciuitatis regiones ad terrorem aliorum erectis, seditiosorum 50. Febr. 14. & 15. suspendio strangulati sunt. Et eiusdem mensis 18. Alexander Brettus, qui Londinensibus author fuerat à Norfolkio ad Vviatum desciscendi, in Cantiam amandatus est, cum multis aliis, (inter quos ex nobilitate non pauci) ut ibi vltimo supplicio afficerentur Febr. 20. 400. ex illis qui Vviato militauerant, in collo restem singuli gestantes, coram Regina producti sunt, quæ supplicibus & humi prostratis, delictorum gratiam fecit, cunctosque liberari iussit. Vicesimotertio Febr. Henr. Graius Suffolciæ Dux, Ianæ pater, (cui Regina semel antea ignouerat) capite plectitur, prout bene meritus fuerat, cum 17. eiusdem mensis damnatus extitisset. April. 11. capitis pœnam luit Vviatius, qui impunitate proposita, à quibusdam maleuolis subornatus (ut creditur) cum coniurationis conscios edere iuberetur, inter eos Cortinæum nominauerat, quasi repulsam à Maria passus, Elizabethæ ducendæ & expulsa sorore regni inuadendi consilium iniisset. Quæ delatio in causa fuit, ut ista Martij 18. ille vero Febr. 12. in Turrim coniecti fuerint. Sed fama est, ad supplicium pergentem, colloquium Cortinæi petiisse, & coram præsentem in genua procumbentem, iniuriæ

veniam

Suffolciæ
Dux securi
percutitur.

Vviatius
etiam.

veniam petisse, quod vitendi cupiditate ductus, tanti criminis suspicionem illi impegisset. Id vicecomites ciuitatis multique alij tunc praesentes postea testati sunt. V Vintoniensis tamen Cancellarius (qui metu religionis per Elizabetham mutandae si aliquid humanitas Reginae contigisset, nullum non mouisse lapidem credebatur vt ansam reperiret e medio illam tollendi) in Camerae stellatae Curia populo praesente euulgauit, ac testem eius rei citauit Chandosium Baronem, V Viatum ad mortem proficiscentem, enixe hortatum Cortineum, vt crimen confiteri vellet, ac se totum clementiae regiae committere. Quod nullam omnino habet verisimilitudinem. Hoc enim certum est omnibusque notissimum, V Viatum, postquam pegma ferale conscendisset, & nulla spe vitae reliqua ad mortem se composuisset, omnibus religiosa asseueratione clara voce & clare denuntiasse, neque Elizabetham, nec Cortineum, coniurationis suae affines extitisse. Aprilis 27. Tho. Graius securi percussus est, quod Duci Suffolciensi fratri suo in seditionem non valde propenso, author fuisset tumultui V Viatiano se immiscendi. Maij 19. Elizabetha Reginae soror, & Maij 25. Cortineus Exoniensis Marchio ex turri Londinensi ad alias custodias, sed nihilominus arctas educuntur: Elizabetha videlicet V Vodstochium, & Cortineus Foderingaiam. Sub idem tempus venerabilis ille Cranmerus Cantuariensis adhuc Archiepiscopus, Nic. Ridlaeus Londinensi sede nuper exturbatus, & Hugo Latimerus, quem V Vigorniensis Episcopatus iam olim renunciauimus, ex Turri praedicta V Vindeforam & inde Oxoniam abducti sunt, vt cum Theologis tam Cantabrigiensibus quam Oxoniensibus de sacra synaxi solenni disputatione confingerent. Iniquissima plane conditione certatum est: Nam solo biduo ad se praeparandum concessio, ergastulis interim conclusi sunt, nemine ad colloquium admisso, quem interrogarent, aut consulerent, a chartis & libris segregati, alieni tantummodo commodatis. Magnis clamoribus & tumultuosissime res gesta est, plurimis vnum simul impetentibus, sine ordine, sine modo, sine modestia. April. 14. ex carcere ad templum beatae Mariae producti, Pontificiorum sententiae subscribere iubentur, & recusantibus, dies edicitur disputandi: Cranmero quidem 16. Ridlaeo 17. Latimero 18. eiusdem mensis, quando solos oportuit omnium argumentis & rationibus respondere. Quamquam clamoribus obrundebantur, & varietate interrogantium distrahebantur, quamquam sannis & conuitiis exagitati, ac multitudine obruti, ita tamen responderunt, vt aduersariis magnam sui admirationem reliquerint, doctissime nempe Cranmerus, & pro loci in quo tot annos floruerat dignitate, grauissime: Ridlaeus acutissime promptissimeque, cum lepore quodam falso Latimerus, & neruosijs quam expectares in sene qui ad octogenariam aetatem proxime accederet. Hac disceptatione finita, 20. statim eiusdem Aprilis iterum ad D. Mariae producti, & an perstare vellent in sententia interrogati, cum perstituros sese respondissent, haeretici adiudicati sunt, & ad rogam damnati. Mottis sententiam magna animi constantia omnes exceperunt, Latimerus exultationi propior, quod aetatem longaeuam mox aliter finiendam, tam felici clausula D E V S voluerit terminari. De illis quid deinceps factum, in sequentis anni narratione D E O volente exponemus. Interim dum haec geruntur, regni ordines ad Parliamentum conuocantur Aprilis 2. inchoandū, vbi duo proposuit Regina, de suo matrimonio, & restituendo Pontifici primatu: quorum hoc, reclamante nobilitate pro tempore impetrare non potuit, illud certis legibus obtinuit, nimirum, vt Hispaniarum Princeps nullum, ad munus publicum aut dignitatem in Regno admittere possit, nisi qui in Anglia natus sit, & Reginae subditus: in familia sua certo numero Anglos habeat, quos honorifice tractet, nec ab externis vlla iniuria affici patiatur: non possit Regnam ex Anglia nisi ipsa roget secum abducere, nec filios quos ex ea susceperit, qui in Anglia adolescent & educabuntur in spem successionis, nec inde exire permittentur, nisi necessitas aut legitima causa incidere, idque ex Anglorum consensu: Regina sine liberis decedente, princeps nullum habeat in regno ius, sed liberum regnum

1554.

Tho. Graius.

Disputatio Oxonij.

Cranmerus Ridlaeus & Latimerus damnati.

Paellionib. dotalibus auctoritate parliamenti alia ad huc adiunguntur.

1554.

ei cui iure competet relinquere teneatur, nihil in iis quæ ad iura siue publica siue priuata, immunitates atque consuetudines regni spectant, innouet: antiqua Regni iura confirmare & seruare teneatur, nihil gemmarum vel pretiosæ suppellectilis ex Anglia permittat auchi, nihil ex regio patrimonio alienet: naues, machinas, & omnem apparatus bellicum conseruet, arces & munita loca diligentet custodi-ri curet: postremo, huius connubij ratione nihil fœderi inter Regem & Reginam nuper inito derogetur, paxque inuiolata inter Gallos & Anglos maneat, principi tamen liberum sit ex aliis regnis & ditionibus Cæsari patri suppetias mittere, siue ad iniuriã propulsandam, siue ad vltionem de accepta sumendam. Cum nihil amplius impedimenti subesset quo minus nuptiæ celebrarentur, Philippus idoneam tempestatem nactus (cum Iulij 16. Iuliobriga Calecorum portu soluisset) afflante austro, triduo post Suthantonam cum Hispanica classe appulit. Ea erat 80. onerariarum nauium, & 40. minorum, quarum vtrinque latera 20. Anglicæ & totidem Belgicæ naues tegebant. Suthantonæ cum tridui spatio quieuisset, ingenti nobilium tam Hispanorum quam Anglorum caterua comitatus, Iulij 24. tempore admodum pluuioso Vintoniam venit ad Reginam. Dies B. Iacobo (quem Hispaniæ patronum credunt) sacer, nuptiis destinatus fuit, quæ Vintoniæ magna pompa celebratæ sunt. Tum Io. Figneroa Cæsaris nomine regno Neapolitano cessit, & ius omne quod ipsi in eo competebat, in Philippum filium transtulit. Mox proclamationes titulorum vtriusque publicè factæ, Latina, Franciscæ & Anglicana lingua. Sub initium Augusti Balingam vnà Reges profecti sunt, atq; inde VVindesoram, vbi eiusdē mensis quinto in ordinem Georgianorum equitum Rex cooptatus est. Augusti vndecimo Londinum honorifico ac splendido apparatu ingressi, à ciuibus ita sunt excepti, vt nullum sumptus aut magnificentiæ genus omisisse videantur: quo lætitiã suam ob tantorum hospitem aduentum testatam redderent. Nouemb. 11. ordines iterum in Parlamento conueniunt. Primis huius confessus diebus, in Angliam venisse nuntiatur Polus Cardinalis, quem hostem ab Henrico Rege declaratum, Cardinalem à Paulo III. Pontifice creatum, & Papam eligendum si ipse maturè consensisset, multorum etiam opinione ad Regias nuptias destinatum, iam antea perscripsimus. Postquam ille Pontificatu, alieno potius quam suo vitio excidisset, à nouo Papa Iulio impetrato comœtu, ad cœnobium quoddam secessit agri Veronensis, quod Maguzanum dicitur, & à Benedictinis Monachis incolitur, cuius ordinis ille dum Romæ fuit Patronus extitit. Ibi cum semet abdere, & reliquam vitam transigere statuisset, fama quæ increbuerat de morte Edvv. Regis & successione Mariæ, intra claustrum parietes delitescens, excitauit, & Romam iterum pertraxit. Cum non lateret hominem, Mariæ Regina quam esset studiosa Pontificiæ doctrinæ, sperabat (nec sine causa) honorificam legationem in patriam sibi delatam iri à Pontifice, qui multū eum dilexit, postquam cunctatione eius Papatum ipse adeptus fuisset. Tumque duplicem sibi spem proposuit, regni videlicet si non secularis, at ecclesiastici tamen, sub legati titulo & Archiepiscopi Cantuariensis potestate, consequendi. Educationem aliquot per annos Mariæ sortita erat (Polo adhuc puero) sub Margareta Poli matre (de qua antea) ita volente Catherina regina, cui erat in animo (vt ferebatur) Mariam filiam alicui ex liberis dictæ Margarete si posset elocare, vt quoniam Edvv. IIII. ex Georgio fratre nep- tis ea extitisset, regni Angliæ ius illi, connubio huiusmodi firmaret, si forte sine prole mascula Henricus decederet. Siue hanc, siue aliam ob causam, cum se Mariæ percharum Polus cognosceret: si non regnum ex coniugio eius, at ex gratia qua apud eam pollebat, amplissima quæque sub illa consequuturum spem plusquam certam concepit. Neque vero opinione vsquam falsus est: Nam & Mariæ statim vt regnum adepta est, inuitauit eum ad sese, interim nihil non pollicita, & Papa haud ignarus rerum suarum fidelissimum procuratorem eum in Anglia futurum, ad petitionem Regiæ amandauit extemplo cum summa potestate. Verum Cæsar qui quid medicaretur Cardinalis iam dudum olfecisse videtur, & Mariæ nuptias fi-
lio suo

*Phil. Hist.
Pr. in An-
gliam.*

Nuptiæ.

*Cardinalis
Polus in
Angliam.*

lio suo Philippo conciliare omnimodis deereuerat: cum Dandino Cardinale, Pontificis ad se legato, de pace inter Gallum & ipsum transigenda, diligenter egit, ut iter Poli aliquantisper retardaret, ne aduentus eius in Angliam, rebus nondum confectis, rationes suas conturbaret. Quapropter Dandinus, ut Cæsari gratificaret, per Franc. quendam Commendonum literas ad Polum dedit, quibus, ne adhuc in viam se daret admonebat: quippe Cæsari eam legationem displicere quæ se inconsulto suscepta sit, tum Anglos plerosq; , ac Londinenses maximè ipsum nomen Rom. Pontificis suasque legationes auersari dicebat, proinde non esse eos legatiua potestate ad eundem, donec suasionibus ad eum æquo animo perferendum adducerentur. Has literas Polum cum in Maguzano cenobio accepisset, ultra sibi progrediendum non existimauit, antequam de Pontificis voluntate amplius cognouisset. Ille autem cum Cæsaris potentiam adeo in immensum augeri nollet, tot provinciarum accessione, stomachatus quod Dandinus itineri Cardinalis impedimentum obieciisset, hominem reuocauit, & utranque, tam in Angliam, quam ad Cæsarem atque Gallum, de pace componenda legationem, vni Polo detulit. Qui munere libenter suscepto, in viam protinus se dedit. Tridentum cum peruenisset, tam ad Cæsarem quam Gallum nuncios præmisit qui de legatione sua utrunque faceret certiore. Cæsar autem cum artibus huiusmodi amplius distineri non posse videret, ad vim conuersus, illustrem virum Io. Mendozam cum literis ad eum misit, in quibus non dissimulauit, vereri sese ne profectio eius negotiis quibusdam magni momenti quæ nunc tractarentur obfutura esset, placere itaque ut vel se sistat neq; ultra progrediatur, donec ex animi sententia omnia confecisset, vel saltem Leodij quiescat, si eo usque proficisci velit. His literis acceptis, Dillingam (quod non procul à Tridento abest) reuersus, Pontificem de re tota certiore facit, & ad Cæsarem literas exostulatorias dat, in quibus quam sit indignum facinus ostendit, Pontificis legatum pacis & religionis causa missum, in media Germania sub ipsis hæreticorum oculis & conspectu, cum summo dedecore & Pontificis contemptu, Cæsaris præsertim iussu detineri. Dillingæ tunc erat Dom. à Soto, magnus ille Theologus, qui Cæsari fuerat à sacris concionibus. Per hunc, Cæsarem vrget, ne patiat diutius legationem impediri, magno Christianæ rei atque in primis Anglici regni detrimento. Vix tandem & ægrè impetratum est, idque postquam de pactis nuptialibus conuentum Cæsar intellexit, ut Bruxellas ad ipsum venire liceret, conditione adscripta, ibi tantisper ut maneret, donec nuptiæ inter Philippum ac Mariam celebratæ fuissent. Postquam igitur Bruxellas peruenisset, & Cæsarem (à quo perhumaniter acceptus est) salutasset, ne illic otiosus desiderere cogereretur, alteram legationis partem aggreditur, si qua forte iniri ratio posset, pacis inter Cæsarem Gallumque conciliandæ. Ac Cæsarem primum ea de re tentauit, qui ut non iniqua respondere visus, ad Gallum se contulit, pacis similiter studium præ se ferentem, in ea tamen cõficienda, propter animos inueterato odio exulceratos, nihil agi potuit. Spem veto Gallus concordia nonnullam faciens, ab eundem arctius complexus est, plurimum se dolere dicens, quod non rectius eum antehac nouisset. Nam se nullum alium quam ipsum creari maluisse Pontificem, si de summis illius virtutibus magis ex fide fuisset edoctus. Paulo postquam Bruxellas rediit, venire à Philippo & Maria ad Cæsarem legati, Pagetus & Hastings Barones, qui visendi Polum studio & desiderio ingenti utrunque flagrare ostenderent, & ut primo quoque tempore cum bona eius gratia dimitteretur orabant, quo res ecclesiasticas longo schismate in patria labefactatas & turbatas, authoritate Pontificia constitueret. Mense igitur Septembris commeatu impetrato, traicere tamen non potuit, propter aduersam tempestatem ad Nouemb. usque, quando ventos nactus propitios, nauem tandem conscendit, & Doueriam appulit. Perhonorificè à regibus cunctisque proceribus, seu vere siue ex metu simulatè gaudentibus, exceptus est. Et quia sanctione parlamentaria hostis iudicatus anno 1539. mortis pœnam iuxta leges subire oportebat, sanctio huiusmodi ab ordinibus tunc congregatis antiquata est,

1554.
Detentus
Cæsare.

Lex abrogata
qua Polum
olim pro
scriptus.

1554.

adeoque ipse omnibus nobilitatis iuribus restitutus. Cumque leges apud nos latae viribus cassae auctoritate careant donec à Principe comprobentur; Regum vterque praeter morem (nam tantum semel, cum coguntur & deinde cum dimittuntur ad comitia venire solent) ipsi praesentes, actionem eam ratam habuerunt antequam ille Londinum peruenisset. Paulo post aduentum eius, in regia habitus est conuentus coram regibus, vbi cum Wintoniensis Cancellarius, de grato Poli aduentu quaedam ad proceres & vniuersos ordines praemisisset, ille (Cardinalis inquam) patria lingua orationem satis longam habuit, in qua Regi ac Reginae, proceribus atque populo gratias summas agebat, quod eorum tanto beneficio omnibus exilij & proscriptionis legibus abrogatis, in patriam restitutus esset: sui proinde officij atque gratitudinis esse dicebat, hoc meritum ita compensare, vt cum illi à sede Apostolica superiori schismate defecissent, eoque modo ab vnitae ecclesiae atque regno DEI exulassent, eos, auctoritate sibi à Papa (CHRISTI scilicet vicario) data, ad sedem Romanam tanquam haereditatem caelestem reducere. Quapropter hortatus est, vt superiorum temporum errorem ingenuè agnoscant, & ex animo detestentur, & quod iis beneficium DEVS per vicarij sui legatum deferat, id sincere animorum alacritate accipiant, ac sedulo retineant. Hoc enim reliquum iam esse, vt cum ipse adsit clauas adferens, quibus ecclesiae valuas illis aperiat, quemadmodum aditum sibi in patriam fecissent legibus quae illum excludebant antiquatis, ita ipsi leges omnes abrogandas curent, quae contra sedem Apostolicam nuper late, ipsos à reliquo ecclesiae corpore omnino diuulsos teneant. In hac sententia cum pluribus disseruisset, & ex vltima antiquitate repetitis exemplis quam religiose sedem Romanam maiores nostri coluissent demonstrasset, oris grauitate, verborum concinnitate, & eleganti ordinis specie adeo permouit animos multorum qui Pontificijs ritibus dediti essent, vt eo demum die ad salutem se renatos profiterentur. Non deerant tamem ex plebeis in illo Parlamento conuentu, qui iugum Papale feliciter excussum, nullo modo recipiendum contenderent. Sed urgente Rege ac Regina, omnia tandem ex sententia Poli confecta sunt. Pontifici Rom. quicquid auctoritatis in hoc regno olim usurpasset restitutum, regibus supremi in ecclesia capitis titulus abrogatus, & vt populus Clerusque Anglicanus à schismatis ac haereseos crimine absolueretur, libello supplici ad legatum per Wintoniensem Cancellarium porrecto, peritum est. Qui omnibus deinde ordinibus in genua procumbentibus, vniuersos conceptis verbis Anglicè loquens absoluit. Id postquam factum, ad sacellum Regiae perrectum est, vbi BB. Augustini & Ambrosij hymnus decantatus est, & Sabatho sequenti, eius diei gesta à Wintoniensi praedicto pro concione ad crucem Paulinam habita recensentur. Tum legatio decernitur ad Pontificem perthonorifica, quam nempe Regina se missurum receperat quo tempore primum regnum adepta est. Cum enim animo haberet Papismum reuocare, clam ad Polum mandata dederat, & quid suae voluntatis ac consilij esset eum certiore fecerat. Placuit itaque Pontifici, Io. Fr. Commendonum cubicularium suum (postea Cardinalem) in Angliam mitti, vt de rerum statu cognosceret. Is cum Regina aliquoties secreto colloquutus, syngrapham ab ipsa accepit, qua sedi Romanae obsequium pollicebatur, atque vt regnum sacris restitueretur petebat: quod vt obtineret, solemnem legationem se adornaturam spondit, quamprimum in regno res pacatae essent. Iam itaque sub finem anni huius, ad Pont. amandantur Episcopus Eliensis, Brovvnus (paulo postea Montif-acuti Vicecomes) Edvardus Carnus Iurisconsultus, qui Reginae & Philippi eius mariti nomine obedientiam sedi Romanae & Pontifici praestarent. Verum id frustra fuit. Nam antequam Romam ij peruenerunt, Pont. iam diem suum obierat. De quo postea Regina interim nondum soluto conuentu, cum omnia sua pro praecelatis accipi videret, de imponendo Philippo diademate, si non imperiali quo Reges inaugurantur, at matrimoniali saltem quo Reginae nostrae coronari solent, procerum animos cepit pertentare. Quod cum auersari eos penitus perspexisset, eius rei mentionem postea omisit. De bonis ecclesiae restituentis

Oratio Poli
coram ordi-
nibus in
Parliamen-
to.

Regnum
Papali in-
terdicto ab-
soluitur.

stituendis tunc actum est ab eadem. Sed quia pleraque eorum à proceribus & primaria nobilitate iam à multis annis occupata erant, nihil impetrati potuit: tantum decretum, ut primitiæ & decimæ ecclesiasticarum promotionum Regi anno 1534. concessæ Clero remitterentur. Quod etiam statim reuocatum est, ærarij tenuitatem eam esse causantibus consiliariis, & tantam vim pecuniæ quotannis soluendam Monachis per Henr. VIII. è cœnobiis ubi degebant eiectis, ut hoc vectigalis genere nullo modo adhuc Regina carere potuerit. Circa hoc ipsum tempus absurdi quiddam (ne dicam ridiculi) contigit per errorem Reginæ, domesticorum assentationibus auctum. Ex morbo quem medici molam nuncupant, aut alio consimili, vterus ipsi intumuerat: & cum alia nonnulla signa indicare viderentur grauidam eam è marito factam concepisse, illa muliercularum ut videretur vsa consilio, nec adhibitis medicis, firmiter adeo credidit se parturire, ut embryonis in corpore motum se persentire palam profiteretur. Nam eo malo affectis, carnea illa & informis massa quæ molæ nomen obtinet, moueri nonnunquam videtur, sed tardo quodam motu vniuerso vtero lentè concussio. Verum aliis porro symptomatis accedentibus, si medicinæ peritos consulisset, non fuisset difficile morbum dignoscere, qui magna ex parte insanabilis est, nisi ab initio remedia adhibeantur: ideoque tempore procedente refrigiato iecore, in hydropem lethalem neglectus transiit, id quod fieri solere, Fuschius aliique docuerunt. Interea vero, Reginæ errorem fountibus adulatoribus, præterea quod ipsi exitium, aliquot post annos assentatione sua pepererunt, innumeris maleuolorum fannis & ludibriis eam exposuerunt. Nouemb. 27. literas ad Londinensem Episcopum dedere Consiliarij, in quibus imperatum, ut postquam tam clementer DEVS cum hoc regno egisset, ut Reginæ certam spem sobolis fecerit ex ea nascituræ, vitam embryoni infundendo, gratias agi curaret per omnes regni ecclesias, DEO tanti beneficij largitori, decantato vbique BB. Aug. & Ambrosij hymno: deinde ut omnes vbique sacerdotes sacrum peracturos, precibus à DEO contendere iuberet, id quod magno ecclesiæ Anglicanæ bono futurum cœpisset, ad vmbilicum perducere dignaretur. Hunc in finem preces aliquot conscriptæ sunt, & illarum exemplaria per vniuersum regnum distribuenda typis excusa. Tum lata in Parlamento lege, de prolis huiusce educatione multa ordinata sunt. In apparatu etiam cunarum & rerum ad puerperium pertinentium, multum operæ aulici luserunt, donec mense tandem Iunio sequentis anni patefacto errore, ex insomnio hoc tam diuturno ferò satis euigilatum est. Hoc anno multi nobiles in Baronum album ascripti sunt, Gul. Hauartus Effingamius Martii 11. Catolum is genuit Angliæ Admirallium & modo Comitem Notinghamiæ. Ioannes deinde Gulielmus Tamensis April. 5. de quo antea. Edvv. North. Cartelegius April. 7. Ioan. Briggsius Chandosius Aprilis 8. Giraldus etiam Fitz-Giraldus Comes fit Gildarensis in Hibernia Maij 14. & Anth. Brounus Sept. 2. Vicecomes declaratur Montisacuti. Quo etiam tempore (mense nimirum Septem.) diem suum obiit Tho. Norfolkix Dux, cuius in præcedentibus plurima mentio.

1554.

Regina grauidam existimatur.

Barones creati.

1555.

ANNO CHRISTI 1555. REG. MARIÆ 2. & 3.
PHILIPPI 1. & 2.*Captiui
soluuntur.*

IANUARI 18. Wintoniensis Cancellarius, adiunctis sibi 6. alijs è numero illo-
rum qui Principi erant à secretis, ad Turrim Londinensem accedentes, nobiles
captiuos plurimos soluerunt, nimirum præter Archiepiscopum Eboracensem, hos
equites auratos, Io. Rogerium, Iac. Crostum, Nic. Throgmortonum, Nic. Ar-
noldum, Edvv. VVarnerum, Geo. Harperum, Gul. Sentiloum, Gavvinum Ca-
roum, & Andream Dudlæum Northumbrij Ducis fratrem, deinde Gul. etiam
Gibsum, Cuthbertum Vahanum, Harnitonum, Tremagnum aliosque. Archie-
piscopus, quod vxorem duxisset, præfulatu multatus est, & in eius locum subro-
gatus Nic. Hethus V Vigorniensis olim Episcopus, sed amotus inde sub Edvv. Rege,
& nuper reductus per Mariam, eiecto & ignibus damnato Io. Houpero, cui sedes
illa per Edvv. Regem attributa fuerat. Rogotius & Crostus Elizabethæ Reginae
postea fuerunt ab arcanis consilijs, & magna in autoritate sub ea multos annos
floruerunt. Throgmortonus, homo sagacissimus, V Viatianæ coniurationis ar-
chitectus putabatur: illius igitur caput præcipuè petitum. Sed reus factus, & 10.
integris horis in causæ cognitione consumptis, ingeniosis responsionibus ita accu-
sationem elusit aduersariorum, vt absolutus fuerit à duodecim viris qui postea eam
ob causam grauiter multati sunt. Sub initium Aprilis Cortineus Exoniensis
Marchio, ac paulo deinde postea Elizabetha Reginae soror, è custodia ad regiam
acceriti peruenerunt. Cortineus cito deinde dimissus est. De Elizabetha consul-
tatum diu quid optimum factu, neque dubitatum à Pontificijs de illa primo quoq;
tempore è medio tollenda, si ansam eius rei vel minimam nacti fuissent. V Vin-
toniensem ferunt dicere solitum quoties de plectendis hæreticis sermo obortus es-
set, Folia decutimus aut ramusculos subinde nos amputamus, Radix illa & spes
hæreticorum (Elizabetham denotans) excindenda est, aut nihil agimus. Post-
quam vero diuturna indagine nulla probabilis accusationis materia reperiri po-
tuit, quanquam non deessent qui Reginae dicerent creari periculum ex illius liber-
tate, clementiæ laudem captante Philippo, eius cum Regina intercessione, sub
finem Aprilis è custodia dimissa est, sed ita vt Tho. Popum, vnum è consiliarijs re-
gijs, Gageum quendam, & alios certos homines, in familia secum habere tenere-
tur, qui actiones eius & conatus, tanquam speculatores quotidie obseruarent.
Hæc clementiæ quasi scintilla, ingenti crudelitatis flamma sub hoc anni curriculo
compensata est, hominum piorum magno numero ob solam religionis defensionem
ignibus tradito. Febr. 4. Londini combustus est Io. Rogerius istorum tem-
porum protomartyr. Is Tindalli socius qui sacra Biblia in idioma Anglicum pri-
mus conuertit, illo sublato, in patriam reuerti noluit, persecutionem metuens, sed
Wittebergam cum nuper ducta vxore profectus est: vbi cum Germanicæ linguæ
cognitionem mediocrem assequutus fuisset, Ecclesiæ cuiusdam curam accepit,
quam fideliter administravit, donec regnante Edvardo, ab exilio reuocatus, à
Ridlæo Londinensi Episcopo præbenda donatus in ecclesia Paulina, & ordinarius
concionator seu Theologiæ prælector ibidem constitutus est. Rerum potita Ma-
ria, videntur Pontificij hoc egisse, vt homo acris ac vehemens, minis territus, in
exilium sponte profugeret, ideoque ne domo sua pedem efferret interminati, inte-
gram fere annum eum sic ibi reliquerunt, donec tandem fugæ occasionem obla-
tam accipere recusantem, in carcerem coniecerunt, & ignibus demum creman-
dum ad mortem damnauerunt, quam (vxorem & 10. liberos relicturus,) intrepide
constanterque subiit. Eodem necis genere sublatus interiit Februarij 9. Ioannes
Hovperus, Gloucestrensis primum, ac deinde V Vigorniensis simul Episcopus ab
Edvv. Rege constitutus, postquam in amouendo ab Episcopatu Londinensi Bo-
nero multum elaborasset, id quod nunc (vt credo) ipsi vertit in perniciem. Statim
enim

*Eliz. pr.
& Corti-
neus dimis-
si.**Io. Rogerius
combustus**Et Hovv-
perus.*

enim vt regnum adeptus est Maria, Londinum accersitus, in Turrim coniectus, & hæreticus tandem adiudicatus est. Sub Henrico Rege multum temporis in Germania consumpsit: vbi Burgundam quandam duxit vxorem, & inter multos alios doctos pioſque viros, familiaritate præcipuè vsus est Hen. Bullingeri, cui ob eruditionem non contemnendam, morumque tam sanctitatem quam suauitatem percharus fuit. Ad mortem damnatum placuit Glocestriam oblegari, vt ibi plecteretur vbi plurimum peccasse visus, errorum semina iaciendo: Ipſo non parum lætante, occasionem datam veritatem doctrinæ, sanguinis effusi testimonio confirmandi, sub oculis illorum, quorum auribus, se præcone, toties ea insonuerat. Similiter plane cum Roberto Ferrario actum, Meneuensi Episcopo, qui Londino in diœcesim suã deductus est vt à nouo Episcopo ibidẽ (Morgano) de ipſo cognosceretur, à quo damnatus, in foro oppidi Carmarthenæ Martij 3. combustus est, homo rigidus, & moribus aliquanto incomptior, quod multum illi molestiæ peperit Edvardo adhuc regnante, & nunc (vt auguror) exitio fuit. Nam cum à Ducẽ Somerſetensi ad illud dignitatis prouectus esset, eo sublato (vir bonus & doctus, asperitate tamẽ morum arogantiæ propior cuius ea gens maxime insolens) accusatores in se concitauit: horum duõ postea Episcopi sub Elizabetha regina euaserunt, qui, à factione, Somerſetensi extincto aduersa, facile obtinuerunt, vt in carcerem Ferrarius coniceretur. In custodia igitur repertus quando regnum iniit Maria, & coram V Vintoniensi productus, commode respondendo & tempori sapienter cedendo, cruentas manus vt credo honestè poterat effugere, sicut multi fecerunt ex iis qui lanæ rebus se non immiscuerant, neque alias Pontificios insigniter læserant, & vel nemine manus iniiciente in exilium abierunt, vel capti, amicorum intercessione haud difficulter dimissi sunt. Sed ille pro innata asperitate liberè satis ad interrogata respondens, ne dicam proteruè, V Vintoniensem adeo irritauit, vt non mirer si durius cum illo actum fuerit. Præter hos, Rol. Taylerus S. Theol. Doctor Hadleyæ Febr. 9. Laur. Sanderus concionator egregius Couentriæ Febr. 8. Io. Cardmakerus ecclesiæ V Vellensis Cancellarius Londini Maij 31. & Londini etiam Io. Bradfordus vir sanctissimus doctissimusque, Iulij primo ignis cruciatum pro veritatis defensione similiter pertulerunt. Verum ne singulos enumerem, vtriusque sexus numerus ingens ob eam qua DEVM colebant fidem hoc anno in Anglia cremati sunt, quorum maximam partem Boueri carnificina Londini consumpsit. Inter alios, Ridlæus & Latimerus silentio nullo modo prætermittendi sunt, qui anno superiore damnati, nunc tandem Octobr. 16. producti, & Oxoniæ sub Academicorum oculis ad palum deligati, combusti sunt, in ima fossa quæ mœnia ciuitatis ambit, è regione collegij Bailiolensis. Cranmerum ferunt ex summa ædium parte vbi incarceratus est, funestum illud ac lugubre spectaculum intuitum esse, & sublatis ad cœlum manibus genibusque flexis, his sociis suis spei fideique constantiam in tam horreni supplicij tormentis precatum, quemadmodum & sibi ipsi, quem non latebat eandem cum illis sortem breui subeundam esse. Supplicium quod nunc ad tempus dilatatum sit, Gardineri V Vintoniensi molitione factum dicunt, non misericordia ducti, sed ambitione & commodi sui ratione. Martij 24. mortem obierat Iulius III. Papa, & in Pontificatu successerat Caraffa Cardinalis Theatinus, iam Paulus IIII. nuncupatus, de cuius cum Polo contentione, in præcedentibus pluribus differuimus. Contentionis huiusmodi & simultatis V Vintoniensi nõ ignatus, Clandestinis nunciis cum Papa egit, vt Cardinalitium honorem sibi impertiret, & authoritatem Poli legatiam in se transferret. Cui petitioni Pontifex pro odio quo Polum proſequebatur libenter annuit, habens etiam in animo, illum Romam euocatum, hæreseos reum agere, & eodem modo tractare, quo postea Moronum Cardinalem Poli amicum summum, quem in carcere quoad ipse vixit detinuit. Hinc spem bonam conceperat Gardinerus, Archiepiscopatum Cantuariensem consequendi, quem Polus velut sequester hæctenus tenuit, neque viuente Cranmero aliter ingredi sustinuit.

1555.

Ferrarius
etiam.Et multi
alij.Ridlæus &
Latimerus.Iulius III.
Papa moritur,
Paulus IIII.
succedit.
Gardinerus
galerum
purpureum
ambit.

1555.
Mortitur.

Caroli V.
abdicatione.

Hoc igitur callido consilio Gardinerus putatur à supplicio Cranmerum reseruasse, ne Archiepiscopatum Polus ipsi præriperet. Cæterum ista Vintoniensis ille cum totus meditatur, morbo articulari à pedibus cruribusque ad coxendicem ascendente, Nouemb. 12. extinctus est, & magna cum pompa in ecclesia sua Vintoniensi postea sepultus. Hoc anno Octob. 25. Carolus V. Imp. cum imperio & regnis suis abdicare decreuisset, Bruxellis, quo antea conuentum indixerat, omnibus regnis & ditionibus cessit Philippo filio, quem Neapolis ac Sicilia Regem antea declarauerat.

ANNO CHRISTI 1556. REG. MARIÆ 3. & 4.
PHILIPPI 2. & 3.

Arch. Ebor.
Cancellarius.
Cometa.
Pseud-Edvardus
suspenditur.

Cranmerus
Archiepiscopus
combustur.

PRIMO Ianuarij, atque adeo huius anni die, Arch. Eborac. Hethus, tradito, ipsi magno Angliæ sigillo, Cancellarius constitutus est. Mense Martij 12. dies continuos Cometa fulsit in 20. Libræ gradu, à 5. nimirum die ad 17. Eiusdem mensis 13. proditoris supplicium Londini pertulit Pseud-Edvardus quidam, nomine Gul. Fetherstonus, qui cum molitoris esset filius, ac statura corporis & oris lineamentis Edvardo Regi neutiquam dissimilis, ætate etiam conueniente: superiori anno per ciuitatem Londinensem flagris cæsus fuerat, quod se pro Edvardo tulisset. Nunc autem cum repetita impostura, se ipsum esse Edvardum clanculum nonnunquam dicitaret, & sparsis hinc inde libellis Edvardum viuere famam disseminaret, ultimo supplicio, idque merito affectus est. Proximò iam venit commemorandum, Cranmeri Archiepiscopi Cantuariensis martyrium & exitus memorabilis. Vintoniensi Gardinero defuncto, Polus Pontificis adhuc legatus, Iac. Brocum Episcopum Glocestrensem, ad causam eius cognoscendam designauit, quia Archiepiscopum plecti Papa inconsulto nullo modo fas putant Pontificij. Cum Broco prædicto Oxonium vnà profecti sunt Io. Storeius & Tho. Martinus legum Doctores, vt autoritate fulciti regia, Broco delegato adiumento atque subsidio forent. Quibus in ecclesia B. Mariæ super excelsum pegma confidentibus, Broco nimirum subtus locum vbi panis Eucharisticus in pixide more Pontificio suspendebatur, ab utroque latere Martino & Storeio, sed paulo humiliter, Cranmerus, Doctoris Theologi, non Pontificali amictu indutus, in medium productus est. Ibi monitus adesse non solum qui regiam personam gererent, Storeium, & Martinum, sed Papæ etiam sanctissimi Patris, Episcopum Glocestrensem, illos quidem aperto capite & flexo poplite magna cum reuerentia salutauit, in Brocum vero vel oculos conicere recusauit, non hominis (sicut tum statim professus est) contemptu, quem olim dilexerat, sed ne videretur authoritati Pontificis aliquid deferre, quod se nunquam facturum (in Anglia saltem, vbi nihil iuris ei esse contendebar) sacramento se dixit Henrico Regi confirmasse. Multis tum verbis eorum singuli hortati sunt, vt mutata sententia ad ecclesiæ Catholicæ vnitatem redire vellet: ac monitis eorum obtemperare recusantem, iubent octogesimo tum sequenti die coram Pontifice Romano comparere, id quod se libenter facturum Cranmerus recepit, Regina duntaxat annuente. Verum Papa, aduentu illius non expectato, ante vicesimum diem literis ad Regem & Reginam scriptis, condemnari & brachio seculari permitti iussit. Paucis igitur diebus intercedentibus, noua potestas Thielbeo Eliensi, atque Bouero Londinensi Episcopis à Papa data est, vt Cranmerum tam Clericali quam Archiepiscopali ordine depriuant, & laico magistratui flammis cremandum traderent, quod Febr. 14. factum est. Quamdiu vixerunt simul hi sancti viri, Cranmerus, Ridlæus, & Latimerus: perscriptis literis se mutuo hortari solebant ad mortem pro Christianæ fidei veritate constanter obeundam. At sublatis è medio reliquis duobus, & cessantibus huiusmodi exhortationibus, per Hispani cuiusdam fraterculi vafritiem & assiduas suasiones, labefacta viri constantia, diuturnioris vitæ cupiditas Cranmero irrepsit. Veniæ igitur spe proposita,

proposita, ea quæ ante de religione docuerat scripto retractavit, quod mox typis editum & euulgatum est. Sed parum ei profuit huiusmodi retractatio. Nam siue quod Polus ab Archiepiscopatus possessione iã amplius nosset detineri, siue (quod probabilius videtur) capitale quo Regina Cranmerum odio prosequuta est, & ob repudiatam matrem vindictæ cupiditas, quæ nisi grauiissimi viri sanguine satiari non poterat: Cum iam in certam vitæ spem is inductus esset, en subito ad supplicium raptus, magna crudelitate combustus est ibidem loci, vbi martyrij palmam quinto antea mense Ridlæus & Latimerus retulerant. Die supplicio eius destinato, concio ad D. Mariæ habita est per Colum quendam cui id muneris demandatum fuerat à Cardinale. Illuc productum Cranmerum, & è Regione suggesti collocatum, hortatur, vt in fide cuius confessionem nuper ediderat constanter velit permanere ad mortem vsque, quam nunc imminere denunciabat Magistratui placere, vt hoc ipso die supplicium de eo sumatur. Non alia ratione quam sanguine eius placandum numen, ob Mori & Fisheri cædes infensum, qui Henrico regnante capite multati sunt. Antequam vero moriatur, rem facturum Deo hominibusque piis gratissimam, si conuersionem ad eclesiæ Catholicæ vnitatem sinceram esse publica confessione testatum faciat. Tali tamque inexpectato nuncio si Cranmerus consternatus est, haud equidem mirer. Ille nihilominus exurgens, & pauoris nullo signo edito, luculenta oratione populum præsentem alloquitur, in qua, multa de morum & vitæ emendatione præfatus, præcipua doctrinæ capita repetens, quid sentiret breuiter explicat, atque Pontificis potentia Antichristi regnum contineri & stabiliri dicit, ac postremo, quantopere DEVM veritatis abnegatione offenderit demonstrat. Sibi igitur decretum profitetur, vt pœnam prima, dextra luat qua nefarie peccauerat, quippe qua, doctrinæ à veritatis aduersariis propositæ impiè subscripsisset. In huiusmodi sermone cum progredi vellent, clamoribus & conuitiis impeditus Pontificiorum, quorum spem pulcherrimè eluserat, & à loco in quo constiterat protinus ad supplicium raptus est. Ibi videre erat spectaculum luctuosissimum, & quod, non dico ab ipsis inimicis misericordiam extorqueret, sed vel à filice lachrymas exprimeret, regni summum Antistitem, summa modo potentia & principum gratia pollentem, moribus sanctissimum, & ob ætatem, corporis speciem, eruditionem, grauitatem, atque egregias animi doctes quamplurimas ter venerabilem, obsoleta ad ludibrium veste indutum (id enim curauerant Pontificij) conuitiis contumeliose exagitatum, ad mortem trahi, per horrendos ignis cruciatus subeundam. Ad palum alligatus, vbi primum flammæ accensa est, læua ad cælum erecta, dextram longissime protensam igni admouit, brachio nunquam reducto, nisi quod barbam sibi demulcere semel visus, donec tota ea combusta est. Flamma tandem sæuiente, erectis in cælum oculis, Domine suscipe spiritum meum exclamauit, & corpore nihil magis mouente quam palus cui alligatus erat, ignis violentiam immotus pertulit, donec placide in Domino obdormiscens expirauit. Caduete alias in cineres redacto, cor integrum ac illæsum repertum est. Quod si Pontificij in suæ factionis aliquo comperissent, pro magno miraculo celebratum id fuisset, vt vel solum suffecisset ad eum in sanctorum Calendarium ascribendum. Contra morem historix liceat quæso quæ de martyrio tanti viri à Radulpho Skinnero conscripta feruntur carmina, inserere.

*Succubuit Sanctus Prasul Cranmerus, iniqua
Pontificum rabie, fraude, doloque perit:
Quod verbi inuictæ deiecerat ense Papatum,
Quod docuit pura querere mente Deum.
Quodque Antichristi subuerterat impia regna,
Regna pijs Anglis heu tolerata diu.
Hinc pius & clemens crudeli addicitur igni,
Dantur & innocui membra cremanda viri.*

1556.

Huc ubi iam ventum est, dextram proiecit in ignem
 Proiectamque tenens, talia dicta dedit:
 Primum peccasti, primum & sentire dolorem
 Debes, ob Christo dextra inimica mea!
 Immotamque tenet dum deflagrauerat omnis,
 In cineres totam dum cecidisse videt.
 Cetera cum pereant flamma (mirabile dictu)
 Cor manet illa sum, post ubi flamma perit.
 Ecce inuicta fides cor inuolabile seruat,
 Nec medijs flammis corda perire sinit.

84. hoc an-
 no combu-
 sti.

Bucerus &
 Phagius ex
 humati.

Polus Ar-
 chiepisco-
 pus.

Coniuratio.

Seditionis
 initia in
 Norfolkia.
 Monachis-
 mus repul-
 sibile inci-
 pit.

Præter Cranmerum, eiusdem cum illo religionis professores quam plurimos Pontificiorum sæuitia flammis hoc anno absumpsit. Vtriusque sexus 84. numerantur, qui martyrij palmam sub istius anni curriculo igne mediante in nostra Anglia consequuti sunt. Neque vero in viuentes solos sæuitum: Martini Buceri & Pauli Phagij iam pridem mortuorum cadauera humo effossa, hæresis postulata, & magno apparatu in Academia Cantabrigiensis foro publicè combusta sunt. Petri etiam Martyris vxor, quæ Oxoniæ obierat, exhumata est, & crudelitate barbara ac inhumana in sterquilinio defossa. Bucero & Phagio, regnante postea Elizabetha memoria & honores restituti, magna cum solemnitate: & mulieris ossa à loco tam immundo in ecclesiam iterum translata, cum Fridesvvidæ reliquiis commixta sunt (quam Pontificij pro sancta venerantur) ne simili ludibrio vllus posthac locus relinqueretur. Eodem ipsomet die quo vitam sic vt præfertur finiit Cranmerus, Martij nempe 21. ordinem sacerdotij Polus Grenouici suscepit, & postridie, mortuo iam Nabotho, vineam eius ingressus est, in Archiepiscopum inquam Cantuariensem consecratus. Triduo deinde postea, die festo B. Virginis, ad ecclesiam quæ de arcubus Londini nomen habet progressus, multis procerum eum deducuntibus, pallium Archiepiscopale magna cum solemnitate accepit. Circa idem tempus coniuratio quædam insignis detecta est certorum hominum qui ærarium pecunia Hispanica bene refertum (erant ibi tunc temporis circa 50. millia librarum, id conficit aureorum Gall. 125. millia) expilare decreuerant. Nomina coniuratorum, Udallus, Throgmortonus, Peccamus, Daniel, Stantonus, & (præter alios fuga elapsos) VWhitus, qui consilia cæterorum ad magistratum detulit. Illi capti, & omnes vltimo supplicio affecti sunt. Anth. Kingstonus eques auratus (de quo antea) tanquam huius coniurationis affinis comprehensus, antequam Londinum adduci potuit, in itinere mortem obiit. Et hoc totum est quod de hac coniuratione habeo compertum. Iulio mense noui tumultus & seditionis initia maturè oppressa sunt in Norfolkia, captis & punitis authoribus, Clebero quodam & Lincolnis fratribus. Nouemb. 21. I. Fecknamus S. Pauli Decanus, Abbas creatus & installatus est VWestmonasteriensis, vbi Cathedram Episcopalem Hen. VIII. collocauerat. Nullis tunc temporis in vniuersa Anglia monachis existentibus: Benedictinorum habitum qui cum Fecknamo suscipere vellent 14. reperti sunt.

ANNO

ANNO CHRISTI 1557. REG. MARIÆ 4. & 5.
PHILIPPI 3. & 4.

1557.

SV in initium huius anni venit in Angliam legatus à Basilio Moscouitarum Cæsare, nobilis quidam Osep Napea nuncupatus, vt amicitiam inter principem suum nostrosque Reges conciliaret, perpetuumque fœdus firmaret. Ad littus Scoticum is nauem fregit, & præter immensi pretij merces, munera amisit quæ amoris symbola ad Principes nostros à Domino suo destinata erant. Sed harum rerum omnium vilis erat iactura, si cum itineris Duce Ricardo Cancellario conferantur, qui nauclerus peritissimus, ad Septentrionales illas regiones primus olim viam aperuit, & nunc dum legati seruandi nimium sollicitus, salutis suæ satis non prospexit, fluctibus absorptus periit, immortalis memoria vir dignissimus. Legatorum nemo vnquam quisquam (sicut autumo) magnificentius apud nostros acceptus est. Martij 25. in regum præsentiam deductus, cum septimo antea die Philippus Rex ex Flandria reuertens appulisset: causam aduentus exposuit, & ad tertium vsque Maij Londini moram fecit. Tempestatem tunc nactus idoneam, muneribus onustus, nauem conscendit, & in patriam suam vela fecit. Martij 6. Carolus Sturtonus Baro, quod Hargillum quendam cum filio, quibuscum simultatem diu exercuerat, in domo sua crudeliter trucidarat, salutari in posterum exemplo, Sarisburie suspensus est, vnà cum famulis suis 4. qui sceleris perpetrandi non solum conscij sed & adiutores extiterant. Postquam miseris hominibus fuste capita afflixisset, & iugulis insuper ferrum adegisset, in scrobe 15. pedes alto cadauera defodit, tantum facinus clam fore sperans, aut si innotesceret, clementia fretus regia, quod Pontificiæ religionis studiosissimum se semper ostenderat. Sed noluit DEVS latere flagitium tam immane, & Regina (nisi quatenus in religionis causa excæcata est) iustitiæ amantissima, omnem veniæ mentionem auersata est. Vir igitur primarius, & procerum Regni non postremus, huiusmodi sæuitiæ debitam pœnam persoluit, in hoc tantum aliis sicariis & parricidis antelatus, quod fune ex serico, non ex canabi, contexto, faucibus elisis strangulatus est. April. 24. Th. quidam Staffordus in septentrionalem regni partem nauibus delatus, leui manu stipatus, exulum & aliquot exterorum: arcem Scarboroughensem (vt in pace) incustoditam ex improviso cepit, tumque per vniuersam circumcirca Regionem propositis edictis, in quibus Mariam haud bono iure Regnum tenentem, Hispanis illud prodidisse affirmavit, populum ad arma secum capeffendum hortatus est. Opera & diligentia Nic. VVootoni Decani Cantuariensis, qui Regum nomine orator apud Gallum Lutetiæ degebat, omnia eius consilia senatoribus regiis detecta fuerant, antequam is in Anglia appulisset. Comite igitur VVestmerlandio satagente, sexto postquam venerat die captus, Londinum deductus, & ibidem Maij 28. capite mulctatus est. Et deinde postridie sociorum eius tres (Strechlaus, Proctor, & Bradfordus) proditorum supplicium Tiborinæ (quod patibuli publici nomen est) pertulerunt. Iunij 7. edictum publicè Regina proposuit, in quo postquam de iniuriis ipsi à Gallo illatis multum quæsta fuisset, quod Northumbrio & VViato in omnibus aduersus se molitionibus adfuisset, quod Dudlæum & Asthonum qui proditorum telam in oratoris eius domo pertexuissent, ipse postea receptasset & adhuc foueret: & denique quod Staffordum nuperrimè nauibus, copiis pecunia, bellicoque apparatu instruxisset, vt regio si posset solio ipsam deturbaret, subditos cunctos admonitos voluit, ne mercaturæ gratia transfretarent, aut merces quascunque in Galliam mitterent, cuius principem pro inimico ipsa haberet, & cui bellum primo quocunque tempore indicendum decreuisset. Hæc etsi vera essent, à belli tamen denunciatione adhuc temperatum fuisset, nisi quinquennialibus induciis inter Philippum & Gallum non ita pridem pactis, Pontifice auctore per Gallum nuper violatis, atque ita bello inter eos oborto, à mariti causa, suam disungere Maria noluisset. Nam Paulus, Cæsari iam olim infensus, postquam

Legatus
Moscouiti-
ticus.Sturtonus
Baro suspens
ditur.Staffordus
seditionem
concitare
nititur.Decapita-
tus.Bellum Gal-
lo indica-
tur.

1557.

traditis Philippo filio ditionibus & regnis suis, in Hispaniam eum secessisse cognouit, Gallum, cui Neapolitanum Regnum tradere promisit, obtundere non desuit per Carolum Cardinalem Lotharingium, donec ad arma contra Hispanum sumenda perpulisset. Hoc igitur à Regina mariti causa bellum susceptum, Pontificem pessime habuit. Ideoque cum de illa (quæ reuera sola eiusdem causa extitit) vindictam sumere non posset, in Polum (quem vt retulimus antea satis oderat) omnem iracundiæ vim effundere decreuit: eoque magis, quod Polus, qui ab ipso Papa concitatum hoc bellum cognouerat, de eo sedando per literas & legatos, etsi magna cum reuerentia, acriter tamen & vehementer apud eum egisset. Abrogata proinde Poli legatione, Romam eum reuocauit, eiusque loco Petrum quendam Petoum Franciscani ordinis monachum, Cardinalem & legatum creauit, pauloque postea Episcopum Sarisburiensem designauit. Quæ cum Regina nunciata essent, diligenter in primis cauit, vt Polum hæc omnia clam essent, prohibitis in regnum ingredi, non solum nouo illo Cardinale, sed quibuscunque aliis quos suspicaretur mandata à Pontifice hac de re adferre, & literis magna cum diligentia interceptis, Oratori deinde suo Romæ agenti mandauit, vt Papam admoneret, quantum periculum religioni vixdum stabilitæ creaturus esset, si tanto viro contumeliam inferret, cuius autoritas ad gentis conuersionem maximum pondus attulisset. Sed dum istis de rebus inter Papam & Reginam agitur, rem Polus (incertum vnde) subolfaciens, ab argentea cruce (legationis insigni) gestanda abstinuit, neque legatium autoritatem vsquam postea exercere voluit, donec Ormaneti (datarij in Anglia papalis) opera & intercessione, muneri prædicto restitutus est. Magnum interea belli incendium exortum, oppidum S. Quintini obsidente Philippo (in Morinis siue Picardia situm id est) cum 35. millibus peditum, equitum 12000. quibus accesserunt postea ex nostris Duce Pembrochiæ Comite equites mille, peditum 4000. præter fossores bis mille. Ad id bellum gerendum nauem conscendit Philippus Iulij 7. Sequentis deinde mensis die 10. (B. nempe Laurentio qui sacer est) Galli copias in oppidum immitere satagentes, magno prælio funduntur, cæsis non perinde multis (nam 2500. nec amplius cecidisse narrantur) sed nobilibus quam plurimis, multis etiam captis, qui summo loco nati ferebantur, inter quos Mommorantius Galliæ Connestabilis, vnà cum filio, Mompenserijs & Longvillanus Duces, Ringrauius, Santandreas, Rupimanius & alij quos munerare longum esset. E Philippianis 50. tantum desiderati: Octauo post eam victoriam die, oppidum vi captum est, omnibus qui intus essent vel cæsis vel in captiuitatem abreptis. Colinius Franciæ Ammirallius, cum fratre Dandeloto, & nobilium magno numero, in hostium potestatem venere. Ex nostris, præter alios nonnullos, Henr. Dudlæius cecidit Northumbrij filius natu minimus, qui inter primos vel forte primus in oppidum perumpens, glande tormentaria prostratus occubuit. Hoc anno penuria annonæ in Anglia valde laboratum est, adeo vt purioris tritici 4. modij nostrates (Bushellos appellamus) id est equi mediocriter robusti onus, plus quam 4. aureis Gallicis vènirent, nostræ pecuniæ 26. solidis & 8. denariis, cum tantum vbertatis subsequens mensis inuexerit, vt decima eiusdem pretij parte sub anni finem talis frumenti tantundem comparare licuerit. Vilitatem hanc potius quam caritatem prædictam mihi subit admirari, qui illius pretij plus quam duplum anno 1597. persoluerim. Sed & illud quod mox narrabitur magis memorabile iudicarem nisi mihi ipsi non ita pridem contigisset rem similem meis oculis intueri. Nocte quæ Septemb. 7. sequuta est, horis fere duabus elapsis post occasum solis, iris in occidente cõspecta, luna tunc temporis ante horam aut circiter exorta. Mihi quoque (vt similes casus quamuis temporibus disparatos in vim congeram) idem genus phænomeni cernere contigit Nouembris 24. 1604. quando noctu (sol ante duas horas occiderat) iter facienti Colbrokiam versus, 14. à Londino lapide, albicantis nubeculæ species apparuit in circuli fragmentum efformatæ, & ex aduerso lunæ tum modo exortæ ad amussim sitæ, quæ Iridem veram per omnia referebat, nisi quod versicolor non erat, & solis vice lunam habuit oppositam.

Polo legitima authoritas abrogatur.

P. Petrus Cardinalis & Episcopus Sarisbur.

Polus restituitur.

Galli funduntur ad S. Quintiniam.

Oppidum capitur.

Iris nocturna.

ANNO

A N N O C H R I S T I 1558. R E G. V L T I M O.

1557.

IACTURAM quæ fecerat Gallus ad S. Quintinum amissis & oppido & copiis, *Caletum*
 ut aliquo modo refarciret, Caletum tentare placuit, quam Senarponcius Bolo- *obsidetur*
 niæ præfectus haud perinde munitam ut vulgo creditum ferebat, quinimo leui
 momento modo paululum committeretur capi posse, Regi sponderat, quod e-
 tiam à P. Strozza confirmatum est, qui ementito habitu locum curiosis oculis lu-
 stravit. Eiusque rei Philippus Rex non ignarus, ceu saltem consiliorum Gallico-
 rum præfagus, vxorem monuerat, ut huic vrbi melius prospiceret, opem ac præsi-
 dium vtrò offerens. Verum re aliter à nostris ac debuit accepta, quasi Hispano
 astu oppidum ille Belgio suo vicinum intercipere conaretur, huiusmodi admoni-
 tione nihil profectum est: Regis tamen augurium euentus comprobavit. In
 ipsis igitur Calendis Ianuarij, Guisæ Dux magnum trahens exercitum ex impro-
 viso aduolat, & ad vicum S. Agathæ nominatum (à nostris vulgo Sandgatæ) ca-
 straponit. Deinde bipartitò diuisis copiis, duo propugnacula vno eodemque
 momento aggreditur, (quorum vnum portus impositum faucibus Risbauca appa-
 latur, alterum ad Neunamix pontem super aggerem nostri excitant, qui per pa-
 lustria aliter non transeunda in urbem ducit) ut iis captis, nec mari ab Anglia, nec
 terrestribus copiis è Belgio obsessis succurri posset. Ea, præsidio haud satis firmata,
 à præsidiariis re subita percussis hosti mox in manus tradita sunt. Tum ciuitatis
 mœnibus tormenta admota, quibus, quod inter portam Flumentanam & carcerē
 spatij est primum diuerberatum, non adeo ut illic aditum patefacerent, quam ut
 nostrorum sollicitudinem eò diuerterent à loco vbi impetum reuera facere decre-
 uerant. Illam igitur partem cum aliquandiu pulsassent, nostrique nihil de arce ve-
 rerentur, 15. muralibus tormentis eam derepente concutere cœperunt, idque
 tanta vi & pertinacia, ut Antuerpiæ (quæ centum & amplius milliaribus inde ab-
 est, nostratibus inquam) per totam eam diem machinarum fragor exauditus fuerit.
 Nocte demum instante cum luculenta ruina edita esset, neque tamen ad mœnia a-
 ditus pateret propter fossam profundam aqua oppletam, in qua præcipuam vr-
 bis firmitatem nostri collocabant: magna diligentia vallum hostes struxerunt, quo
 ad fossam quæ urbem cingit perducto, aquam in mare æstu iam recedente deriuau-
 runt, ita ut vmbilico tenus extante corpore, fossam transeuntes ad murum (id quod
 nostri nullo modo verebantur futurum) nemine prohibente successerint: vbi lo-
 cum propugnatoribus ferme vacuum offendentes, arce primo impetu potiti sunt,
 oppidumque etiam ipsum cœpissent, nisi Anthonius Aget nobilis eques, cum par-
 ua manu se opposuisset, & donec prosterneretur fortissime dimicans, pedem refer-
 re hostem cœgisset. Wentvorthus Baro qui vrbi præerat, cum eo in loco rem si-
 tam intelligeret ut seruandi oppidi iam spes exigua superesset, de deditioe proti-
 nus agere cœpit, & post varias altercationes, in has tandem condiciones transegit:
 ut præsidiarij oppidanique omnes incolumes dimitterentur, nihil omnino secum
 exportantes, Wentvorthus autem ipse & cum eo 50. alij captiui remanerent. *Caletum*
 Vrbs ita Caletensis in die Circumcisionis obsideri cœpta, in Epiphaniæ dedita est, *deditur*
 cum nostri ducentis annis eoque amplius eam tenuissent. Inde septimo post die
 Guinas ducit Guisius, & oppidum paruo negotio capit. Arcem quam Graius Baro
 tenebat haud quaquam tam facile. Sed & ea quoque tandem dedita est, prout et-
 iam Hana castellum, ut iam inde ab eo tempore neque in Francia quam Reges no-
 stri pro parte multò maxima olim tenuerunt. (Inter cæteros, Henricus VI. regno
 Lutetiæ puer inauguratus est 1531.) neque in Normania aut Aquitania (Anglorum
 Regum veteri patrimonio) quicquam hodie Principes nostri possidere noscantur,
 si Insulas Iarseiam & Garnesiã excipias, quæ illis à quo inter nos Normani rerum
 primum potiti sunt, fideliter semper paruerunt. Dum ista gererentur in Morinis,
 certior facta Regina quid Gallus moliretur, ut conatus eius impediret, magna dili-

1558.

gentia classem instruxit, & armatis hominibus compleuit, qui propter aduersam tempestatem portu nullo modo soluere valuerunt. Haud temerè reperias aliud bellum, in quo manifestiora DEVS dederit indicia, ipsi quam non sit cordi bellis, ambitionis aut emolumentis gratia susceptis, publicam tranquillitatem interturbari. Philippus Rex (vt ab eo ordiamur) Philippus inquam in cuius caput contra ius fasque coniuratum est, à Gallo Pontificèque, res suas duplici auxit victoria, vtraque insigni certe & memorabili. Caraffa Cardinalis & Paliani Dux, qui sui compendij causa Pontifici deliro seni authores fuerunt huius incendij excitandi, eam ipsam ob causam à Pio III. qui Paulo successit, capite postea mulctati sunt. Paulus interim ipse, fuso apud S. Quintinum Gallo, omni præsidio statim nudatus remansit, coacto Gallo copias suas ex Italia deducere. Maria nostra, temerariam fœderis violationem iactura luit Caletensis vrbs, quod mœrore (vt creditur) lethali ipsam anno non transacto confecit. Et Gallo qui ad Pontificis instigationem pactas rupit quinquēnales inducias, quid apud S. Quintinū obtigerit, breuiter pro more nostro demonstrauimus. Deinde ne detrimentum huiusmodi per victoriam Caletensem resarcitum existimemus, noua clade mox perscribenda, paucis postea mensibus ea certe vtcunque compensata est. Ineunte Iunio, Thermius Caleri nuper capti præfectus, in Belgium prædabundus irrupuit, copiis stipatus quæ iustum exercitū conficerent. Et relictis à tergo Grauelinga ac Burburgo, Dunkerkam maritimum oppidum vi cepit diripuitque, prout etiam Bergam municipium opulentum, ac deinde vicos villasque per eum tractum quamplurimos, in quos magna crudelitate grassatum, ad Neoportum vsque factis excursionibus. Hæc cum Philippo Regi in Belgio nunciata essent, qui multum verebatur ne Guisio etiam accurrente cum copiis quas sub signis habebat, vndique circumuentus in arctum redigeretur: Cum Arlouij ac Viretoni tempus eum terere videret, occasionem arripuit Gallos insolenter palantes, & præda onustos, antequam nouis auxiliis firmarentur, aggrediendi. Egmondano impigro Duci copias tradidit, qui Grauelingam veniens, iam mediis inter Dunkerkam & Caletum, viam redituris Gallis obstruere conabatur. Quod vbi cognouit Thermius qui in dies Guisium opperiebatur: iam de receptu, sed serius quam par erat, cogitare cœpit. Nam incluso vndique, via redeundi nulla erat, nisi ferro & virtute aperienda. In hostes igitur qui iter infederant impetum facit, quibus impressionem fortiter excipientibus, atrox prælium committitur. Gallis animum fecit desperatio: Belgas, recentibus iniuriis irritatos, vindictæ sitis & cupiditas ad fortiter dimicandum stimulabat. Dubio Marte dum res geritur, in ipso certaminis ardore, appulere forte fortuna 10. naues Anglicæ, quæ procul conspecta pugna, cum præterueherentur (nam ad ipsam littus pugnatum est) in Gallorum ordines tormenta disploserunt, tanta edita strage, vt tum primum nutare cœperit acies eorum, quæ mox solutis ordinibus, vniuersa profligata est. Partim in prælio, in fuga partim, partim etiam in mari (nam non pauci fluctibus absorpti sunt) ad 5. millia Gallorum perierunt. Capti etiam duces primarij fere omnes, Thermius, Senarpontinus, Villabonus Picardiæ præses, Annebaldus Claudij nuper Ammiralij filius, Cannix Comes, Mormillerius, alique quam plurimi. Duceni viui in naues nostrorum peruenerunt. quos illi cum in profundum mergere potuissent, in Angliam ad Reginam abducere maluerunt. Incidit hic conflictus in 13. diem Iulij, circa quod tempus, nostri, amissi Caleti ignominiam claro aliquo facinore eluere cupientes: 140. nauium classem emiserunt, ex quibus 30. Belgicæ fuerunt, iubentes, Brestam Britannicæ Armoricæ oppidum maritimum (si vsquam daretur facultas) occuparent. Cuius rei efficiendæ, cum Clintonus Baro, tam vniuersæ Angliæ quàm illius Classis Ammiralius, occasionem speratam nactus nō esset, ad Conquestum (portum in illo tractu celebrem) puppes direxit, vbi exscensionem faciens, oppidum cepit & diripuit, ac tandem etiam ædificiis igne subiecto, concremauit, vnâ cum cœnobio S. Matthæi, multisque villis & vicis rusticanis in regione vicina, tumque se ad naues recepit. Belgæ autem qui prædæ auidiores, longius in terram palantes

Pugna Grauelingana.

Gallifundantur.

Conquestum nostri incendunt.

palantes progressi erant, nec se tempestiuè reuocari sunt passi, à regionis incolis circumuenti, ad 500. numerum cæsi, occubuerunt. Hæc circa finem Iulij mensis. Quo tempore Philippus Rex in Ambicanorum finibus erat cum magno exercitu, Henrico Gallo cum multo maiori vestigiis eius si quid moliretur semper inhaerente. Fixerunt tandem tentoria, hic ad aquilonarem partem Somonæ fluuij, ille vero ad australem Anthiæ, sibi mutuo tam propinqui, vt ad prælium rem spectare omnes sibi persuasum haberent. Verum illis animus erat longe alius. Nam Philippus, viribus impar, configere sibi tutum non putauit. Et Henricus, milites duplici clade consternatos, victori exercitui obiicere, atque ita res suas grauiter concussas ruinæ periculo submittere noluit. Quare, castra sua vtrobique tanta cura ac diligentia munierunt, quasi obsidionem alter ab altero expectarent. Interim oborta inter eos pacis mentione, cum vterque consideraret exercitus sui robur ex peregrinis gentibus constare, qui victoriæ fructus percepturi erant, cladis autem calamitatem & onus victi solius humeris incubituram, aut saltem (quod eorum recidit) subditorum suorum, à pacificatione adeo non abhorruerunt, vt statim res confecta fuisset, nisi de Caletensi vrbe controuersia totum negotium turbasset. Hanc enim Galli omnimodis retinere voluerunt, Philippus autem nisi ea restituta à bello cessare, & ita vxorem quasi destituisse videri, honestum sibi non putabat. Sed totam hanc disceptationem Mariæ Reginæ mors diremit, quæ Nouemb. 17. diem suum obiit extremum, de quo postea. Interim memorandum, nuptias (à quarum mentione historiæ contextus me abduxit) April. 28. magna cum pompa Lutetiæ celebratas inter Franciscum Gallia Delphinum & Mariam Scotia Reginam. Verum haud diu stetit illa coniunctio. Nam biennio postea Franciscus, mortuo patre Galorum rex interea factus, diem suum obiit, feliciori marito thorum cedens, Henrico videlicet Leuinij Comitum primogenito, ex quibus parentibus Iunij 19. 1566. natus est Rex noster ter maximus Iacobus, per prædictam Mariam Iacobi quinti nepos, qui itidem Henrici VII. per Margaretam (filiarum natu maximam) nepos fuit, & extincta Henr. VIII. sobole, Angliæ, Francia, Hiberniæque regnorum hæres indubitatus remansit. Verum vt pergamus, Totus hic autumnus morbosus valde extitit, febribus vbique in Anglia supra modum grassantibus, ac præcipuè quartanis, vnde innumeri mortales perierunt, sed ætate fere prouectiores, & inter eos sacerdotum ingens numerus. Ex Episcopali duntaxat ordine extincti numerantur 13. qui aut paulo ante Reginã, aut post eam paucorum mensium interuallo, fato suo functi sunt. Inter cæteros Polus Cardinalis illi diem vix vnicum superstes, quando cum eo morbi genere aliquot septimanis conflictatus, ad summã iam corporis imbecillitatem redactus fuisset: Reginæ mortis nuncio, tanquam telo mortifero confixus, tertia sequentis noctis hora expirauit. Cadauer eius plumbea capsula inclusum, Cantuariæ in ecclesia sua humatum est, hoc tantum elogio breui epitaphij vice tumulo adscripto, Depositu Cardinalis Poli. Homo is fuit egregiè doctus, modestus, mansuetus & moribus suapte natura placidissimis, prudens etiam, & in rebus gerendis magnæ dexteritatis, vt nihil in eo desiderares, si Pontificia doctrina deprauatus, ad crudelitatem in veræ religionis professores exercendam quasi initia Minerua & genio reclamante non defluxisset. Regina Nou. 17. sicut retulimus ad S. Iacobi prope Lōdinũ aliquot horis ante lucẽ excessit è viuis. Mulier sanè pia, clemens, moribusq; castissimis, & vsquequaq; laudanda, si religionis errorẽ nõ spectes. Verum cum hoc vnum in causa fuerit vt innocentis sanguinis tantum effunderetur: oportuit in ea impleri illud prophetæ. Viri sanguinũ, &c. nõ dimidiabunt dies suos: Nam extincta est mensem agens decimum vltra annum vitæ 41. quando regnasset annis tantum 5. mensibus 4. & diebus 11. cum soror quæ successit, in mitiori imperio nouies tantundem temporis felicissime consumpserit, ætatis autem illius fere duplũ assequuta fuerit. De mortis causis multa variè feruntur. Vt quod authoribus haud incertis comperi per scribam, fama est, amicos sub initium morbi mariti eam desi-

Nuptiæ Delphini cum Scotia Regina.

Card. Polus moritur.

Regina mors.

1558.

derio existimantes contabescere (quem bellis adeo implicitum cernebat, vt breui rediturum non posset sperare) consolari eam aggressos, & nihil non molitos quod tristitiam excuterent & ad hilaritatem excitarent. Illam vero consolationem omni nem auerfatam, & incestitiæ se totam tradentem, dixisse, se quidem mori, sed mortem discinderent, ibi Caletum inuenturos. Ita nimirum innuens, Caletensis vrbs iacturam mœrore eam letali confecisse. Huius doloris auētuarium credebatur Caroli Cæsaris soceri sui interitus, qui Sept. 21. mortem in Hispania obierat. Ista refrigeratio iam dudum per molam iecinore (sicut antea retulimus) in hydropem ascitæ eam sensim coniecerunt, quæ tempestiuè non agnita medicos ab initio fefellit, credentes è Philippo eam rege concepisse, quæ nihil nisi mortem suam parturiret. Ita cum matura remedia non adhiberentur, nec ipsa eam quam oporteret sectaretur victus rationem, in febriculam incidit, quæ suis paulatim aucta incrementis, mortem intulit. Sepulta est Westmonasterij, in medio sacelli quod est à boreali parte monumenti Henr. VII. aui sui, quo etiam illatum est & eodem in sepulchro collocatum corpus Elizabethæ nuper Reginae sororis suæ, Mausolæo vtrique superstructo, magnificentissimo hercle & tantis principibus digno, per piam Iacobi Regis nostri munificentissimi liberalitatem.

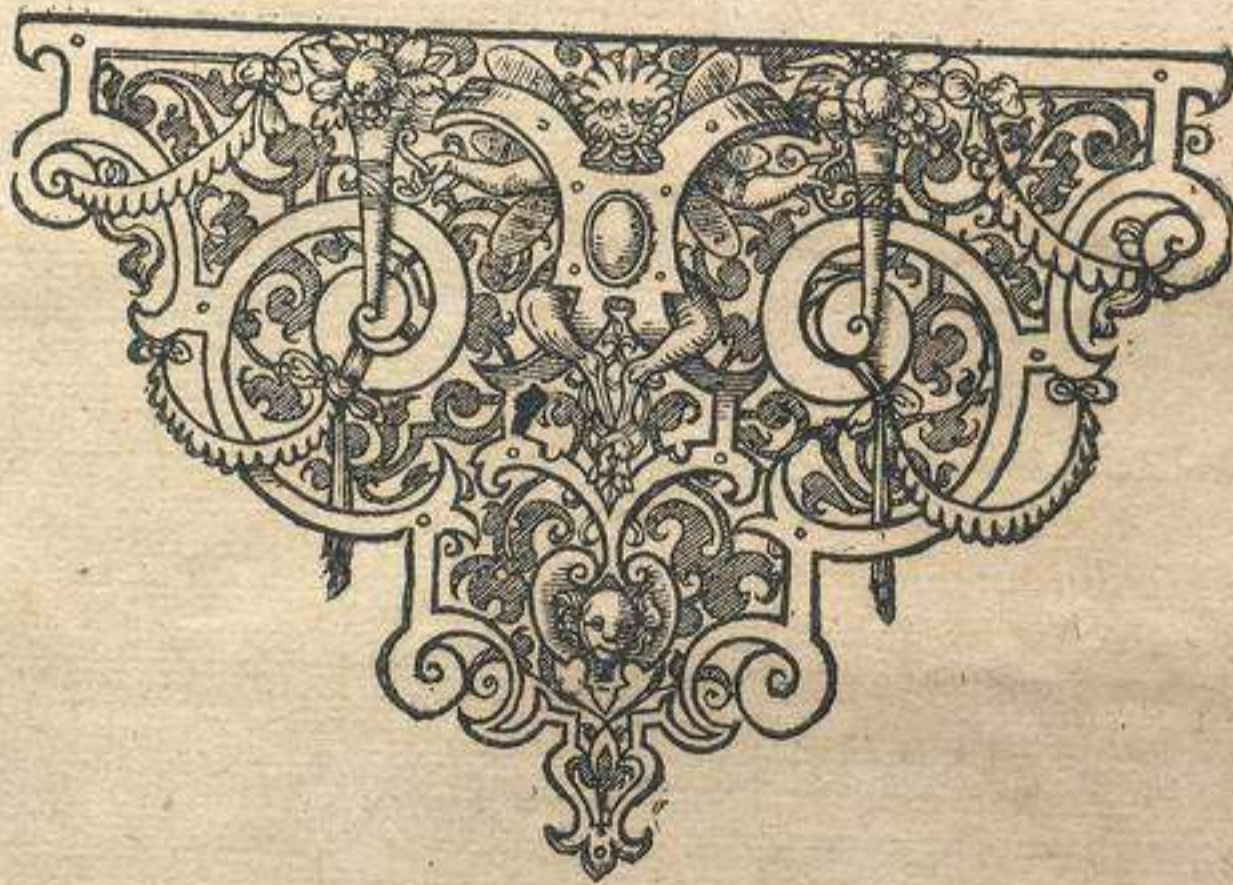
ELIZABETHA REGINA 1558.

TEMPORA nunc restant perscribenda Eliz. Principis, quæ quia accuratiore stylo dicenda sunt, opera hic modum dabimus, illa non tam prætermittentes, quam ad maiorem scribendi diligentiam reseruantes. Interim vt lectori res nostras sciendi auido aliqua saltem in parte satisfiat: hæc pauca adiecisse non pigebit. Elizabetham Mariæ modo defunctæ sororem, Henr. nempe VIII. ex Anna Bolenia filiam, ab ordinibus in Parlamento tum forte congregatis Regina declaratam, Nouem. 17. huius anni, aliquot horis post sororis decessum: obiisse vero Martij 24. 1563. cum fœlicissimè regnasset annos totos 44. mensesq; insuper 4. & dies 7. omnium ditionum hæreditate ad Iacobum VI. inclytum Scotorum Regem deuoluta, quo nemo vnquam principum tam bonus bono successit, vt maiori popularium plausu & gratulatione exceptus fuerit. Post Caligulos Claudios, aut post Neronos Vitellios vel Othones plerique nanciscantur, actum secum putant præclare. At post Elizabetham, mortalium quenquam potuisse placere, mirabile videtur, & ingens documentum est, tam in succedente Rege virtutis summæ, quam in subditis iudicij recti ac perspicacis. Illi siquidem Heroinæ multa inerant rara, quorum non paucam in optimis sæpe principibus desideramus, & quorum muliebrem mentem vix capacem contendunt qui in illum sexum paulo sunt iniquiores, sapientia, clementia, eruditio, multarum linguarum scientia, & pectoris magnanimitas vito digna, quibus addo, pietatis veræque religionis flagrantissimum studium. Hæc enim uero ipsi cum aliis nonnullis videri possunt communia. Quod de illa mox comminiscemur, pace vel tua dixerim clarissime Iacobe, principum flos, seculi nostri decus, Britanniarum delicia, caret post homines natos exemplo, & quantum auguror in omne æuum carebit. Mulier: & si hoc satis non est innupta virgo, parentum, fratrum, mariti auxilio destituta, bellicosissimam gentem, in medio infensissimorum populorum, fremente Papa, minitante Hispano, occultum odium vix dissimulante Gallo, circumstrepentibus vicinis quotquot in Pontificis verba iurarunt principibus, Quadraginta tamen & quatuor annos eoque amplius, non solum in officio, sed in pace etiam & (quod maximum est) in vero numinis cultu, profligato Papismo continuit. Hinc est, quod in tota Anglia tot per annos, classicum (mirabile dictu) mortalium nemo audierit, ecclesia vero nostra (cuius statum Eliz. valde perturbatum

perturbatum offendit) inter florentissimas vniuersi orbis iam palmam ferat, cum paucissimæ hodie reperiantur alibi, quæ aut superstitionibus Papisticis turpissimè non inquinentur, aut opibus & possessionibus spoliatae vnde veritatis doctores ali debeant, ad omne genus errorum & crassissimam tandem bonarum literarum (ac sacrarum præsertim) inscitiam ethnicamque denique barbariem aditum non patefecerint. His vero aut similibus quorsum immorer, cum Indis & Garamantibus ea satis nota sint ac decantata? Hæc autem quando & quo pacto perfecerit, quantâ benignitate amicos iuuerit foueritque, hostes quàm potenter contenderit, fregerit, debellarit: gestit mihi animus enarrare, & enarrabo quandoque Deo annuente, si rerum gestarum certam perfectamque notitiam, ac deinde tempus & otium ad commentandum nactus fuero, nec alius quispiam me potior (quod vtinam eueniat) animum ad ea perscribendum interim appellat.

L A V S D E O .

Elizabeth Reine d'Angleterre fille d'Henry
VIII. et d'Anne Boleyn a été une des plus
vives au porteur; plusieurs personnes dont l'histoire fait mention
l'année 1558.
l'âge de 24 ans elle vint au monde le 8e septembre 1533. dans
le palais d'Hampton court, et dans la chambre que
fut couronné le Cardinal Wolsey qui avoit fait bâtir cette
maison appelée la Vierge parce que personne
n'y avoit jamais logé, et qui étoit ornée
de quantité de riches tableaux de Vierge &
saintes.

Mr. Leti dit que cette Reine, étoit belle,
jeune, pleine d'esprit, qu'elle aimoit la pompe
des habits, les divertissemens, les bals, les plaistirs,
et qu'elle avoit pour favoris les gens les mieux
faits de son Royaume.

La plus Mechante action de tout son Règne
fut le traitement qu'elle fit à Marie d'Ecoss.
après l'avoir retenu prisonnière pendant 18 ans.
elle lui fit faire son procès, le lui condamner
et enfin exécuter, sous prétexte que Marie avoit
formé des desseins contre la vie. Cette princesse
fut décapée le 18e Janvier 1587. âgée de
44. ans.

La passion qu'elle avoit de passer pour belle,
les soins qu'elle prenoit de faire voir sa beauté,
la complaisance qu'elle témoignoit à ceux qui
étoient vivement touchés de ses charmes fut souvent
estallément sur fait elle de femmes qui Agrippine

V. Tom. 2. de
son histoire pag.
13.

V. le Sr. Bohun
pag. 404. et
de Thom.

Jacques Annal.
lib. 6. Cap. 24.

n'avoit point, car si cette Dame Romaine
avoit eue les Infirmitez, on eut pas pu dire
veritallment, les Agrippina aequi Imperatoria
Domnandi auida, Virilibus Cuius foeminarum
vicia Exuerat.

Tom. 1. pag. 198.

Jacques Meluit rapporte que la Ceremonie de
Prer Comte de Leicester et Baron de Danbigh
Mylord Robert le fit a Westminster avec beaucoup
de Solemnite, la Reine aidant elle mesme a lui
en elle les ornemens de Ceremonie Il estoit a genoux
deuant elle dans un grand benue, pendant que
la Reine se le pouvoit pas empescher de lui
faire cent Caresses, tantot en le pinçant doucement
tantot en lui passant la main sur la tete
on lui t'epaule en profano de l' Ambassadeur
de France.

Le Pape Grice V. avoit si bonne opinion d'elle
qu'il disoit souvent qu'il n'y avoit au monde
que trois personnes qui sceussent l'art de regner
Henry IV. la Reine Elisabeth, et lui Pape Grice
V. il disoit aussi quel que fois que pour faire
Maistre un autre Alexander, Il falloir que l'el
Reine le menast avec lui.

Balzac dans ses lettres du 26. Juin 1634. Envoit
au Comte d'Essex lui marque qu'il a vu ses lettres
qui Henry le Grand Envoyoit a Elisabeth ou il la
nomme l'Enlle du Nord, la deesse de la mer, la
ven'talle Theis, Je serai madame, vostre Capitaine
General, et lui adressoit le mot au plus fat de ce

Travaux, et dans la violence de la ligue.
Quelques uns veulent qu'elle mourut de chagrin
accusé du Comte d'Essex son favori qui elle fit
Enlever l'an 1601. Cette Reine lui avoit donné
une bague dans la plus grande ardeur de sa
passion, lui disant qu'il la garda bien, et qu'il
qu'il put faire, en lui rendant le dépôt, qu'elle
lui pardonneroit. Depuis les ennemis du Comte
l'ayant emporté sur l'esprit de la Reine, et
d'ailleurs le trouvant imité du même que le
Comte faisoit de sa beauté, quo l'âge minoit,
elle lui fit faire son procès, et dans le temps
de la condamnation, attendoit toujours qu'il lui

On peut voir quel rendit cette bague pour lui donner grace selon
quelques particularités sa parole, mais il fut trahi par l'admiral
de la mort dans son tuteur qui du Pont H auerd son ennemi qui devoit la remettre à
un homme de l'ambassade d'Espagne, quelques temps après l'admiral
Madame de France étant tombé malade, et abandonné des médecins
se rendit auprès de elle aussitôt à la Reine que la bague du Comte
de ses amis à d'Essex devoit lui être rendue, s'en excusant
paris, cette lettre lui vint son mari l'on avoit empêché. La Reine
s'inscrie dans la lettre trappée à 5 Coup d'ins douleurs mortelles,
l'histoire des Mémories de son à soupire sans rien prendre, et
Etat Imp. à Paris fut 16: jours à soupire sans rien prendre, et
le 8e Jan 1623. à Muret de faire, et de douleur d'avoir consenti
page 276. du 3e à la perte de son amant, qui avoit recouru à
la miséricorde. Ce fut le 9e avril 1603. âgée
de 70. ans, après avoir régné 44. ans. Les uns
l'ont surnommée l'hermine vierge, et les autres la
Comédienne politique.

Les Mémoires de L'abbé Jiri disent que cette
Maine étant assise sur son lit tout habillée
Lorsque les quatre Colles en l'air, et le doigt dans
Coucher, qui sur la posture en elle voulut mourir
elle lui vint la main que ord^{re} qu'elle entendit
tranquillément, Jusqu'au dernier soupir de sa vie

V. Journal des
Sévans du 6. sept.
1644. pag. 282.
Dans l'Extrait des
Mémoires recueillies
de J. Jiri.

pour mourir de regrettement de l'autheur. Les
de l'Esprit allégramente,
Comme l'autheur rapporte qu'elle Com manda
à ses Officiers, d'empescher qu'on touchat à son corps
et qu'on le mit sur un lit apres la mort, par des raisons
qu'il n'est pas difficile de Comprendre, à ceux
qui scauront l'histoire de cette Princeesse.

pag. 260.

Du Maunier dans les Mémoires pour servir à
l'histoire d'holleande rapporte encore à ce sujet
quelques faits assez singuliers.

Un célèbre marchand
de Rouen qui pensoit servir
pour un des plus beau
aux hommes du pays qui
donni des traducti
on du sieur de
Robert Naunton int
italie le Caracere et
gentalle d'Elisabeth
Roi d'Angleterre.

Ce qui y a de remarquable dans la Conduite
d'Elisabeth Roi d'Angleterre, c'est qu'elle
servir les plaisirs à la politique, et
les affaires, par un d'ordinaire
les débauchent et le ruinent, les ennemis
les Palans estoient les ministres
les ministres estoient les Palans, Michel Dig
dit que le Regne de cette Princeesse est
heureux parce qu'il est si Regne d'Amour
dans lequel on prend en gré les chaînes, et le
Ect anage.

276

ANNALES
ANGLICARUM

CAMDENO
ET ALTER

Observatorio de Marina
BIBLIOTECA
07610
Núm. ....

